

Machhapuchhare Himal (6,997 m.) Photo by : Rabindra Tamrakar

स्थितिपत्र (Status Paper) २०७५ - उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश



प्रदेश सरकार
उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

गण्डकी प्रदेश
पोखरा, नेपाल
फोन नं. +९७७-६१-४६७६५४, ४६७६७०, ४६७६७४

Website:- www.moitfe.gandaki.gov.np
Email:- info.moitfe@gandaki.gov.np / moitfe4@gmail.com

गण्डकी प्रदेश स्तरीय गन्तव्य र क्रियाकलाप विधा सरबनधी फोटो प्रतियोगितामा पुरस्कृत तस्वीरहरु



Photo by: Merit Maharjan

माछापुच्चे हिमालमा विहानको पहिलो घाम र सिल्होउरे ढाँडा कास्की प्रथम-गतिविधि विधा



ब्राखा गुम्बा, मनाड प्रथम-गन्तव्य विधा



Photo by: Dev Dongol

अधिकृतियन क्याम्प, कास्की द्वितीय-गतिविधि विधा



Photo by: Ummid Shakyaummi

भारकोट (मुक्तिनाथ जाने बाटोमा), मुस्ताङ द्वितीय-गन्तव्य विधा

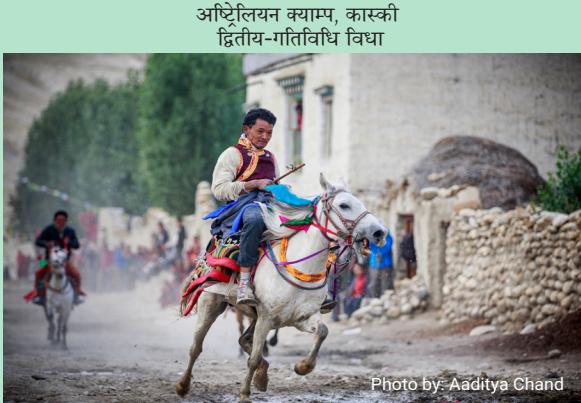


Photo by: Aaditya Chand

उपल्लो मुस्ताङको यार्तुङ्ग पर्व तृतीय-गतिविधि विधा

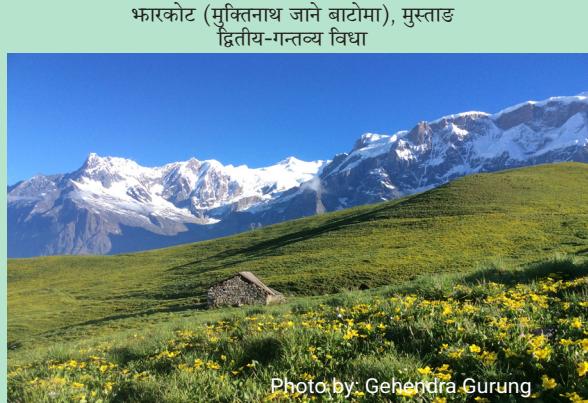


Photo by: Gehendra Gurung

कोरी, मादी गा.पा., कास्की तृतीय-गन्तव्य विधा



Photo by: Dev Dongol

अन्पूर्ण आधार शिविर निकिको हिमचुलीको फेदीमाहिंगचालेटी खेल्दै चतुर्थ-गतिविधि विधा

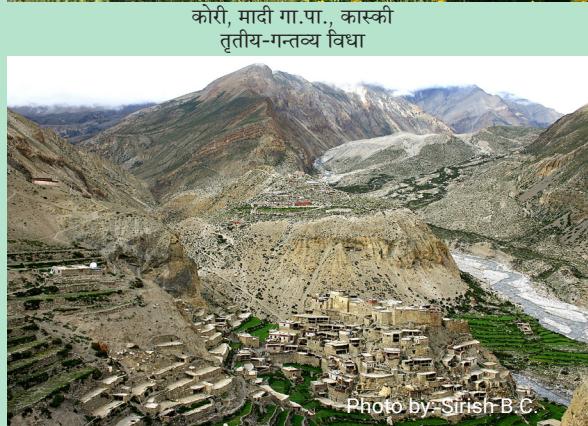
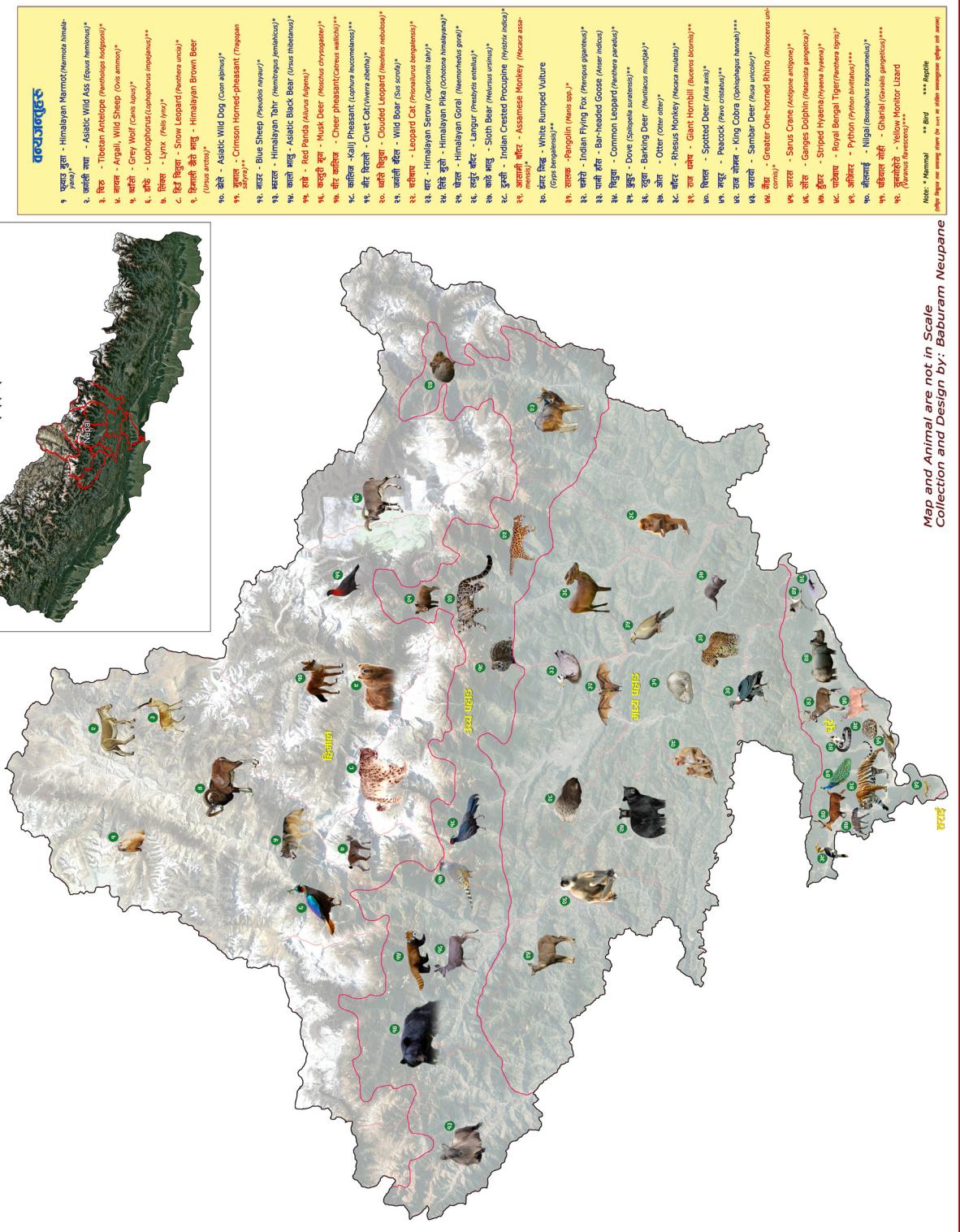


Photo by: Sirish B.C.

फू गाउँ, मनाड चतुर्थ-गन्तव्य विधा

गण्डकी प्रदेश नापाने केही राष्ट्रजनन्तरु

उत्तर



स्थितिपत्र (Status Paper)

(गण्डकी प्रदेश अन्तर्गत उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालयसँग सम्बन्धित)

२०७५

संरक्षक

माननीय मन्त्री, विकास लम्साल

सल्लाहकार

सचिव, विष्णुप्रसाद भण्डारी

सम्पादन मण्डल

उपसचिव (प्रा.), दिवाकर पौडेल (संयोजक)

शा.अ. (प्रा.) शिव परियार (सदस्य)

शा.अ. (प्रा.) घनेन्द्र बहादुर खनाल (सदस्य)

शा.अ. बाबुराम न्यौपाने (सदस्य)

प्रकाशक

प्रदेश सरकार

उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

गण्डकी प्रदेश

पोखरा, नेपाल

फोन नं. +९७७-०६१-४६७६५४, ४६७६७०, ४६७६७४

Website:- [www.moitfe.gandaki.gov.np](#)

Email:- info.moitfe@gandaki.gov.np / moitfe4@gmail.com

मुद्रण

प्रतिक अफसेट प्रेस

महेन्द्रपुल, पोखरा



मुख्य मन्त्री



गण्डकी प्रदेश

पोखरा, नेपाल

सम्पर्क नं. ०६१-४८७८५९

शुभकामना



उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, पोखरा, नेपालले आफ्नो मन्त्रालयसँग प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष रूपमा सम्बन्धित तथ्याङ्कहरुको संकलन र विश्लेषण गरी स्थितिपत्र (Status Paper) प्रकाशन गर्न लागेकोमा म अत्यन्त हर्षित छु ।

प्राकृतिक, जैविक, सामाजिक, सांस्कृतिक र धार्मिक विविधताले धनी र सम्पन्न गण्डकी प्रदेश नेपालकै ठूलो भविष्य बोकेको प्रदेश हो । हिमालदेखि तराईसम्मको भौगोलिक र जैविक विविधता; गण्डकी बेसिन अन्तर्गत रहेका हिमालमा उदगमस्थल भएका ११ वटा सदावहार बरने नदीहरु र ३६८ भन्दौ बढी उपजलाधार क्षेत्रहरु; जैविक विविधतामा नेपालकै धनी प्रदेश, मनास्लु, धौलागिरी र अन्नपूर्णजस्ता हिमशृङ्खलाहरु; मुस्ताङ, मनाडको जस्तो अद्वितीय र विशिष्ट भू-बनोट (Landscape); विश्वविद्यात अन्नपूर्ण र मनास्लु संरक्षण क्षेत्र र सो क्षेत्रमा रहेका पदमार्गहरु, नेपालकै एकमात्र शिकार आरक्ष, सुन्दर नगरी पोखरामा रहेका रामसारमा सूचीकृत तालतलैयाहरु, मुक्तिक्षेत्र मुक्तिनाथदेखि हरिहरक्षेत्र देवघाट हुँदै गजेन्द्रमोक्षधाम त्रिवेणीसम्मको परित्र भूमि र ५० किसिमका मातृभाषा बोल्ने ९३ प्रकारका जातजातीको बसोबास रहेको यो देवभूमि गण्डकी प्रदेश अथाह सम्भावनाहरुको खानी हो ।

प्रदेशमा उपलब्ध यी सम्भावनाहरुको अधिकतम र अत्युत्तम उपयोग गरी गण्डकी प्रदेशले विकास र समृद्धि हासिल गर्न आवश्यक छ । यसका लागि उद्योग, पर्यटन, वन, वातावरण, वाणिज्य, आपूर्ति र विज्ञान प्रविधि लगायतका कामको जिम्मेवारी प्राप्त उक्त मन्त्रालयले गण्डकी प्रदेशको समृद्धि र विकासमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्नुपर्छ । तसर्थ, वामे सर्दै गरेको अवस्थामा रहेको गण्डकी प्रदेश सरकारले यी सम्भावनाहरुको प्रचुर उपयोग गरी दीगो विकास लक्ष्य हासिल गर्दै समावेशी, रोजगारमूलक र सामाजिक न्याय सहितको समृद्धि हासिल गर्न यो तथ्यपरक स्थिति पत्रले मन्त्रालयगत बेसलाइनको काम गर्नेछ, भन्ने आशा र विश्वासका साथ यो शुभकामना व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

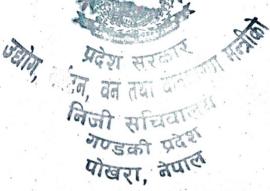
२०७५ मंसिर

पृथ्वी सुब्बा गुरुङ
मुख्यमन्त्री



प्रदेश सरकार

गण्डकी प्रदेश



पत्र संख्या:

चलानी नं.:

हाम्रो भनाई

लामो समयदेखिको नेपाली जनताको त्याग र बलिदानबाट प्राप्त संघियता तीनै तहका सरकारहरु गठन पश्चात् कार्यान्वयनमा आइसकेको छ । नेपालका लागि नितान्त नौलो अभ्यासको रूपमा रहेको संघियताको कार्यान्वयनसँगै “सम्बृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली” को महाअभियानलाई सार्थक र सफल बनाउने दिशामा अग्रसर छ । यसका अलावा जनताका असीमित चाहना र अपेक्षाहरूलाई द्रुतर रूपमा पूरा गर्दै सन् २०२२ सम्ममा नेपाललाई अति कम विकसित राष्ट्रबाट विकासशील राष्ट्रमा स्तरोन्ती गर्न, दीगो विकास लक्ष्यहरु हासिल गर्न र सन् २०३० सम्म मध्यम आयवर्गको मुलुकहरूको स्तरमा पुग्नका लागि योजनाबद्ध, गुणात्मक, व्यवहारिक र वैज्ञानिक नीति नियम तयार गरी अगाडि बढनुपर्नेछ ।



भिति:

गण्डकी प्रदेशको मुख्य प्राथमिकताप्राप्त कार्यक्रमको रूपमा र सबैभन्दा बढी सेवामूलक, समावेशी र रोजगारमूलक क्षेत्रको रूपमा पर्यटन क्षेत्र रहेको छ । प्रदेशमा उत्पादन हुने वस्तुहरूको प्रशोधन र बजारीकरण गर्नका लागि प्रादेशिक तहमा औद्योगिक क्षेत्र स्थापना गर्ने र स्थानीय स्तरमा रहेका परम्परागत ज्ञान, स्थानीय सीप, प्रविधि र कच्चा पदार्थमा आधारित घरेलु तथा लघु उद्यम, साना र महकौला उच्चोग विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरी रोजगारी र आयआर्जन वृद्धि गर्दै उपभोग्य वस्तु र सेवामा कमशः आत्मनिर्भर बनाउने औद्योगिक क्षेत्र प्रदेशको अर्को प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्र हो । यस्तै, समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापनलाई व्यापक र सरलिकृत बनाउँदै वनको संरक्षण, दीगो व्यवस्थापन र उपयोग गर्ने एवं वन क्षेत्रको उत्पादकत्व र उत्पादन वृद्धि गर्दै वनबाट समृद्धि हासिल गर्नका लागि प्रदेश सरकारले भरमगदुर प्रयास गरेको छ । गण्डकी प्रदेशको भू-धरातलीय स्वरूप बढी भिरालो भएको हुँदा भू-क्षय, बाढी र पहिरोका समस्याहरु चुनौतिको रूपमा रहेको परिप्रेक्ष्यमा एकिकृत जलाधार संरक्षण कार्यक्रम र विपद व्यवस्थापन कार्यलाई प्रदेश सरकारले जोड दिनेछ ।

नेपालका लागि नितान्त नयाँ अभ्यास भएको संघियतामा सरकार, पद्धति र अभ्यास सबै नयाँ छन् । यी सबै अन्यौलका बाबजुद गण्डकी प्रदेश सरकारले यसलाई समाज रूपान्तरणको अवसरको रूपमा लिई योजनाबद्ध कार्यक्रम सञ्चालन गरी दीगो विकास र सामाजिक न्यायसहितको सम्बृद्धि हासिल गर्ने प्रयासको थालनी गरेको छ । प्रारम्भिक अवस्थामा रहेको यो प्रदेशको वर्तमान अवस्थाको बारेमा जानकारी लिएर अबका दिनहरूमा समयसीमा निर्धारण गरी यस मन्त्रालयसँग सम्बन्धित हरेक क्षेत्रमा के कति प्रगति गर्न सकिन्छ ? त्यसको वस्तुपरक मापन गर्नका लागि पनि समय सान्दर्भिक देखिएकोले यो स्थितिपत्र तयार गरिएको छ । यो दस्तावेज यस मन्त्रालयको मुख्य आधारपत्र हुने निश्चित छ ।

विकास लम्साल

२०७५ मंसिर



पत्र संख्या:
चलानी नं.:

प्रदेश सरकार उद्योग, पर्यटन वन तथा वातावरण मन्त्रालय

069-867648
867665
867670

मिति: २०७५/८/३

प्रकाशकीय

गण्डकी प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, बन तथा वातावरण मन्त्रालयले आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्र पर्ने विभिन्न तथ्याङ्कहरू संकलन र विश्लेषण गरी तथ्याङ्कीय आधारमा रहेर वैज्ञानिक नीति र योजना निर्माण गर्ने र सोही वर्मोजिम योजनाहरूको वस्तुपरक कार्यान्वयन गर्ने गराउने उद्देश्यले यो स्थितिपत्र प्रकाशन गर्न लागेको छ । यो स्थितिपत्र राष्ट्रिय र प्रादेशिक स्तरमा संक्षिप्त तथ्याङ्कहरू र जिल्लास्थित विभिन्न कार्यालयहरूवाट प्राप्त सच्चानालई मध्य आधार मानी तयार गरिएको छ ।



यस प्रकाशनले बन, वातावरण, जलवायु परिवर्तन, पर्यटन, उद्योग जस्तो बहुआयामिक, रोजगारमूलक र संवेदनशील कार्यक्षेत्र भएको यस मन्त्रालयसँग सम्बन्धित तथ्यहरु जानकारी गराई भविष्यमा मन्त्रालय, अन्तर्गतका निकायहरु र सरोकारवालाहरुका लागि सहयोग पुऱ्याउनेछ भन्ने विश्वास लिएको छु । यस बाहेक गण्डकी प्रदेशको समृद्धिका लागि अनेक सम्भावनाहरुको खोजी गरी तथ्याङ्कमा आधारित रहेर अल्पकालीन, मध्यकालीन र दीर्घकालीन योजनाहरु तयार र कार्यान्वयन गर्ने र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन मार्फत गुणात्मक प्रतिफल प्राप्त गर्न समेत भूमिका खेल्नेछ । साथै, प्रादेशिक तथ्याङ्क र सूचनाको अभाव रहेको विद्यमान अवस्थामा प्रदेशभित्र उपलब्ध महत्वपूर्ण नदीनाला, सडक, खनिज, बन, उद्योग, पर्यटन पूर्वाधार लगायतका विविध पक्षहरुको विस्तृत तथ्याङ्क र नक्साङ्कनबाट आगामी दिनमा सरोकारवालाहरुको जिज्ञासा मेट्न टेवा पूर्ने अपेक्षा लिएको छु ।

अन्तमा, सुरुवाती अवस्थादेखि नै तथ्याङ्क संकलन र विश्लेषण गरी यस पुस्तिका तयार गर्नुहुने यस मन्त्रालयका शाखा अधिकृत (प्रा.) श्री शिव परियाप्रति आभार व्यक्त गर्दछु । यस्तै, यस पुस्तिकालाई विस्तृत अध्ययन गरी अन्तिम रूप दिने उपसचिव श्री दिवाकर पौडेल, शाखा अधिकृत (प्रा.) श्री घनेन्द्र बहादुर खनाल, शाखा अधिकृत श्री बाबुराम न्यौपाने र मन्त्रालयका अन्य कर्मचारीहरु, पुस्तिकाको पहिलो ड्राफ्ट अध्ययन गरी थप सुझाव प्रदान गर्नुहुने गणडकी प्रदेशको नीति तथा योजना आयोगका उपाध्यक्ष डा. गिरीधारी पौडेल र सदस्य श्री विष्णुराज बराल, तथ्याङ्क उपलब्ध गराई सहयोग गर्नुहुने सम्पूर्ण निकायहरुलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु । अन्तमा, आगामी दिनमा प्राप्त सुझाव र तथ्याङ्कको आधारमा यस पुस्तिकालाई थप परिषक्त गरिने विश्वास समेत दिलाउन चाहन्छु ।

विष्णुप्रसाद भण्डारी
सचिव

विषयसूची

१.	पृष्ठभूमि	१
२.	प्रादेशिक परिचय	२
२.१	प्रदेशको भौगोलिक र प्रशासनिक विभाजन	२
२.२	प्रदेशको जनसांख्यिक विवरण	४
२.३	प्रादेशिक आर्थिक-सामाजिक सूचक	१०
३.	मन्त्रालयको सांगठनिक विवरण, अधिकारसूची र सम्बन्धित दीगो विकास लक्ष्यहरु	११
३.१	मन्त्रालयको परिचय	११
३.२	मन्त्रालयको अधिकार सूची	११
३.३	मन्त्रालयको कार्य जिम्मेवारी	१२
३.४	दीगो विकास लक्ष्य	१४
४.	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति	१६
४.१	उद्योग	१६
४.२	नेपाल खाद्य संस्थानका कार्यालयहरु	२१
४.३	नेपाल आयल निगमको पोखरास्थित प्रादेशिक कार्यालय	२१
४.४	औद्योगिकरण सम्बन्धी कार्यक्रमहरु	२२
४.५	औद्योगिकरणका समस्या र चुनौति	२२
४.५	औद्योगिकीकरणका अवसरहरु	२२
५.	पर्यटन	२३
५.१	पर्यटकीय वस्तुहरु	२३
५.२	१०० गन्तव्यहरु	२६
५.३	पर्यटन पूर्वाधार	२७
५.३.१	हवाई यातायात	२७
५.३.२	सडक यातायात	२८
५.३.३	स्वास्थ्य सेवा	३०
५.३.४	दुरसञ्चार तथा टेलिफोन सेवा	३०
५.३.५	खाना तथा आवास सुविधाको स्थिति	३१
५.४	मनोरञ्जनको व्यवस्था	३२
५.५	पर्यटन व्यवस्थापनको लागि संलग्न कार्यालय र संघसंस्था	३२
५.६	पर्यटन प्रबद्धनको भावी कार्यक्रम	३२
५.७	पर्यटनका समस्या तथा चुनौतिहरु	३४
५.८	पर्यटनका अवसरहरु	३४
६.	वन तथा वातावरण	३५
६.१	वन	३५
६.२	जडिबुटी	३६
६.३	वन व्यवस्थापनका मोडेलहरु	३७
६.४	वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन	३८
६.५	विश्व शान्ति जैविक विविधता उद्यान	४०
६.६	पञ्चासे संरक्षित वन	४१
६.७	वन अतिक्रमणको विवरण	४३
६.८	अन्य प्रयोजनका लागि दिइएका वनक्षेत्रको विवरण	४४

६.९	उत्पादित विरुद्धा र वृक्षारोपणको विवरण	४५
६.१०	वन पैदावारको विक्रीवितरण र वनबाट प्राप्त राजस्वको विवरण	४५
६.११	गण्डकी प्रदेशका प्रमुख जलाधार क्षेत्रहरू	४६
६.१२	गण्डकी प्रदेशमा भू-क्षयको अवस्था विश्लेषण	४७
६.१३	संरक्षित क्षेत्र	४८
	६.१३.१ अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र	५०
	६.१३.२ मनास्तु संरक्षण क्षेत्र	५१
	६.१३.३ ढोरपाटन शिकार आरक्ष	५२
	६.१३.४ चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज	५४
६.१४	मानव-वन्यजन्तु द्वन्द्व व्यवस्थापन	५५
६.१५	प्राणी उद्यान	५६
६.१६	वन अपराधको विवरण	५६
६.१७	गण्डकी प्रदेशका खोलानाला, रामसारमा सूचीकृत ताल र उपजलाधारहरूको विवरण	५७
	६.१७.१ नदी, खोलानाला र उपजलाधार	५७
	६.१७.२ रामसारमा सूचीकृत पोखरा उपत्यकाका ताल क्लष्टरहरूको विवरण	५८
६.१८	जलवायु परिवर्तन	५९
	६.१८.१ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्यक्रम	५९
६.१९	जलाधार तथा वातावरण व्यवस्थापन	५९
	६.१९.१ वन, जलाधार तथा वातावरण संरक्षण कार्यक्रमहरू	५९
	६.१९.२ वन तथा वातावरण सम्बन्धी समस्या तथा चुनौतिहरू	५९
	६.१९.३ वन तथा वातावरण सम्बन्धी अवसरहरू	६०
७.	विज्ञान प्रविधि	६१
७.१	हावापानी केन्द्रहरूको विवरण	६१
७.२	पोखरा तारामण्डल र विज्ञान केन्द्र	६१

तालिकाहरूको सूची

तालिका नं. १.	प्रदेशको राजनैतिक तथा प्रशासकीय विभाजन	३
तालिका नं. २.	जिल्ला अनुसार गण्डकी प्रदेशको जनसांख्यिक विवरण	५
तालिका नं. ३.	धर्म अनुसार प्रादेशिक जनसांख्यिक विवरण	६
तालिका नं. ४.	वि.स. २०६८ को जनगणना अनुसार गण्डकी प्रदेशमा रहेका अपाइगताको विवरण	७
तालिका नं. ५.	गण्डकी प्रदेशको साक्षरता विवरण	८
तालिका नं. ६.	गण्डकी प्रदेशमा पकाउन प्रयोग हुने इन्धनको विवरण (प्रतिशतमा)	९
तालिका नं. ७.	संविधानमा उल्लेखित मन्त्रालयको अधिकार सूचीहरूको विवरण	१२
तालिका नं. ८.	गण्डकी प्रदेशका प्रमुख उद्योगहरू	१६
तालिका नं. ९.	घरेलु तथा साना उद्योगको कार्यालयमा दर्ता भएका उद्योगको विवरण	१७
तालिका नं १०.	आ.व. ०७२/७३ को अन्त्यसम्म उद्योग विभागमा दर्ता भएका उद्योगको विवरण	१७
तालिका नं ११.	आ.व. ०७२/७३ को अन्त्यसम्म उद्योग विभागमा दर्ता भएका खनिज पाइने स्थानहरू	१८
तालिका नं १२.	खानी तथा भूगर्भ विभागद्वारा जारी भएका खनिज उद्योगको विवरण	१९
तालिका नं १३.	खानी तथा भू गर्भ विभागद्वारा अन्वेषण सर्वेक्षण हुँदै गरेका खानीहरूको विवरण	२०
तालिका नं १४.	गण्डकी प्रदेशमा सञ्चालित नमूना तथा साधारण पेटोलियम बिक्रेताको विवरण	२०
तालिका नं. १५.	गण्डकी प्रदेशमा रहेका मुख्य मुख्य धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलहरू	२४
तालिका नं. १६.	गण्डकी प्रदेशका संरक्षित क्षेत्रमा पर्यटक आवागमनको स्थिति	२५
तालिका नं. १७.	नेपाल सरकारका १०० पर्यटकीय गन्तव्य मध्ये गण्डकी प्रदेशमा रहेका गन्तव्यहरू	२७
तालिका नं १८.	गण्डकी प्रदेशमा रहेका विमानस्थलको विवरण	२८
तालिका नं १९.	गण्डकी प्रदेश अन्तर्गता मुख्य सडक मार्गहरू	२९
तालिका नं २०.	जिल्ला अनुसार प्रादेशिक सडकको विवरण (कि.मि.)	२९
तालिका नं. २१.	गण्डकी प्रदेशमा रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरूको विवरण	३०
तालिका नं. २२.	गण्डकी प्रदेशमा नेपाल टेलिकमद्वारा वितरित टेलिफोनको विवरण (संख्या)	३१
तालिका नं. २३.	गण्डकी प्रदेशमा संचालित होटल, रेष्टुरेण्ट र होमस्टेहरूको विवरण	३१
तालिका नं. २४.	प्रजाति अनुसार वनको जिल्लागत विवरण	३५
तालिका नं. २५.	गण्डकी प्रदेशका प्रमुख जडिबुटीहरू	३६
तालिका नं. २६.	व्यवस्थापकीय मोडेल अनुसार वनको जिल्लागत विवरण	३७
तालिका नं. २७.	गण्डकी प्रदेशमा वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन भएका वनको विवरण	३८
तालिका नं २८.	उद्यानको व्यवस्थापकीय खण्डको विवरण	४१
तालिका नं. २९.	पञ्चासे संरक्षित वनको प्रकार	४२
तालिका नं. ३०.	वन अतिक्रमणको विवरण	४३
तालिका नं. ३१.	अन्य प्रयोजनका लागि वन क्षेत्र उपलब्ध गराइएको वन क्षेत्रको प्रादेशिक विवरण	४४
तालिका नं. ३२.	गण्डकी प्रदेशमा उत्पादित विरुवा (संख्या) र वृक्षाशोपणको विवरण (हे.)	४५
तालिका नं. ३३.	वन पैदावारको बिक्रीवितरण र बनबाट प्राप्त आम्दानीको विवरण	४६
तालिका नं. ३४.	गण्डकी प्रदेशमा भू-क्षयको अवस्था विश्लेषण	४८
तालिका नं. ३५.	गण्डकी प्रदेशका संरक्षित क्षेत्रहरूको विवरण	४९
तालिका नं. ३६.	अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्रमा पाइने संरक्षित वन्यजन्तु	५१
तालिका नं. ३७.	मनास्तु संरक्षण क्षेत्रमा पाइने संरक्षित वन्यजन्तु	५२
तालिका नं. ३८.	ढोरपाटन शिकार आरक्षमा पाइने संरक्षित वन्यजन्तु	५४
तालिका नं. ३९.	वन्यजन्तुबाट भएको क्षतिको राहत वितरणको विवरण	५६
तालिका नं. ४०.	वन अपराधको विवरण	५७
तालिका नं. ४१.	गण्डकी प्रदेशमा रहेका उपजलाधारहरूको जिल्लागत विवरण	५८
तालिका नं. ४२.	गण्डकी प्रदेशका रामसारमा सूचीकृत तालहरूको विवरण	५८
तालिका नं. ४३.	गण्डकी प्रदेशमा रहेका हावापानी केन्द्रको विवरण	६१

अनुसूचीहरू

अनुसूची १	मन्त्रालय र मातहतका कार्यालय र कर्मचारीहरूको विवरण	६३
अनुसूची २	गण्डकी प्रदेशमा अवस्थित हिमालको विवरण	६४
अनुसूची ३	गण्डकी प्रदेशमा सञ्चालनमा रहेका पदमार्गहरू	६५
अनुसूची ४	स्थानीय तह अनुसार वन क्षेत्रको विवरण	६७
अनुसूची ५	अन्य प्रयोजनको लागि उपलब्ध गराइएको वन क्षेत्रको विवरण	७८
अनुसूची ६	मानव बन्यजन्तु द्वन्द्व न्यूनीकरणका लागि राहत वितरणको विवरण	८७
अनुसूची ७	प्रदेश अन्तर्गतका उप-जलाधार क्षेत्रको विवरण	९०
अनुसूची ८	प्रदेशभित्र रहेका ऐतिहासिक, पुरातात्विक र साँस्कृतिक सम्पदाहरू	१०४
अनुसूची ९	प्रदेशमा वसोवास गर्ने विभिन्न जातजातीको विवरण	१०६
अनुसूची १०	प्रदेशमा बोलिने विभिन्न मातृभाषाको विवरण	१०९
अनुसूची ११	प्रदेशमा दर्ता भई सञ्चालनमा रहेका ट्राभल एजेन्टहरू	११२
अनुसूची १२	पर्यटन कार्यालय कास्कीमा दर्ता भई सञ्चालनमा रहेकाहोमस्टेहरूको विवरण	१२४
अनुसूची १३	पर्यटन कार्यालय कास्कीमा दर्ता भई सञ्चालनमा रहेकाहोटेल र रिसोर्टहरूको विवरण	१३९

तस्विरहरूको सूची

तस्विर नं. १. गण्डकी प्रदेशको भौगोलिक अवस्थिति	२
तस्विर नं. २. विश्व शान्ति जैविक विविधता उद्यानको नक्सा	४०
तस्विर नं. ३. पञ्चासे संरक्षित वनको नक्सा	४२
तस्विर नं. ४ गण्डकी प्रदेशका प्रमुख जलाधारहरू	४७
तस्विर नं. ५. गण्डकी प्रदेशका संरक्षित क्षेत्रहरू	४९
तस्विर नं. ६. अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्रको नक्सा	५०
तस्विर नं. ७. मनास्लु संरक्षण क्षेत्रको नक्सा	५१
तस्विर नं. ८. गण्डकी प्रदेशमा पर्ने ढोरपाटन शिकार आरक्षको नक्सा	५३
तस्विर नं. ९. गण्डकी प्रदेशमा पर्ने चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जको नक्सा	५५

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधान लागु भएर स्थानीय, प्रदेश र संघीय गरी तीनै तहको निर्वाचन सम्पन्न भए पश्चात् देशमा संघीयता कार्यान्वयन भइसकेको छ। हाल ७५३ वटा स्थानीय सरकार, ७ वटा प्रदेश सरकार र १ संघीय सरकार गठन भई सोही अनुसार काम शुरू भइसकेका छन्। गण्डकी प्रदेशमा पनि प्रदेश सरकार गठन भै कामकाज शुरू भईसकेको र अहिलेको बदलिँदो परिवेशमा जनताका असीमित चाहना र अपेक्षाहरूलाई पूरा गर्नुपर्नेछ। एकातिर संघीय सरकारले शुरुवात गरेको “सम्बृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली” को महाअभियानलाई सार्थक र सफल बनाउन हामीले तथ्यपरक र तथ्याङ्कमा आधारित भएर गुणस्तरीय काम गरी तोकिएको समयमा लक्षित नितजा निकाल्नुपर्नेछ भने अर्कोतिर सन् २०२२ सम्म नेपाललाई अतिकम विकसित राष्ट्रबाट विकासशील राष्ट्रमा स्तरोन्ति गर्ने दीर्घकालीन सोचका साथ देशमा व्याप्त आर्थिक एवं मानवीय गरिबीलाई घटाई आमजनताको जीवनस्तरमा परिवर्तनको अनुभूति दिलाउने उद्देश्य राखेको छ। यसका अलावा नेपाल संयुक्त राष्ट्रसंघको सदस्य राष्ट्र भएको र नेपालले अन्तर्राष्ट्रीय रूपमा विभिन्न सन्धी सम्झौताहरूमा सही छाप गरी सो सम्झौताहरूको पूर्ण रूपमा परिपालना गर्ने प्रतिबद्धता जनाउँदै आइरहेको छ। सन् २०१६ देखि शुरू भई सन् २०३० सम्म लागु हुने दीगो विकास लक्ष्य (Sustainable Development Goals) का सबै १७ वटा लक्ष्यहरू र नेपालले त्यस बेलासम्म मध्यम आयवर्गको मुलुकहरूको स्तरमा पुने लक्ष्यसमेत हासिल गर्नुपर्नेछ।

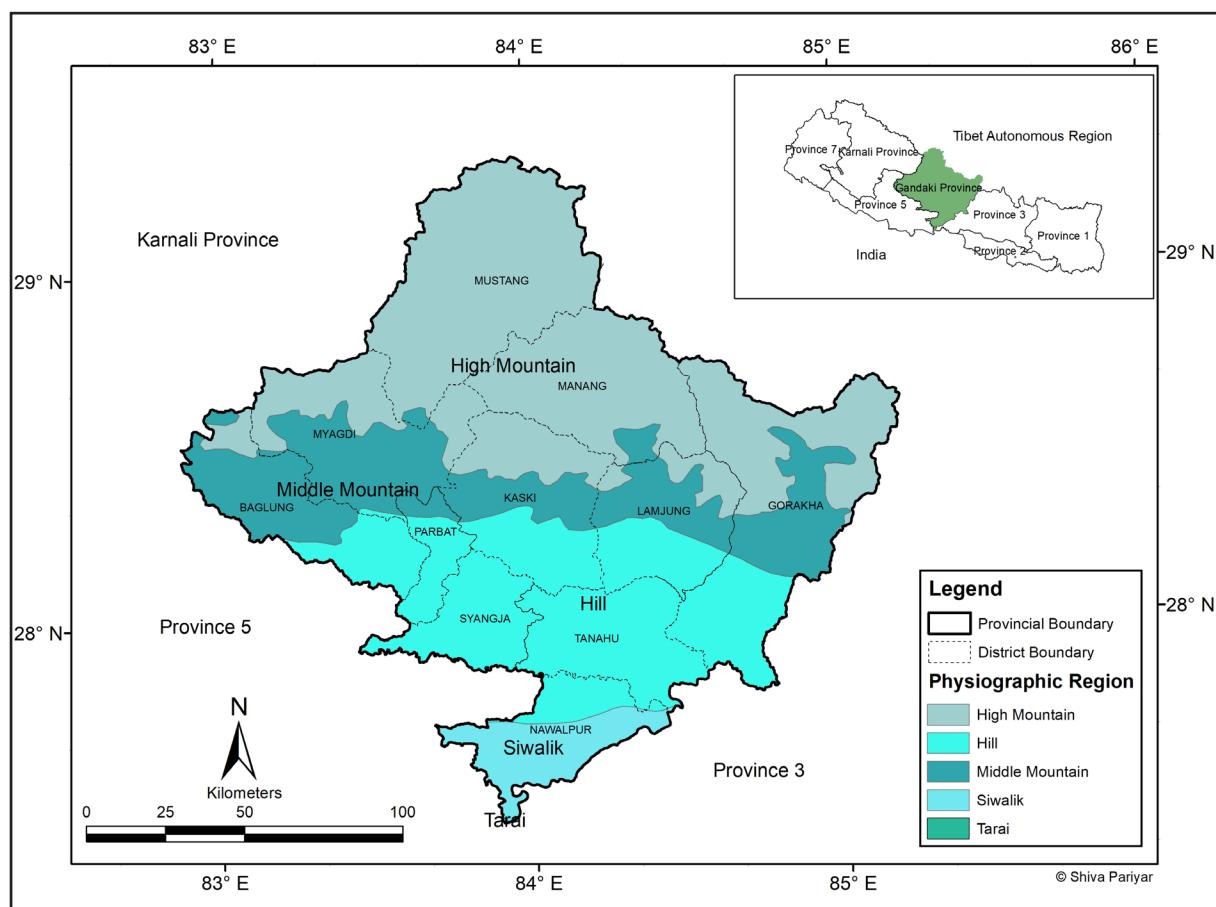
यसका अलावा गण्डकी प्रदेश सरकारले पनि आफ्ना नीति तथा कार्यक्रममा वन, वातावरण, उद्योग पर्यटन क्षेत्रका विविध योजना र कार्यक्रमहरू छुट्याएको छ। जसअनुसार पर्यटन क्षेत्रलाई यस प्रदेशको पहिलो प्राथमिकता प्राप्त कार्यक्रमको रूपमा घोषणा गरी कार्यान्वयनमा ल्याइसकेको छ। सबैभन्दा बढी सेवामूलक, समावेशी र रोजगारमूलक क्षेत्रको रूपमा चित्रित पर्यटन क्षेत्र यस प्रदेशका विश्वविख्यात संरक्षित क्षेत्रहरू, हिमालहरू, धर्म, संस्कृति र प्राकृतिक स्रोतहरूको अभूतपूर्व विशेषताका कारण संसारमै प्रसिद्ध भएको छ। यही कुरालाई मध्यनजर गरेर प्रदेश सरकारले सन् २०१९ लाई “आन्तरिक पर्यटन वर्ष”, २०२० लाई “छिमेकी देश पर्यटन वर्ष” र सन् २०२२ लाई “पोखरा पर्यटन वर्ष” मनाउँदै २०२२ सम्म यस प्रदेशमा आन्तरिक र बाह्य गरी २० लाख पर्यटक भित्राउने लक्ष्य लिएको छ। यस बाहेक तराइदेखि हिमालसम्मको भूमि रहेको यो प्रदेशमा भौगोलिक क्षेत्र अनुसार उत्पादनमा पनि विविधता छ। यसरी प्रदेशमा उत्पादन हुने र हुन सक्ने वस्तुहरूको प्रशोधन र बजारीकरण गर्नका लागि “एक स्थानीय तह, एक उद्योग ग्राम”, प्रादेशिक तहमा एक औद्योगिक क्षेत्र स्थापना गर्ने र स्थानीय स्तरमा रहेका परम्परागत ज्ञान, स्थानीय सीप, प्रविधि र कच्चा पदार्थमा आधारित घरेलु तथा लघु उद्यम, साना र मझौला उद्योग विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरी रोजगारी र आयआर्जन बढ़ादू गर्दै उपभोग्य वस्तु र सेवामा क्रमशः आत्मनिर्भर हुने लक्ष्य लिएको छ। यसका अलावा संघसँगको समन्वयमा कालीगण्डकी र मस्ताङ्गी उपत्यकामा आर्थिक कोरिडर र विशेष आर्थिक क्षेत्रको निर्माण गर्न पहल गरी युवा लक्षित चुनौति कोषबाट युवा उद्यमशिलताका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने नीतिगत व्यवस्था गरेको छ।

यस्तै समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापनलाई व्यापक र सरलिकृत बनाउँदै वनको संरक्षण, दीगो व्यवस्थापन र उपयोग गर्ने एवं वन क्षेत्रको उत्पादकत्व र उत्पादन बढ़ादू गर्दै वनबाट समृद्धि हासिल गर्नका लागि प्रदेश सरकारले भरमदुर प्रयास गरेको छ। गण्डकी प्रदेशमा पाइने जडिबुटी, कृषि वन तथा गैङ्काष्ठ वन पैदावारको व्यवसायिक खेती, संकलन र प्रशोधन गर्ने, प्रदेशस्तरीय आधुनिक प्राणी उद्यानको स्थापना गर्ने, एकिकृत जलाधार व्यवस्थापन कार्यक्रम मार्फत तालतलैया, नदी रखोलाहरूबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण गर्ने नीति तथा कार्यक्रम ल्याएको छ। यसबाहेक स्थानीय तहसँग समन्वय गरी “सफा वातावरण, स्वस्थ जीवन” अभियान पनि सञ्चालन गर्न शुरू भइरहेको छ। नेपालका लागि नितान्त नयाँ अभ्यास भएको संघीयतामा सरकार, पद्धति र अभ्यास सबै नयाँ छन्। यी सबै अन्यौलका बाबजुद गण्डकी प्रदेश सरकारले यसलाई समाज रूपान्तरणको अवसरको रूपमा लिई अल्पकालीन, मध्यकालीन र दीर्घकालीन कार्यक्रम सञ्चालन गरी दीगो विकास र सामाजिक न्यायसहितको समृद्धि हासिल गर्ने प्रयासको थालनी गरेको छ। प्रारम्भक अवस्थामा रहेको यो प्रदेशको वर्तमान अवस्थाको बारेमा जानकारी लिएर अबका दिनहरूमा समयसीमा निर्धारण गरि यस मन्त्रालयसँग सम्बन्धित वन, वातावरण, उद्योग, पर्यटन, विज्ञान प्रविधि, वाणिज्य र आपूर्तिका हरेक क्षेत्रमा के कति प्रगती गर्न सकिन्छ त्यसको वस्तुपरक मापन गर्नका लागि समय सान्दर्भिक देखिएकोले यो स्थितिपत्र (Status Paper) तयार गरिएको छ।

२. प्रादेशिक परिचय

२.१ प्रदेशको भौगोलिक र प्रशासनिक विभाजन

नेपालको मध्य भागमा अवस्थित हिमालदेखि तराईसम्म फैलिएको संघीय नेपालको गण्डकी प्रदेश $27^{\circ}26'15''$ उत्तरी अक्षांशदेखि $29^{\circ}19'50''$ उत्तरी अक्षांशसम्म र $82^{\circ}52'45''$ पूर्वी देशान्तरदेखि $85^{\circ}12'05''$ पूर्वी देशान्तरसम्म फैलिएको छ (तस्बिर नं १)। यसको स्थायी राजधानी पोखरा हो। गण्डकी प्रदेशको कुल क्षेत्रफल $21,176.34$ वर्गकिलोमिटर अर्थात् नेपालको कुल भूभागको 14.93% रहेको छ। भारतको सिमाना नजिक नारायणी नदीको गण्डक नहर नजिकको सबभन्दा होचो भाग समुद्रसतह देखि 93 मिटरको उचाईमा रहेको छ। यो उचाइ ऋमशः बद्दै गएर धौलागिरी हिमाल $8,167$ मिटर, मनास्तु $8,163$ मिटर र अनन्पूर्ण प्रथम $8,091$ मिटर अग्ला चुलीहरू रहेको विशाल हिमशृङ्खला बनेको छ। जस्को उचाई भिन्नता करिब 150 किलोमिटरको चौडाईमा $8,100$ मिटरसम्म छ। यस प्रदेशमा मात्र अग्लो हिमालय पर्वत श्रेणी देशको भण्डै बीचभागसम्म भरेको छ। अनन्पूर्ण र धौलागिरी हिमशृङ्खला हाँसिया आकारमा दक्षिणतर्फ विस्तार भएका कारण यी श्रृङ्खलाको उत्तरमा पनि अन्तर पर्वतीय उच्च हिमाली मैदानहरू छन्। मनाड, मुस्ताड र गोरखाको माथिल्लो भागमा रहेका उपत्यका प्रमुख छन्। यसका अतिरिक्त भू-धरातल, पहाडी पाखा, हावापानी, माटो, पर्यावरण, जैविक विविधता जस्ता अनेकन प्राकृतिक क्षेत्रमा अत्यन्त ठूलो बिषमता यस प्रदेशमा छ।



तस्बिर नं. १. गण्डकी प्रदेशको भौगोलिक अवस्थिति

गण्डकी प्रदेश भौगोलिक हिसाबले पनि विविधतापूर्ण छ । साँगुरो भित्री मधेशको समतल भागदेखि हिमालको पारि तिब्बतको सिमानासम्म फैलिएको कारण हिमाल, पहाड र तराई तीनै पर्यावरणीय क्षेत्र र पाँचवटै भौगोलिक प्रदेश (उच्च हिमाल, उच्च पहाड, मध्य पहाड, शिवालिक र तराई वा भित्रीमधेश) पर्दछन् (तस्बिर नं १) । यो प्रदेशमा ९,६८२ वर्ग कि.मि. (४४%) उच्च हिमाल, ४,८३० वर्ग कि.मि. (२२%) उच्च पहाड, ६,४८० वर्ग कि.मि. (२९%) मध्य पहाड, १,०१३ वर्ग कि.मि. (५%) शिवालिक र २ वर्ग कि.मि. (०.०१%) तराईको भूभाग पर्दछ ।

उत्तरमा चीनको स्वशासित क्षेत्र तिब्बत, दक्षिणमा सुस्ताको साँधुरो भागले छोएको भारतको उत्तर प्रदेश, पूर्वमा ३ नं. प्रदेश र पश्चिममा कर्णाली र ५ नं. प्रदेशले घेरिएको यो प्रदेश अन्तर्गत साबिकका धौलागिरी अञ्चलका ४ जिल्लाहरु म्यादी, मुस्ताङ, पर्वत र बागलुड, गण्डकी अञ्चलका ६ जिल्लाहरु गोरखा, लमजुड, मनाङ, स्याइजा, कास्की र तनहुँ साथै लुम्बिनी अञ्चलको नवलपरासीको दाउने पहाड हुँदै बर्द्धाट सुस्तादेखि पूर्व नारायणी नदीसम्मका सारिकका ४७ गाविस समेतलाई समेटेर बनाइएको नवलपरासी (बर्द्धाट सुस्तापूर्व) जिल्ला गरि ११ जिल्ला पर्दछन् (तस्बिर नं १) । त्यस्तै यस प्रदेशमा नेपालकै दुलो पोखरा महानगरपालिका, २६ नगरपालिका र ५८ गाउँपालिका गरी जम्मा ८५ स्थानीय तह र ७५७ वडाहरु रहेका छन् भने प्रतिनिधि सभा सदस्य निर्वाचनका लागि १८ निर्वाचन क्षेत्र र प्रदेश सभा सदस्य निर्वाचनका लागि ३६ निर्वाचन क्षेत्र रहेका छन् (तालिका नं १) । प्रदेश सभामा समानुपातिक सहित कुल ६० सदस्य रहने संवैधानिक प्रावधान छ ।

तालिका नं. १. प्रदेशको राजनैतिक तथा प्रशासकीय विभाजन

क्र.स.	जिल्ला	जम्मा	स्थानीय तह			निर्वाचन क्षेत्र	
			महानगरपालिका	नगरपालिका	गाउँपालिका	प्रतिनिधि सभा	प्रदेशसभा
१.	गोरखा	११		२	९	२	४
२.	लमजुड	८		४	४	१	२
३.	तनहुँ	१०		४	६	२	४
४.	स्याइजा	११		५	६	२	४
५.	कास्की	५	१		४	३	६
६.	मनाङ	४			४	१	२
७.	मुस्ताङ	५			५	१	२
८.	म्यादी	६		१	५	१	२
९.	पर्वत	७		२	५	१	२
१०.	बागलुड	१०		४	६	२	४
११.	नवलपरासी (बर्द्धाट सुस्तापूर्व)	८		४	४	२	४
जम्मा	८५	१	२६	५८	१८	३६	

स्रोत : संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, २०७५

२.२ प्रदेशको जनसांख्यिक विवरण

वि.स. २०६८ सालको जनगणना अनुसार यस प्रदेशमा कुल परिवार संख्या ५,७८,२१९ रहेको देखिन्छ (तालिका नं २)। यहाँको प्रति परिवारमा ४ जना सदस्य रहेका छन्। त्यस्तै प्रदेशको कुल जनसंख्या २४,०३,७५७ रहेको छ जस अनुसार पुरुषको संख्या १०,९०,८०८ र महिलाको संख्या १३,१२,९४९ रहेको छ। पुरुषको संख्या भन्दा महिला २,२२,१४१ ले बढी देखिन्छ तसर्थ, समग्र प्रदेशको लैज़िक अनुपात (**Sex ratio**) ८३ रहेको छ। जिल्लागत हिसाबले सबैभन्दा बढी जनसंख्या कास्की जिल्लामा छ भने सबैभन्दा कम जनसंख्या मनाडमा रहेको छ। जनसंख्याको बसाइसराइका साथै कामका लागि विदेश जानु यस क्षेत्रको प्रमुख विशेषता नै बनेको छ। २०६८ सालको जनगणनाले पनि यस तथ्य पुष्टी हुन्छ। प्रदेशका ११ जिल्लामा ३,२२,७६२ (१३.४%) मानिसहरू तथ्याइक संकलन गर्ने समयमा घरमा नभएको देखिन्छ। समग्रमा यस प्रदेशको जनघनत्व १०९ प्रति वर्ग कि.मि. रहेको छ। सबैभन्दा बढी जनघनत्व स्याइजा जिल्लामा रहेको छ भने कम जनघनत्व मनाड जिल्लामा रहेको देखिन्छ।

जातजातिगत हिसाबले यस प्रदेशमा भिन्न भिन्न ९३ प्रकारका जातजाती पाइन्छन्। जिल्लागत हिसाबले तुलना गर्दा सबैभन्दा बढी कास्की जिल्लामा ८८ प्रकारका जातजातिको बसोबास रहेको देखिन्छ भने सबैभन्दा कम मनाड जिल्लामा १८ किसिमका जातजातिको बसोबास रहेको देखिन्छ। पहाडी बाहुन, मगर, क्षेत्री, गुरुड र विश्वकर्मा यस प्रदेशका प्रमुख ५ जातिहरू हुन् जसको उपस्थिति क्रमशः २१.५%, १८.९%, १३.४%, ११.४% र ८.७% रहेको देखिन्छ। यस बाहेक अन्य जातिहरूमा नेवार ४.३%, मिजार ४.१%, परियार ३.९%, तामाड २.१%, थारु १.७%, ठकुरी १.६%, कुमाल १.५% र घर्ती/भुजेल १.३% रहेका छन् भने अन्य जातिहरूको संख्या १% भन्दा तल रहेको छ।

मातृभाषाको हिसाबले हेर्दा गण्डकी प्रदेशमा विभिन्न ५० किसिमका मातृभाषा बोलिन्छन्। प्रदेशको ७३.५% जनसंख्या नेपाली भाषालाई आफ्नो मातृभाषा भन्दछन् भने अन्य मातृभाषाहरूमा मगर ९.९%, गुरुड ८.८%, नेवार १.७%, थारु १.५% र तामाड १.५% रहेका छन्। बाँकी अरु सबै गरेर ३.१% मात्र विभिन्न मातृभाषा बोल्ने जनसंख्या रहेको देखिन्छ।

आर्थिक रूपले आश्रित र अनाश्रित जनसंख्याको अवस्था बुझ्नका लागि विभिन्न उमेर समूहको जनसंख्यालाई हेनुपर्ने हुन्छ। सामान्यतया: १४ वर्षसम्मको जनसंख्या र ६० वर्षदेखि माथिको जनसंख्यालाई आश्रित जनसंख्या मानिन्छ। यस प्रदेशमा ०-१४ वर्ष उमेर समूहको जनसंख्या ७,८१,२६० र ६० वर्ष देखि माथिको जनसंख्या २,५५,१९८ जना रहेको छ। जसअनुसार कुल जनसंख्याको ४३.१% वा १०,३६,४५८ जना आर्थिक रूपले अरुमा आश्रित रहने देखिन्छ। त्यस्तै, १५-५९ वर्षको जनसंख्या १३,६७,२९९ (५६.९%) रहेको छ जुन आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्या रहेको देखिन्छ।

तालिका नं. २ जिल्ला अनुसार प्रदेशको जनसांख्यिक विवरण

स्थान	कुल क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	परिवार संख्या		जनसंख्या		जन वैदिक अनुपात	जन वैदिक अनुपात	उमेर समूह (वर्ष)		जातजाती संख्या	मातृ संख्या
		पुरुष	जन्मा	महिला	अनुपास्त			० देखि १४	१५ देखि ५९		
गोरखा	३६४६१९	६६५०६	२७१०६१	१२१०४१	१५००२०	२८१०४	७४	८१	८९१९८	१४७३४७	३४५१६
लम्जुङ	१६६२५४	४२०७९	१६७७२४	७५९१३	११८११	२११६१	१०१	८३	५३२६४	९३२३२	२१२०८
तनहुँ	१५७१९८	७८३०९	३२३२८८	१४३४९०	१७१८७८	४६३८७	२०६	८०	१०८६७०	१८०१४०	३४४७८
स्याङ्जा	१०३७५७	६८८८१	२८११४८	१२५८३३	१६३३१५	५०४७६	२७९	७७	१४४५२	१५९३००	३५३९६
काल्पकी	२०८४५६	१२५६७३	४९२०९६	२३६३८५	२५५७१३	५७३०५	२३६	९२	१४२२०४	३०६९५८	४२९३५
मानाड	२३२०८१	१४८०	६५३८	३६६१	२८७७	२८७	३	१२७	१४११	४४४३	६८८४
मुस्ताङ	३५६४१२५	३३५४	१३४५२	७०९३	६३५९	१४२५	८	११२	३०९६	८८४५	१५९१
स्यारदी	२२८४१९	२७७६२	११३६४१	५९३९५	६२२४६	१४३१४	५०	८३	३१७३८	६०९१६	१२९८७
पर्वत	५४९६०	३५५७९	१४६५९०	६५३०९	८१२८९	२१७३५	२७१	८०	४८९३९	८०६८४	१६९६७
बागलुङ	१८३५१२०	६७५२२	२६८६९३	११७९९९७	१५०६९६	४२६२३	१४६	७८	९६७७२	१४४४२४	२७४७७
नसलपाटी बाह्रगाउ समाप्ति	१४२५१९५	६६९३४	३११६०४	१४२७७९	१६८८२५	३८९५३	२१९	८५	१०३५७५	१८१०१०	२७०१९
गण्डकी प्रदेश	२१९७६३४	५७८२९९	२४०३७५७	१०९०८०८	१३१२९४९	३२२७६२	१०९	८३	७८१२६०	१३६७२९९	२५५१९८

धर्मको आधारमा यस प्रदेशको जनसंख्याको विश्लेषण गर्दा हिमाली क्षेत्रका दुई जिल्ला मनाड र मुस्ताङमा बौद्ध धर्मावलम्बीको बाहुल्यता रहेको छ (तालिका नं ३)। यस बाहेकका पहाडी र तराईका क्षेत्रमा भने सबै जिल्लामा हिन्दू धर्मावलम्बीको बाहुल्यता देखिन्छ। बौद्ध धर्म हिन्दू पछि दोश्रो नम्बरमा रहेको छ त्यस्तै तेश्रोमा क्रिश्चियन र चौथोमा इस्लाम धर्म माने मानिसको संख्या रहेको छ। त्यस्तै गरी यस प्रदेशमा किराँत, प्रकृति, बोन, जैन, बहाई तथा शिख धर्मावलम्बी पनि रहेका छन्।

तालिका नं. ३. धर्म अनुसार प्रादेशिक जनसांख्यिक विवरण

जिल्ला	हिन्दू	बौद्ध	इस्लाम	किरात	क्रिश्चियन	प्रकृति	बोन	जैन	बहाई	शिख	उल्लेख नभएको
गोरखा	२०३७०२	५९७६६	३०५६	२२	८८६०	१६४०	१७१३	१	१५	२	२८४
लम्जुङ	१०७३११	५५५८६	९४२	२३	३०००	६७	६०		५		७३०
तनहुँ	२७९६६१	३०५३२	४१५७	३५	५४६७	५२१	१५८८	१	८		१३१८
स्याङ्जा	२६०८३२	२१५१४	१९७८	२१	५८२	३८	३७७		६		४६०
कास्की	४०५१४१	६६२६६	४४३७	४५३	१०५३८	६४६	२९०८	१७	२७	११	१६५४
मनाड	२५६२	३६०६	४	१	९३	१४	३१	२			२२५
मुस्ताङ	५०४०	८०९५	३	१९	१५२	५	९८	१			३९
स्यागदी	९९०४७	११७३९	१८०	२०	१५१३	८८५	१९				२३८
पर्वत	१३११६३	१३६६३	६२४	२४	६६६	३४	२७७		२	१	१३६
बागलुङ	२३९७८५	२३४७४	७३४	१३	१६८३	१७९२	७५	१	३		१०५३
नवलपरासी (वर्धाट सुलापुर्व)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०६८

गण्डकी प्रदेशमा ५५,०१६ जना अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु रहेका छन् जुन कुल जनसंख्याको २.३% हुन आँउछ (तालिका नं ४)। जसअनुसार शारीरिक रूपमा अपाङ्गता भएका १८,३४२ जना, दृष्टिविहीन ८,३३८ जना, श्रवण शक्ति कम भएका १०,१३४ जना, आँखा नदेख्ने र कान नसुन्ने दुवै ८६० जना, बोल्न नसक्ने ७,२७४ जना, मानसिक अपाङ्गा ३,६२६ जना, बौद्धिक अपाङ्गा १,८४८ जना र बहुअपाङ्गता भएका ४,५९४ जना रहेका छन्।

तालिका नं. ४. वि.स. २०६८ को जनगणना अनुसार गण्डकी प्रदेशमा रहेका अपाइलाको विवरण

स्थान	अपाइलाको जनसंख्या						सबलको संख्या	कुल जम्मा
	शारीरिक	दृष्टिविहीन	श्रवण शक्ति कम भएका	आँखा नदेख्ने र कान नसुन्ने	बोल्न नसक्ने	मानसिक वौद्धिक		
गोरखा	२०६६	११२५	११७६	९२	७८३	३७९	१८८०	२६४७९२
लम्जु	१३३६	६२३	१०४५	८८	७८५	२२१	१५७	१६२९७९
तनहुँ	२१०४	९२०	१८९	१००	१०७	४३६	२२१	६९६८
स्याङ्गजा	२०९०	९५२	७३५	७२	७४०	४६९	२०८	५७४
कार्की	३२१०	१५३०	१४५०	१६५	११००	६५२	२१०	९९२
मनाङ	४२	१२	५१	१	३४	१३	४	४७
मुस्ताङ	१००	६४	१०५	५	७८	३३	२३	४५२
स्पार्दी	१५९२	८२४	१७३६	९५	७४७	२४७	१९७	६१२२
पर्वत	१३९४	५३०	५९६	५९	४५७	३०९	११३	११५५९
बागलुङ	२४५६	८९७	९४४	७९	७०५	४६७	१११	४८०
नवलपरामी (बाँद्याट सुल्तापूर्व)	१९५२	८६१	१२७७	१०४	९३८	४००	२५६	५०३
गण्डकी प्रदेश	१८३४२	८३३८	१०१३४	८६०	७२७४	३६२६	१८४८	५५०९६

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०६८

केन्द्रीय तथ्यांक विभागको २०६८ को जनगणना अनुसार ५ वर्ष र सो भन्दा माथिको जनसंख्यालाई मात्र साक्षरता दर निकाल्न प्रयोग गरेको छ देखिन्छ जसअनुसार यस प्रदेशका केबल ७५% मानिसहरु मात्र साक्षर भएको देखिन्छ (तालिका नं ५)। कास्की जिल्ला सबैभन्दा बढी साक्षरता भएको जिल्लामा पर्ने देखिन्छ भने मुस्ताङ जिल्ला सबैभन्दा कम साक्षरता भएको जिल्लामा पर्दछ।

तालिका नं. ५. गण्डकी प्रदेशको साक्षरता विवरण

स्थान	५ वर्ष र सो भन्दा माथिको जनसंख्या	जनसंख्या			साक्षरता उल्लेख नभएको	साक्षरता दर
		पढ्न र लेखन सक्ने	पढ्न मात्र सक्ने	पढ्न र लेखन दुवै नसक्ने		
गोरखा	२४७८५७	१६४४२४	५९९३	७७३२३	११७	६६.३
लम्जुङ	१५३६२६	१०९२५१	३७९१	४०४९९	८५	७१.१
तनहुँ	२९५६११	२२११९४	५६४७	६८५१९	२५१	७४.८
स्याङ्जा	२६५०२५	२०३०३४	४३२३	५७५०२	१६६	७६.६
कास्की	४५४९९२	३७४८०२	७०९५	७२९८३	१९२	८२.४
मनाङ	६१६१	४६११	४१	१५०९	०	७४.८
मुस्ताङ	१२५८८	८३३४	३०५	३९४५	४	६६.२
म्याग्दी	१०१७९३	७३१६०	२३७०	२६२०७	५६	७१.९
पर्वत	१३३०५५	९८२५७	३०३२	३९६६५	१०१	७३.९
बाग्लुङ	२४११०५	१७३३००	६१७९	६१४६९	१५७	७१.९
नवलपारसी (बर्द्धाट मुस्तापूर्व)	२८५२३४	२१३१३९	६०३३	६५८८४	१७८	७४.७
गण्डकी प्रदेश	२१९७०४७	१६४३५०६	४४७२९	५०७५०५	१३०७	७४.८

स्रोत : केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०६८

गण्डकी प्रदेशको कुल ५,७७,६८२ घरपरिवार संख्यामध्ये खाना पकाउन ६८.५% ले दाउराको, २५.६% ले एल.पी. ग्याँसको र ४.५% ले बायोग्याँसको प्रयोग गरेको देखिन्छ (तालिका नं ६)। कास्की जिल्लामा दाउराको प्रयोग सबैभन्दा कम भएको देखिन्छ भने लगभग मनाडका सबै घरधुरीले दाउराको प्रयोग गरेको देखिन्छ। माझितेल, गुँडाठा, बिजुली लगायतका अन्य इन्धनका स्रोतहरूको प्रयोग भने ज्यादै न्यून देखिन्छ।

तालिका नं. ६. गण्डकी प्रदेशमा पकाउन प्रयोग हुने इन्धनको विवरण (प्रतिशतमा)

स्थान	कुल परिवार संख्या	पकाउन प्रयोग हुने इन्धन (प्रतिशत)							
		दाउरा	माझितेल	एल.पी. ग्याँस	गुँडाठा	बायो ग्याँस	बिजुली	अन्य	उल्लेख नभएको
गोरखा	६६४५८	८४.३	०.४	१०.९	०.०	३.८	०.१	०.१	०.४
लम्जुङ	४२०४८	६९.६	०.४	१९.०	०.१	१०.४	०.१	०.०	०.४
तनहुँ	७८२८६	६७.९	०.४	२२.३	०.१	८.५	०.१	०.१	०.६
स्याङ्जा	६८८५६	८२.१	०.४	१४.२	०.०	२.७	०.३	०.१	०.३
कास्की	१२५४५९	३२.५	१.३	६१.१	०.०	४.३	०.१	०.२	०.४
मनाड	१४४८	९७.९	०.१	१.६	०.०	०.०	०.०	०.०	०.३
मुस्ताङ	३३०५	५४.०	१.६	१८.१	२५.०	०.०	०.७	०.१	०.५
स्याङ्गी	२७७२७	८६.६	०.३	१२.१	०.०	०.७	०.०	०.०	०.३
पर्वत	३५६९८	८६.३	०.४	१२.६	०.०	०.४	०.१	०.०	०.३
बाग्लुङ	६१४८२	८८.५	०.३	१०.५	०.०	०.२	०.०	०.०	०.५
नवलपरासी (बर्द्धाट सुस्तापूर्व)	६६९९५	७०.८	०.४	२०.९	०.१	७.१	०.१	०.१	०.५
गण्डकी प्रदेश	५७७६८२	६८.५	०.६	२५.६	०.२	४.५	०.१	०.१	०.४

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्कक विभाग, २०६८

२.३ प्रादेशिक आर्थिक-सामाजिक सूचक

- आर्थिक हिसाबले सक्रिय जनसंख्या : ५६.८८५
- कुल गार्हस्थ उत्पादन (आ.व. ०७४/७५) : ३ खर्ब १५ अर्ब ७१ करोड ६० लाख (नेपालको १०.५५, नेपाल राष्ट्र बैंक, २०७५)
- कुल राष्ट्रिय आम्दानीमा प्रादेशिक योगदान : १०.४५(आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, २०७५)
- प्रति व्यक्ति आयः १,०२१ अमेरिकी डलर (नेपाल राष्ट्र बैंक, २०७५)
- औसत आयु : ७० वर्ष
- साक्षरता : ७०.९ प्रतिशत
- मानव विकास सूचकाइक : ०.५१३ (नेपालको ०.४९, मानव विकास प्रतिवेदन, २०१४)
- मानव गरिबी सूचकाइक : २७.० (नेपालको ३१.१, मानव विकास प्रतिवेदन, २०१४)
- निरपेक्ष गरिबीको रेखामुनि रहेको : १४.९१ ५ (केन्द्रीय तथ्याइक विभाग, २०७०)
- बहुआयामिक गरिबी सूचक : ०.०६१ (०.१२७, राष्ट्रिय योजना आयोग, २०१८)
- बहुआयामिक गरिबी (व्यक्ति गणना) : १४.२ ५ (नेपालको २८.६५, राष्ट्रिय योजना आयोग, २०१८)
- शैक्षिक संस्था (विद्यालय) : ४,६७३ (संस्थागत ७५२ र सामुदायिक ३९२१)
- शैक्षिक संस्था (क्याम्पस) : १२९ (सरकारी ११, संस्थागत ८८ र सामुदायिक ३०)
- खानेपानी पुगेको घरधुरी : ९१.५८ प्रतिशत
- शौचालय पुगेको घरधुरी : १०० प्रतिशत
- कृषक घरपरिवार संख्या : ४,१७,५२३ (७२.४ प्रतिशत)
- विद्युत पुगेको घरधुरी संख्या : ८५ प्रतिशत
- विद्युतीकरणमा संलग्न ग्राहक संख्या : ३,२९,१४२
- विद्युतीकरण पुगेका स्थानीय तह : ७३ वटा
- बैंक तथा वित्तीय संस्था : २४२ वटा वाणिज्य बैंक, १८४ वटा विकास बैंक, १७ वटा वित्त कम्पनी र २४९ वटा लघुवित्त संस्था गरी कुल ६९२ वटा (पश्चिमाञ्चल क्षेत्रीय प्रशासन कार्यालय, २०७४)
- हुलाक कार्यालय : ५२६ (१ वटा क्षेत्रीय, ९ वटा जिल्ला, ११६ इलाका र ४०० अतिरिक्त)

३. मन्त्रालयको सांगठनिक विवरण, अधिकारसूची र मन्त्रालय संबन्धी दीगो विकास लक्ष्यहरु

३.१ मन्त्रालयको परिचय

गण्डकी प्रदेशभित्र रहेका प्राकृतिक स्रोतहरुको संरक्षण, सम्बद्धन, विकास, विस्तार र सदुपयोग गर्दै उक्त स्रोतहरु मार्फत प्रदेशको समृद्धि र विकास गर्ने उद्देश्यले गण्डकी प्रदेश सरकारको प्रतिनिधित्व गर्दै यस उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय २०७४/१०/२२ मा स्थापना गरिएको हो । यस मन्त्रालयले मूलतः संविधानको अनुसूचीमा व्यवस्था भएका संघ र प्रदेशको साभा अधिकार, संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका साभा अधिकार र प्रदेशको एकल अधिकार क्षेत्रका उद्योग, पर्यटन, आपूर्ति, वाणिज्य, विज्ञान प्रविधि, वन तथा वातावरणसँग सम्बन्धित विषयमा नीति निर्माण गर्ने, केन्द्र सरकार र स्थानीय तह बिच समन्वय र सहकार्य गर्दै प्रदेश समृद्धिका लागि औद्योगिकरणमा जोड दिने पर्यटन क्षेत्रको विकास र विस्तार गरी नँया नँया रोजगारीको अवसर सृजना गर्ने, वनको दीगो व्यवस्थापन गरी वातावरण संरक्षणमा जोडिनु यसको प्रमुख, दैनिक उपभोग्य वस्तु तथा सेवाको सहज र सुलभ आपूर्ति व्यवस्थापन गर्नु यस मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र भित्र पर्दछन् ।

गण्डकी प्रदेशलाई औद्योगिकीकरणतर्फ उन्मुख गराई औद्योगिक विकास गर्न प्रदेशमा कम्तीमा एक प्रादेशिक औद्योगिक क्षेत्र र ८५ वटै स्थानीय तहमा उद्योग ग्राम स्थापना गरी निजि, स्वदेशी तथा विदेशी लगानी आकर्षित गर्दै औद्योगिक पूर्वाधारको निर्माण गर्ने उक्त औद्योगिक क्षेत्रका लागि आवश्यक पर्ने कच्चा पदार्थको उत्पादन र प्रशोधन गरी उत्पादनको निर्यात गर्ने, लघु, घरेलु, तथा साना उद्योगहरुको माध्यमबाट गरिबी न्यूनीकरण गरी प्रादेशिक अर्थतन्त्रलाई सबल बनाउने, वाणिज्य क्षेत्रलाई सबल तुल्याउदै आन्तरिक, अन्तर प्रादेशिक तथा बाह्य व्यापारको सहजिकरण, प्रबद्धन र नियमन गर्ने रहेको छ ।

प्रदेशमा रहेका विभिन्न प्राकृतिक, साँस्कृतिक र धार्थिक सम्पदाहरुको संरक्षण र विकास गर्दै प्रदेशको आर्थिक विकासको प्रमुख आधारको रूपमा रहेको पर्यटन क्षेत्रको माध्यमबाट रोजगारीको सृजना, आर्थिक क्रियाकलापमा बृद्धिका साथै समग्र प्रादेशिक आर्थिक विकास एवं समुन्नतिमा टेवा पुन्याउँदै वन, वातावरण तथा जलाधार क्षेत्रको संरक्षणको माध्यमबाट खेतीयोग्य भूमिको संरक्षण तथा उत्पादकत्वमा बृद्धि, पानीमुहान, ताल तालैया, पोखरी वन्यजन्तु र जैविक विविधताको संरक्षण लगायत वातावरणीय स्वच्छता कायम राख्दै उपलब्ध स्रोतको दिगो उपयोग मार्फत अर्थतन्त्रमा योगदान पुन्याउनमा पनि यस मन्त्रालयले महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दै जाने लक्ष्यका साथ अगाडि बढौने छ ।

यस मन्त्रालयको पछिल्लो स्वीकृत सांगठनिक संरचना अनुसार प्रशासन, योजना तथा अनुगमन महाशाखा, वन व्यवस्थापन तथा जैविक विविधता महाशाखा, विज्ञान, वातावरण तथा जलवायु परिवर्तन महाशाखा, वाणिज्य तथा आपूर्ति महाशाखा र औद्योगिक तथा पर्यटन प्रबद्धन महाशाखा गरी ५ वटा महाशाखा र ती महाशाखाहरु अन्तर्गत १४ वटा शाखाहरु रहेका छन् । यस मन्त्रालयमा हाल ४५ जना कर्मचारीहरु कार्यरत छन् भने मातहतका निर्देशनालयहरु, अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र र फिल्ड कार्यालयमा गरी कुल जम्मा ६९५ जना कर्मचारीहरु कार्यरत छन् ।

३.२ मन्त्रालयको अधिकार सूची

नेपालको संविधान २०७२ को अनुसूची ६ मा उल्लेखित प्रदेशको एकल अधिकार सूची, अनुसूची ७ मा प्रदेश र संघको साभा अधिकार सूची र अनुसूची ९ मा स्थानीय तह, प्रदेश र संघको साभा अधिकार सूची राखिएको छ जसमध्ये यस मन्त्रालयसँग सम्बन्धित अधिकार सूचीहरु तालिका नं. ७ मा देखाइएको छ ।

तालिका नं ७. संविधानमा उल्लेखित मन्त्रालयको अधिकार सूचीहरूको विवरण

प्रदेशको एकल अधिकार सूची (अनुसूची ६)	प्रदेश र संघको साभा अधिकार सूची (अनुसूची ७)	स्थानीय तह, प्रदेश र संघको साभा अधिकार सूची (अनुसूची ९)
<ul style="list-style-type: none"> पर्यटन प्रदेश तथ्याङ्क प्रदेशभित्रको व्यापार खानी अन्वेषण र व्यवस्थापन प्रदेशभित्रको राष्ट्रिय वन, जल उपयोग तथा वातावरण व्यवस्थापन कलकारखाना, औद्योगिकिकरण, व्यापार व्यवसाय 	<ul style="list-style-type: none"> फौजदारी तथा देवानी कार्यविधि र प्रमाण र शपथ (कानूनी मान्यता, सार्वजनिक कार्य र अभिलेख र न्यायिक प्रक्रिया) आवश्यक वस्तु तथा सेवाको आपूर्ति, वितरण, मूल्य नियन्त्रण, गुणस्तर र अनुगमन औद्योगिक विवादको समाधान प्रदेश सीमा नदी, जलमार्ग, वातावरण संरक्षण, जैविक विविधता उद्योग तथा खनिज पर्यटन औद्योगिकिकरण वैज्ञानिक अनुसन्धान, विज्ञान प्रविधि र मानव संसाधन विकास अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा फैलिएको जड्गल, हिमाल, वन संरक्षण क्षेत्र जल उपयोग 	<ul style="list-style-type: none"> दण्ड जरिवाना तथा प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयलटी, पर्यटन शुल्क वनजड्गल, वन्यजन्तु, चराचुरुद्धगी, जल उपयोग, वातावरण, पर्यावरण तथा जैविक विविधता खानी तथा खनिज

स्रोत : नेपालको संविधान

३.३ मन्त्रालयको कार्य जिम्मेवारी

नेपालको संविधान २०७२ को धारा १७४ को उपधारा (१) वमोजिम गण्डकी प्रदेशको प्रदेश मन्त्रीपरिषदले स्वीकृत गरेको "प्रदेश सरकार, गण्डकी प्रदेश (कार्यविभाजन) नियमावली, २०७४" वमोजिम गण्डकी प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालयका लागि देहाय वमोजिमका कार्यजिम्मेवारी तोकिएको छ ।

- व्यापार, वाणिज्य र बजार प्रतिष्ठर्धा सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून, मापदण्ड तथा योजनाको तर्जुमा, कार्यान्वयन एवम् नियमन र सिन्डिकेट तथा कार्टेलिड नियन्त्रण
- प्रादेशिक व्यापार सम्बन्धी पूर्वाधार निर्माण, प्रबर्द्धन, सहजिकरण, बजार अनुगमन, समन्वय, तथ्याङ्क प्रणाली, बौद्धिक सम्पत्ति संरक्षण, अध्ययन तथा अनुसन्धान र नियमन
- दुवानी र परिवहन प्रणाली तथा कार्गो व्यवस्थापन
- नेपाल सरकारको सहमतिमा आर्थिक तथा औद्योगिक विषयका करारजन्य सम्भौतता
- व्यापारिक फर्महरूको दर्ता, नवीकरण, खारेजी र नियमन
- खानी तथा खनिज पदार्थको अन्वेषण सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून, मापदण्ड र योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन र नियमन एवम् पूर्वाधार विकास, अनुसन्धान, सर्वेक्षण, लगत संकलन, अभिलेखाङ्कन, अन्वेषण, उत्खनन, प्रादेशिक प्रयोगशालाको स्थापना तथा सञ्चालन र संघसंग समन्वय
- भौगोलिक अध्ययन तथा अनुसन्धान र नक्सा सम्बन्धी
- प्रदेशका कल कारखाना र औद्योगिकीकरण सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड र योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन
- उद्योग दर्ता, अनुपर्ति, नवीकरण एवम् खारेजी र औद्योगिक विकास तथा औद्योगिक व्यवसायको प्रबर्द्धन र नियमन
- प्रदेशस्तरको उद्योग क्षेत्रको भौतिक पूर्वाधार विकास सम्बन्धी योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन तथा औद्योगिक क्षेत्र

- र विशेष आर्थिक क्षेत्रको स्थापना, सञ्चालन र विस्तार
११. औद्योगिक वस्तुको निर्यात प्रबर्द्धन
 १२. सार्वजनिक सेवा, अत्यावश्यक सेवा र वस्तु आपूर्ति सम्बन्धी नीति, कानून तथा मापदण्ड तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन
 १३. उपभोक्ता हक अधिकार संरक्षण तथा प्रबर्द्धन, उपभोक्ता जागरण कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा अनुगमन
 १४. मूल्य र कालोबजारी तथा कृत्रिम अभाव नियन्त्रण एवं नियमन
 १५. संघीय मापदण्ड अनुसार स्ट्राइडर्ड वर्गीकरण, गुणस्तर परीक्षण र नियमन
 १६. उपभोक्ता अदालत गठन र सञ्चालन
 १७. अत्यावश्यक वस्तुहरूको प्रादेशिक माग र आपूर्ति सम्बन्धी सूचना संकलन, विश्लेषण, प्रक्षेपण र आपूर्ति व्यवस्था, मौज्दातको व्यबस्था र आपूर्तिमा अन्तरप्रादेशिक र स्थानीय तहबीच समन्वय
 १८. लक्षित क्षेत्र र वर्गका लागि वस्तु र सेवामा प्रादेशिक अनुदान र नियमन
 १९. करार, साझेदारी र एजेन्सी सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून, मापदण्ड, कार्यान्वयन र नियमन
 २०. संघसँगको समन्वयमा कम्पनी स्थापना सम्बन्धी नीति तथा कानून तर्जुमा तथा कार्यान्वयन, नियमन र कम्पनी प्रशासन
 २१. दामासाहिमा परेका उद्योग, व्यवसायिक कम्पनी तथा फर्म व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति कानून, मापदण्ड तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन
 २२. प्रदेशस्तरमा हानिकारक पदार्थहरूको नियमन तथा व्यवस्थापन
 २३. प्रदेशस्तरमा इन्धनको गुणस्तर अनुगमन
 २४. संघीय कानुन बमोजिम क्यासिनो तथा चिङ्गा दर्ता, अनुमति र नियमन सम्बन्धी
 २५. प्रदेशभित्रका उद्योगहरू र साना, मझौला, घरेलु तथा लघु उद्योगहरू स्थापना र प्रबर्द्धन सम्बन्धमा नीति, कानून तथा मापदण्ड तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन
 २६. औद्योगिक तथा व्यापार प्रदर्शनीको आयोजना तथा व्यवस्थापन
 २७. उद्योगमा श्रममूलक प्रविधि र स्वदेशी श्रमिकको उपयोग
 २८. स्वरोजगारका लागि उद्यमशीलता विकास, प्रशिक्षण, सहुलियत कर्जा र व्यवसाय प्रबर्द्धन सहायता
 २९. प्रादेशिक पर्यटन विकासको नीति, कानून, मापदण्ड र योजना निर्माण, पूर्वाधार विकास, प्रबर्द्धन र नियमन
 ३०. पर्यटक प्रहरी व्यवस्थापन
 ३१. पर्यटकीय होटल, रिसोर्ट, लज, ट्राभल तथा ट्रैकिङ एजेन्सी, गाईड, च्याफिटड आदिको दर्ता, अनुमति, नवीकरण र नियमन
 ३२. प्रदेशस्तरमा वन क्षेत्रको नीति, कानुन, मापदण्ड तथा योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन
 ३३. वन्यजन्तु र वन पैदावार ओसारपसार सम्बन्धी नियमन र अपराध नियन्त्रण
 ३४. वन, वनस्पति, वन्यजन्तु र जैविक विविधता सम्बन्धी प्रादेशिक सडग्रहालय व्यवस्थापन
 ३५. प्रदेशस्तरमा संरक्षण क्षेत्र र चरन क्षेत्रको व्यवस्थापन
 ३६. जैविक विविधता पार्क, हात्तीसार तथा चिडियाखानाको व्यवस्थापन
 ३७. जडिबुटी खेती प्रविधि प्रबर्द्धन, विस्तार तथा बजारीकरण सम्बन्धी नीति तथा कानून तर्जुमा तथा कार्यान्वयन र नियमन, अध्ययन अनुसन्धान तथा तथ्यांक संकलन
 ३८. वन तथा वातावरण सम्बन्धी बिषयमा प्राविधिक सूचना तथा सेवा प्रबाह
 ३९. वन अतिक्रमण तथा वन डढेलो नियन्त्रण तथा रोकथाम सम्बन्धी नीति, समन्वय र सहयोग
 ४०. प्रदेशस्तरका वनस्पति उद्यान तथा हर्वेरीयमहरूको व्यवस्थापन र वनस्पति परिचान तथा अभिलेखीकरण सम्बन्धी नीति र व्यवस्थापन

४१. प्रदेशस्तरमा जैविक विविधताको अध्ययन, अनुसन्धान, व्यवस्थापन, नियमन, संरक्षण एवम् लाभांश बाँडफाँड
४२. प्रदेशस्तरमा जलाधार संरक्षण तथा जलउपयोग नीति, प्रविधि विकास, व्यवस्थापन
४३. प्रदेशभित्र भूस्खलन नियन्त्रण
४४. प्रदेशस्तरमा वातावरणीय संरक्षण तथा स्वच्छता सम्बन्धी प्रविधि विकास र व्यवस्थापन
४५. प्रदेशस्तरमा वातावरण सम्बन्धी नीति, कानुन, मापदण्ड, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन
४६. प्रदेशस्तरमा वातावरणीय सूचना प्रणालीको स्थापना
४७. प्रदेशस्तरमा वातावरणीय जोखिमका लागि तयारी तथा उद्धार
४८. प्रदेशस्तरमा वातावरणीय प्रयोगशालाको स्थापना, सञ्चालन र व्यवस्थापन
४९. प्रदेशस्तरमा ठोस, वायु, तरल, जल, ध्वनि तथा बिद्युतीय लगायत प्रदुषणको मापदण्ड निर्धारण, कार्यान्वयन, अनुगमन र नियन्त्रण
५०. प्रदेशस्तरमा न्यून कार्बनमुखी तथा वातावरणमैत्री विकास प्रक्रिया र हरित क्षेत्र प्रबद्धन
५१. प्रदेशस्तरमा वातावरणीय संरक्षण क्षेत्र तथा प्राकृतिक सम्पदाको संरक्षण र संबद्धन
५२. प्रदेशभित्र वातावरणीय क्षेत्रको अध्ययन, अनुसन्धान, क्षमता अभिवृद्धि, वातावरणीय सुशासन तथा परीक्षण
५३. भूपरिधि क्षेत्र तथा वन क्षेत्रको पहिचान, बर्गीकरण, संरक्षण र व्यवस्थापन
५४. संरक्षण क्षेत्र पहिचान र व्यवस्थापकीय पद्धति निर्धारण
५५. अन्तर्राष्ट्रीय नदी उकास तथा सडक किनार वृक्षारोपण व्यवस्थापन
५६. वृक्षारोपणको लागि दिगो तथा गुणस्तरीय बीउ उत्पादन, बीउबगँचा स्थापना र व्यवस्थापन
५७. प्रदेशभित्र वृक्षारोपण तथा सम्भार सम्बन्धी नीति, कानुन तथा मापदण्ड तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन
५८. प्रदेशभित्र जडिबुटि तथा अन्य गैरकाष्ठ वन पैदावार सम्बन्धी व्यवस्थापन
५९. वन्यजन्तु र चराचुरुद्धर्गी सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानुन तथा मापदण्ड तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन
६०. प्रदेशस्तरमा विज्ञान प्रविधिको विकास तथा विस्तार, सो सम्बन्धी तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन र सर्वेक्षण र जनशक्ति विकास र उपयोग
६१. वैज्ञानिक अध्ययन अनुसन्धान एंव विज्ञान र प्रविधिको आविष्कार, उन्नयन र विकास
६२. विज्ञान संग्रहालय र प्लानेटोरियमको स्थापना, सञ्चालन र व्यवस्थापन

३.४ दीगो विकास लक्ष्य

संयुक्त राष्ट्रसंघको सन् २००० देखि २०१५ सम्ममा कार्यान्वयनमा रहेको सहश्राब्दी विकास लक्ष्यहरूको सापेक्षिक सफलतामा आधारित रहेर सन् २०१६ देखि २०३० सम्मका लागि विश्वव्यापी विकास एजेण्डाको रूपमा आर्थिक, सामाजिक र वातावरणीय विकाससम्बद्ध १७ वटा दीगो विकास लक्ष्य निर्धारण गरिएका छन्। यी सबै लक्ष्यहरू कुनै न कुनै रूपमा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा यस मन्त्रालयसँग जोडिएकाले र नेपाल सरकार पनि तोकिएको समय अवधिमा यी लक्ष्यहरू प्राप्त गर्न प्रतिबद्ध रहेको देखिएकोले मन्त्रालयको रूपमा यी लक्ष्य प्राप्त गर्ने दिशामा अगाडि बढनुपर्ने देखिन्छ। दीगो विकास लक्ष्यका ६, १३, १४ र १५ नं का लक्ष्यहरू वन र वातावरणसँग सम्बन्धित छन् भने पर्यटन र उद्योगसँग ८, ९ र १२ नं का लक्ष्यहरू प्रत्यक्ष रूपमा सम्बन्धित छन्।

१. गरिबीविहीन (No Poverty)
२. शून्य भोकमरी (Zero Hunger)
३. राम्रो स्वास्थ्य र जीवनयापन (Good Health and Well Being)
४. गुणस्तरीय शिक्षा (Quality Education)
५. लैंडिंगक समानता (Gender Equality)
६. स्वच्छ पानी र सरसफाइ (Clean Water and Sanitation)

७. खर्चले धान सकिने स्वच्छ ऊर्जा (Affordable and Clean Energy)
८. मर्यादित काम र आर्थिक बढ्दि (Decent Work and Economic Growth)
९. उद्योग, प्रवर्तन र पूर्वाधार (Industry, Innovation and Infrastructure)
१०. असमानतालाई घटाउने (Reduce Inequalities)
११. शहरहरू तथा समुदायहरूको दीगोपना (Sustainable Cities and Communities)
१२. उपभोग र उत्पादनमा जिम्मेवारीपना (Responsible Consumption and Production)
१३. जलवायुसम्बन्धी कार्य (Climate Action)
१४. जलमुनिको जीवन (Life Below Water)
१५. भूस्तहको जीवन (Life on Land)
१६. शान्ति, न्याय र सुदृढ संस्थाहरू (Peace, Justice and Strong Institutions)
१७. लक्ष्यहरूका निर्मित साफेदारीहरू (Partnerships for the Goals)

४. उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति

४.१ उद्योग

उद्योग क्षेत्र आर्थिक विकासको इन्जिन हो । औद्योगिक विकासले रोजगारी सिर्जना, वस्तु र सेवाको मूल्य अभिवृद्धि, आवश्यक वस्तु तथा सेवाको उपलब्धता गर्न सहयोग पुन्याउँदछ । सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको सहभागिताद्वारा दिगो एवम् बृहत् आधारसहितको औद्योगिक विकासमार्फत रोजगारी सिर्जना गरी गरिबी न्यूनीकरण गर्नमा उद्योग क्षेत्रको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । औद्योगिक लगानीले उत्पादन र उत्पादकत्व बढ्दि, रोजगारी सिर्जना, स्थानीय स्रोतसाधन र प्रविधिको उपयोग, आयात प्रतिस्थापन तथा निर्यात प्रबद्धनमा योगदान गर्दछ । त्यस्तै, निजी क्षेत्रलाई लगानीप्रति आकर्षित तुल्याउँदै र वैदेशिक लगानीलाई नवीनतम् प्रविधिका साथ भित्र्याउँदै मुलुकको उच्च, दिगो र फराकिलो आर्थिक बढ्दिदर हासिल गर्न महत्वपूर्ण योगदान दिने गर्दछ ।

भौगोलिक, जैविक र हावापानीको विविधताले यस प्रदेशका लागि उद्योगहरूको स्थापना गर्नमा बरदान सावित भएको छ । यस क्षेत्रमा उत्पादन हुने फलफूलका लागि प्रशोधन उद्योग, काठ र जडीबुटीजन्य उद्योगको भने प्रशस्त सम्भावना रहेको छ । हाल पहाडी क्षेत्रमा रहेका व्यापारिक केन्द्रहरूमा दैनिक उपभोग्य सामाग्रीहरूको उत्पादन गर्ने उद्योगको मात्र स्थापना भएको देखिन्छ भने यस प्रदेश अन्तर्गत पर्ने तराईको भूमि कम भएका कारण उद्योग धन्दाको संख्या न्यून रहे पनि पूर्वाधारको विस्तार र कृषियोग्य भूमि बढी भएका कारण ठूला उद्योगहरूको सम्भावना बलियो रहेको छ ।

नेपालमा स्थापना भएका विभिन्न औद्योगिक क्षेत्रमध्ये यस प्रदेशमा एउटा औद्योगिक क्षेत्र पोखरा औद्योगिक क्षेत्र रहेको छ । वि.स. २०३१ साल आश्विन १६ गते स्थापना भएको यो औद्योगिक ५०१ रोपनी जग्गामा फैलिएको छ । जस अन्तर्गतको ३९७.३१ रोपनी जग्गालाई लिजमा दिई उद्योग सञ्चालनमा ल्याइएको छ भने १०२.४ रोपनी जग्गा उपभोग्य क्षेत्र (Utility zone) ले ढाकेको छ । औद्योगिक क्षेत्रको करिब ४ करोड र निजी क्षेत्रको करिब ४०० करोड लगानी रहेको पोखरा औद्योगिक क्षेत्रमा अनुमानित ३,००० जनाले रोजगारी प्राप्त गरेका छन् । यस क्षेत्रमा ७२ वटा उद्योग चालु अवस्थामा, ५ वटा उद्योग निर्माणाधिन अवस्थामा, ३ वटा बन्द अवस्थामा र ९ वटा विभिन्न संघसंस्था गरी कुल जम्मा ८९ वटा उद्योग र प्रतिष्ठानहरू रहेका छन् । हाल यस उद्योगले दुध तथा दुधजन्य पदार्थहरू, बेकरी प्रोडक्ट्स, चाउचाउ, बिस्कुट, दाना, हयाचरी, प्रिन्टिङ तथा प्याकेजिङ, बिजुलीका तार, प्रशोधित पिउने पानी, मेटल फेब्रिकेशन, टायल तथा ब्लक, होजियारी, प्लाष्टिक पेट बोतल, प्लाष्टिक रिसाइकल, सिरक, डसना फम, काठ तथा फलामका फर्निचर, अक्सिजन ग्यास, साबुन, पेन स्टक पाइप, मेसिनरी, पेन्ट्स, ह्युम पाइप, ट्रान्सफर्मर उत्पादन र मर्मत सम्भार लगायतका वस्तुहरूको उत्पादन गर्दै आइरहेको छ ।

तालिका नं. ८. गण्डकी प्रदेशका प्रमुख उद्योगहरू

क्र.स.	मुख्य उद्योग	ठेगाना	हालको अवस्था
१	पोखरा औद्योगिक क्षेत्र	चाउथे, पोखरा	सञ्चालनमा रहेको
२	चौधरी उद्योग ग्राम	नवलपरासी (बर्दिघाट सुस्तापूर्व)	सञ्चालनमा रहेको
३	भृकुटी कागज कारखाना	नवलपरासी (बर्दिघाट सुस्तापूर्व)	बन्द रहेको
४	गोरखकाली टायर उद्योग	मझुवा देउराली, गोरखा	बन्द रहेको
५	सूर्य टोबाको कम्पनी	तनहुँ	सञ्चालनमा रहेको
६	होंगसी सिमेन्ट उद्योग	नवलपरासी (बर्दिघाट सुस्तापूर्व)	निर्माणाधीन

यस प्रदेशमा स्थापित ठूला उद्योगको संख्या न्यून रहे पनि घेरेलु तथा साना उद्योगको संख्या भने लगभग सबै जिल्लाहरूमा उल्लेखनीय रहेको पाइन्छ । समष्टिगत रूपमा आ.व. २०७४/७५ को अन्तसम्म यस प्रदेशमा सेवामूलक, उत्पादनमूलक, पर्यटनमूलक, उर्जामूलक, कृषि र वन पैदावारमा आधारित तथा सूचना प्रविधिमा आधारित गरी १२७ प्रकारका उद्योगहरू जिल्लास्थित कार्यालयहरूमा दर्ता भएको देखिन्छ । जसअनुसार २८, २५४ वटा उद्योग व्यवसाय दर्ता भई ७७, ३२६ जनाले रोजगारी प्राप्त गरेका छन् (तालिका नं. ९) । यस बाहेक उद्योग विभागमा ४३८ वटा ठूला प्रकृतिका उद्योगहरू दर्ता भएका छन् (तालिका नं. १०) ।

तालिका नं. ९. घरेलु तथा साना उद्योगको कार्यालयमा दर्ता भएका उद्योगको विवरण

क्र.स.	जिल्ला	दर्ता भएका उद्योग संख्या	रोजगारी संख्या
१	गोरखा	२५३३	७७१२
२	लमजुङ	२२०२	५१६२
३	तनहुँ	४४८४	१२७५९
४	स्याङ्जा	२७४६	९९५
५	कास्की	८४९१	१९४३८
६	मनाड	२८९	५७८
७	मुस्ताङ	६०२	२३७०
८	म्याग्दी	६७३	९८००
९	पर्वत	१८३७	५५०७
१०	बागलुङ	१७८८	६१२६
११	नवलपरासी (बर्दिघाट मुस्ताङ्पूर्व)	२६०९	६७५९
जम्मा		२८२५४	७७३२६

स्रोत: जिल्लास्थित घरेलु कार्यालयहरु, २०७५

तालिका नं १०. आ.व. ०७२/७३ को अन्त्यसम्म उद्योग विभागमा दर्ता भएका उद्योगको विवरण

क्र.स.	जिल्ला	उद्योग संख्या	कामदार	स्थिर पूँजी (रु. मिलियन मा)	चालु पूँजी (रु. मिलियन मा)	कुल पूँजी (रु. मिलियन मा)
१	गोरखा	२४	१५९०	३७६१	११५.७	३८७६.७
२	लम्जुङ	२६	१९५७	३३९२१	१००३	३४९२४
३	तनहुँ	१८	२७१६	४२२८३	२३०.२	४२५१३.२
४	स्याङ्जा	४	४९८	२८१.२	१२५.१	४०६.३
५	कास्की	३२३	१५८४९	४३१३२	३६७५	४६८०७
६	मनाड	१	२५६	८८५	१५	९००
७	मुस्ताङ	७	४०२	२३९१	७४.९६	२४६५.९६
८	म्याग्दी	१४	१४७०	६२९९४	७८२.५	६२८९६.५
९	पर्वत	३	२९९	७१०.४	११	७२१.४
१०	बागलुङ	८	२७१६	३२४९	२३०.२	३४७९.२
११	नवलपरासी (बर्दिघाट मुस्ताङ्पूर्व)					
जम्मा		४३८	२६५५३	१९२७२७.६	६२६२.६६	१९८९९०.३

स्रोत : उद्योग विभागको वेबसाइट

४.२ खनिज सम्पदा

गण्डकी प्रदेश किसिमका खनिज सम्पदाहरुमा धनी प्रदेशको रूपमा चित्रित छ। निर्माण सामग्रीका रूपमा प्रयोग हुने दुंगा र गिड्डीहरुदेखि बहुमुल्य सुन र युरेनियमका खानी समेत पाइने यस प्रदेशमा उपलब्ध खनिज पदार्थहरुको वृहत् र वैज्ञानिक अनुसन्धान नभइसकेता पनि प्रारम्भिक सर्वे अनुसार यस प्रदेशका विभिन्न क्षेत्रहरुमा पाइने खनिजहरुको विवरण तालिका नं. ११ मा दिइएको छ।

तालिका नं ११. आ.व. ०७२/७३ को अन्त्यसम्म उद्योग विभागमा दर्ता भएका खनिज पाइने स्थानहरु

क्र.स.	खनिज	सम्भावित ठाँउहरु
१	फलाम	लब्जिखोला (तनहुँ), धौहाडी पोखरी (नवलपरासी) (बर्दधाट सुस्तापूर्व), फलामखानी धुवाँकोट (पर्वत), भेडिखोर र लुकावानी (बागलुड)
२	तामा	भुतखोला (तनहुँ), पाण्डवखानी (बागलुड), वैसेखानी (म्याग्दी)
३	जस्ता र सिसा	सिसाखानी र काँडेवास (बागलुड), फलामखानी धुवाँकोट (पर्वत), लारी, सार्कपिड र सुप्ले (गोरखा)
४	सुन	कालीगण्डकी, रघुगंगा, म्याग्दीखोला, मोदी, मादी र मस्याइदीका नयाँ र पुराना बाढी मैदान र छहराहरु
५	बेरिलियम	मनाडका विभिन्न ठाँउहरु
६	डोलोमाइट	स्याङ्जा, बागलुड
७	युरेनियम र थोरियम	गोराड, तीनभद्रगाले (माथिल्लो मुस्ताड)
८	टाल्क	तनहुँ कास्की र स्याङ्जा
९	अभ्रख	गोरखाका केही ठाउँहरु
१०	पाइराइट	पाण्डवखानी (बागलुड)
११	ग्राफाइट	बागलुड
१२	टर्मालाइन (बहुमुल्य पत्थर)	नाजे (मनाड)
१३	क्वार्जाइट	तनहुँ, कास्की, स्याङ्जा र बागलुड
१४	स्लेट	गोरखा, म्याग्दी, बागलुड, पर्वत
१५	पेट्रोलियम र प्राकृतिक ग्यास	मुक्तिनाथ (मुस्ताड)
१६	निर्माण सामग्री (दुंगा, गिड्डी र बालुवा)	सबै नदी किनारहरु

स्रोत : खानी तथा भूगर्भ विभाग, २०७४

यस्तै गण्डकी प्रदेशमा रहेका खानी तथा भूगर्भ विभागद्वारा जारी भएका खनिज उद्योगहरुको विवरण तालिका नं ११ र खानी तथा भूगर्भ विभागद्वारा अन्वेषण सर्वेक्षण हुँदै गरेका खानीहरुको विवरण तालिका नं १२ मा दिइएको छ।

तालिका नं १२. खानी तथा भूगर्भ विभागद्वारा जारी भएका खनिज उद्योगको विवरण

खनिज	उद्यम/उद्यमीको नाम	जिल्ला	स्थान	लाइसेन्स न.	जारी मिति	स्थाप समाप्त हुने मिति	क्षेत्रफल वर्ग कि.मि.	टोपोसिट न.	परिमा ण	राजस्व रु.	आ.व. ०७३/७४
											आ.व. ०७३/७४
चुन्हुङा	पशुपति मुरारका	गोरखा	हाल्योक	३५०/०६३/६४	२०६३/१०/३	२०८३/१०/२	३२०	११२००	३७८८७.५	२२७९२५०	
चुन्हुङा	पशुपति उत्तरन् प्रा.लि.	तनहुँ	धांसीकुवा, बास	२१२/०७२/१३	२०७२/२/२६	२०९२/२/२५	१५०	१००००	३७८८७.५	२२७९२५०	
रातो माटो	पशुपति माइनिंग कम्पनी प्रा.लि.	गोरखा	मिरकोट, पार्थगटार	१७५०/०७१/७२	२०७१/१२/२२	२०८६/१२/२१	१९९२	२७८४-०३A	११४५	४०४९५	३२७६.९
स्लाब स्टोन (कार्जाइट)	धौलागिरी यस.ठि.यम. ढुङ्गा उद्योग एण्ड इन्प्रेस्टमेन्ट प्रा.लि.	बागलुङ	ताराखोला	५५७/०७४/१५	२०७४/११/२३	२०८४/११/२२	०.९९४	२७८३-१०C			११४७०२.५
स्लाब स्टोन (कार्जाइट)	हिमालयन मिनरल्स एण्ड अलाइड इन्ड्रिज प्रा.लि.	पर्वत	जलजला	७०/०७४/१५	२०७४/११/२०	२०८४/११/१९	०.९१७	२८८३-११C			
Talc	ए.यस.डी.सि. प्रसिया प्रा.लि.	स्पार्डी	राखुभगवती	१६/०७०/७१	२०७०/४/३१	२०८०/४/३०	५	२८८३-११A			
Talc	ए.यस.डी.सि. प्रसिया प्रा.लि.	तनहुँ	मानापांग, म्याग्दे	२४/०६०/६१	२०६०/१२/१८	२०७५/१२/१७	५	२८८४-१३D	१५०	२०१००	
Talc	हस्त-नेपाल प्रा.लि.	तनहुँ	फिर्दी, शुक्लागांडकी	१२/०५६/११७	२०५६/६/११	२०६६/६/३०	२.१४३	२८८४-१३C			

तालिका नं १३. खानी तथा भू गर्भ विभागारा अन्वेषण सर्वेक्षण हुँदै गरेका खानीहस्तको विवरण

सि.नं.	बहिज पदार्थ	अनुमति प्राप्तव्यक्ति/सत्था	देखि	सम्म	चिन्हा	स्थान	क्षेत्रफलबाट कि.मि.	टोपसिटर्स	कैफियत
१	टोरमलाईन	कुविरसिंगुरुड	२०७५/१०/३	२०७८/९/३	मनांग	नाशोग	१	Jun-84	अन्वेषणसर्वेक्षण हुँदै गरेको
२	क्वार्जइट	जित बहादुर गुरुड	२०७४/१०/१२	२०७५/१०/११	लमजुङ	कहोलासीथर	०.५२६	२८८४०९८	अन्वेषणसर्वेक्षण हुँदै गरेको
३	फेलहसपार	मादी प्रसाद खुसाल	२०७२/११/५	२०७५/११/६	पर्वत	बिहारी	४.५	२८८३-१५C	अन्वेषणसर्वेक्षण हुँदै गरेको
४	क्वार्जइट	सेती दराहाँ हुँगा उद्योग प्रा.लि.	२०७४/१०/३०	२०७६/१०/२९	स्पाइज़ा	अर्जुनचौपारी	०.२५	२८८३-१६ C	अन्वेषणसर्वेक्षण हुँदै गरेको
५	चुनहुँगा	सुधेश खांड ठकुरी	२०७३/१२/२७	२०७७/१२/२७	स्पाइज़ा	पुतलीबजार	१	२८८३-१६D	अन्वेषणसर्वेक्षण हुँदै गरेको
६	क्वार्जइट	पूर्ण गुरुड	२०७४/५/२६	२०७८/५/२५	गोरखा	सुलिकोट	३.७३८	२८८४-16	अन्वेषणसर्वेक्षण हुँदै गरेको
७	चुनहुँगा	बाराही करिएज प्रा.लि.	२०६३/११/२१	२०६४/११/२२	तन्हुँ	ब्यास	१५.९	२८८४-14 C	अन्वेषणसर्वेक्षण हुँदै गरेको
८	चुनहुँगा	ए.जि. लाइम एण्ड मिनरल्स इन्डस्ट्रिज प्रा.लि.	२०७४/१०/१०	२०७८/१२/९	तन्हुँ	ब्यास	६	२७८४-02A	अन्वेषणसर्वेक्षण हुँदै गरेको
९	चुनहुँगा	मैयाँ नारी धमला	२०७४/१२/८	२०७८/१२/८	स्पाइज़ा	वालिंग	३.०१९	२८८३-१५ D	अन्वेषणसर्वेक्षण हुँदै गरेको
१०	चुनहुँगा	लक्ष्मण देव आचार्य	२०७२/११/१७	२०७६/११/६	स्पाइज़ा	वालिंग	२.९७५	२८८३-१५ D	अन्वेषणसर्वेक्षण हुँदै गरेको
११	चुनहुँगा	श्रेया पौडेल	२०७४/४/११	२०७८/४/११	स्पाइज़ा	वालिंग	३.८	२७८३-०३ B	अन्वेषणसर्वेक्षण हुँदै गरेको
१२	चुनहुँगा	माछापुङ्गे जेस्स स्टेन एण्ड मिनरल्स प्रा.लि.	२०७४/१२/२७	२०७८/११/२६	स्पाइज़ा	पुतलीबजार	३.१७५	२८८३-१६ C	अन्वेषणसर्वेक्षण हुँदै गरेको
१३	चुनहुँगा	समिपथोजो खांड ठकुरी	२०७३/१२/२७	२०७७/११/२६	स्पाइज़ा	भिरकोट	२.९७	२८८३-१६ D	अन्वेषणसर्वेक्षण हुँदै गरेको
१४	चुनहुँगा	माछापुङ्गे जेस्स स्टेन एण्ड मिनरल्स प्रा.लि.	२०७३/१२/२७	२०७७/१२/२७	स्पाइज़ा	बिरुवा	३.१७६	२८८३-१६ D	अन्वेषणसर्वेक्षण हुँदै गरेको
१५	चुनहुँगा	उमिला शर्मा	२०७४/११/२४	२०७८/११/१५	स्पाइज़ा	वालिंग	३.८८	२७८३-०४ A	अन्वेषणसर्वेक्षण हुँदै गरेको
१६	डोलोमाइट	जग बहादुर बिके	२०७४/४/३२	२०७८/११/१५	तन्हुँ	शुक्लापान्डकी	४.९१	२८८४ १३C	अन्वेषणसर्वेक्षण हुँदै गरेको
१७	टालक	गोहन प्रसाद भट्टार्इ	२०६८/१२	२०७३/१२/३	तन्हुँ	म्यादे	३.००३	Feb-84	अन्वेषणसर्वेक्षण हुँदै गरेको
१८	तामा	रामेश राज शर्मा ठुगेल	२०७४/४/१७	२०७८/४/१३	तन्हुँ	देवघाट	६.९६	२८८४-02C	अन्वेषणसर्वेक्षण हुँदै गरेको
१९	तामा	दोमा साह मिनरल्स प्रा.लि.	२०७२/८/१७	२०७८/८/१६	तन्हुँ	देवघाट	८.६६	२८८४-02 D	अन्वेषणसर्वेक्षण हुँदै गरेको
२०	फलाम	शवित मिनरल्स प्रा.लि.	२०७४/१०/११	२०७८/१०/११	तन्हुँ	आबुखेरी	२६.११	२८८४-02D	नियोक्तेनार्ड थप अनुसन्धान गर्न दिएको

४.२ नेपाल खाद्य संस्थानका कार्यालयहरु

नेपाल सरकारको खाद्य नीति कार्यान्वयन गर्ने आधिकारिक निकायको रूपमा देशभर खाद्यान आपूर्ति व्यवस्था मिलाउनका कामको प्रकृति, चाप र स्वरूप हेरी संस्थानका विभिन्न तहका कार्यालयहरु सञ्चालनमा रहेका छन्। खाद्यान आपूर्ति सम्बन्धी नेपाल सरकारको नीति कार्यान्वयन गर्न गण्डकी प्रदेशमा नेपाल खाद्य संस्थानका विभिन्न तहका कार्यालयहरु रहेका छन्। नेपाल खाद्य संस्थानको वेबसाइटमा उल्लेखित विवरण अनुसार यस प्रदेशमा साविकको गण्डकी अञ्चलको पोखरामा १ अञ्चल कार्यालय, मुस्ताङ र गोरखा जिल्लामा ३ वटा जिल्ला कार्यालय, मुस्ताङको लोमान्थाङ, म्याग्दीको हरिचौर, दरवाड र पाखापानी, मनाङको हुम्डे, गोरखाको सिर्दीबास र माछाखोलामा ७ वटा डिपो कार्यालय गरी ११ वटा खाद्य संस्थानका कार्यालयहरु रहेका छन्।

४.३ नेपाल आयल निगमको पोखरास्थित प्रादेशिक कार्यालय

गण्डकी प्रदेशका विभिन्न जिल्लाहरुमा पेट्रोलियम पदार्थको बिक्रीवितरण र आपूर्ति व्यवस्थापनलाई सहज बनाउन पोखरामा एक प्रादेशिक कार्यालय रहेको छ भने हवाई इन्धनको डिपोको रूपमा थप एक डिपो सञ्चालनमा रहेको छ। यस कार्यालयको पेट्रोल ३५० किलोलिटर, डिजेल २,२८० किलोलिटर, मट्टुतेल ७६० किलोलिटर र जेट A1 ६४ किलोलिटर गरी जम्मा ३,४५४ किलोलिटर कार्यगत भण्डारण क्षमता रहेको छ। यस्तै, रक्सौलदेखि पोखरासम्मको बाटो भएर गण्डकी प्रदेशको पोखरास्थित प्रादेशिक कार्यालयसम्म पेट्रोलियम पदार्थ दुवानी गर्नका लागि ७७ वटा ट्राङ्क ट्रकहरु दर्ता भई निरन्तर सञ्चालनमा रहेका छन् भने वितरणका लागि १०७ वटा निजी थोक बिक्रेताहरु मार्फत भइरहेको छ (तालिका नं १४)।

तालिका नं १४. गण्डकी प्रदेशमा सञ्चालित नमूना तथा साधारण पेट्रोलियम बिक्रेताको विवरण

क्र.स.	जिल्ला	थोक बिक्रेताको संख्या
१	गोरखा	१
२	लमजुङ	६
३	तनहुँ	२०
४	स्याङ्जा	१९
५	कास्की	४४
६	मनाङ	०
७	मुस्ताङ	०
८	म्याग्दी	३
९	पर्वत	५
१०	बागलुङ	६
११	नवलपरासी (बर्द्द्घाट सुस्तापूर्व)	३
कुल जम्मा		१०७

स्रोत : नेपाल आयल निगम, २०७५

४.४ औद्योगीकरण सम्बन्धी कार्यक्रमहरु

तराईदेखि हिमालसम्मको भूमि रहेको गण्डकी प्रदेशमा भौगोलिक क्षेत्र अनुसार उत्पादनमा पनि विविधता छ । यसरी प्रदेशमा उत्पादन हुने र हुन सक्ने वस्तुहरुको प्रशोधन र बजारीकरण गर्नका लागि “एक स्थानीय तह, एक उद्योग ग्राम”, प्रादेशिक तहमा एक औद्योगिक क्षेत्र स्थापना गर्ने र स्थानीय स्तरमा रहेका परम्परागत ज्ञान, स्थानीय सीप, प्रविधि र कच्चा पदार्थमा आधारित घरेलु तथा लघु उद्यम, साना र मझौला उद्योग विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरी रोजगारी र आयआर्जन बढिए गर्दै उपभोय वस्तु र सेवामा क्रमशः आत्मनिर्भर हुने लक्ष्य लिएको छ । यसका अलावा संघसँगको समन्वयमा कालीगण्डकी र मस्याईदी उपत्यकामा आर्थिक कोरिडर र विशेष आर्थिक क्षेत्रको निर्माण गर्न पहल गरी युवा लक्षित चुनौति कोषबाट युवा उद्यमशिलताका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने नीतिगत व्यवस्था गरेको छ ।

४.५ औद्योगीकरणका समस्या र चुनौति

औद्योगिक उत्पादनमा गुणस्तरीयता कायम गर्नु, औद्योगिक क्षेत्रमा विद्युत् आपूर्ति चौबिसै घण्टा हुने अवस्था सिर्जना गर्नु, श्रम नीति उद्योगमैत्री बनाउनु, औद्योगिक क्षेत्रमा पूर्वाधारको विकास बढाउँदै जानु, सञ्चालित उद्योगहरूलाई उत्पादन तथा उत्पादकत्वका दृष्टिले प्रतिस्पर्धी बनाउनु, मौजुदा उद्योगलाई रूपण हुनबाट जोगाउनु, रूपण उद्योगलाई पुनर्स्थापना गर्नु, नयाँ प्रविधिको प्रयोग गर्नु, औद्योगिक नीतिका प्रावधानहरूलाई आर्थिक ऐनले सम्बोधन गर्नु र विश्वव्यापीकरण तथा आर्थिक उदारीकरणले सृजना गर्दै त्याएको प्रतिस्पर्धात्मक वातावरणको सामना गर्नु यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतिहरू हुन् ।

४.६ औद्योगिकीकरणका अवसरहरु

स्वदेशी तथा विदेशी लगानीका लागि अनुकूल वातावरण सिर्जना हुँदै जानु, गैरआवासीय नेपालीहरूलाई औद्योगिक विकासमा परिचालन गर्ने सम्भावना बढ्नु, श्रम सम्बन्धमा सुधार हुनु, पूर्वाधार निर्माणमा सरकारको लगानी बढाउँदै जानु, भूमण्डलीकरणसँगै औद्योगिक उत्पादनको शृङ्खला विकासोन्मुख मुलुकहरूतर्फ विस्तार हुँदै जानु, सूचना तथा आधुनिक सञ्चार प्रविधिको विकास र विस्तार हुनु र शिक्षित एवम् सीपयुक्त जनशक्ति स्वदेशमै तयार हुँदै गएको कारणले उत्पादकत्व र उत्पादनमा बढिए हुन सक्ने सम्भावनाहरू विद्यमान हुनु औद्योगिक विकासका लागि अवसरहरू हुन् ।

६. पर्यटन

५.१ पर्यटकीय वस्तुहरु

संघीय गणतन्त्र नेपालको गण्डकी प्रदेश प्राकृतिक, भौगोलिक, जैविक, सामाजिक, साँस्कृतिक र आर्थिक लगायतका विविधताले गर्दा यो प्रदेश पर्यटकीय वस्तुहरुमा धनी छ। विश्वमै प्रसिद्ध अन्नपूर्ण क्षेत्र, अति सुन्दर र मनोरम हावापानी तथा यहाँका विभिन्न समुदायका मौलिक संस्कृति एवं रितिरिवाज यस प्रदेशको पर्यटकीय आकर्षणका मुख्य विषयवस्तु हुन्। विश्वको सर्वोच्च उचाईमा रहेको मनाडमा अवस्थित तिलिचो ताल (४,९९ मि.), विश्वको होचो कालीगण्डकीको गल्छी, म्याग्दीको सुन्दर रुप्से भरना, विश्वविख्यात पदमार्गहरु, वानस्पतिक वितरणको दृष्टिकोणले पूर्वीय तथा पश्चिमी वनस्पति पहिचानका लागि कालीगण्डकी नेपालको सीमावर्ती नदीको रुपमा मानिने स्थान पनि यही प्रदेशमा पर्दछ।

प्राकृतिक दृष्टिकोणले अति सुन्दर मानिने पोखरा उपत्यकालाई नेपालको पर्यटकीय राजधानी भनिन्छ। पोखराबाट धवलागिरी र अन्नपूर्ण हिमशृङ्खलाले क्षितिज छुने साथै हरियाली डाँडाकाँडा अनन्त क्षितिजसम्म फैलिएको देखिन्छ। यस्तै, ८ हजार मिटर भन्दा बढी उचाईका तीनवटा हिमालहरु ऋमशः धवलागिरी (८,१६७८ मि.), मनास्तु हिमाल (८,१८३ मि.), अन्नपूर्ण (८,०९१ मि.) हिमालले यस प्रदेशको पर्यटनलाई बढाउन ठूलो महत्व राखेको छ। महेन्द्र गुफा, सेतीको गहिराइ, नौ तालको शहर, फेवातालको बिचमा अवस्थित तालवाराही, पाताले छाँगो जस्ता मन्त्रमुग्ध पार्ने अनौठा प्राकृतिक छटाहरु प्रशस्तै छन्।

यो प्रदेश जैविक दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण क्षेत्रको रुपमा रहेको छ। देशको एक मात्र शिकार आरक्ष ढोरपाटन यसै प्रदेशमा रहेको छ। लोपोन्मुख जनावरहरु जस्तै हिँचितुवा, कस्तुरी मृग, हाव्रेका अलावा यार्सागुम्बा, भोटेलसुन, डालेचुक, क्यान्सरको औषधिका लागि प्रसिद्ध वनस्पति लौठसल्लादेखि घोरेपानीमा अवस्थित राष्ट्रिय फूल लालिगुराँसको घनाजडगल, सुनाखरीका राजधानी मानिने पञ्चासे लेक पनि यही प्रदेशमा पर्दछन्।

यस प्रदेशमा विभिन्न धार्मिक तथा ऐतिहासिक स्थलहरु रहेका छन्। मध्यकालीन चौबिसे राज्यका रुपमा रहेका कास्की, लमजुङ, तनहुँ, गोर्खा, रिसिङ, घिरिङ, ढोर, सतहुँ, गहाँ, पैँयु, भिरकोट, गल्कोट, पर्वत र नुवाकोट यसै प्रदेशमा पर्दछन्। यस्तै यी राज्य अन्तर्गत विभिन्न महत्वपूर्ण राजदरबार र किल्लाहरु रहेका छन्। उदाहरणका लागि कास्कीमा कास्कीकोट दरबार, पाडुरुकोट, दूलाकोट र खडगाँउकोट रहेका छन् भने तनहुँमा तनहुँसुर दरबार, ढोर दरबार, रिसिङ, घिरिङ र पुर्कोट रहेका छन्। त्यस्तै स्याङ्जामा भिरकोट, सतहुँ, गहाँ; पर्वतमा पैँयुकोट, धुवाँकोट, दुर्लुङ्कोट; बागलुडमा गल्कोट, खडगकोट, कारीकोट, माझकोट, उपल्लाचौर दरबार, पाञ्जाकोट; लमजुङ दरबार, तुर्लुङ्कोट; मनाडमा घले दरबार; मुस्ताडमा लोमान्थाड दरबार, चराड दरबार, कागवेनी दरबार; म्याग्दीमा बेनीकोट, ताकमकोट, घातानकोट, ढोलठान दरबार र गोरखामा लिगलिगकोट, गोरखा दरबार, सिरानचोक, तल्लोकोट, उपल्लोकोट इत्यादि रहेका छन्।

प्राचीन ऐतिहासिक शहर लोमान्थाड, गुरुङको आदिम थलो कहोलासोथरं, हिन्दू र वौद्ध धर्मावलम्बीहरुको संगम तिर्थस्थल मुक्तिनाथ, हिन्दूका लागि प्रसिद्ध मन्दिर गोर्खाको मनकामना, वालुडको कालिका मन्दिर, म्याग्दीको गलेश्वर महादेव, पोखराको विन्दवासिनी मन्दिर, स्याङ्जाको सताँ चण्डीका, तनहुँको ढोरवराह, नेपाली राजनैतिक इतिहासको शुरुवातको केन्द्र मानिने गोर्खा दरवार, लमजुङको गाँउशहर दरवार लगायत गोर्खाको लिगलिग कोट, स्याङ्जाको भीरकोट तथा नुवाकोट, पर्वतको दुर्लुङ्कोट र मल्लाज, कास्कीको कास्कीकोट लगायत विभिन्न स्थानमा रहेका ऐतिहासिक तथा धार्मिक केन्द्रका रुपमा चर्चित छन्। हिन्दूहरुको मुक्तिक्षेत्रको रुपमा रहेको मुक्तिनाथ मन्दिरदेखि हरिहरक्षेत्र देवघाट हुँदै गजेन्द्रमोक्षधाम त्रिवेणीसम्मको प्रमुख धार्मिक पर्यटकीय स्थल पनि यही प्रदेशमा रहेको छ।

तालिका नं. १५. गण्डकी प्रदेशमा रहेका मुख्य मुख्य धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलहरू

क्र.स.	जिल्ला	प्रमुख पर्यटकीय स्थलहरू
१	गोरखा	मनकामना मन्दिर, गोरखा दरबार संग्रहालय, मनास्लु हिमाल, लिगलिग कोट, चुम भ्याली, बारपाक, गोरखनाथ गुफा, ढिके डाँडा, गोरखकाली, केबलकार
२	लमजुङ	घलेगाँउ, मह शिकार गर्ने स्थान, भुजुङ, घनपोखरा, कौडा चुट्का र सोरठी नृत्य, बेसीशहर, बाह पोखरी, इलम पोखरी, मेमे पोखरी
३	तनहुँ	देवघाट, बन्दिपुर, छाब्दी बाराही, ढोर बाराही, व्यास गुफा, तनहुँसुर, छिम्केश्वर, भानु जन्मस्थल
४	स्याङ्जा	अन्धाअन्धी, श्रवणकुमार, च्याफिटड, छाड्छाड्दी मन्दिर, सिरुवारी, भिरकोट दरबार, प्याराग्लाइडिङ, पञ्चमूल
५	कास्की	फेवा, वेगनास, रुपा, आदि विभिन्न तालतलैयाहरू, माछापुच्छे अन्नपूर्ण सराङ्कोट दृश्यावलोकन, पाताले छाँगो, गुप्तेश्वर महादेव गुफा, महेन्द्र गुफा, विश्व शान्ति स्तुपा, माटेपानी गुम्बा, तालबाराही, भद्रकाली, अन्तर्राष्ट्रीय पर्वतीय संग्रहालय, विन्ध्यवासिनी मन्दिर, प्याराग्लाइडिङ, क्यानोनिङ, जिप फ्लायर, अल्ट्रालाइट, घान्दुक, सिक्लेस, धम्पुस, पञ्चासे
६	मनाड	नार, फु, तिलिचो ताल, थोरोड ला पास, मार्थुङ मेला, सुन्दर बसाई, बग्रा, भिमथान
७	मुस्ताङ	जोमसोम, कागबेनी, लोमान्थाड, मुक्तिनाथ, कोरला, दामोदर कुण्ड, मार्फा, दुकुचे, लेते
८	म्याग्दी	तातोपानी, पुनहिल, घोरेपानी, गलेश्वर, रुप्से भरना, अन्ध गल्छी, धौलागिरी हिमाल, मालिका धुरी, गुर्जा गाँउ, बेनी बजार, पुलहआश्रम, जगन्नाथ, महारानीथान
९	पर्वत	अग्ला भोलुइगेपुल, अल्पेश्वर गुफा, सहस्रधारा, गुप्तेश्वर गुफा, पाथेश्वरी मन्दिर, मोदीवेणी, सेतीवेणी, पञ्चासे क्षेत्र, डहरे देउराली, चिसापानी, शालीग्राम, महाशिला, जिमिरे देवी मन्दिर, पार्वती गुफा, लालेश्वर गुफा, शीतल गुफा, हम्पाल क्षेत्र, बाटुलेचौर
१०	बाग्लुङ	बाग्लुङ कालिका मन्दिर, ढोरपाटन शिकार आरक्ष, पञ्चकोट, गाँजादह, घुम्टेको लेक, उत्तरगांगा, बिहुङ्कोट, ताराखोला, शिवधुरी, गाईघाट भरना, भैरवस्थान
११	नवलपारासी (बर्द्धाट सुस्तापूर्व)	थारु भिलेज होम स्टे, मौलाकालिका मन्दिर, त्रिवेणी धाम, शाश्वत धाम, कालिका रिजोर्ट, दाउनेदेवी मन्दिर

यस्तै, विश्व प्रख्यात गोर्खाली बहादुरीको प्रतीक गोर्खा संग्रहालय, साल्मे डाँडा स्थित वीर गोर्खालीको ऐतिहासिक स्मारक, नेपालमा हिमाल आरोहणको इतिहास प्रदर्शन गर्ने पर्वतीय संग्रहालय, विश्व शान्ति स्तुपा तथा नेपालको जातजातिको भाषा, भेषभूषा, चालचलन, कला लगायतका साँस्कृतिक पक्षलाई सजिलै अवलोकन गर्न सकिने सांस्कृतिक संग्रहालयदेखि विभिन्न बौद्ध तथा हिन्दू धर्मावलम्बीहरूको मठ, मन्दिर, गुम्बा, स्तुपा लगायत अन्य पौराणिक तथा ऐतिहासिक स्थलहरू यस प्रदेशमा प्रशस्तै छन्।

यो प्रदेश जीवनशैली, सामाजिक तथा साँस्कृतिक दृष्टिकोणले पनि धनी मानिन्छ। समथर भूमिदेखि उच्च हिमाली क्षेत्रमा वसोवास गर्ने जाताजातिहरूको बाकलो उपस्थिति छ। यहाँ क्षेत्री, बाहुन, मगर, तामाङ, गुरुङ, कुमाल, छन्त्याल, नेवारका अलावा अल्पसंख्यामा रहेको वोटे, माझी, चेपाड, भुजेल, दनुवार, दुरा, वराम, थकाली, बाह्रगाउँले आदि जातिको कला र संस्कृतिले पनि भरिपूर्ण छ। समाजमा पिछडिएका जातिहरू भनिने विश्वकर्मा, परियार र मिजार लगायत अन्य जातिहरूको पनि बाकलै उपस्थिति छ।

यसै प्रदेशमा भौगोलिक, जैविक तथा सामाजिक विविधताले विश्व समुदायलाई आकर्षित गर्न सफल विश्व चर्चित अन्नपूर्ण पदमार्ग छ । यस पदमार्गले सिर्जित पर्यटकको गन्तव्यलाई विविधिकरण उत्पादन परिस्कर्ने क्रममा गाँउ पर्यटन र पर्यापर्यटन, घरवास कार्यक्रम जस्ता पर्यटकीय गन्तव्यहरु यसै प्रदेशमा विकास भए । स्याङ्गजाको सिरुवारी, लमजुङ्को घलेगाउँ र काउलेपानी, म्याग्दीको नागी नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)को अमलटारी आदि गाउँ पर्यटनका प्रसिद्ध गन्तव्यहरु हुन भने कास्कीको सिक्लेस घलेखर्क नेपालको पहिलो पर्यापर्यटन पदमार्ग हो । यस बाहेक भखरै प्रचलनमा आएको घरवास कार्यक्रमका साथै यस क्षेत्रमा थुप्रै गन्तव्यहरु तयार भएका छन् । यस किसिमको घरवास कार्यक्रम विभिन्न जिल्लाका गाँउहरुमा पनि स्थापना भएको पाइन्छ ।

यिनै जातजातिको बसोवास तथा जीवनशैलीका कारणले गर्दा स्वदेशी तथा विदेशी पर्यटक आकर्षित भएका छन् । जाति विशेषको भेषभूषा, खानपिन, आत्मीय आतिथ्यता, पेशा व्यवसाय लगायतका चालचलन पनि पर्यटक आकर्षणका सहायक कारणहरु हुन् । विविध किसिमका जातजातिको बसोवासले तुलानात्मक रूपमा अन्य गन्तव्यहरु भन्दा बढी पर्यटक यस प्रदेशमा प्रवेश गरेको पाइन्छ । अन्नपूर्ण क्षेत्र संरक्षण र मनास्लु संरक्षण क्षेत्र आयोजनाको तथ्याङ्कले यही कुरा पुष्टि गर्दछ । यसका अतिरिक्त पर्यटकीय भ्रमण, अवलोकन भ्रमण, शैक्षिक भ्रमण जस्ता भ्रमण कार्यक्रमहरूबाट आन्तरिक पर्यटकहरुको आवागमन नियमित रूपले भइरहेको छ । यस कारण पनि पर्यटन उद्योग यस प्रदेशको आर्थिक विकासको सम्भाव्यताको प्रमुख आधार हो ।

तालिका नं. १६. गण्डकी प्रदेशका संरक्षित क्षेत्रमा पर्यटक आवागमनको स्थिति

वर्ष (ई.स.)	अन्नपूर्ण संरक्षण आयोजना		मनास्लु संरक्षण आयोजना	ढोरपाटन	कुल जम्मा	गण्डकी प्रदेशमा आएका पदयात्रीको विवरण		
	पर्यटक संख्या	राजस्व रु.				सार्क देश	अन्य	जम्मा
१९८६				९३	९३			
१९८७				८६	८६			
१९८८				१३७	१३७			
१९८९				१३०	१३०			
१९९०				१५५	१५५			
१९९१				२३०	२३०			
१९९२				२३८	२३८			
१९९३				१७५	१७५			
१९९४				१७२	१७२			
१९९५		३४४		२२२	५६६			
१९९६		३७८		२२६	६०४			
१९९७		४९६		३३०	८२६			
१९९८	६१७१५	४४७	११२	६२२७४				
१९९९	६७४८५	५८५	१३२	६८२०२				

२०००	७६४०७		६४७	९६	७७१५०			
२००१	६५३१३		८१७	७२	६६२०२			
२००२	३८६४२		४३४	०	३९०७६			
२००३	४०६६८		५१२	०	४९१८०			
२००४	४२३४७		५७१	०	४२९९८			
२००५	३६२२४		४९५	०	३६७१९			
२००६	३७९०९	७२९७३८००	४२५	०	३८३२६			
२००७	६०२७४	११६२९६०००	१११९	५५	६१४४८			
२००८	७२१७५	१३७६३७८००	१५७९	५५	७३८०९		११९२०	११९२०
२००९	७९८९६	१४३३९३६००	१८२७	२५	८१७४८		१२२१७	१२२१७
२०१०	९०९६९	१५८३८५४००	२३२२	१७	९२५००		१४२५९	१४२५९
२०११	१०९९०८	१७४९७२२००	२८८९	७७	१०४८७४		१८००९	१८००९
२०१२	१०६४९९	१९१३५६४००	३९४७	७७	११०५२३	२५९	२२९८७	२२४४६
२०१३	११६९२०	२०५९६४२००	४९७८	८८	१२११८६	८२००	२४७४६	३२९४६
२०१४	१२९६२४	२२५९८८२००	५९१८	८९	१३५६३१	३८८९	२२०९४	२५९८३
२०१५	७८९३०	१४२३३५०००	२४१४	०	८१३४४	२१९२	१२३७१	१४५६३
२०१६	११४५०७	१९८०२९०००	४८७२	९९	११९४७०	१११६३	१७८७३	२९०३६
२०१७	१५९५६०	२६३०२४२००	६९२८	१६३	१६६६५१	२०००४	२४१००	४४१०४

५.२ १०० गन्तव्यहरु (100 Destinations)

पर्यटन प्रबद्धनका लागि योजनाबद्ध कार्यक्रम लागू गर्ने नीति लिएको नेपाल सरकारले नेपाल भ्रमण वर्ष सन् २०२० लाई केन्द्रमा राखेर मुलुकभित्र रहेकामध्ये चालु आर्थिक वर्षबाटै कार्य प्रारम्भ गर्ने गरी १०० वटा पर्यटकीय गन्तव्यहरूको विकास गर्न स्थान छनौट गरेको छ। पुरातात्त्विक सम्पदा, ठूला तालतलैया वा पोखरी, सम्भावित भए पनि चर्चा नपाएका, भौतिक पूर्वाधार र सेवा सुविधाको अभावले ओझेलमा परेका पर्यटकीय गन्तव्यहरूलाई नयाँ पर्यटकीय स्थलका रूपमा विकास गर्ने गरी छनोट गरिएको हो। नेपाल सरकार संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालयको मिति २०७५/७/१५ को निर्णयानुसार छनौटमा परेका गण्डकी प्रदेशका पर्यटकीय गन्तव्यहरु तालिका नं १७ मा दिइएको छ। यसबाहेक कास्कीको पञ्चासे र मुस्ताङको मुक्तिनाथ पर्यटन विकास क्षेत्र निर्माण गुरुयोजना पनि संघीय मन्त्रालयबाट स्वीकृत भई कार्यान्वयनको चरणमा रहेको छ।

तालिका नं. १७. नेपाल सरकारका १०० पर्यटकीय गन्तव्य मध्ये गण्डकी प्रदेशमा रहेका गन्तव्यहरु

क्र.स.	जिल्ला	स्थापित तथा प्रबद्ध गरिनुपर्ने गन्तव्यहरु	नयाँ तथा विकास गरिनुपर्ने गन्तव्यहरु
१	गोरखा	मनकामना मन्दिर, गोरखा दरबार, मनास्लु सर्किट ट्रेल (आरुघाट, चुम्नुब्री, धार्चे गाँउपालिका)	चुम्भाली (चुम्नुब्री गाँउपालिका)
२	लमजुङ	घलेगाँउ	काउलेपानी
३	तनहुँ	बन्दीपुर	तनहुँ कालिका शहिद तथा शान्ति पार्क व्यास ४ र सिद्धगुफा भिमाद
४	स्याङ्जा	सिरुवारी, स्वरेक मैदान प्याराग्लाइडिङ (भिरकोट नगरपालिका)	सताँ चण्डीकालिका क्षेत्र (पुतलीबजार नगरपालिका) र आलमदेवी (कालीगण्डकी गाँउपालिका)
५	कास्की	पोखरा, सराङ्कोट, पञ्चासे, पुम्दीकोट	मौजा (होमस्टे) र सिक्लेस पर्यटकीय क्षेत्र
६	मनाड	तिलिचो ताल, अन्नपूर्ण पदमार्ग	नारफु ट्रेल (सेभेन पास)
७	मुस्ताङ	मुक्तिनाथ, जोमसोम, दामोदरकुण्ड	
८	म्याग्दी	पुनहिल, तातोपानी, गलेश्वर मन्दीर	घोरेपानी पर्यटकीय क्षेत्र, रघुगंगा रुइसेडाँडादेखि ध्वलागिरी आइसफलसम्म पदमार्ग
९	पर्वत	शालीग्राम सेतीवेणी, गुप्तेश्वर गुफा	दुर्लुङ क्यानोनिङ, केभिङ, होमस्टे (कुशमा ३ र महाशिला
१०	बागलुङ	कालिका भगवती मन्दिर	भकुण्डे भैरवस्थान गाजाको दह, ढोरपाटन आरक्ष क्षेत्र (ढोरपाटन न.पा. र निसीखोला गा.पा.)
११	नवलपारासी (बर्दिघाट सुस्तापूर्वी)	मौलाकालिका मन्दिर	दाउन्नेदेवी

५.३ पर्यटन पूर्वाधार

५.३.१ हवाई यातायात

गण्डकी प्रदेश हवाई यातायात सेवा सञ्चालनमा अग्रपक्तिमा रहेको छ। आन्तरिक उडानका लागि सञ्चालनमा रहेको पोखरा विमानस्थल यस प्रदेशको सबैभन्दा ठूलो विमानस्थल हो जुन विमानस्थल काठमाण्डौ अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल पछाडि सबैभन्दा बढी यात्रा बोक्ने विमानस्थलका रूपमा रहेको छ। हाल यस विमानस्थलबाट पोखरा-काठमाडौं, पोखरा-जोमसोम, पोखरा-भरतपुर र पोखरा-भैरहवा नियमित रूपमा हवाई उडान भइरहेको छ भने सातै प्रदेश का प्रदेश राजधानीमा हवाई उडानका लागि पहल भइरहेको छ। दुर्गम जिल्ला मानिने मनाडमा हुम्डे र मुस्ताङको जोमसोममा पक्की विमानस्थल सञ्चालनमा रहेका छन्। मनाड विमानस्थल चालु अवस्थामा रहेता पनि पोखरा विमानस्थलबाट नियमित उडान सेवा सञ्चालनमा आउन सकेको छैन। विगतमा सञ्चालनमा आई बिचमा केही समय रोकिएको बागलुङ बलेवा विमानस्थल पनि पुनः सञ्चालनमा आइसकेको छ। पालुडटार विमानस्थल चालु अवस्थामा रहेको छैन। त्यस्तै पोखरामा क्षेत्रीयस्तरको अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल निर्माण कार्य शुरु भई सकेको छ र सन् २०२१ को जुलाईसम्ममा सञ्चालनमा ल्याउने गरी युद्धस्तरमा काम भइरहेको छ। यस प्रदेश अन्तर्गत विमान सेवा सञ्चालन गर्ने कम्पनीहरूमा नेपाल वायुसेवा निगमका साथै निजी क्षेत्रका बुद्ध एयर, सिप्रिक एयर, सीता एयर, अग्नि एयर, यति एयर र तारा एयर रहेका छन्। यसका अतिरिक्त यस प्रदेशमा पर्यटकीय गन्तव्य समेत धेरै रहेकाले हेली सेवा समेत सञ्चालनमा रहेको छ।

तालिका नं १८. गण्डकी प्रदेशमा रहेका विमानस्थलको विवरण

क्र. स.	विमानस्थलको नाम	स्थान	उचाई (मिटर)	विमानस्थल कोड	धावनमार्ग	उडान गन्तव्य	कैफियत
१	पोखरा विमानस्थल	पोखरा महानगरपालिका, कास्की	८२७	PKR	पक्की	जोमसोम, भरतपुर, भैरहवा, काठमाण्डौ	सञ्चालनमा रहेको
२	जोमसोम विमानस्थल	जोमसोम, मुस्ताङ	२७३६	JMO	पक्की	पोखरा	सञ्चालनमा रहेको
३	बलेवा विमानस्थल	बलेवा, बागलुङ		BGL	कच्ची	काठमाण्डौ	सञ्चालनमा रहेको
४	मनाङ विमानस्थल	हुम्डे, मनाङ		NGX	पक्की	पोखरा	बन्द अवस्थामा रहेको
५	गोरखा विमानस्थल	पालुङ्गटार, गोरखा		GKH	कच्ची		बन्द अवस्थामा रहेको
६	पोखरा क्षेत्रीय अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल	पोखरा महानगरपालिका, कास्की					निर्माणाधिन

५.३.२ सडक यातायात

प्रादेशिक पर्यटकीय गन्तव्यलाई सडक सञ्जालले सहजता ल्याएको छ। देशको राजधानी काठमाण्डौदेखि २०० किलोमिटर पश्चिम पोखरा उपत्यकासम्म पृथ्वीराजमार्गले जोडेको छ। मुस्ताङको कोरलादेखि स्याइजाको मिर्मिसम्म कालीगण्डकी लोकमार्ग, मुस्ताङ-म्यागदी-बागलुङ हुँदै नवलपरासीसम्मको कालीगण्डकी कोरीडोर, भैरहवादेखि पोखरासम्म सिद्धार्थ लोकमार्ग, पोखरा-बागलुङ भूपी शेरचन लोकमार्ग, गोरखादेखि बागलुङसम्म पुष्पलाल मध्यपहाडी लोकमार्ग लगायतका सडक सञ्जालले सम्पूर्ण जिल्लाको सदरमुकाम लगायत स्थानीय तहका सबै बस्तीहरूलाई जोडेको छ। हाल पोखरा-काठमाण्डौ, पोखरा-धुलिखेल र पोखरा-सौराहा दैनिक सुविधायुक्त पर्यटक बस लगायत प्रत्येक घण्टामा सार्वजनिक बस तथा प्रत्येक १० मिनेटमा पोखरा-काठमाण्डौ माइक्रो बसको सुविधा छ।

तालिका नं १९. गण्डकी प्रदेश अन्तर्गता मुख्य सडक मार्गहरू

क्र. स.	लोकमार्ग/सहायक मार्गको नाम	लम्बाई कि.मि.	स्थान	अवस्था	कैफियत
१	महेन्द्र लोकमार्ग	७५	नवलपरासी (गैँडाकोट-बर्द्घाट खण्ड)	कालोपत्रे	
२	पृथ्वी राजमार्ग	९०	तनहुँ र कास्की (पोखरा-मुग्लिङ खण्ड)	कालोपत्रे	
३	सिद्धार्थ राजमार्ग	९३	स्याइज्जा र कास्की (पोखरा-राम्दी खण्ड)	कालोपत्रे	
४	भूपि शेरचन राजमार्ग	७३	कास्की, पर्वत र बागलुङ (पोखरा-बागलुङ खण्ड)	कालोपत्रे	
५	कालीगण्डकी कोरिडोर		नवलपरासी, बागलुङ, पर्वत, म्याग्दी, मुस्ताङ (गैँडाकोट-वाकामलाङ खण्ड र पालुडखोला-बागलुङ, पर्वत, म्याग्दी हुँदै लोमान्थाङ खण्ड)	निर्माणाधिन	चिन र भारत जोड्ने प्रदेशको एकमात्र लोकमार्ग
६	पुष्पलाल मध्यपहाडी लोकमार्ग		गोरखा, लमजुङ, तनहुँ, कास्की, पर्वत, बागलुङ (आरुधाट-बुर्तिबाड पाती हाल्ने खण्ड)	निर्माणाधिन	
७	भानुभक्त आचार्य मार्ग	४२.८	तनहुँ, लमजुङ (दुम्रे-बेसीशहर)	कालोपत्रे	
८	अमरसिंह थापा मार्ग	२४.७	तनहुँ, गोरखा (आबुखैरेनी-गोरखा बजार)	कालोपत्रे	
९			गोरखा (आरुधाट-गोरखा बजार)		
१०			लमजुङ, मनाङ (बेसीशहर-चामे)		
११			मिर्दि-क्याक्पी-भिमाद		

जिल्लागत रूपमा सडक यातायातको पहुँचलाई विश्लेषण गर्दा यस प्रदेशका सबै जिल्ला सदरमुकामसम्म मोटरबाटोले जोडेको देखिन्छ । यस प्रदेश अन्तर्गत १,१३३.६७ कि.मि. कालोपत्रे सडक, ६३५.९३ कि.मि. ग्राभेल सडक र ६,७९३.८ कि.मि. धुले सडक गरी जम्मा ८,५६३.४ कि.मि. सडक सञ्जालको विस्तार भएको देखिन्छ भने १५२ कि.मि. सडक निर्माणाधिन अवस्थामा रहेको छ (तालिका नं २०) । राष्ट्रिय राजमार्गले छोएका जिल्लामा मात्र कालोपत्रे सडकको अंश बढीरहेको छ । हालसम्मको तथ्याङ्क अनुसार मनाङमा १ कि.मि. पनि कालोपत्रे सडक छैन ।

तालिका नं २०. जिल्ला अनुसार प्रादेशिक सडकको विवरण (कि.मि.)

क्र.स.	जिल्ला	कालोपत्रे	ग्राभेल	धुले	जम्मा	निर्माणाधिन
१	गोरखा	५१.०६	५६.९१	७५२.३	८६०.२७	९७
२	लमजुङ	६०.३४	१२१.७	७५२.३	९३४.३४	
३	तनहुँ	१५९.२३	८१.९२	९०२.४	११४३.५५	८
४	स्याइज्जा	४०८.६	६३	६४०	११११.६	
५	कास्की	१९०.९१	९४.०४	४६१.१	७४६.०५	२७
६	मनाङ	०	०	९०	९०	
७	मुस्ताङ	९.८	१.५	४४३	४५४.३	
८	म्याग्दी	९.५	१०	३७४.६	३९४.१	
९	पर्वत	४५.५७	५२.६६	१२३९	१३३७.२३	१६
१०	बागलुङ	९६.७१	४६.४३	९०९.९	१०४५.०४	४
११	नवलपरासी (बर्द्घाट सुस्तापूर्व)	१०९.९५	१०७.७७	२३७.२	४४६.९२	
जम्मा		११३३.६७	६३५.९३	६७९३.८	८५६३.४	१५२

स्रोत : क्षेत्रीय सडक निर्देशनालय, पोखरा र जिल्ला प्राविधिक कार्यालयहरू

५.३.३ स्वास्थ्य सेवा

पर्यटनका लागि स्वास्थ्य एक महत्वपूर्ण आधार हो। पर्यटकहरु घुम्न गएको बखतमा बिरामी परेमा, घाइते भएमा वा दुर्घटनामा परेमा उपचारको लागि कमितमा अत्यावश्यक र आधारभूत स्वास्थ्यको प्रत्याभूति दिलाउन सक्नुपर्छ। यस प्रदेशका सबै जिल्लामा स्वास्थ्य संस्थाहरु रहेको देखिन्छ। सरकारी स्वास्थ्य संस्थाका रूपमा ग्रामिण स्तरमा स्वास्थ्य चौकी, प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, आयुर्वेद औषधालय, जिल्ला अस्पताल, अञ्चल अस्पताल र क्षेत्रीय अस्पतालसम्म रहेको देखिन्छ भने सामुदायिक र निजी क्षेत्रबाट सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाहरु पनि प्रशास्तै रूपमा सञ्चालनमा रहेका छन्। यस प्रदेश अन्तर्गतका स्वास्थ्य संस्थाहरुलाई समग्रमा देहाय बमोजिम उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं २१. गण्डकी प्रदेशमा रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरुको विवरण

क्र.स.	स्वास्थ्य संस्था	संख्या	कैफियत
१	पश्चिमाञ्चल क्षेत्रीय अस्पताल	१	
२	पश्चिमाञ्चल क्षेत्रीय क्षयरोग केन्द्र	१	
३	सरकारी अस्पताल	१४	
४	प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र	२४	
५	स्वास्थ्य चौकी	४८५	
६	निजी अस्पताल	३४	
७	सामुदायिक अस्पताल	८	
८	शिक्षण अस्पताल	२	

५.३.४ दूरसञ्चार तथा टेलिफोन सेवा

अहिलेको समय सूचना तथा प्रविधिको युग हो। २१औं शताब्दीको यो जगतमा सूचना प्रविधिले निकै फड्को मारिसकेको छ। परम्परागत रूपमा नेपालको सञ्चार माध्यमको भरपर्दो क्षेत्र भनेको हुलाक थियो। सरकारी, निजी तथा सम्पूर्ण चिठीपत्रहरुको आदानप्रदान हुलाक सेवा मार्फत हुने गर्दथ्यो। तर वर्तमान युगमा सूचना प्रविधिको तीव्रतर विकास भइरहेको परिप्रेक्ष्यमा हुलाक सेवाको प्रभावकारितामा कमी आई यसको स्थान टेलिफोन, मोबाइल, इन्टरनेट जस्ता अत्याधुनिक विद्युतीय सञ्चारका साधनहरुले लिएका छन्। सूचनाको आदानप्रदान क्षणभरमै हुने गरेको छ। हालसम्म नेपाल टेलिकमले धेरै क्षेत्रमा आफ्नो सेवा विस्तार गरिरहेको छ भने अझै विस्तार गर्ने प्रक्रियामा पनि रहेको छ। नेपाल दूरसञ्चार कम्पनीको क्षेत्रीय कार्यालय पोखराका अनुसार गण्डकी प्रदेश अन्तर्गत वितरित दूरसञ्चारका साधनको विवरण यस प्रकार रहेको छ।

तालिका नं. २२. गण्डकी प्रदेशमा नेपाल टेलिकमद्वारा वितरित टेलिफोनको विवरण (संख्या)

जिल्ला	PSTN	ADSL	Post paid	Pre paid	CDMA sky pre paid	CDMA set	Y-Max	5 th
नवलपरासी (वर्दधाट सुस्तापूर्व)	३४७२	१५४५	२१९०	५९९५०	६५२६	८०३	७२	-
बागलुड	३५२०	१५०९	४७४३	१४१७४६	१४८४२	८९८	३४८	-
स्यागढी	१३११	४५६	१६६७	६६२६५	१४८४९	५०९	१	-
पर्वत	१४८१	३६६	१६७२	५७२५४	३३१९	५६०	-	-
मुस्ताङ	४२८	१९६	५८२	१५५४७	३९७४	५८	५	-
कास्की	३८२६२	२०११९	३३४५३	८६५३३९	२२६१३३		६१९	९८
गोरखा	२२७४							
तनहुँ	५३०४							
लमजुङ	१९४४							
स्याङ्जा	३४२५							
मनाड	१३७							
जम्मा	६१५५८	२४१११	४४३०७	१२०६१०१	२६९६४३	२८२८	१०४५	९८

५.३.५ खाना तथा आवास सुविधाको स्थिति

यस प्रदेशको पोखरामा मात्रै २ वटा पाँच तारे होटलमा १,७७,३९० कोठा वार्षिक रूपमा उपलब्ध । यसको उपयोग लगभग ४० प्रतिशत छ । तथापि हालको अवस्थामा फूलवारी रिसोर्ट बन्द अवस्थामा रहेको छ जसलाई खुलाउनका लागि आवश्यक व्यवस्था गर्नुपर्ने देखिन्छ । शहरी क्षेत्रमा पर्यटकलाई सुविधा दिन सक्ने तारा बिहिन होटलहरूले दैनिक १२,००० देखि १५,००० पर्यटकलाई आवासको सुविधा दिइरहेका छन् । विश्व प्रसिद्ध अन्नपूर्ण परिक्रमा पदमार्ग, नार, फू, उपल्लो मुस्ताङ तथा मनास्लु क्षेत्रमा खाना र आवासका सुविधायुक्त एक हजार भन्दा बढी होटलहरू छन् ।

तालिका नं. २३. गण्डकी प्रदेशमा सञ्चालित होटल, रेष्टरेण्ट र होमस्टेको विवरण

क्र. स.	दर्ता स्थान	विवरण	संख्या	कोठा	दैनिक उपलब्ध शैया संख्या	वार्षिक उपलब्ध शैया संख्या	रोजगारी
१	पर्यटन कार्यालय, पोखरा	५ तारा होटल	२	२४३	४८६	१७७३९०	११०
२	पर्यटन कार्यालय, पोखरा	३ तारा होटल	२	१२९	१७७	६४६०५	५०
३	पर्यटन कार्यालय, पोखरा	२ तारा होटल	११	३६८	७२७	२६५३५५	१८९
४	पर्यटन कार्यालय, पोखरा	१ तारा होटल	२	५६	११६	४२३४०	६०

५	पर्यटन कार्यालय, पोखरा	पर्यटक होटल	३५८	४७८५	१३१२	३३९८८०	३३८२
६	पर्यटन कार्यालय, पोखरा	रेष्टुरेण्ट	५				
७	पर्यटन कार्यालय, पोखरा	होमस्टे	६८	५०७	१२१०	४४९६५०	
८	मनास्तु संरक्षण क्षेत्र	होटल, लज, रेष्टुरेण्ट	८१	८२६	१७४६	६३७२९०	
९	अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र	होटल	१६९		११३५	४१४२७५	
१०	अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र	रेष्टुरेण्ट	६६		४१	१४९६५	
११*	घरेलु समिति र कार्यालय	होटल, लज, रेष्टुरेण्ट	६८८५				
जम्मा			७६४९	६,९९४	१४,९५०	५४,५६,७५०	३७९१

स्रोत : पर्यटन कार्यालय, पोखरा; मनास्तु संरक्षण क्षेत्र; अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र; अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र; घरेलु समिति र कार्यालयहरु

* घरेलु तथा साना उद्योग विकास समिति र कार्यालयमा दर्ता भएका जिल्लास्थित होटलहरु संख्यात्मक रूपमा मात्र उल्लेख गरिएको छ। आन्तरिक पर्यटकका लागि मात्र उपयुक्त हुने हुँदा उक्त होटलहरूलाई पर्यटक होटलको रूपमा समावेश गरिएको छैन।

५.४ मनोरञ्जनको व्यवस्था

अन्नपूर्ण, मनास्तु, उपल्लो मुस्ताङ, नार तथा फू जस्ता प्रसिद्ध गन्तव्यहरु यात्रुका लागि न्यूनतम आधारभूत सुविधा सहितका पदमार्गहरु हुन्। यसैगरी पदयात्रा, साइकल यात्रा, वन्जी जम्पीड, जीप राइडिङ, प्यारागलाइडिङ, अलट्राफ्लाइड, हट एयर बेलुन, फिसिड, वोटिङ, लमजुडमा कायाकिड, कालीगण्डकी तथा सेतीमा जलविहार, खेलकूद लगायत विभिन्न किसिमका मनोरञ्जनका कार्यक्रमहरु सञ्चालनमा छन्। यस्तै सन् १९९८ देखि मनकामना मन्दिरमा केबलकार सञ्चालन भइरहेको छ भने तनहुँको बन्दीपुर र पोखरादेखि पञ्चासेसम्म केबलकार निर्माणको तयारी भइरहेको छ।

५.५ पर्यटन व्यवस्थापनका लागि संलग्न कार्यालय र संघसंस्था

पर्यटन सम्बन्धि गतिविधिलाई प्रबढ्दन गर्न नेपाल पर्यटन वोर्डको प्रादेशिक कार्यालय पोखरामा छ। पर्यटकको भिसा व्यवस्थापनका लागि पोखरामा एक अध्यागमन कार्यालय पनि रहेको छ। यस बाहेक पर्यटन व्यवसायीसँग सम्बन्धित संगठित संघसंस्थाहरु पोखरा पर्यटन काउन्सिल, पश्चिमाञ्चल होटेल एसोसियसन, ट्रैकिङ एन्जेसीज एसोसिएसन, दुर एण्ट ट्राभल एजेन्ट एसोसिएसन, हवाइ खेलकूद संघ, पर्वतारोहण संघ, पर्यटन बस व्यवसायी समिति, रेष्टुरेण्ट तथा बार एसोसियसन (रेवान), ग्रामिण पर्यटन समिति, फेवा बोट एसोसिएसन, च्याफिटङ्ग एजेण्ट एसोसिएसन लगायतका छन्। साथै सरकारी तथा गैर सरकारी आयोजनाहरु जस्तै अन्नपूर्ण र मनास्तु संरक्षण क्षेत्र आयोजना लगायत ढोरपाटन र नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व) मा चितवन निकुञ्जले पनि पर्यटन प्रबढ्दनमा सहयोग पुऱ्याइरहेका छन्। पर्यटकका लागि आवश्यक पर्ने लगभग १५३ वटा ट्रैकिङ एजेन्सी, २४४ वटा ट्राभल एजेन्सीहरु छन्। साथै पोखरामा २ वटा, अन्नपूर्ण र मनास्तु पदमार्गमा २० वटा भन्दा बढी पर्यटक सूचना केन्द्रको व्यवस्था छ। मनाडमा पर्यटकलाई आवश्यक पर्ने आकस्मिक उद्धार सेवा पनि व्यवस्था छ।

५.६ पर्यटन प्रबढ्दनको भावी कार्यक्रम

- पर्यटन क्षेत्रलाई यस प्रदेशको पहिलो प्राथमिकता प्राप्त कार्यक्रमको रूपमा घोषणा गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ। सबैभन्दा बढी सेवामूलक, समावेशी र रोजगारमूलक क्षेत्रको रूपमा चित्रित पर्यटन क्षेत्र यस प्रदेशका विश्वविख्यात संरक्षित क्षेत्रहरु, हिमालहरु, धर्म, संस्कृति र प्राकृतिक स्रोतहरुको अभूतपूर्व विशेषताका कारण संसारमै प्रसिद्ध भएको छ। यही कुरालाई मध्यनजर गरेर प्रदेश सरकारले सन् २०१९ लाई “आन्तरिक पर्यटन वर्ष”, २०२० लाई “छिमेकी देश पर्यटन वर्ष”

- र सन् २०२२ लाई “पोखरा पर्यटन वर्ष” मनाउंदै २०२२ सम्म यस प्रदेशमा २० लाख पर्यटक भित्र्याउने लक्ष्य लिएको छ।
- यसका लागि प्रदेश सरकारले प्रदेश स्तरीय पर्यटन गुरुयोजना तयार गर्दैछ भने छिडै प्रादेशिक पर्यटन नीतिको पनि व्यवस्था हुँदैछ। यसबाहेक पर्यटकीय पूर्वाधार विकास कार्यक्रम, पर्यटकको तथ्याङ्क व्यवस्थापन कार्यक्रम, होमस्टेको व्यवस्थापन सहयोग कार्यक्रम, भइरहेका पदमार्गहरु र नयाँ पदमार्गको पहिचान गरी तिनिहरुको मर्मत, विकास, विस्तार एवं सौन्दर्यकरणको व्यवस्था गर्दैछ। यसबाहेक पर्यटन प्रबद्धनका लागि प्रचार प्रसारलाई घनीभूत रूपमा अगाडि बढाउँदै छ।
 - पोखरालाई केन्द्र वनाई पर्यटकलाई एकै दिनमा हिउ छुने कार्यक्रमका मार्गहरु तयार गर्ने उचित आधारहरु छन्। पोखराबाट लगभग ६० किलोमिटर सडक मार्ग तयार गरी काँहुखोलाबाट सिक्लेस हुदै अन्नपूर्ण चौथोका आधार शिविर होगु गोठसम्म पुन सकिन्छ। यसैगरी हेम्जाको मिलनचोदेखि मर्दीखोलाको शिर, कास्कीको नयाँपुलदेखि अन्नपूर्ण हिमालको आधार शिविरसम्म यसका कार्यक्रमका थप केही उदाहरणहरु हुन्।
 - नौ तालको शहरले परिचित पोखरालाई एकै दिनमा अवलोकन गर्न सकिन्छ। यसका लागि नौ ताललाई जोड्ने सानो विद्युतिय रेल मार्गको विकास गर्नु उचित सोच हुनेछ। यसले पोखरा क्षेत्रमा पर्यटकको वसाई लम्ब्याउनुको साथै मनोरञ्जनको थप आयाम हुन सक्दछ।
 - निकट भविष्यमा निर्माण हुन गइरहेको जलाशययुक्त बुढीगण्डकी जलविद्युत आयोजना पनि जल पर्यटनको राम्रो सम्भावना हुन सक्नेछ।
 - बेगनासताल र रुपातालको विचमा पचभैया सामुदायिक वनमा पोखरा चिंडियाखाना स्थापना गर्ने योजनाले वन, वन्यजन्तुको परस्थानीय संरक्षणको साथै पर्यटन व्यवसायलाई बढावा दिन्छ।
 - सङ्ग्रहालय ऐतिहासिक एवं साँस्कृतिक पहिचानको विधा भएको हुँदा यसको माध्यमबाट सामाजिक सन्तुलन र सद्भावको विकास हुने साथै सङ्ग्रहालयको स्थापना पश्चात् आन्तरिक एवं बाह्य पर्यटनको विकासमा टेवा पुने साथै रोजगारीका अवसरमा बढ्दू हुनेछ। पहिलो र दोस्रो विश्वयुद्धमा विरगती प्राप्त गोरखा सैनिकहरुको सम्झनामा स्याङ्गाजाको साल्मेडांडामा निर्माणाधिन अवस्थामा रहेको गोरखा स्मारक सङ्ग्रहालयले विश्वभरिबाट पर्यटकलाई तान्न मद्दत गर्नेछ। वि.सं. २०७२ बैशाख १२ को भू-कम्पको केन्द्रविन्दु गोरखाको वारपाकमा निर्माण हुने भू-कम्पीय सङ्ग्रहालय पर्यटक गन्तव्यको थप केन्द्रहरु वनेछ। गन्धर्वहरुको बाहुल्यता भएको कास्कीको बाटुलेचौरमा भलकमान गन्धर्व स्मृति सङ्ग्रहालयको विकास र विस्तार गरी पर्यटकीय गन्तव्यको रूपमा विकास गरेमा गन्धर्वहरुको कला र सांस्कृतिको संरक्षण र विकास हुनुका साथै पर्यटन प्रबद्धन हुन सक्छ।
 - पोखरा अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल निर्माण पश्चात् पोखराको सिधै अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा पहुँच पुने भएकोले पनि पर्यटकको पहुँच बढ्ने देखिन्छ। यस्तै पोखराबाट नेपालका सबै प्रदेशसम्म सिधा हवाइ उडान सञ्चालन गरी अन्तर्राष्ट्रिय पर्यटक आवागमनको बढ्दू गर्नुपर्नेछ।
 - साँस्कृतिक पर्यटन विकासका लागि भौतिक संरचनाहरुको संरक्षण, सम्बद्धन एवं प्रबद्धनका लागि पुरातत्व विभाग एवं अन्य अन्य निकायबाट भएका अध्ययन अनुसन्धानलाई समेटी थप वैज्ञानिक सूचीकरण तयार गरी योजनाबद्ध रूपमा प्रादेशिक कानून निर्माण नभएसम्म सम्बन्धित निकायसँग समन्वय गरी जिर्णोद्धार कार्य गर्दै जाने। साथै जिर्णोद्धार संरचनाहरु सम्मको पहुँचका लागि पूर्वाधार विकासका कार्यक्रमहरु समेत कार्यान्वयन गर्दै बाह्य एवं आन्तरिक पर्यटनको विकासमा टेवा पुन्याउने। यस कार्यक्रमबाट त्यस्ता क्षेत्रको साँस्कृतिक लगायत ऐतिहासिक पहिचान कायम हुनुका साथै स्थानीय स्तरमा रोजगारी सिर्जना हुनेछ।
 - प्रदेश अन्तर्गतका पुरातात्त्वक स्थानहरुको पहिचान एवं पुरातत्व विभागबाट उत्खनित स्थलहरुको संरक्षण र सम्बद्धन गरी पर्यटन पूर्वाधारका रूपमा विकास गर्दै लिगेनेछ। विभिन्न अभौतिक सम्पदाको यथोचित संरक्षण गरी सन्तुलित विकासका समान अवसर उपलब्ध गराउन कार्ययोजना बनाइनेछ। फलस्वरूप साँस्कृतिक उपभोक्ताबिच आ-आफ्ना सांस्कृतिको सम्मानको महसुस भई लोप हुनबाट जोगाउन अन्तरहृदयबाट नै स्वस्फूर्ति सहभागिता हुनेछ। तसर्थ, भौतिक एवं अभौतिक सम्पदाको निरन्तरताका साथसाथै पर्यटन विकासका लागि एउटा हुडै साँस्कृतिक पर्यटन नीति तयार गरिनेछ।
 - साँस्कृतिक पर्यटन नीति तयार नहुन्जेलसम्म प्रदेशको केन्द्रमा एउटा साँस्कृतिक केन्द्रको स्थापनार्थ कार्ययोजना तयार गरी

- कार्यान्वयन गर्ने जसले विभिन्न वर्ग, समुदायमा विद्यमान लोक संस्कृतिको निरन्तरता र विकासमा योगदान पुग्नेछ । यसबाट प्रदेशभित्रका लुकेर बसेका नव प्रतिभाहरु र लोक संस्कृतिको उजागर हुनुका साथै पर्यटन विकासमा टेवा पुग्नेछ । भौतिक र अभौतिक सम्पदाको यथोचित संरक्षण एवं सम्बद्धनका लागि स्थानीय जनप्रतिनिधि, युवाहरु, विद्यालयका शिक्षक, प्राध्यापकहरूलाई छोटो समयका लागि तालिम आयोजना सञ्चालन गरी मध्यम स्तरका संस्कृतिकर्मी निर्माण हुनेछन् ।
- नेपालको हिमालय इन्डियन प्लेट र युरासियन प्लेटको सिमानामा पर्ने भएकोले भुकम्पीय जोखिममा रहेको छ । यस हिमालमा टैथिस सागरको अंशहरु पनि पाइने भएको हुँदा अन्नपूर्ण सर्किटको क्षेत्रमा भौगोलिक पार्कको (Geological Park) निर्माण गरी विदेशी प्रोफेसर र अनुसन्धानदातालाई अध्ययन अनुसन्धानका लागि नयाँ प्रोडक्टको रूपमा विकास गर्न सकिन्छ ।
 - विभिन्न राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय विज्ञापन नीतिलाई प्रादेशिक रूपमा जोड्न विभिन्न नीति तथा कार्यक्रमहरु तयार गर्नुपर्छ । बेलायतमा रहेका भूतपूर्व गोखरा सैनिक, सिङ्गापुर प्रहरी र विश्वका जुनसुकै कुनामा छरिएर रहेका नेपाली र तिनका उच्च र गुणस्तरीय शैक्षिक योग्यता भएका सन्ततीहरूलाई उपयोग गरी पर्यटन स्वयंसेवकको नीतिगत व्यवस्था गरी पर्यटन क्षेत्रको प्रचारप्रसार गर्ने व्यवस्था गर्नुपर्दछ । विकसित देशका ठूला ठूला शहरका नगर प्रमुखलाई यस प्रदेशमा आमन्त्रण गरी पर्यटन प्रबद्धन गर्नका लागि पहल गर्न शुरु गर्नुपर्दछ ।
 - पर्यटन प्रवर्धनमा लुम्बिनी देखि पोखरा द्वितीय र मुक्तिनाथ सम्मको सिधा सम्पर्क यस क्षेत्रको पर्यटन विकासका लागि अपरिहार्य हुन्छ । त्यस्तै जलशक्ति विकासमा भारत र चीनसँगको सिधा सम्पर्क र व्यापार अपरिहार्य हुन्छ । काठमाण्डौ पोखरा द्वितीय, अन्नपूर्ण सर्किट मार्ग र साहसिक खेल पर्यटन, धार्मिक पर्यटन, स्वास्थ्य पर्यटन, शिक्षा र कृषि पर्यटनसँग जोडिएको विकास यस प्रदेशका लागि प्रमुख विकासका रणनीति भित्र राख्नु पर्ने हुन्छ । स्थानीय जात तथा जनजाति बिचको सौहार्दता, सांस्कृतिक विविधता र वितरणका कारण यो प्रदेशमा सामाजिक क्षेत्रमा अरु बढी सम्भावनाहरु रहेका छन् । सामुदायिक वन, संरक्षित वन र संरक्षण क्षेत्र समेतलाई जोडेर एकीकृत पर्यावरण र जैविक विविधतालाई सम्बद्धन गर्ने र हालको विश्वव्यापी जलवायु परिवर्तनले ल्याएको नकारात्मक परिवेशलाई आत्मसात गर्न सक्ने वातावरण नीति यस प्रदेशका लागि उपयुक्त हुन्छ । यसका लागि स्थानीय भूगोलसँग सम्बन्धित वातावरणीय दुष्प्रभावको वैज्ञानिक अध्ययन अनुसन्धान र विकासलाई एकीकृत रूपमा लग्नु पर्दछ । पर्यटन विकास र प्रबद्धनका लागि स्थानीय सरकार, प्रदेश सरकार र संघीय सरकार हातेमालो र सहकार्य गरी सँगसँगै अगाडि बढ्नु अहिलेको आवश्यकता हो ।

५.७ पर्यटनका समस्या तथा चुनौतिहरु

विनाशकारी भू-कम्प तथा त्यसपछिका पराकम्पबाट क्षतिग्रस्त पर्यटकीय गन्तव्य तथा पुरातात्त्विक सम्पदाहरूलाई पुर्निर्माण गरी पहिलेको अवस्थामा पुनर्स्थापन गर्दै पर्यटन क्षेत्रलाई पूर्वावस्थामा फर्काउनु यस क्षेत्रको प्रमुख चुनौति हो । भू-कम्प तथा आपूर्ति अवरोधबाट अन्तर्राष्ट्रिय जगत्मा नेपालको पर्यटन क्षेत्रमा पेरेको नकारात्मक प्रभावलाई प्रबद्धन तथा बजारीकरणका माध्यमबाट निराकरण गर्दै यस क्षेत्रको पुनरुत्थान गर्नु, प्राचीन सम्पदाहरूमा बढ्दो अतिक्रमणलाई रोक्नु, पर्याप्त पर्यटकीय सूचनाको व्यवस्था गर्नु, हवाई सेवालाई थप भरपर्दो बनाउनु, पर्यटन क्षेत्रबाट प्राप्त लाभको न्यायोचित वितरण तथा नयाँ पर्यटकीय गन्तव्य स्थलहरूको खोजीसँगै पूर्वाधार विकासमार्फत पर्यटकीय उपजको विकास गरी पर्यटकीय सेवा तथा गन्तव्यको विविधीकरण गर्नु समेत चुनौतिका रूपमा रहेका छन् ।

५.८ पर्यटनका अवसरहरु

पर्यटकीय प्रदेशको रूपमा संसारभर प्रसिद्ध गण्डकी प्रदेशमा रहेका अद्वितीय स्थापित भइसकेका पर्यटकीय क्षेत्रहरु, पर्यटकीय पूर्वाधारमा भइरहेको विकास, पर्यटन क्षेत्र गण्डकी प्रदेश सरकारको प्रथम प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्र भएकोले, सन् २०२१ को जुलाइसम्म सम्पन्न हुने पोखरा क्षेत्रीय अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल, कोरलादेखि पोखरासम्मको सडकको स्तरोन्तती, छिमेकी राष्ट्रहरूको उच्च आर्थिक बृद्धिबाट ती राष्ट्रहरूमा मध्यम आयवर्गको तीव्र बृद्धि, पर्यटन पूर्वाधार बृद्धिमा संघीय र प्रदेश सरकारको जोड र निजी क्षेत्रको पर्यटन क्षेत्रमा लगानी बृद्धि पर्यटन क्षेत्रको विकासका अवसरका रूपमा रहेका छन् ।

६. वन तथा वातावरण

६.१ वन (Forests)

गण्डकी प्रदेशको दीगो विकासमा वन क्षेत्रको महत्वपूर्ण योगदान रही आएको छ। प्रदेशमा रोजगारीको सिर्जना, आय बढ्दि, स्थानीय समुदायको आधारभूत आवश्यकता जस्तै काठ, दाउरा, घाँसपात, गैरकाष्ठ वन पैदावारहरूको आपूर्तिका साथै पर्यटन, कृषि, पशुपालन, पूर्वाधार विकास र सिँचाइमा समेत वन क्षेत्रको उल्लेखनीय भूमिका रहेको छ। जनसहभागितामूलक वन व्यवस्थापनका माध्यमबाट स्थानीय आर्थिक-सामाजिक विकास तथा स्थानीय नेतृत्व विकासमा पनि वन क्षेत्रको प्रत्यक्ष योगदान रहेको हुँदा वन क्षेत्र राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रको रूपमा रहन गएको छ।

यो प्रदेश वन जड्गल, संरक्षित क्षेत्र र जैविक विविधताको क्षेत्रमा अग्रणी स्थानमा छ। प्रदेशको कुल क्षेत्रफल मध्ये ३७.१% वन क्षेत्रले ढाकेको छ। सन् १९८० पछिको सामुदायिक वनको संरक्षणमा यस प्रदेशले उदाहरणीय कार्य गरेको विभिन्न अध्ययन प्रतिवेदनहरूले उल्लेख गरेका छन्। प्रदेशको तल्लो न्यानो क्षेत्रमा उष्ण प्रजातिका साल, साज तथा कडा जातका रुखहरू पाइन्छन्। मध्य पहाडी क्षेत्रमा चिलाउने, कटुस, टुनी, उत्तीस, खोटेसल्ला जस्ता मध्यम खाले काठका रुख र माथिल्लो चिसो प्रदेशमा कोणधारी जातका रुखहरू र उचाई बढे अनुसार बुट्यान र घाँसे प्रजातिका वनस्पती पाइन्छ (तालिका नं २४)। यो प्रदेश वनस्पतिका दृष्टिकोणमा पनि अत्यन्त बिषम छ।

तालिका नं. २४. प्रजाति अनुसार वनको जिल्लागत विवरण

जिल्ला	क्षेत्र	मुख्य कोणधारी प्रजाति	मुख्य चौडापाते प्रजाति
गोरखा	मध्य पहाडी र हिमाली	खोटेसल्ला, गोब्रेसल्ला, भुलेसल्ला, ठिंग्रेसल्ला, पाटुलासल्ला	साल, चिलाउने, कटुस, टुनी, उत्तीस, भोटेपिपल, बैंस, खम्चु, बाँझ, फलाँट, चाँप
लमजुङ	मध्य पहाडी र हिमाली	खोटेसल्ला, गोब्रेसल्ला, भुलेसल्ला, ठिंग्रेसल्ला, पाटुलासल्ला	साल, चिलाउने, कटुस, टुनी, उत्तीस, भोटेपिपल, बैंस, खम्चु, बाँझ, फलाँट, चाँप
तनहुँ	मध्य पहाडी	खोटेसल्ला, गोब्रेसल्ला	साल, चिलाउने, कटुस, टुनी, उत्तीस, चाँप
स्याङ्जा	मध्य पहाडी	खोटेसल्ला	साल, चिलाउने, कटुस, खयर, टुनी, उत्तीस, चाँप
कास्की	मध्य पहाडी र हिमाली	खोटेसल्ला, गोब्रेसल्ला, भुलेसल्ला, ठिंग्रेसल्ला, पाटुलासल्ला	साल, चिलाउने, कटुस, टुनी, उत्तीस, भोटेपिपल, बैंस, खम्चु, बाँझ, फलाँट, चाँप
मनाङ	हिमाली	गोब्रेसल्ला, भुलेसल्ला, ठिंग्रेसल्ला, पाटुलासल्ला	भोटेपिपल, बैंस, खम्चु, बाँझ, फलाँट
मुस्ताङ	हिमाली	गोब्रेसल्ला, भुलेसल्ला, ठिंग्रेसल्ला, पाटुलासल्ला	भोटेपिपल, बैंस, खम्चु, बाँझ, फलाँट
म्याग्दी	मध्य पहाडी र हिमाली	खोटेसल्ला, गोब्रेसल्ला, भुलेसल्ला, ठिंग्रेसल्ला, पाटुलासल्ला	साल, चिलाउने, कटुस, टुनी, उत्तीस, भोटेपिपल, बैंस, खम्चु, बाँझ, फलाँट, चाँप
पर्वत	मध्य पहाडी	खोटेसल्ला, गोब्रेसल्ला, पाटुलासल्ला	साल, चिलाउने, कटुस, खयर, टुनी, उत्तीस, खम्चु, बाँझ, चाँप, ओखर
बागलुङ	मध्य पहाडी	खोटेसल्ला, गोब्रेसल्ला, पाटुलासल्ला	साल, चिलाउने, कटुस, खयर, मल्लाटो, टुनी, उत्तीस, खम्चु, बाँझ, चाँप, ओखर,
नवलपारासी (बर्द्याट सुस्तापूर्व)	तराइ र भावर	खोटेसल्ला	साल, कर्मा, अस्ना, सिमल, खयर, सिसौ, बोटधँयेरो, जामुन, मसला, सिरिस

स्रोत : जिल्ला वन कार्यालयहरू, २०७५

६.२ जडिबुटी

पूर्वीय वानस्पतिक क्षेत्र (Eastern Floristic Region) र पश्चिमी वानस्पतिक क्षेत्र (Western Floristic Region) को संगमस्थल र तराईदेखि हिमालसम्मको हावापानी पाइने गण्डकी प्रदेश जडिबुटीका हिसाबले धनी प्रदेशको रूपमा चिनिन्छ । अनुसन्धानको अभावमा यस प्रदेशमा पाइने जडिबुटीको संख्यात्मक विवरण प्राप्त हुन नसकेता पनि यस प्रदेशमा पाइने मुख्य मुख्य प्राथमिकता प्राप्त जडिबुटी प्रजातिहरु र खेती प्रविधि अनुसन्धान कार्यका लागि प्राथमिकता प्राप्त प्रजातिहरु तालिका नं २५ मा दिइएको छ ।

तालिका नं. २५. गण्डकी प्रदेशका प्रमुख जडिबुटीहरु

क्र.स.	नेपाली नाम	वैज्ञानिक नाम	क्र.स.	नेपाली नाम	वैज्ञानिक नाम
१	अतिस	<i>Aconitum heterophyllum</i>	१८	पिपला	<i>Piper longum</i>
२	अमला	<i>Phyllanthus emblica</i>	१९	बिष	<i>Aconitum spicatum</i>
३	ओखर	<i>Juglans regia</i>	२०	बोझो	<i>Acorus calamus</i>
४	कुटकी	<i>Neopicrorrhiza scrophulariflora</i>	२१	भ्याकुर	<i>Dioscorea deltoidea</i>
५	गुच्छी च्याउ	<i>Morchella spp.</i>	२२	मजिठो	<i>Rubia manjith</i>
६	गुर्जो	<i>Tinospora sinensis</i>	२३	यासांगुम्बा	<i>Ophiocordyceps sinensis</i>
७	चिराइतो	<i>Swertia chiraita</i>	२४	रिट्ठा	<i>Sapindus mukorossi</i>
८	जंगली सयपत्री	<i>Tagetes minuta</i>	२५	लघुपत्र	<i>Podophyllum hexandrum</i>
९	जटामसी	<i>Nardostachys grandiflora</i>	२६	लौंठसल्ला	<i>Taxus wallichiana</i>
१०	भ्याउ	<i>Lichen spp.</i>	२७	सुगन्धवाल	<i>Valeriana jatamansi</i>
११	टिमुर	<i>Zanthoxylum armatum</i>	२८	सुगन्धकोकिला	<i>Cinnamomum glaucescens</i>
१२	तेजपात	<i>Cinnamomum tamala</i>	२९	सतावरी	<i>Asparagus racemosus</i>
१३	धासिङ्गे	<i>Gaultheria fragrantissima</i>	३०	सर्पगन्धा	<i>Rauwolfia serpentina</i>
१४	नीम	<i>Azadirachta indica</i>	३१	सतुवा	<i>Paris parifolia</i>
१५	पदमचाल	<i>Rheum australe</i>	३२	काकोली	<i>Fritilaria spinosa</i>
१६	पाषणभेद	<i>Berginia ciliata</i>	३३	कालो मुसली	<i>Curculigo orchioides</i>
१७	पाँच औले	<i>Dactylorrhiza hatagirea</i>			

६.३ वन व्यवस्थापनका मोडलहरू

वन ऐन २०४९ को परिभाषा अनुसार यस प्रदेशमा ६ प्रकारका वन व्यवस्थापकीय मोडलहरूको सफलिभूत प्रयोग भइरहेको छ (तालिका नं २६)। यस प्रदेशमा अवलम्बन गरिएका समुदायमा आधारित वन तथा संरक्षित क्षेत्र व्यवस्थापन (सामुदायिक वन, साफेदारी वन, मध्यवर्ती सामुदायिक वन, संरक्षण क्षेत्र, कबुलियती वन आदि) विश्वमै उदाहरणीय रहेको छ। संसारमै उदाहरणीय र नमूना सामुदायिक वनले प्रदेशको कुल वन क्षेत्रको करिब २९.४% ढाकेको छ। यस प्रदेशमा हालसम्म ३,८४४ वटा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह गठन गरी समुदायलाई हस्तातरण गरिएको देखिन्छ। यस्तै १,०७३ वटा कबुलियती वन, १८ वटा धार्मिक वन, १ वटा साफेदारी वन, १ वटा पञ्चासे संरक्षित वन र ३७७ वटा निजी वन रहेको तथ्याइकले देखाउँछ। फेवातालसँग जोडिएको अनर्टाइट्रिय महत्वको १६४.७ हेक्टर क्षेत्रफल रहेको विश्व शान्ति जैविक विविधता उद्यान पनि यसे प्रदेशमा पर्दछ।

तालिका नं. २६. व्यवस्थापकीय मोडल अनुसार वनको जिल्लागत विवरण

जिल्ला	वनको कुल क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	सामुदायिक वन			क्षुलियती वन			शार्मिक वन			संरक्षित वन		निजी वन		अन्य		कैफियत
		संख्या	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	लाभान्वित परिवार (दोहोराइएका समेत)	संख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)	संख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)	संख्या	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	संख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)	संख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)			
गोरखा	१३१.१	४८९	२९५.५	६७५०८	२७८	१७५.०	४	६०.५	६३०.४			४२					
लमजुङ	१२०.४	३३४	२१६.७	२६१०३	१६२	५७९.४	१					५२					
तनहुँ	८२१.४	६१३	५११.३		४८५	२०५३.	६	१७.४	२९९.४			८४	४६.६				
स्याङ्गाजा	४७९.५	५१२	१५४.७	५७४२२	१४	१७.९			८४.८	पञ्चासे को केही भाग	२०.३	४५	३७.०				
कास्की	१३१.२	४१७	१९२.२	४६३५५	१	०.८	४	७.४९	६८.९	पञ्चासे को केही भाग	२२.९	३४	११.१	१	१६४.७	विश्वशान्ति जैविक विविधता पार्क	
मनाड	२८१.३	४	३५.८	२१०													
मुस्ताङ	२८४.९																
स्यार्दी	८४४.५	३१०	२४२.०	३५८२६	१	१.०	१	१०.३५				१०	४.४५				
पर्वत	२७६.४	३८२	१३४.७	४०८३५	६	१३.५			१२७.०	पञ्चासे को केही भाग	१४.४	३८	१६.८				
बागलुङ	९२७	५२०	३०७.८	६९४३०	४	७.४	२	५.२				१	०.८				
नवलपाटी (बद्धाट सुन्तापूर्व)	७७८.४	१८३	३००.६	४६०६०	१२२	१०७२						६७	६६.४	१			मध्यविन्दु साफेदारी वन
जम्मा	८१४६.३	३८४४	२३११.३	३८३७४९	१०७३	४८००.६	१८	१००.९	१२१०.५	१	५७.६	३७७	१९२				

स्रोत : जिल्ला वन कार्यालयहरू, २०७५

६.४ वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन

नेपाल सरकारले वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउँदै काठजन्य उत्पादनमा बृद्धि गरी बाह्य आयात न्यूनीकरण गर्दै वन पैदावारमा आत्मनिर्भर हुनको लागि वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन कार्यविधि, २०७१ वर्षमा वन संबद्धन प्रणालीमा आधारित वन व्यवस्थापन कार्ययोजना तयार पारी साल बाहुल्य वनको वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनको कार्य प्रारम्भ गरेको छ। वि.सं. २०६८ मा प्रथमपटक कपिलवस्तु जिल्लाको तिलौराकोट साखेदारी वनबाट शुरु गरिएको वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन कार्यक्रमार्फत वनक्षेत्रको उत्पादकत्व तथा वन पैदावारको उत्पादनमा बृद्धि भई काठ दाउरा लगायतका वन पैदावारको आपूर्ति बढन गएको र यसबाट रोजगारी एवं उद्यम प्रबद्धन भई आर्थिक तथा सामाजिक क्षेत्रमा टेवा पुगेको छ। हाल नवलपरासी (बर्दिघाट सुस्तापूर्व)का ३२ सामुदायिक वन, १ साखेदारी वन र १ चक्का वन साथै तनहुँका ५ वटा सामुदायिक वन गरी जम्मा ३९ वटा वनहरूको १३, ३४८.९ हेक्टर वनमा वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन पनि शुरुवात गरिएको छ। विदेशबाट भइरहेको काठको आयातलाई समेत रोक्न र वन क्षेत्रबाट रोजगारीको सिर्जना गर्न, काठ दाउराको उत्पादन बृद्धि गरी वन उद्यमको विकास एवं वनको स्वास्थ्यमा समेत सुधार ल्याई अन्ततोगत्वा स्थानीय तथा राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा समेत ठूलो योगदान पुऱ्याउन वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनले ठूलो भूमिका खेल्न सक्छ।

तालिका नं. २७. गण्डकी प्रदेशका वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन भएका वनको विवरण

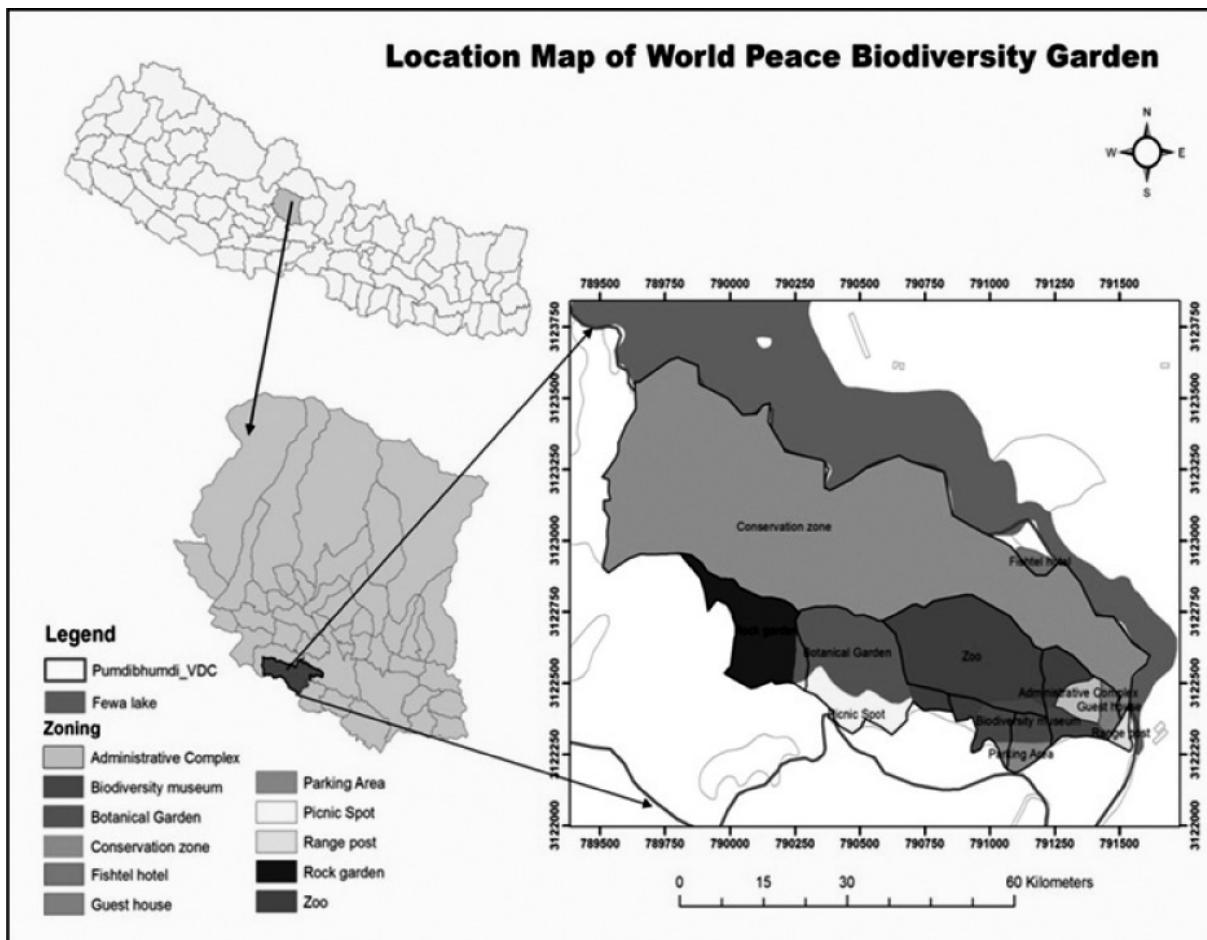
क्र.सं.	जिल्ला	वनको प्रकार	वनको नाम	ठेगाना	उत्पादनशिल क्षेत्रफल (हेक्टर)	कार्य योजना स्वीकृत मिति
१	नवलपरासी (बर्दिघाट सुस्तापूर्व)	सामुदायिक	जन जागरण	साबिक नयाँबेल्हानी-७	२३२।८७	२०७३।०१।१२
२		सामुदायिक	अरुणखोला	साबिक नयाँबेल्हानी-८	३९.६।४	२०७३।१०।२०
३		सामुदायिक	भेडावान	साबिक दुम्कीबास-८	११९।९	२०७३।११।०६
४		सामुदायिक	बिजय	मध्यबिन्दु-७	१५३।९	
५		सामुदायिक	छहारी	साबिक प्रसौनी-१	१४७।३	२०७३।१०।२८
६		सामुदायिक	हरियाली	मध्यबिन्दु न.पा.-४, ५	२१५।९८	२०७३।१०।२८
७		सामुदायिक	बुध्द	कावासोती १	१७२	२०७३।०३।२८
८		सामुदायिक	कालीकोटे	साबिक प्रसौनी-८	१४३।५१	२०७३।१२।२७
९		सामुदायिक	मध्यबिन्दु हरियाली	कावासोती -१६	३५९।३७	२०७३।१०।२८
१०		सामुदायिक	नवदुर्गा	कावासोती-२	१४८।२६	२०७३।१०।२८
११		सामुदायिक	पहेली भित्ता	साबिक दुम्कीबास-१,२	१६९।७९	२०७३।१०।२३
१२		सामुदायिक	रानीटार	मध्यबिन्दु-६ र ८	११४।३६	२०७३।१०।२८
१३		सामुदायिक	सुन्दरी	गैडाकोट-१४ र १७	२३५।८१	२०७३।१०।०६
१४		सामुदायिक	भेडावारी	गैडाकोट-११	३३३।९६	२०७३।१०।२८
१५		सामुदायिक	मयुरपोखरी	हुप्सेकोट ३	२७६।३२	२०७४।०३।३०
१६		सामुदायिक	थुम्कीदेवी	हुप्सेकोट २	३३७।७४	२०७४।०३।३०

१७	नवलपारी (बद्धाट मुहाम्मद)	सामुदायिक	बिराट	हुप्सेकोट ३	२४९।३५	२०७४।०३।२६
१८		सामुदायिक	सयपत्री हरियाली	कावासोती-१४ र १६	२१६।१९	२०७४।०३।२६
१९		सामुदायिक	त्रिकोण	हुप्सेकोट १	३३९।४२	२०७४।०४।२६
२०		सामुदायिक	मणिमुकुन्द	बिनयी त्रिबेणी-४	२३१।०१	२०७४।०४।२९
२१		सामुदायिक	नव प्रतिभा	बिनयी त्रिबेणी-३	१९७।०१	२०७४।०३।३०
२२		सामुदायिक	चौतारी	देबचुली १७	३३१।५२	२०७३।१०।२८
२३		सामुदायिक	न्यू हरियाली	मध्यबिन्दु ४ र ५	१९४।४६	२०७४।०९।२८
२४		सामुदायिक	मैनाघाट	मध्यबिन्दु १३	२३४।१७	२०७४।०९।१२
२५		सामुदायिक	देउराली	गैडाकोट ३	२५१।०९	२०७४।१०।२८
२६		सामुदायिक	मध्यबिन्दु लालिगुराँस	मध्यबिन्दु न.पा. ७	१५६।४७	२०७५।०३।२८
२७		सामुदायिक	धुसेरी	देबचुली १६	४०३।०५	२०७५।०३।२८
२८		सामुदायिक	सिंह निवास	कावासोती ५	२२०।५	२०७५।०३।२८
२९		सामुदायिक	महाराजा	देबचुली १५	२८३।३६	२०७५।०३।२८
३०		सामुदायिक	जागृति	मध्यबिन्दु १५	१३२।४२	२०७५।०३।२८
३१		सामुदायिक	अग्रसा	मध्यबिन्दु ७	२९२।११	२०७५।०३।२८
३२		सामुदायिक	बसन्त	मध्यबिन्दु ९	२१४।३८	२०७५।०३।२८
३३		सामुदायिक	मध्यबिन्दु	कावासोती १४ र १५	५८५।७५	
३४		चक्ला वन	दुम्कीवास अरुणखोला	मध्यबिन्दु ९	३८३८।०२	
३५	तनहुँ	सामुदायिक	रातमाटे	भानु ४	२९७।५५	२०७३।१०।२०
३६		सामुदायिक	राजापानी	व्यास ९	२२१।९६	२०७४।०३।३०
३७		सामुदायिक	फूलवारी	म्याए ५	२०१।७२	२०७४।०३।३०
३८		सामुदायिक	चौकीचालिसे	रिसिंग ५	३१३।९२	२०७५।०३।३२
३९		सामुदायिक	चण्डी	रिसिंग ५	४७३।९५	२०७५।०३।३२
जम्मा					१३३४८।१९	

स्रोत : जिल्ला वन कार्यालयहरू, २०७५

६.५ विश्व शान्ति जैविक विविधता उद्यान

पोखरा महानगरपालिका वडा नं १७ मा पर्ने फेवातालसँग जोडिएको रानीवनमा रहेका वनस्पति र वन्यजन्तुको संख्यात्मक र गुणात्मक प्रबद्धन गर्न, स्थानीय जनताका सामाजिक आर्थिक आवश्यकताहरूलाई पूरा गर्न र अध्ययन अनुसन्धानलाई सहयोग पुगोस् भन्ने हेतुले नेपाल सरकार मन्त्रीपरिषद्को मिति २०६७/४/११ को निर्णयानुसार १६४.६७ हेक्टर वन क्षेत्रलाई विश्व शान्ति जैविक विविधता उद्यानको रूपमा अन्तर्राष्ट्रिय वन वर्ष २०११ को अवसरमा २०६८/५/१९ को नेपाल राजपत्रमा प्रकाशन गरी स्थापना गरिएको हो । २८° ११' ४०" देखि २८° १२' २५" उत्तरी अक्षांश र ८३° ५६' ५०" देखि ८३° ५८' ५०" पूर्वी देशान्तरमा फैलिएको यस उद्यानको उचाई समुन्द्री सतह ७७५ मिटरदेखि १०७८ मिटरसम्म रहेको छ । वि.स. २०७०/१०/२ गतेका दिन वनस्पति विभाग मातहतको कार्यालय स्थापना भई उद्यानको व्यवस्थापन कार्य हुँदै आइरहेको छ । हाल उक्त उद्यानको गुरुयोजना तयार गरी स्वीकृत समेत भइसकेको छ ।



तस्विर नं. २. विश्व शान्ति जैविक विविधता उद्यानको नक्सा (स्रोत : उद्यान व्यवस्थापन कार्ययोजना, २०७५)

विश्व शान्ति जैविक विविधता उद्यानमा ४४ प्रजातिका रुख प्रजाति, २१ प्रजातिका झाडी, २१ प्रजातिका धाँस, १८ प्रजातिका कलाइम्वर, ३ प्रजातिका परजीवी र ११ प्रजातिका सुनाखरी गरी २०० प्रजातिका वनस्पतिहरु पाइन्छन् । यसका अलावा ९५ किसिमका वन्यजनुहरु पनि रहेको अनुमान गरिएको छ । चिलाउने-कटुसको बाहुल्यता भएको उक्त वनलाई व्यवस्थापन गर्न सजिलो र व्यवस्थित होस् भन्ने हेतुले यस उद्यानलाई ८ वटा खण्डमा विभाजन गरिएको छ । यस उद्यान पोखरा विमानस्थलबाट २ कि.मि. दक्षिण पश्चिममा अवस्थित छ जैहा पुन इयामसाइडबाट ५ मिनेट हिँडनुपर्छ भने छोरेपाटनबाट १० मिनेट हिँडनुपर्छ ।

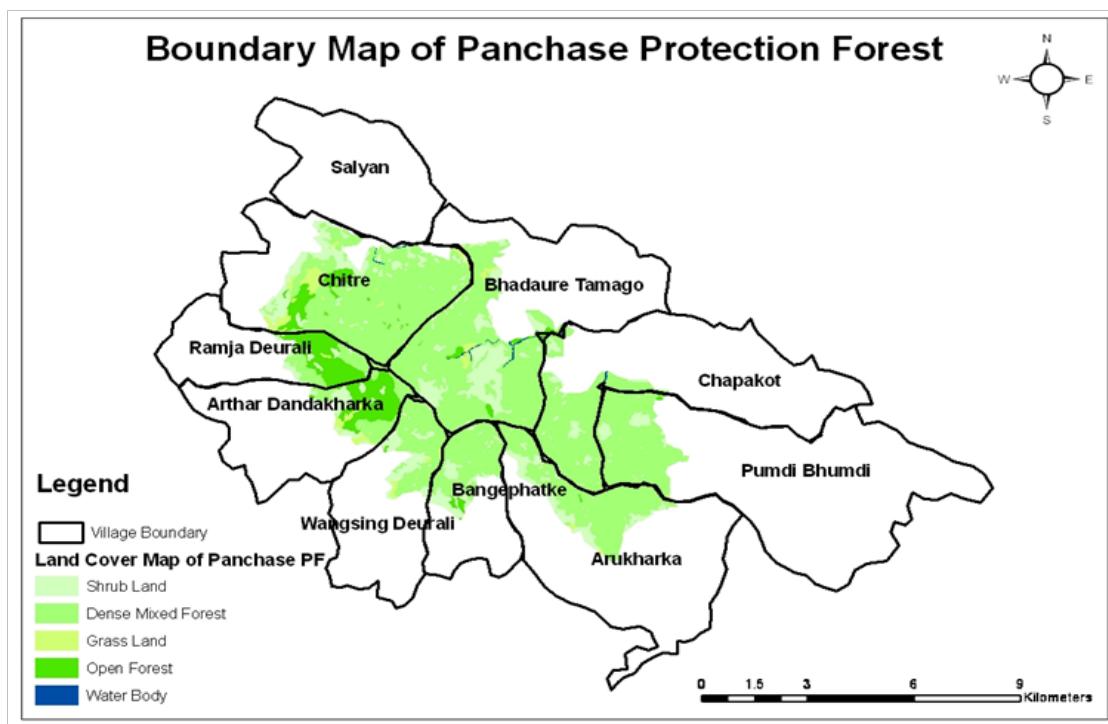
तालिका नं २८. उद्यानको व्यवस्थापकीय खण्डको विवरण

क्र.सं.	व्यवस्थापकीय खण्डको विवरण	क्षेत्रफल (हे.)
१	प्राकृतिक संरक्षण क्षेत्र	९१.६८
२	जैविक विविधता बाँध्चा	१०.६१
३	जैविक विविधता संग्रहालय र सौन्दर्यप्रदायक बाँध्चा	५.६६
४	जुलोजिकल पार्क	२०.९०
५	प्रशासकीय क्षेत्र	३.१५
६	मनोरञ्जनात्मक क्षेत्र	४.३४
७	चट्टान आरोहण क्षेत्र	८.९५
८	प्रवेश र पार्किङ क्षेत्र	१.४९
९	रेजिपोष्टको क्षेत्र	०.७०
जम्मा		१४७.४८

(स्रोत : पार्क व्यवस्थापन कार्ययोजना)

६.६ पञ्चासे संरक्षित वन

पञ्चासे क्षेत्रमा रहेको वन, वन्यजन्तु र जैविक विविधताको संरक्षणलाई प्रमुख प्राथमिकतामा राख्दै वन ऐन, २०४९ को दफा २३(१) मा उल्लेख भए अनुसार नेपाल सरकारले वि.स. २०६८ साल फागुन १५ गते पञ्चासे संरक्षित वनको घोषणा गरेको हो । यो संरक्षित वन गण्डकी प्रदेशको एक मात्र संरक्षित वन हो । पर्वत जिल्लाका आर्थरडाँडाखर्क, राम्जा देउराली र चित्रे, कास्की जिल्लाका भद्रैरे तामागी, चापाकोट र पुम्दीभुम्दी साथै स्याइजा जिल्लाका वाडसिंड देउराली, बाङ्गेफइके र आरुखर्क गरी साविकका जम्मा ९ गाविसमा पर्ने समुद्री सतह ९०० मिटरदेखि २,५१७ मिटरसम्म फैलावट भएको यो संरक्षित वनको कुल क्षेत्रफल ५,७७५.७३ हे. (२,०३५.१३ हे. Core Area र ३,७४०.६० हे. Fringe Area) रहेको छ । जस अनुसार कास्की जिल्लामा २,२९८.२४ हे. (३९.७९%), स्याइजा जिल्लामा २,०३४.४६ हे. (३५.२२%) र पर्वत जिल्लामा १,४४३.०३ हे. (२४.९८%) रहेको छ । भू-उपयोगिताको अवस्थाको विश्लेषण गर्दा घना मिश्रित वन ४,१५४.०२ हेक्टर (७१.९२%), घाँसेमैदान १६१.७६ हेक्टर (२.८०%), नदी, खोला, ताल र पोखरी २०.४१ हेक्टर (०.३५%), नाङ्गा तथा उजाड वन ४७३.५७ हेक्टर (८.२०%), झाडी ९६५.९७ (१६.७२%) ले ओगटेको छ ।



तस्विर नं. ३. पञ्चासे संरक्षित वनको नक्सा (स्रोत : पञ्चासे संरक्षित वन व्यवस्थापन कार्ययोजना)

उपोष्णादेखि समशीतोष्णसम्मको हावापानी पाइने पञ्चासे संरक्षित वन क्षेत्रमा अत्यधिक तापक्रम २४.७ डिग्री सेल्सियस र न्यूनतम तापक्रम १.८ डिग्री सेल्सियस रहेको छ। पाँगो, बलौटे, दोमट बलौटे र चिम्टाइलो रातो माटो पाइने यस संरक्षित वन क्षेत्रमा हर्पनखोला, अँधेरीखोला, रातीखोला, जरेखोला, आँधीखोला रहेका छन्। हर्पनखोला यस क्षेत्रकै ठूलोखोला मध्ये पर्दछ भने हर्पन र अँधेरीखोला नै फेवातालको पानीको मुख्य श्रोत मानिन्छ।

पञ्चासे वन क्षेत्रमा पाँच प्रकारका वनहरू पाइन्छन्। यस संरक्षित वनमा उच्च पहाडी क्षेत्रमा खर्सु वन (*Quercus semicorpifolia*), फँलाट (*Quercus spp.*), लालीगुराँस, (*Rhododendron arboreum*), मध्य क्षेत्रमा चिलाउने (*Schima wallichii*), कटुस (*Castanopsis indica*), रक्चन (*Daphniphyllum himalayanenses*), तल्लो भागमा पहाडी साल, चिलाउने वनहरू पाइन्छ। पञ्चासे वनमा पाइने प्रकार तथा यसले ओगटेको क्षेत्रफललाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. २९. पञ्चासे संरक्षित वनको प्रकार

क्र.सं.	वनको प्रकार	क्षेत्रफल (हे.)	प्रतिशत
१.	उत्तिसको वन (Alder forest)	१३४	२.३२
२.	खोटेसल्ला-चौडापाते वन (Chir pine-broad leaved forest)	८३४.६	१४.४५
३.	पूर्वी हिमालयन ओकको वन (East Himalayan Oak-Laurel Forest)	५०७	८.७८
४.	तल्लो शितोष्ण खम्बुको वन (Lower temperate Oak Forest)	८८६.६	१५.३५
५.	चिलाउने-कटुसको वन (Schima-Castanopsis Forest)	३४१३.४	५९.१
जम्मा		५,७७५.७३	१००

स्रोत : पञ्चासे संरक्षित वन व्यवस्थापन कार्ययोजना

यस संरक्षित वनमा हालसम्म स्थानीय समूहलाई १०८ वटा सामुदायिक वन हस्तान्तरण गरिसकिएको छ। जसमध्ये कास्कीमा ४४ वटा, पर्वतमा ३५ र स्याइजामा २९ वटा सामुदायिक वन रहेका छन्। यी सामुदायिक वनहरूको कुल क्षेत्रफल ४,२१२.४२ हे. वन क्षेत्र जम्मा ११,३६४ घरधुरीहरूले संरक्षण, संबर्द्धन र उपयोग गरी लाभान्वित भएका छन्। जसमध्ये कास्कीमा ४४ वटा सामुदायिक वन १,६८६.३८ हे. मा ४,१४२ घरधुरी, पर्वतमा २९ वटा सा.व. लाई १,१९७.५६ हे. मा ३,२१० घरधुरी र स्याइजामा ३५ वटा सामुदायिक वन १,३२८.४८ हे. मा ४,०१२ घरधुरी संलग्न भई सामुदायिक वनको व्यवस्थापन गरिरहेका छन्। पञ्चासे संरक्षित वन क्षेत्रको कुल वन क्षेत्रको ७३ प्रतिशत वन सामुदायिक वनको रूपमा स्थानीय जनतालाई हस्तान्तरण भई व्यवस्थापन भइआएको छ भने जम्मा २७ प्रतिशत वन क्षेत्र राष्ट्रिय वनको रूपमा रहेको छ। यस संरक्षित वनको प्रभावित क्षेत्रमा ६ वटा निजी वन दर्ता भई ४.९१ हेक्टर व्यवस्थापन भइरहेको छ। धार्मिक र कबुलियत वन यस क्षेत्र अन्तर्गत पर्दैनन्।

पञ्चासे संरक्षित वनक्षेत्र वनस्पोत तथा जैविक विविधतामा धनी रहनुको साथै धार्मिक, साँस्कृतिक तथा पर्यटकीय स्थलको रूपमा समेत परिचित रहेको छ। भौगोलिक विविधताको कारणले यो वन जैविक विविधताले सम्पन्न रहेको छ। यस संरक्षित वन भित्र ५८९ प्रजातिका वनस्पति छन्, जसमध्ये १०७ प्रजातिका जडीबुटी, ५६ प्रजातिका च्याउ, ९८ प्रजातिका उन्यु र ११३ प्रजातिका सुनाखरी छन् जसमध्ये २ प्रजातिका सुनाखरीहरु (*Panisea panchasensis, Eria pokharensis*) पञ्चासे वनमा मात्र पाइन्छन्। अध्ययनबाट प्राप्त विश्लेषण अनुसार ७० प्रतिशत सुनाखरी प्रजातिहरु रुखको काण्ड तथा हाँगाहरूमा पाइन्छन्। यस क्षेत्रमा पाइने मुख्य वन्यजन्तुहरू चितुवा, कालो भालु, रुतुवा, स्याल, वन बिरालो, बाँदर तथा मलसाँपो जस्ता जनावर पाइनुका साथै विभिन्न प्रजातिका चमेराहरु पाइन्छन्। यो वन चराचुरुझीहरूको राम्रो बासस्थान रहनुको साथै जलस्रोतको भण्डारको रूपमा समेत परिचित छ।

पञ्चासे संरक्षित वनको व्यवस्थापन कार्यान्वयनको लागि सहभागितामूलक एवं समावेशी प्रशासकीय ५१ सदस्यीय पञ्चासे संरक्षित वन परिषद् गठन गरिएको छ। यी सदस्यहरूका एक मुल पञ्चासे संरक्षित वन परिषद् गठन भई सञ्चालन भइरहेको छ। यसरी मूल परिषद्, जिल्ला स्तरीय इकाई परिषद् र क्षेत्रीय पञ्चासे अनुगमन समिति गरी तीन तहमा विभाजन गरिएको छ। कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नको लागि जनशक्तिको व्यवस्था गरिएको छ। यस संरचनामा वन विभागले तोकेको एक वन अधिकृत परिषद्को सदस्य सचिव एवं कार्यक्रम प्रबन्धकको रूपमा रहेको छ। पञ्चासे संरक्षित वन कार्यक्रमले सकृद वन व्यवस्थापन, जलाधार क्षेत्र व्यवस्थापन, जैविक विविधता संरक्षण, स्थानीय संस्कृति, रितिरिवाज, पुरातात्त्विक क्षेत्रको संरक्षण, पर्यापर्यटन विकास, जीविकोपार्जन र वातावरण संरक्षणको कार्यक्रम सञ्चालन गर्दछ।

६.७ वन अतिक्रमणको विवरण

वन अतिक्रमण वन क्षेत्रको सबैभन्दा ढूलो समस्याको रूपमा रहेको छ। गण्डकी प्रदेशमा रहेका ११ जिल्लाहरु मध्ये पहाडी जिल्लामा वन क्षेत्रको अतिक्रमण त्यति धेरै नभएता पनि सामुदायिक वनको छेउछाउमा रहेको आवादी क्षेत्रमा फाट्टफुट्ट रूपमा अतिक्रमण भएको देखिन्छ। वन विभागद्वारा २०७५ सालमा प्रकाशित हाम्रो वन पुस्तिकामा प्रकाशित विवरण अनुसार गण्डकी प्रदेशमा रहेको वन अतिक्रमण तालिका नं ३० मा दिइएको छ।

तालिका नं. ३०. वन अतिक्रमणको विवरण

क्र.स.	जिल्ला	क्षेत्रफल (हे.)	संलग्न घरधुरी
१	लमजुङ	७.८२	
२	पर्वत	५०	४०
३	बागलुङ	६०	
४	नवलपरासी*	६७५.५	१५०००
जम्मा		६८७६.३२	१५०४०

* साविकको पुरै नवलपरासी जिल्ला

स्रोत: वन विभाग, २०७५

६.८ अन्य प्रयोजनका लागि दिइएका वनक्षेत्रको विवरण

वन ऐन, २०४९ लागु हुनुभन्दा पहिला विभिन्न प्रयोजनका लागि जस्तै; मन्दिर स्थापना, विभिन्न कार्यालय भवन (नेपाली सेना, नेपाल प्रहरी, अन्य सरकारी कार्यालय, नगर विकास समिति, खानेपानी आदि) स्थापना, वस्ती विकास आदि गर्नका लागि सरकारले (तत्कालीन श्री ५ को सरकार) वन क्षेत्रको जग्गा प्रयोग गर्न दिइएको विवरण वन तथा वातावरण मन्त्रालयमा भएपनि नेपाली सेना, नेपाल प्रहरी जस्ता सुरक्षासँग सम्बन्धित र स्कुल, क्याम्पस, विश्वविद्यालय जस्ता शिक्षासँग सम्बन्धित विषयहरूमा वन क्षेत्रको जग्गा प्रयोग गर्नका लागि सम्बन्धित निकायहरूबाटै (वन तथा वातावरण मन्त्रालयसँग समन्वय नगरी) मन्त्रीपरिषद्मा प्रस्ताव पेश गरी वन क्षेत्रको जग्गा प्रयोग भएको देखिन्छ।

वि.सं. २०४९ सालमा राष्ट्रिय वन क्षेत्रको जग्गा प्रयोग गर्न सक्ने विषयलाई वन ऐन, २०४९ मा दफा ६८ को व्यवस्था गरी ऐनमा समावेश गरेको पाइन्छ। उक्त व्यवस्थालाई अभ व्यवस्थित र सरलीकृत गर्नका लागि नेपाल सरकारले “राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त योजनाको लागि राष्ट्रिय वन क्षेत्र प्रयोग गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४” प्रकाशमा ल्याएको छ। हालसम्म नेपाल सरकारले सरकारी वनक्षेत्रको जग्गा हाईड्रोपावर, सिँचाई, क्याम्पस, सडक, रेल्वे, खानेपानी, टेलिकम टावर आदि निर्माण प्रयोजनार्थ विभिन्न निकायहरूलाई वन ऐन, २०४९ र राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन, २०२९ अनुसार प्रयोग गर्न दिई आईरहेको छ। वन क्षेत्रको जग्गा विकास आयोजनालाई उपलब्ध गराउँदा दिगो विकास हुने कुरालाई ध्यानमा राख्दै वातावरणीय छासबाट मानव जाति, जीवजन्तु, वनस्पति, प्रकृति तथा भौतिक वस्तु माथि हुन सक्ने प्रतिकूल प्रभावलाई यथासक्य कम गरी स्वच्छ तथा स्वस्थ वातावरण कायम गर्न र प्राकृतिक श्रोतको समुचित उपयोग र व्यवस्थापन गर्ने हेतु वातावरणीय प्रभाव अध्ययन गरी शर्त तोकी विकास आयोजनालाई वन क्षेत्रको जग्गा प्रयोग गर्न दिइएको अवस्था छ।

यसरी नेपाल सरकारले उपलब्ध गराएको जग्गामा हालसम्म के कति वन क्षेत्र के कुन प्रयोजनका लागि भोगाधिकार उपलब्ध गराएको छ? वन क्षेत्र प्रयोग गर्ने निकायले सम्झौता बमोजिम कार्य सम्पादन गरेको छ, छैन? के कति जग्गा नेपाल सरकारले सद्विभान्न वापत प्राप्त गरेको छ? योजनाले जग्गाको सद्वा जग्गा दिने प्रावधानलाई अनुसरण गरेको छ छैन? सद्विभान्न दिएको जग्गामा सम्बन्धित योजनाहरूले वृक्षारोपण र तिनको संरक्षण गरेको छ, छैन? आदि विषयमा जानकारी प्राप्त गर्ने र शर्तहरु पालना भए नभएको बारे अनुगमन गर्नुपर्ने हुन्छ।

गण्डकी प्रदेशमा हालसम्म विभिन्न निकायलाई विकास निर्माण कार्य सञ्चालन गर्न, सरकारी कार्यालय स्थापना गर्न, जलविद्युत आयोजना र तिनीहरूको प्रसारण लाईन निर्माण गर्न, शिक्षालय, उद्योग, रिसोर्ट, केबलकार लगायतका योजना सञ्चालन गर्न ९८८.६६ हेक्टर वनक्षेत्र स्थायी प्रयोजनका लागि र ८१.५५ हेक्टर वन क्षेत्र अस्थायी प्रयोजनका लागि उपलब्ध गराइ सकिएको छ (तालिका नं ३१); जस अन्तर्गत २,०९,३८४ रुख कटान गर्न अनुमति दिइएको छ।

तालिका नं. ३१. अन्य प्रयोजनका लागि वन क्षेत्र उपलब्ध गराइएको वन क्षेत्रको प्रादेशिक विवरण

क्र.सं.	जिल्ला	उपलब्ध गराइएको वन क्षेत्र (हे.)		हटाउनु पर्ने रुख संख्या
		स्थायी प्रयोजन	अस्थायी प्रयोजन	
१	गोरखा	८६.०३	०.०९	६७
२	लमजुङ	२६.३३	१.४३	१५४३९
३	तनहुँ	५०८.३१	—	१८२०२६
४	कास्की	१२.३२	११.१८	१७३४
५	मुस्ताङ	१३.९४	—	—
६	म्याग्दी	२३.८५	३.८	८३७
७	पर्वत	७.३५	६५.०४	८४३३
८	बागलुङ	५.५	—	—
९	नवलपरासी (बर्दिघाट मुस्तापूर्व)	३०५.०२	—	८४८
जम्मा		९८८.६६	८१.५४	२०९,३८४

स्रोत: वन तथा वातावरण मन्त्रालय, २०७५

६.९ उत्पादित विरुवा र वृक्षारोपणको विवरण

साविकका जिल्ला वन कार्यालयहरु र जिल्ला भू संरक्षण कार्यालयहरुले बार्षिक रूपमा विभिन्न प्रकारका वनजन्य प्रजातिका विरुवाहरु उत्पादन गरी निजी तथा सार्वजनिक जग्गामा वृक्षारोपणका लागि निःशुल्क रूपमा विरुवाहरुको वितरण गर्ने गर्दछन्। आ.व. ०७४/७५ को अवधिमा यस प्रदेशका मनाड र मुस्ताङ बाहेकका जिल्लामा काष्ठ प्रजाती, डालेघाँस, जडिबुटी र सौन्दर्यप्रदायक गरी करिब १५ लाख विरुवाहरु उत्पादन गरेको देखिन्छ र जिल्ला वन कार्यालयको पहलमा नै २०४.२८ हेक्टर वनक्षेत्रमा वृक्षारोपण गरेको देखिन्छ (तालिका नं ३२)।

तालिका नं. ३२. गण्डकी प्रदेशमा उत्पादित विरुवा (संख्या) र वृक्षारोपणको विवरण (हे.)

जिल्ला	काष्ठ प्रजाती	डालेघाँस	जडिबुटी	सौन्दर्यवर्द्धक	जम्मा	वृक्षारोपण गरिएको क्षेत्र (हे.)
गोरखा	२२९००	७५००	२५५०	११००	३४०५०	
लमजुङ	७७९३५	४८२९५	३१३९५	१४०७५	१७१७००	
तनहुँ	२५२७४३	६४००२	६५००	१८६५७	३४९९०२	१०५
स्याङ्जा	५८४२२	७६३२७	३४७६१	१६६३४	१८६१४४	
कास्की	५६९९२	५१८१९	११६४००	२८७९९	२५४०९०	८०
मनाड						
मुस्ताङ						
म्याग्दी	६१६१	६२८८९	१३११०	६५५०	८८७१०	
पर्वत	१८४७०	२७८००	१२७५०	३२०२०	९९०४०	९.२८
बागलुङ	१३६००	६१४००	०	०	७५०००	
नवलपरासी*	१२४४००	८७००	४५४००	२९७००	२००२००	९०
जम्मा	६३१६२३	४०८७३२	२६२८६६	१३९५३५	१४४२७५६	२०४.२८

* साविकको नवलपरासी जिल्ला

स्रोत: पश्चिमाञ्चल क्षेत्रीय वन निर्देशनालय, पोखरा, २०७५

६.१० वन पैदावारको बिक्रीवितरण र वनबाट प्राप्त राजस्वको विवरण

आ.व. ०७४/७५ मा गण्डकी प्रदेश अन्तर्गत रहेका राष्ट्रिय वन, सामुदायिक वन, निजी वन र जिल्ला वन पैदावार आपूर्ति समितिबाट उत्पादित काठ, दाउरा, खोटो र जडिबुटीहरुको बिक्रीवितरण र उक्त वन पैदावारबाट प्राप्त आमदानी र संरक्षित क्षेत्रहरुबाट संकलित आमदानीको विवरणलाई तालिका नं ३३ मा देखाइएको छ। उक्त अवधिमा करिब ११ लाख काठ, २५६९ चट्टा दाउरा र करिब १ लाख किलोग्राम जडिबुटीबाट ४० करोडभन्दा बढी सरकारी आमदानी भएको देखिन्छ।

तालिका नं. ३३. वन पैदावारको बिक्रीवितरण र बनबाट प्राप्त आम्दानीको विवरण

क्र. स.	जिल्ला	वन पैदावार बिक्रीवितरण परिमाण			वन पैदावारको बिक्रीवितरण प्राप्त आम्दानी रु.		
		काठ क्युफिट	दाउरा (चह्वा)	जाइडबुटी (के.जि.)	सरकारी आम्दानी	आपूर्ति समितिको कोष	समूहको कोष
१	गोरखा	३०२२०.१२	६६७	१०३४६	६२७३११९	०	०
२	लमजुङ	६२५७१.८१	५९.५	२२७०	१०८०७५६	०	०
३	तनहुँ	२१७५८.४.९	२८९	५००	४२०११८२५	२५४४२२१	०
४	स्याङ्जा	९१८१३.४	३३.५	०	५९१५१८८	०	०
५	कास्की	७८०२५.४३	६५८	०	२८२९०७५	०	०
६	मनाङ	०	०	१६८	३३६०	०	०
७	मुस्ताङ	०	०	०	०	०	०
८	म्याग्दी	१७२९६.६	१४.५	६११०	८२०१३९.०९	०	०
९	पर्वत	६८५३९.२२	६.५	३२४८	१९७७२६८	०	०
१०	बागलुङ	६९७९०.१२	२८.६	८०१९५	११४९०३५	०	७६७९३८
११	नवलपरासी*	४५५७७३.८	८१३	०	३३७१३३२६०	१०५८९९९८	०
१२	अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र	०	०	३७०२.७	४३३५४९५.३	०	०
१३	मनास्तु संरक्षण क्षेत्र	०	०	७९९	५६९०	०	०
१४	ढोरपाटन शिकार आरक्ष	०	०	०	५०२२०	०	०
जम्मा		१०९९६९५	२५६९	१०७३३८	४०३५८४३५०	१३१२६२९९	७६७९३८

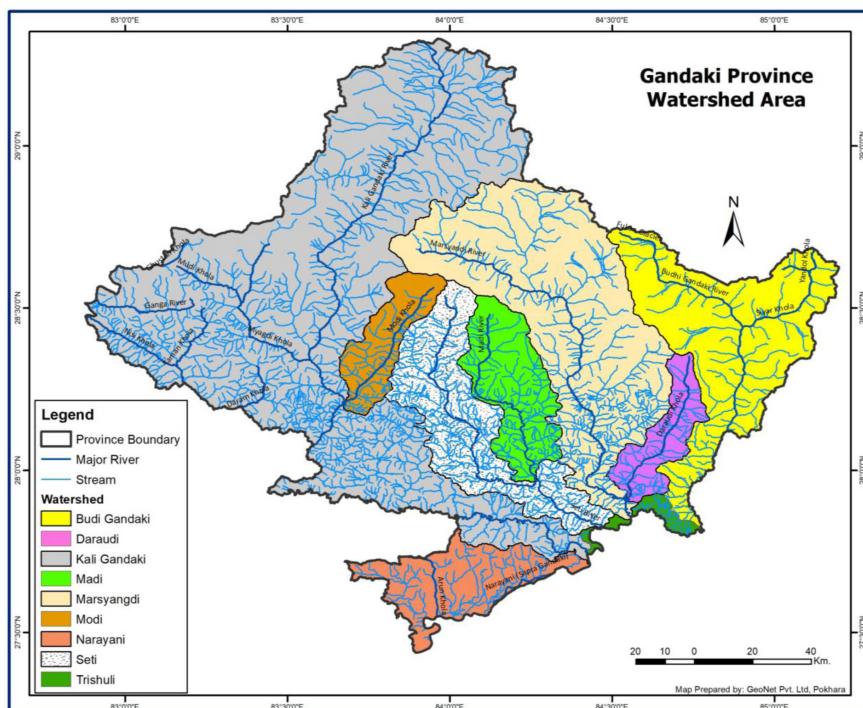
* साविकको नवलपरासी जिल्ला

स्रोत: पश्चिमाञ्चल क्षेत्रीय वन निर्देशनालय, पोखरा, २०७५

६. ११ गण्डकी प्रदेशका प्रमुख जलाधार क्षेत्रहरू:

जलाधार भन्नाले पानी ढलो वा नदी, खोला वा ताल वा पोखरीमा पानी निकास भइ आउने सम्पूर्ण क्षेत्र बुझिन्छ। यस हिसाबले गण्डकी प्रदेशको जलाधार क्षेत्र भन्नाले खासगरी यहाँका नदी प्रणालीले औगटेको सम्पूर्ण क्षेत्र हो, जसको कुल क्षेत्रफल २०१५.०१ व.कि.मी. रहेको छ। यहाँका प्रमुख जलाधारहरू कालीगण्डकी, मर्स्याङ्गदी, बुढीगण्डकी, सेती र मादी रहे का छन् जसको क्षेत्रफल क्रमशः ९५६८.३४ व.कि.मी. (४३.४६५), ४१८६.७९ वर्ग कि.मी. (४३.४६५), २७१९.६७ वर्ग कि.मी. (४३.४६५), १८२७.३८ वर्ग कि.मी. (४३.४६५), ११२३.६१ वर्ग कि.मी. (४३.४६५) रहेको छ। यी जलाधारहरूका अलावा नारायणी, मोदी, दरौदी र त्रिशुली अन्य प्रमुख जलाधार क्षेत्रमा पर्दछन् (तस्विर नं. ४)। यस बाहेक यी प्रमुख नदी प्रणालीमा मिसिन आउने सहायक खोलाका जलाधारहरूलाई उपजलाधार भनिन्छ जसको विवरण अनुसूची ७ मा उल्लेख गरि एको छ।

यिनै प्रमुख जलाधार तथा उपजलाधारहरूमा नै हाम्रा गाउँबस्ती, खेतीयोग्य जमिन, बन जंगल, जल, जनावर, जीवजन्तु एवं मनोरम प्राकृतिक श्रोतहरू जसलाई हामी “५ ज” अर्थात् जमिन, जल, जंगल, जनावर र जनता भनेर बुझिन्छ। यिनै महत्वपूर्ण श्रोतहरूको संरक्षण, व्यवस्थापन एवं बुद्धिमत्तापूर्वक उपयोगबाट नै प्रदेशका जनताको समृद्धि हासिल गर्न सकिन्छ। पर्याप्यर्थन र जलविद्युतको विकास, कृषिको व्यवसायिकरण, वातावरण एवं भूगोलमैत्री दिगो पूर्वाधार विकास र उद्योग तथा कलकार खानाको स्थापना नै प्रदेशका प्राथमिकताका क्षेत्रहरू हुन् जुन यहाँका जलाधारीय श्रोतहरूसँग अन्योन्याश्रित छन्। तसर्थ यी श्रोतहरूको संरक्षण, विकास र बहुआयामिक उपयोगले नै प्रदेशलाई समृद्ध बनाउन सकिन्छ। बिगतमा जिल्लामा रहेका जिल्ला भू-संरक्षण कार्यालयहरू खारेजीमा परेका र प्रदेश भित्रका ११ जिल्लामा सेवा प्रवाहका लागि तनहुँ र पर्वतमा स्थापित भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालयहरूबाट छिटो छिरितो र नजीकबाट भू संरक्षण सेवा प्रवाह गर्न सम्भव नदेखिएको स्थिती विध्यमान छ। सबैजसो जिल्लामा विपत् व्यवस्थापनमा समेत समस्या परेको हुँदा ती जिल्लामा भू तथा जलाधार संरक्षणको सेवा प्रवाह गर्ने गरी सांगठनीक संरचणा बनाएर सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउन जरुरी देखिएको छ।



तस्विर नं. ४ गण्डकी प्रदेशका प्रमुख जलाधारहरू

(स्रोत : आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश श्रोत नक्साङ्कन, २०७५)

६.१२. गण्डकी प्रदेशमा भू-क्षयको अवस्था विश्लेषणः

गण्डकी प्रदेश हिमालदेखि चुरे तराईसम्म फैलिएको हुँदा र यहाँका भू-धरातलीय स्वरूप बढी भिरालो भएको, कमजोर भू बनोटका कारण भू-क्षय, पहिरो, बाढीका समस्याहरू बढ्दै गएको पाइन्छ। दुई दशकभन्दा अघिदेखि शुरू भएको ग्रामिण सडक खन्ने कार्य व्यवस्थित ढंगले हुन नसक्दा भू-क्षय र पहिरोका समस्याहरू थप बढेर गएको पाइन्छ। नेपालबाट वर्षीनी २४ करोड घ.मि. मलिलो माटो भू-क्षय भई बगेर जाने गरेको विगतको तथ्याङ्कको आधारमा विश्लेषण गर्दा गण्डकी प्रदेशको २१,९७६.३२ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफलबाट मात्र वर्षीनी ३,५८,३५,६१४.६५ घनमिटर मलिलो माटो, भू-क्षयका माध्यमबाट बगेर खेर गइरहेको अवस्था तलको तालिकाबाट स्पष्ट हुन्छ। भू-क्षयको यस भयावह अवस्था र वर्षीनी बाढी, पहिरोले हुने जनधनको क्षति एवं विपद्जन्य घटनाहरूलाई न्यूनीकरण गर्न प्रदेश सरकारले आवश्यक नीति, कार्यक्रम तथा बजेट व्यवस्था गर्दै जानुपर्ने देखिन्छ।

तालिका नं. ३४. गण्डकी प्रदेशमा भू-क्षयको अवस्था विश्लेषण

क्र.सं.	जिल्ला	क्षेत्रफल/व.कि.मि.	भू-क्षय/माटो बहाव प्रतिवर्ष घ.मि.	कैफियत
१.	गोरखा	३६४६.१९	५९४५६४२.४४	
२.	लमजुङ्ग	१६६२.५४	२७११०१२.९७	
३.	तनहुँ	१५७१.९८	२५६३३४१.७३	
४.	स्याङ्जा	१०३७.५७	१६९१९०८.६०	
५.	कास्की	२०८४.५६	३३९९१७७.८८	
६.	मनाङ	२३२०.८१	३७८४४१७.८३	
७.	मुस्ताङ	३५६४.२५	५८१२०२७.३७	
८.	म्यागदी	२२८४.९९	३७४५६९०.००	
९.	पर्वत	५४१.६०	८८३१५७.४७	
१०.	बागलुङ्ग	१८३५.९०	२९९३७०१.६३	
११.	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	१४२५.९५	२३२५२१८.६१	
गण्डकी प्रदेश		२१९७६.३४	३५८३५६९४.६५	
१,४७,१८१ व.कि.मि.= २४ करोड घ.मि. भूक्षय प्रति वर्ष, १ वर्ग कि.मि.= १६३०.६४५ घ.मि. भूक्षय				

६.१३ संरक्षित क्षेत्र (Protected Area)

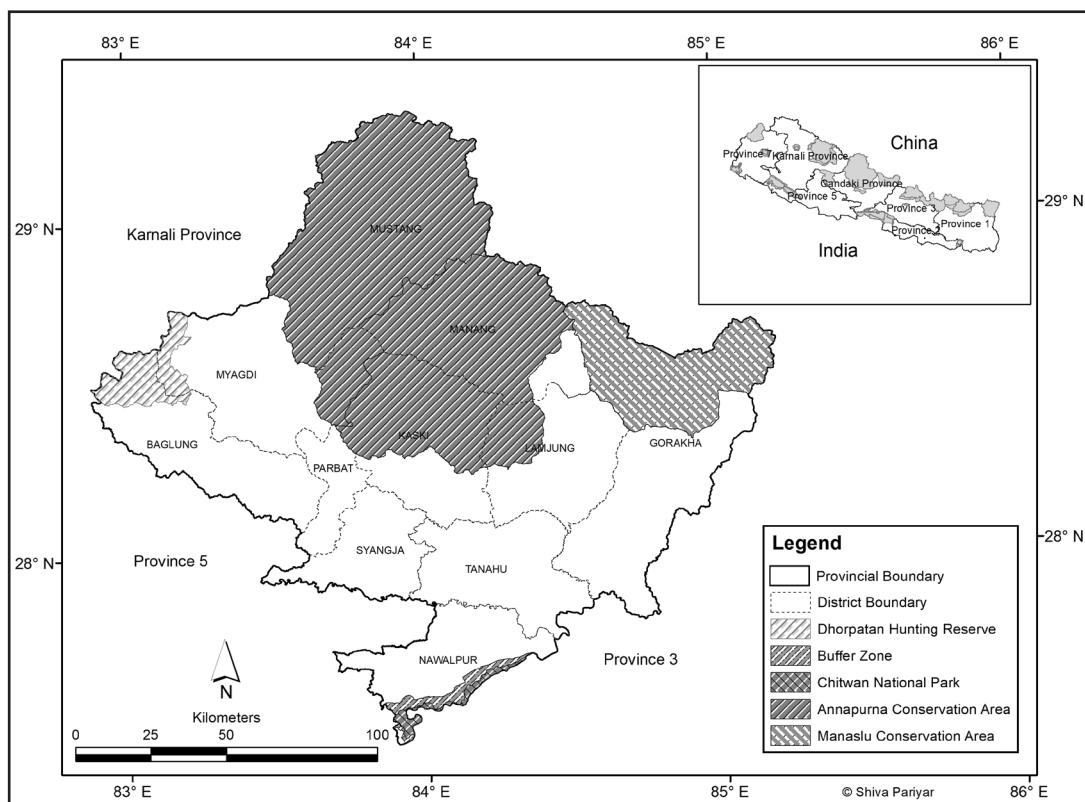
गण्डकी प्रदेश संरक्षित क्षेत्रहरूको हिसाबले नेपालकै धनी प्रदेश मानिन्छ । यस प्रदेशमा १ वटा राष्ट्रिय निकुञ्ज र १ वटा शिकार आरक्षको आंशिक भाग र २ वटा संरक्षण क्षेत्रको पुरै भाग गरी कुल १०,०३९.५१ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफल संरक्षित क्षेत्र पर्दछ जुन नेपालका संरक्षित क्षेत्रहरूको कुल २९.१७ प्रतिशत, नेपालको कुल क्षेत्रफलको ६.८२ प्रतिशत र गण्डकी प्रदेशको कुल क्षेत्रफलको ४५.६८ प्रतिशत रहेको छ जुन नेपालको राष्ट्रिय क्षेत्र भन्दा भण्डै दोब्बर (राष्ट्रिय क्षेत्र २३.३९ प्रतिशत) हुन आँउछ । नेपालको पहिलो संरक्षित क्षेत्र चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जको नवलपरासी

(बर्दघाट सुस्तापूर्व) खण्डको पुरै भाग (९५.८५ वर्ग कि.मि. कोर क्षेत्र र १५०.५६ वर्ग कि.मि. मध्यवर्ती क्षेत्र गरी जम्मा २४६.४१ वर्ग कि.मि.) यस प्रदेशमा पर्दछ । त्यस्तै नेपालकै एकमात्र शिकार आरक्ष ढोरपाटन शिकार आरक्षको आंशिक भाग (५०१.१ वर्ग कि.मि.) पनि यसै प्रदेशको बागलुङ्ग र म्यागदी जिल्लामा पर्दछ । यसका अलावा विश्वमै प्रसिद्ध अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र (७,६२९ वर्ग कि.मि.) र मनास्लु संरक्षण क्षेत्र (१,६६३ वर्ग कि.मि.) का पूरै भाग यसै प्रदेशमा पर्दछन् ।

तालिका नं. ३५. गण्डकी प्रदेशका संरक्षित क्षेत्रहरूको विवरण

क्र. स.	संरक्षित क्षेत्र	स्थापना वर्ष (सन्)	गण्डकी प्रदेशमा पर्ने जिल्ला	जम्मा कोर क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	गण्डकी प्रदेशमा पर्ने कोर क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	गण्डकी प्रदेशमा मध्यवर्ती क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	गण्डकी प्रदेशमा पर्ने जम्मा क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)
१	अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र	१९९२	मुस्ताङ, मनाङ, लमजुङ, कास्की र म्याग्दी	७६२९	७६२९		७६२९
२	मनास्तु संरक्षण क्षेत्र	१९९८	गोरखा	१६६३	१६६३		१६६३
३	ढोरपाटन शिकार आरक्ष	१९८७	बाग्लुङ र म्याग्दी	१३२५	५०९.१		५०९.१
४	चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज	१९७३	नवलपरासी (बर्द्घाट सुस्तापूर्व)	९५२.६३	९५.८५	९५०.५६	२४६.४९
कुल जम्मा				११५७०	९८८.९५	९५०.५६	१००३९.५९

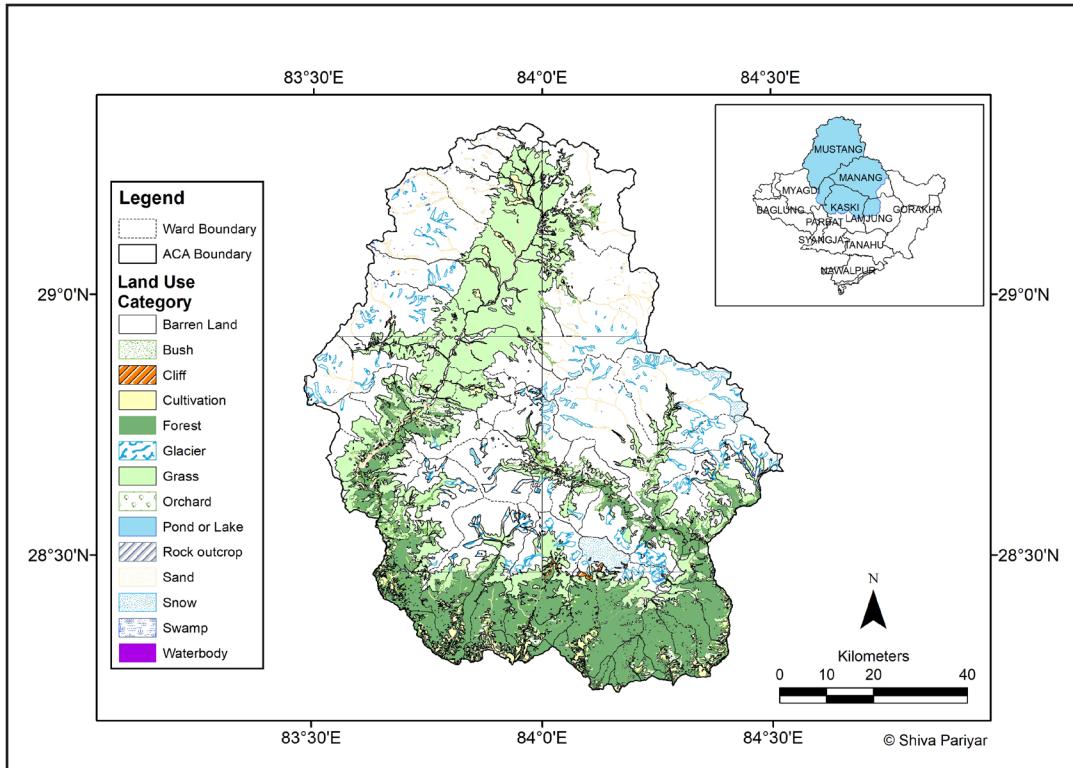
(स्रोत : राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग, २०७५)



तस्विर नं. ५. गण्डकी प्रदेशका संरक्षित क्षेत्रहरू (स्रोत : राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग, २०७५)

६.१३.१ अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र

यो संरक्षण क्षेत्र कास्की, लमजुङ, म्याग्दी, मुस्ताङ र मनाड जिल्लामा फैलिएकोछ। नेपाल सरकारले २०४९ साल श्रावण ५ गते राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी यस संरक्षण क्षेत्रको घोषणा गरेको हो। अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र नेपालको सबैभन्दा ठूलो (७,६२९ वर्ग कि.मि.) संरक्षण क्षेत्र हो। यसको व्यवस्थापन स्थानीय जनताको सहयोग लिई राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोषबाट गरिए आएको छ।



तस्विर नं. ६. अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्रको नक्सा (स्रोत: राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग, २०७५)

यसका मुख्य विशेषताहरूमा माछापुच्छे र अन्नपूर्ण हिमाल, धौलागिरी, मनाड र मुस्ताङ उपत्यकाहरू, गुरुङ र थकाली संस्कृतिहरू, विश्वमै प्राकृतिक दृश्यको आधारमा उत्कृष्ट मानिएको अन्नपूर्ण पदमार्ग (Round Annapurna Trek) आदि हुन्।

अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्रमा २९ किसिमका पारिस्थितिकीय प्रणालीहरू र २२ प्रकारका वनहरू पाइन्छन्। वनको रूख प्रजातिका चिलाउने, कुटुम्ब, उत्तिस, गोब्रेसल्ला र भोजपत्र हुन्। यहाँ संरक्षित लगायत १०५ प्रजातिका स्तनधारी वन्यजन्तु छन्। यहाँ ४८८ प्रजातिका पंक्षी, २० प्रजातिका माछा, २३ प्रजातिका उभयचर, ४० प्रजातिका सरिसृप, वनस्पतिमा (एकदलीय १९७ प्रजाति, द्विदलीय ९३८ प्रजाति), १५ प्रजातिका अपुष्टक, ८३ प्रजातिका उन्यू/निउरो, अभिलेख गरिएका छन्। गुराँस प्रजाति ९ र सुनगाभा/चाँदीगाभा ३८ प्रजाति छन्। अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र क्याङ्गा, तिब्बती गजेल, तिब्बती अर्गाली, पलास बिरालो, तिब्बती ब्वाँसो, स्टेपीपोल बिरालोको राम्रो बासस्थान हो। मुक्तिनाथ र दामोदर कुण्ड प्रख्यात धार्मिक स्थल तथा साँस्कृतिक धरोहर लोमान्थाङ यहीं छन्।

नेपालको प्रमुख ट्रेकिङ स्थलको रूपमा रहेको यस क्षेत्रको विकासले स्थानीयस्तरमा रोजगारी सृजना भई वैदेशिक मुद्रा आर्जनबाट जीविकोपार्जनमा ठूलो टेवा पुगेको छ। समुदायमा आधारित संरक्षण क्षेत्रको अवधारणा अनुरूप एकीकृत संरक्षण तथा सामुदायिक विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी संरक्षणमा जनसहभागिता जुटाउने कार्यको नमूनाको रूपमा यस संरक्षण क्षेत्रलाई लिन सकिन्छ। पछिल्लो समयमा यातायातको विकास सँगसँगै वन्यजन्तुको संरक्षण चुनौतिपूर्ण हुँदै गएको तथा वन पैदावार र जलविद्युतको अत्याधिक मागका कारण संरक्षणमा समस्या पनि देखिन थालेको छ।

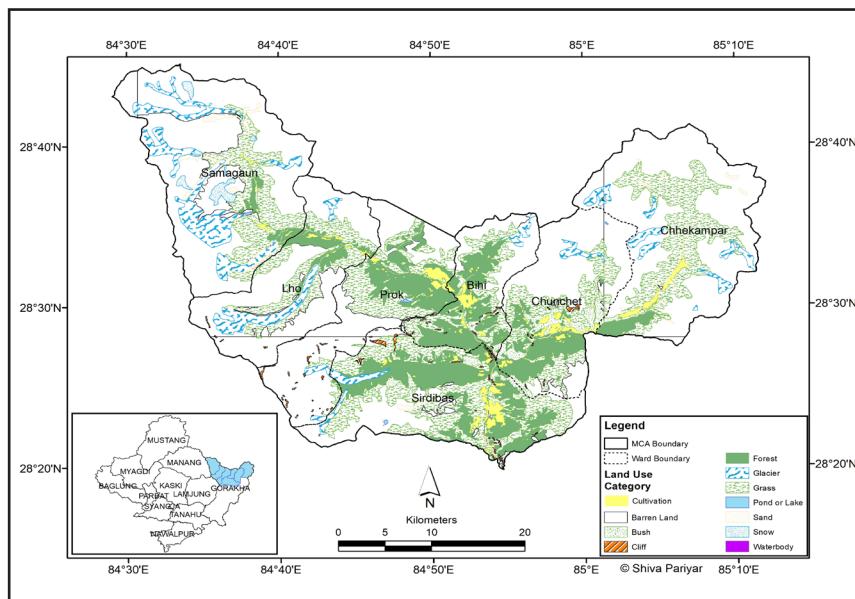
तालिका नं. ३६. अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्रमा पाइने संरक्षित वन्यजन्तु

क्र.सं.	नेपाली नाम	अंग्रेजी नाम	वैज्ञानिक नाम
संरक्षित स्तनधारी वन्यजन्तु			
१	हाँचे	Red Panda	<i>Ailurus fulgens</i>
२	कस्तुरी मृग	Musk Deer	<i>Moschus chrysogaster</i>
३	हिँड़ चितुवा	Snow Leopard	<i>Panthera uncia</i>
४	ब्वाँसो	Gray Wolf	<i>Canis lupus</i>
५	लिंक्स/फ्याकु विरालो	Lynx	<i>Felis lynx</i>
६	हिमाली खेरो भालु	Himalayan Brown Bear	<i>Ursus arctos</i>
७	नायन/अर्गली	Great Tibetan Sheep	<i>Ovis ammon</i>
८	चरी बाघ	Leopard Cat	<i>Prionailurus bengalensis</i>
संरक्षित पंक्षी			
१	डाँके	Impeyan Pheasant	<i>Lophophorus impejanus</i>
२	मुनाल	Crimson Horned Pheasant	<i>Tragopan satyra</i>

स्रोत : राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग, २०७४

६. १३. २ मनास्तु संरक्षण क्षेत्र

नेपाल सरकारले २०५५ साल पौष १३ गते राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी १,६६३ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफल भएको मनास्तु संरक्षण क्षेत्रको घोषणा गरेको हो । गोरखा जिल्लाको चुम्नुवी गाँउपालिकामा रहेको यो संरक्षण क्षेत्र उत्तरमा मित्राराष्ट्र चीनको स्वशासित क्षेत्र तिब्बतको सीमाना, पश्चिममा अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्रको सीमानासम्म फैलिएको छ । भौगोलिक हिसाबले मध्य पहाडदेखि उच्च हिमालसम्म फैलिएको यस क्षेत्रको उचाइ १,३१० मि. देखि संसारको आठौं अल्पो चुचुरो मनास्तु (८,१६८मि.) सम्म रहेको छ ।



तस्विर नं. ७. मनास्तु संरक्षण क्षेत्रको नक्सा (स्रोत : राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग, २०७५)

यस संरक्षण क्षेत्रमा हिउँ चितुवा, कस्तुरी मृग, नाउर, भारल समेत ३९ प्रजातिका स्तनधारी, २०१ प्रजातिका पंक्षी, ५ प्रजातिका सरिसृप, ४ प्रजातिका उभयचर, १ प्रजातिका माछा, १३ प्रजातिका पुतलीहरु पाइन्छन् भने १९ वानस्पतिक प्रकार अन्तर्गत ७५६ प्रजातिका हिमाली वनस्पतिहरु पाइन्छन् ।

यो क्षेत्र सन् १९९१ पछि मात्र विदेशीहरुका लागि खुला गरिएको हो । गोरखा सदरमकुम्बाट बुढीगण्डकी नदीको तिरैतिर लार्के भञ्ज्याड (५,१०६ मि.) नाघेर करीब १० दिनको पदयात्रापछि यस क्षेत्रमा पुग्न सकिन्छ । नेपाल सरकारले २० वर्षका लागि मनास्लु संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन गर्न राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोषलाई दिएको छ ।

अत्यन्त सुन्दर प्राकृतिक तथा साँस्कृतिक सम्पदाले सम्पन्न यस क्षेत्रमा करिब ७,००० स्थानीय गुरुड (भोटिया) जातिहरूको बस्ती रहेको छ । उनीहरूको रहनसहन तिब्बती साँस्कृतिसँग मिल्दो जुन्दो छ भने मुख्य पेशा पशुपालन तथा कृषिमा आधारित छ । हिउँदे मौसममा उनीहरू कामको खोजीमा तल्लो क्षेत्रमा भर्ने गर्दछन् ।

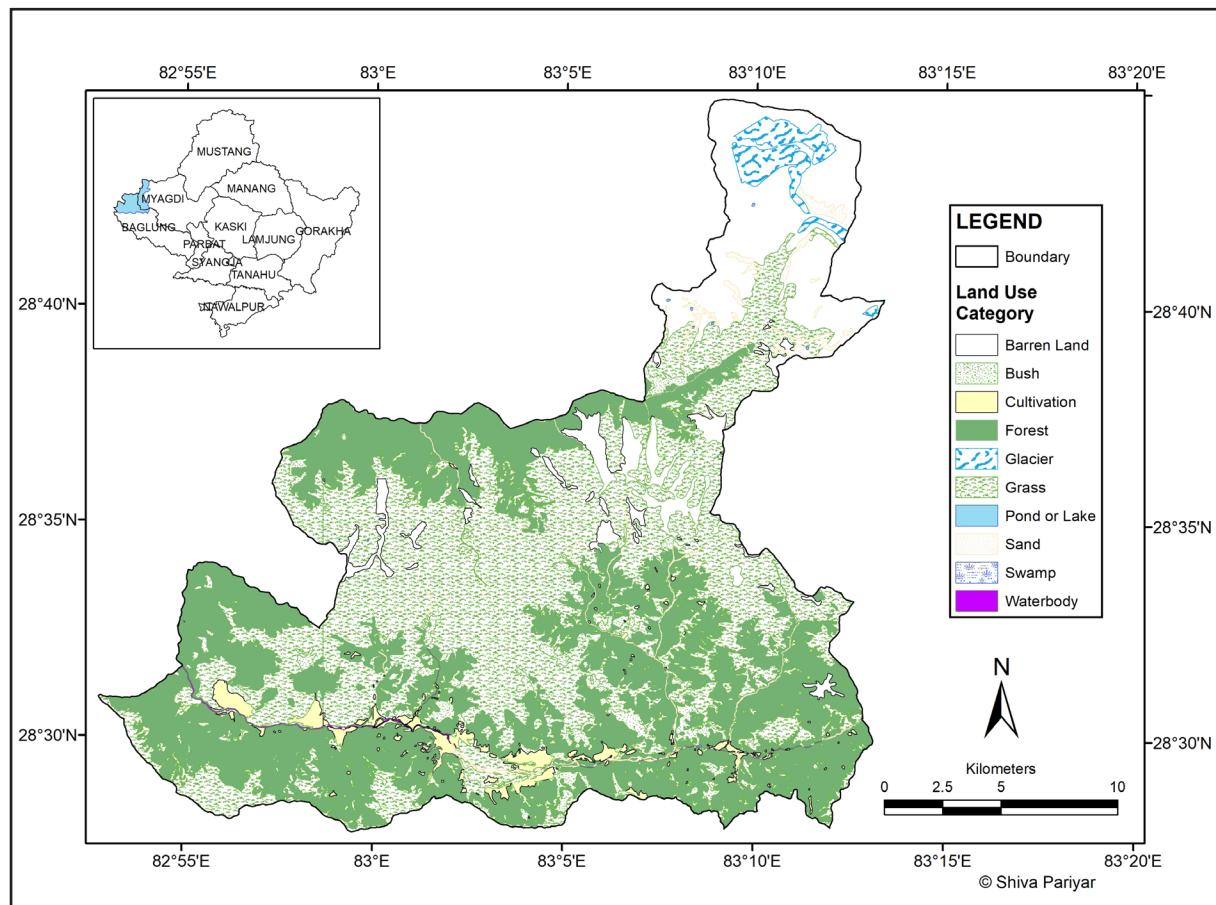
तालिका नं. ३७. मनास्लु संरक्षण क्षेत्रमा पाइने संरक्षित वन्यजन्तु

क्र.सं.	नेपाली नाम	अंग्रेजी नाम	वैज्ञानिक नाम
संरक्षित स्तनधारी वन्यजन्तु			
१	हात्रे	Red Panda	<i>Ailurus fulgens</i>
२	कस्तुरी मृग	Musk Deer	<i>Moschus chrysogaster</i>
३	हिउँ चितुवा	Snow Leopard	<i>Panthera uncia</i>
४	ब्वाँसो	Gray Wolf	<i>Canis lupus</i>
५	लिंक्स/फ्याकु विरालो	Lynx	<i>Felis lynx</i>
६	हिमाली खैरो भालु	Himalayan Brown Bear	<i>Ursus arctos</i>
७	नायन/अर्गली	Great Tibetan Sheep	<i>Ovis ammon</i>
८	चरी बाघ	Leopard Cat	<i>Prionailurus bengalensis</i>
९	आसामी/पहरे बाँदर	Assamese Monkey	<i>Macaca assamensis</i>
संरक्षित पंक्षी			
१	डाँफे	Impeyan Pheasant	<i>Lophophorus impejanus</i>
२	मुनाल	Crimson Horned Pheasant	<i>Tragopan satyra</i>

स्रोत : राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग, २०७४

६. १३. ३ ढोरपाटन शिकार आरक्ष

वि.स. २०४४ साल वैशाख १४ गते नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी स्थापना गरिएको ढोरपाटन शिकार आरक्ष नेपालको एकमात्र शिकार गर्न पाइने संरक्षित क्षेत्र हो । नेपालको रुकुम, बागलुङ र म्याग्दी जिल्लाको आंशिक भू-भागमा फैलिएको २००० मिटर (तकसेरा) देखि ७२४६ मिटर (पुथा हिमालचुली) उचाइसम्म फैलिएको यो शिकार आरक्षको कुल क्षेत्रफल १,३२५ वर्ग कि.मि. भएता पनि ५०१.१ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफल गण्डकी प्रदेशमा पर्दछ । आरक्ष वरिपरि रहेको रुकुम, बागलुङ र म्याग्दीका ५ स्थानीय तहका ५३ बस्ती समेटिने गरी ५३९.०४ वर्ग कि.मि. क्षेत्रलाई मध्यवर्ती क्षेत्रको रूपमा घोषणा गर्नका लागि प्रस्ताव गरिएको छ । यस आरक्षको मुख्य कार्यालय यही प्रदेशको ढोरपाटनमा रहेको छ भने सम्पर्क कार्यालय बागलुङ बजारमा रहेको छ । नाउर, भारल, थार र हिमाली भालु लगायतका ३२ किसिमका स्तनधारी जनावर पाइने यस शिकार आरक्षमा दुर्लभ एवं संरक्षित पंक्षीको सूचीमा परेका डाँफे, मुनाल, चीर कालिज लगायत १३७ प्रजातिका पंक्षीहरु पाइन्छन् । यस्तै, यस शिकार आरक्षमा १८५ प्रजातिका वनस्पतिहरु पाइन्छन् जसमध्ये ३६ रैथाने प्रजाति छन् ।



तस्विर नं. द. गण्डकी प्रदेशमा पर्ने ढोरपाटन शिकार आरक्षको नक्सा (स्रोत : राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग, २०७३)

शिकारलाई व्यवस्थित गर्न आरक्षलाई सुनदह, सेड, दोगाडी, बार्से, फागुने, सुर्तिवाड र घुस्तुड ७ ब्लकहरू विभाजन गरिएको छ । यहाँ लिखित अनुमति लिएर तोकिएको समय र क्षेत्रमा तोकिएको नाउर, भारलको शिकार गर्न पाइन्छ । विदेशी शिकारीहरुका लागि अनुमति लिएर शिकार गर्न यो आरक्ष एक प्रमुख गन्तव्यकै रूपमा रहेको छ ।

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागले समय समयमा शिकार गरिने मुख्य वन्यजन्तु नाउर र भारलको गणना तथा अनुगमन गरी वार्षिक कोटा निर्धारण गरी प्रतिस्पर्धाको आधारमा शिकार गराउने गरेको छ । यसरी शिकार गर्न दिँदा कुनै जनावर अत्यन्त न्यून वा सखापै हुने अवस्था रहेदैन । त्यस्तै जनावरको संख्या अत्याधिक बढेर आफ्नै बासस्थानलाई नोकसान पुच्चाउने वा स्थानीय बालीनालीलाई अत्याधिक क्षति पुच्चाउने परिस्थिति पनि उत्पन्न हुँदैन ।

तालिका नं. ३८. ढोरपाटन शिकार आरक्षमा पाइने संरक्षित वन्यजन्तु

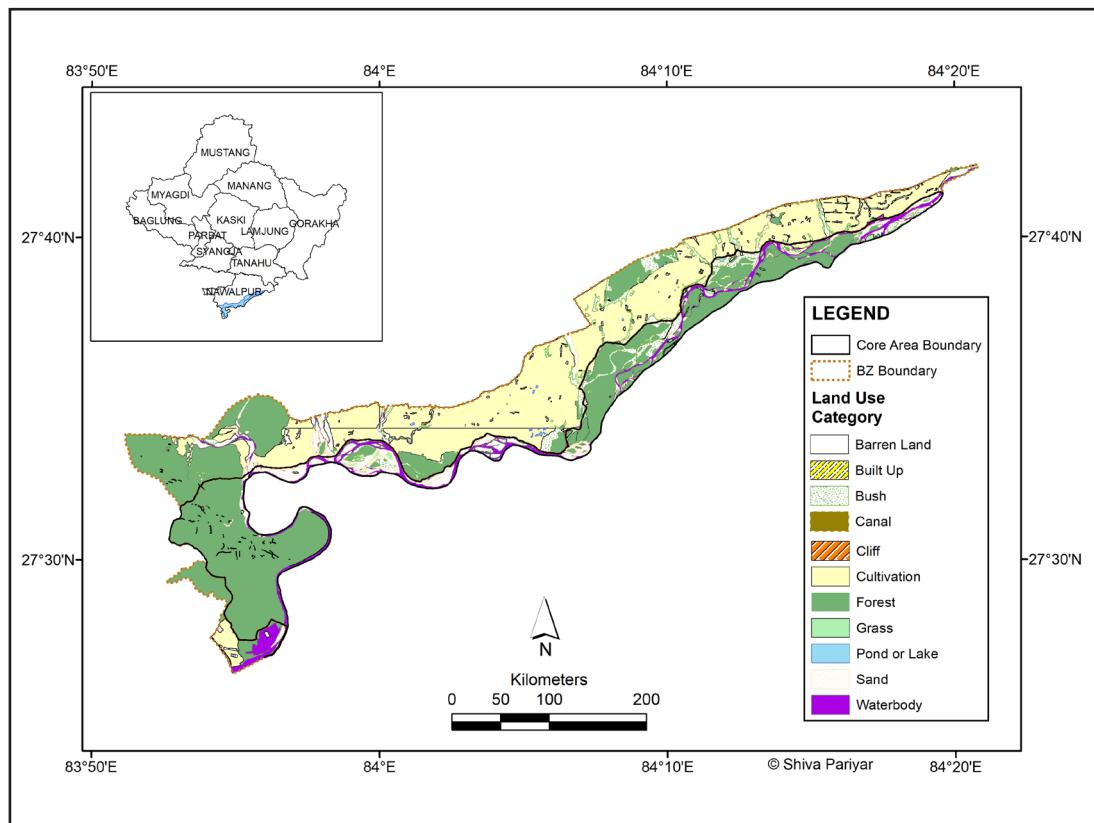
क्र.सं.	नेपाली नाम	अंग्रेजी नाम	वैज्ञानिक नाम
संरक्षित स्तनधारी वन्यजन्तु			
१	हाव्रे	Red Panda	<i>Ailurus fulgens</i>
२	कस्तुरी मृग	Musk Deer	<i>Moschus chrysogaster</i>
३	हिँडुँ चितुवा	Snow Leopard	<i>Panthera uncia</i>
४	ब्वाँसो	Gray Wolf	<i>Canis lupus</i>
५	लिंक्स/फ्याकु विरालो	Lynx	<i>Felis lynx</i>
संरक्षित पंक्षी			
१	डाँफे	Impeyan Pheasant	<i>Lophophorus impejanus</i>
२	मुनाल	Crimson Horned Pheasant	<i>Tragopan satyra</i>
३	चीर कालिज	Cheer Pheasant	<i>Catreus wallichii</i>

स्रोत : राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग, २०७४

यस शिकार आरक्षमा पुग्नका लागि मुख्यतया: ३ वटा प्रमुख मार्गहरू रहेका छन्। पहिलो, पोखरा देखि बेनी हुँदै दरवाडसम्म मोटरमा जाने र त्यहाँबाट १ दिनको हिँडाइपछि पूर्वी प्रवेश विन्दु हुँदै जलजला पुग्न सकिन्छ। दोस्रो, पोखराबाट बागलुङ, बुर्तिवाङ्ग हुँदै बोवाडसम्म मोटरमा जाने र त्यहाँबाट आधा दिनको हिँडाइपछि दक्षिणी प्रवेश विन्दु हुँदै देउराली पुग्न सकिन्छ। तेस्रो, काठमाण्डौबाट तानसेन, तमघास, खारा, बुर्तिवाङ्ग हुँदै बोवाडसम्म मोटरमा जाने र त्यहाँबाट आधा दिनको हिँडाइपछि दक्षिणी प्रवेश विन्दु हुँदै देउराली पुग्न सकिन्छ। हाल, वैकल्पिक मार्गको रूपमा काठमाण्डौबाट रुकुम हुँदै टाक्सेरासम्म मोटरमा जाने र त्यहाँबाट एक दिनको हिँडाइपछि पश्चिमी प्रवेश विन्दु हुँदै निसेलढोर पुग्ने मार्गको विकास भइरहेको छ।

६. १३. ४ चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज

चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज वि.स. २०३० साल असोज ४ गते (सन् १९७३) मा राजपत्रमा सुचना प्रकाशन गरी स्थापना भएको नेपालको पहिलो संरक्षित क्षेत्र हो। चितवन (७४%), मकवानपुर (७%), पर्सा (१५%) र नवलपरासी (४%) जिल्लाहरूका आंशिक भू-भागहरूमा फैलाइको यो राष्ट्रिय निकुञ्जको यो प्रदेशमा नवलपरासी (बर्द्याट सुस्तापूर्व) जिल्ला अन्तर्गतको ९५.८५ वर्ग कि.मि. कोर क्षेत्र र २०५३ सालमा घोषणा भएको १५०.५६ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफल भएको मध्यवर्ती क्षेत्र गरी जम्मा २४६.४१ वर्ग कि.मि. क्षेत्र यस प्रदेशमा पर्दछ। यस निकुञ्जमा एक सिङ्गे गैंडा, पाटे बाघ, सोंस, गौरीगाई, अर्ना, काठे भालु, चितुवा, रुत्वा, चित्तल, लगुना, जरायो, चौसिङ्गा, बाँदर र लझुर लगायत ५७ भन्दा बढी किसिमका स्तनधारी वन्यजन्तु पाइन्छन्। अन्य वन्यजन्तुमा घडियाल गोही, मगर गोही, अजिङ्गर लगायत ४७ प्रजातिका सरिसृप तथा ९ प्रजातिका उभयचर, बसाई सरी आएका र रैथाने गरी ५४५ भन्दा बढी प्रजातिका पंक्षी र २६ प्रजातिका माछाले यस निकुञ्जलाई अभ धनी बनाएकोछ। यिनै प्राकृतिक महत्वका वस्तुहरूको संरक्षणलाई ध्यानमा राखी सन् १९८४ मा चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जलाई विश्व सम्पदा सूचीमा समावेश गरिएको छ। स्थानीय बासिन्दाहरूको जीविकोपार्जनमा सहयोग पुऱ्याउन प्रत्येक वर्ष एक हप्ताको लागि खर, ढड्डी आदि संकलन गर्नका लागि राष्ट्रिय निकुञ्ज खुला गरिन्छ। वर्षेनी हजारौंको संख्यामा स्वदेशी तथा विदेशी पर्यटकहरू यस निकुञ्जको भ्रमणमा आउने हुँदा पर्या-पर्यटनबाट स्थानीय बासिन्दालाई रोजगारीको अवसर प्राप्त हुनुका साथै राजस्व संकलनमा समेत टेवा पुगेको छ।



तस्विर नं. ९. गण्डकी प्रदेशमा पर्ने चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जको नक्सा (स्रोत : राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग, २०७५)

६.१४ मानव-वन्यजन्तु द्वन्द्व व्यवस्थापन (Human-Wildlife Conflict Management)

वन्यजन्तुहरूले संरक्षित क्षेत्र, मध्यवर्ती क्षेत्र, सामुदायिक वन लगायत अन्य वन क्षेत्रबाट गाउँ/वस्तीमा प्रवेश गरी स्थानीय जनताको जीउ धनको क्षति पुऱ्याउने गरेको कुरा सर्वीविदितै छ। गण्डकी प्रदेशमा पनि समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापनको अवलम्बन पश्चात् वन क्षेत्रको बृद्धि भएको र उक्त वनहरू तथा संरक्षित क्षेत्रहरूबाट वन प्रवेश गर्दाका बखत वा जनताको घरदैलोमा आई आक्रमण गर्ने, बालीनाली नष्ट गर्ने कामहरू हुँदै आएको छ। यसबाट वन र वन्यजन्तु संरक्षणप्रति स्थानीयको चासो कम र वन प्रतिको धारणा केही स्थानमा नकारात्मक बन्दै गइरहेको देखिन्छ जसका कारण स्थानीय जनता र संरक्षण निकाय तथा स्थानीय प्रशासनका बीच तनाव र द्वन्द्व सृजना हुँदै आएको छ।

यसै तथ्यलाई मध्यनजर गरेर मानव-वन्यजन्तु द्वन्द्व व्यवस्थापनका लागि नेपाल सरकारले हाती, गैंडा, बाघ, भालु, चितुवा, हिँउ चितुवा, जंगली बदेल, ध्वाँसेचितुवा, ब्वाँसो, जंगली कुकुर, मगर गोही, अर्ना, गौरीगाई र अजिङ्गरबाट हुने हानीनोक्सानीको क्षतिपूर्ति उपलब्ध गराउन “वन्यजन्तुबाट हुने क्षतिको राहत सहयोग निर्देशिका, २०६९ (दोस्रो संशोधन, २०७४)” तयार गरेको छ। उक्त निर्देशिकाले वन्यजन्तुबाट हुने जीउ धनको क्षति बापत पीडित नेपाली नागरिकलाई राहत उपलब्ध गराई वन्यजन्तु र स्थानीय बासिन्दाबिचको अन्तर सम्बन्ध घनिष्ठ राख्न सहज तुल्याएको छ।

आ.व. २०७०/७१ देखि २०७४/७५ सम्मको पाँच वर्षको अवधिमा यस प्रदेशमा ४२० वटा घटना घटेको र उक्त घटनामा राहतस्वरूप रु. १,०९,८४,४८७ प्रदान गरेको देखिन्छ (तालिका नं ३९)। उक्त अवधिमा कार्यीविधिमा उल्लेखित वन्यजन्तुको आक्रमणबाट ८ जनाको मृत्यु, १७ जना सामान्य घाइते र २५ जना सख्त घाइते भएको देखिन्छ। पहाडी जिल्लामा विशेष गरी भालु र चितुवाको आक्रमण देखियो भने नवलपरासीमा बँदेल, बाघ र गैंडाको आक्रमण भएको पाइयो। सबैभन्दा बढी बाँदरको प्रभाव रहेको पाइएता पनि बाँदरको क्षतिबाट राहत दिने व्यवस्था नभएको हुँदा बाँदरबाट हुने क्षतिलाई राहत उपलब्ध गराइएको छैन।

तालिका नं. ३९. वन्यजन्तुबाट भएको क्षतिको राहत वितरणको विवरण

जिल्ला	जम्मा घटना	पशुधन क्षति				केरावारी नष्ट	मानवीय क्षति			वितरित राहत रकम रु.	
		बाख्चा/ बोका	भेडा	बांगर	गाई/ गोरु		सामान्य घाइते	सख्त घाइते	मृत्यु		
गोरखा											
लमजुङ	१४	१				२		४		१५४९६९	
तनहुँ	२							१	१	११०००००	
स्याङ्जा	३०२	३६९		१७	३१	५		५	१	४९५३४६०	
कास्की	४७	६८			१६	३		५		६२२३२०	
मनाङ	१							१		५००००	
मुस्ताङ											
म्याग्दी											
पर्वत	३६	४७	१		१३	२		१		१०१५०००	
बागलुङ											
नवलपरासी*	१८	१			१		१०४	१	९	५	३०८८७४६
जम्मा	४२०	४८६	१	१७	६१	१२	१०४	१७	२५	८	१०१८४८७

* साविकको नवलपरासी जिल्ला

स्रोत: पश्चिमाञ्चल क्षेत्रीय वन निर्देशनालय, पोखरा, २०७५

६. १५ प्राणी उद्यान (Zoological garden)

तनहुँ जिल्लाको व्यास नगरपालिका वडा नं. १२, छिर्केमा अवस्थित भानुभक्त प्राणी उद्यान राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग अन्तर्गतको कार्यक्रम हो । यस उद्यानले परस्थानीय संरक्षण (Ex situ conservation) मार्फत जैविक विविधताको दिगो संरक्षण सम्बन्धी कार्य गर्ने लक्ष्य अनुरूप कार्य थालनी गरेको छ । यस बाहेक कास्की जिल्ला पोखरा महानगरपालिकाको पचभैयामा प्रदेश स्तरीय प्राणी उद्यान स्थापना गर्नका लागि पहल भइरहेको छ ।

६. १६ वन अपराधको विवरण

आ.व. ०७४/७५ सम्ममा गण्डकी प्रदेशमा वन पैदावार र वन्यजन्तुसँग सम्बन्धित अपराधको विवरण तालिका नं ४० मा देखाइएको छ । उक्त अवधिसम्म जिल्ला वन कार्यालय वा सम्बन्धित संरक्षित क्षेत्रको कार्यालयमा २०२ वटा मुद्दा दर्ता भएका रहेछन् भने जिल्ला अदालतमा २३ गरी कुल जम्मा २२५ वटा मुद्दा दर्ता भएको देखियो ।

तालिका नं. ४०. वन अपराधको विवरण

क्र. स.	जिल्ला	सम्बन्धित कार्यालयमा दायर						जिल्ला अदालतमा दायर					
		गत आ.व. को	यस आ.व. को	जम्मा	यस आ.व. फल्छौट	वाँकी	गत आ.व. को	यस आ.व. को	जम्मा	यस आ.व. फल्छौट	वाँकी		
१	गोरखा		२	२	२			२	२			२	
२	लमजुङ						२	४	६			६	
३	तनहुँ	३	३	६	६		१	४	५	३	३	२	
४	स्याङ्जा	२	६	८	४	४		३	३	३			
५	कास्की	२	१७	१९	१२	७		६	६	५	१		
६	मनाड												
७	मुस्ताङ												
८	म्याग्दी	१	३	४	३	१							
९	पर्वत	१	३	४	२	२		१	१	०	१		
१०	बागलुङ		२	२	२								
११	नवलपरासी*	६१	५५	११६	९३	२३							
१२	अन्पूर्ण संरक्षण क्षेत्र	२५	१६	४१	२२	१९							
१३	मनास्तु संरक्षण क्षेत्र												
१४	ढोरपाटन शिकार आरक्ष												
जम्मा		९५	१०७	२०२	१४६	५६	३	२०	२३	११	१२		

* साविकको नवलपरासी जिल्ला

स्रोत: पश्चिमाञ्चल क्षेत्रीय वन निर्देशनालय, पोखरा, २०७५

६. १७ गण्डकी प्रदेशका नदी, खोलानाला, रामसारमा सूचीकृत ताल र उपजलाधारहरूको विवरण

६. १७. १ नदी, खोलानाला र उपजलाधार

यो प्रदेश जल प्रवाहमा अत्यन्त धनी छ। गण्डकी नदी क्षेत्र तथा नारायणी बेसिनका नामले प्रख्यात यस क्षेत्रमा त्रिशुलीको केही जलाधार, बुढीगण्डकी, मर्स्याङ्गी, दरौदी, सेती, मादी, मर्दी, मोदी, म्याग्दीखोला, कालीगण्डकी, बडीगाड गरी ११ वटा नदीहरू हिमालबाट उत्पत्ति भएर बग्ने स्थानीय नदीहरू हुन्। यसबाहेक यस प्रदेशमा थप ३६८ वटा साना ठूला उपजलाधारहरू रहेका छन् (तालिका नं ४१)। यस्तै संसारकै अलो स्थान (४९१९ मि.) मा रहेको तिलिचो ताल पनि यहि प्रदेशको मनाड जिल्लामा पर्दछ। कागबेनी र मुक्तिनाथको मध्यभाग करिब ५४०० मिटरको उचाइमा रहेको कालीगण्डकीको शिर एवं हिन्दूहरूको पावित्र स्थल दामोदरकुण्ड पनि मुस्ताङ जिल्लामा रहेको छ। यस बाहेक म्याग्दी, मुस्ताङ, मनाड, लमजुङ र गोरखामा गन्धक र विरेनुनको गन्ध आउने प्राकृतिक औषधालयका रूपमा तातोपानी कुण्डहरू पनि रहेका छन्।

तालिका नं. ४१. गण्डकी प्रदेशमा रहेका उपजलाधारहरूको जिल्लागत विवरण

क्र.स.	जिल्ला	उपजलाधार संख्या
१	गोरखा	५४
२	लमजुङ	१६
३	तनहुँ	३८
४	स्याङ्जा	३८
५	कास्की	२८
६	मनाड	९
७	मुस्ताङ	७१
८	म्याग्दी	२०
९	पर्वत	१८
१०	बागलुङ	४०
११	नवलपरासी (बर्द्घाट सुस्तापूर्व)	३६
जम्मा		३६८

स्रोत : साविक जिल्ला भू-संरक्षण कार्यालयहरू, २०७५

६. १७. २ रामसारमा सूचीकृत पोखरा उपत्यकाका ताल क्लष्टरहरूको विवरण

१७ अप्रिल १९८८ देखि नेपालमा कार्यान्वयनमा आएको रामसार महासन्धी अन्तर्गत नेपालमा रहेका अन्तर्राष्ट्रिय महत्व भएका कुल ६०,५६१ हेक्टर क्षेत्रफल भएका १० वटा तालतलैया र सिमसार क्षेत्रहरूलाई रामसार क्षेत्रमा समावेश गरिएको छन् (तालिका नं ४२)। ती मध्ये गण्डकी प्रदेश अन्तर्गत पोखरा महानगरपालिका अन्तर्गत पर्ने ९ वटा तालतलैया र सिमसार क्षेत्रहरूको अन्तर्राष्ट्रिय महत्वलाई ध्यानमा राखेर उक्त तालहरूलाई पोखरा उपत्यका ताल क्लष्टर अन्तर्गत २ फेब्रुअरी २०१६ मा रामसार क्षेत्रको साइट नं २,२५७ मा राखिएको छ। पोखरा र आसपासका क्षेत्रमा रहेका उक्त तालहरूले जलचक्रका (Hydrological Cycle) साथै यहाँको जैविक विविधता संरक्षण, वातावरणीय सेवा, पर्याप्तिर्थन विकास र स्थानीयको जीविकोपार्जनमा ठूलो भूमिका खेलेका छन्।

तालिका नं. ४२. गण्डकी प्रदेशका रामसारमा सूचीकृत तालहरूको विवरण

क्र.स.	तालतलैया/सिमसारको नाम	क्षेत्रफल वर्ग कि.मि.	पानीले ओगटेको क्षेत्रफल वर्ग कि.मि.	प्रकार
१	फेवा	११९.४	४.३३	Meso-eutrophic
२	बेगनास	१८.६	३.१३	Olio-mesotrophic
३	रुपा	२६.०२	१.११	Eutrophic
४	दीपाङ्ग	२.३९	०.१४	Eutrophic
५	मैदी	१.६	०.०१	Eutrophic
६	खास्टे	२.६९	०.१३	Eutrophic
७	न्यूरेनी	०.१८	०.०३	Eutrophic
८	कमलपोखरी	१.३५	०.०१	Eutrophic
९	गुँदे	०.६१	०.०८	Eutrophic
जम्मा		१७२.८३	८.९७	

६. १८ जलवायु परिवर्तन (Climate change)

जलवायु परिवर्तनका असरहरू एक आपसमा सम्बन्धित हुने भएकोले यसको प्रभावको सामना गर्न वातावरण संरक्षण तथा जलवायु परिवर्तनको प्रभाव अनुकूलन गर्दै समिष्टिगत विकासका लक्ष्यहरू हासिल गर्ने महत्वपूर्ण सवाललाई मध्यनजर गरी ने पालले यस क्षेत्रमा भएका अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि तथा सन्धिहरूको अनुमोदन तथा सम्मिलन गर्दै तदनुरूप राष्ट्रिय नीति, कानुन तथा संस्थागत संयन्त्रहरूको व्यवस्था गरेको छ। वातावरणीय पक्षमा पर्ने प्रभाव तथा जलवायु परिवर्तनको असर न्यूनीकरण गर्न हारित विकासको अवधारणालाई आत्मसात गरिएको छ। सरकारी तथा राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय संघ-संस्थासमेतको सक्रियतामा राष्ट्रिय तथा स्थानीय अनुकूलनका लागि रणनीतिक कार्यक्रमहरू, कार्बन व्यापारको थालनी, वातावरणीय संवेदनशीलताका मुद्दाहरूको आन्तरिकीकरण र सम्बोधन जस्ता प्रयासहरू भइरहेका छन्।

६. १८. १ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्यक्रम

नेपालको कार्बन उत्सर्जनमा विश्वको करिब ०.०२५ प्रतिशत मात्र योगदान रहेको र जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरणमा त्यात उल्लेख सहयोग गर्न नसकेता पनि जलवायु परिवर्तन अनुकूलनमा सहयोग गर्न सकछ। राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रमलाई कार्यान्वयन गर्ने सिलसिलामा स्थानीय र समूहस्तरिय अनुकूलन कार्यक्रम कार्यान्वयन भइरहेको छ। पर्वत, बागलुड, म्यादी र नवलपरासी (बर्द्घाट सुस्तापूर्व) जिल्लाका सामुदायिक वनहरूमा समूहस्तरीय अनुकूलन योजना (Community Adaptation Program of Action) कार्यान्वयन गरिएको छ।

६. १९ जलाधार तथा वातावरण व्यवस्थापन (Watershed & Environment management)

विभिन्न किसिमका मानवीय कृयाकलापहरूले गर्दा वातावरणको विनाश दिनानुदिन भइरहेको छ। अनियन्त्रित र अव्यावस्थित ग्रामिण सडकको कारण भू-क्षय, बाढी, पहिरो जस्ता विपद्धरु बढिरहेका छन् जसले गर्दा माथिल्लो तटीय क्षेत्रमा भू-क्षय, पहिरो र नदी कटानी बढिरहेको छ भने तल्लो तटीय क्षेत्रमाखोला, नदीको स्तर हाथि उठ्ने र तालतलैया पुर्ँदै गएको अवस्था विद्ययमान छ। यसबाहेक जलवायु परिवर्तनले गर्दा वन, वातावरण, जैविक विविधता, कृषिक्षेत्र, जैविक विविधतामा नाम्रोसँग असर गरेको छ। गण्डकी प्रदेशको लगभग सबै भूभाग चुरे, हिमाल र पहाडले ढाकेको हुनाले माटो र पानीको संरक्षण गरी दिगो विकास तथा जीविकोपार्जनमा टेवा पुच्चाउन एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन तथा नदी प्रणालीमा आधारित भू-संरक्षण तथा जलाधार संरक्षण एवम् व्यवस्थापनको कार्यक्षेत्र तथा कार्यभारलाई थप विस्तारित गर्दै लैगानुपर्ने अवस्था छ भने वनस्पति संरक्षण तथा व्यवस्थापन र प्रसारका लागि समेत नयाँ सोच अघि सारिएको छ।

६. १९. १ वन, जलाधार तथा वातावरण संरक्षण कार्यक्रमहरू

प्रदेशको वन तथा वातावरण संरक्षणका लागि सरकारले डिभिजन वन कार्यालय मार्फत विभिन्न किसिमका वन व्यवस्थापन मोडेलद्वारा वनको संरक्षण र विकास गरिनुका साथै शहरी क्षेत्रमा नगर उद्यान निर्माण गर्ने, प्रकृतिका बहुमुल्य वन्यजन्तुहरूको संरक्षणको व्यवस्था गर्ने लगायतका संरक्षणका लागि विशेष पहल र प्रयासहरू भइरहेका छन्। यस्तै भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालयहरू मार्फत एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुँदै आइरहेका छन्। यसबाहेक स्थानीय तहसँग समन्वय र सहकार्य गरी फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्दै “स्वच्छ वातावरण, स्वस्थ जीवन” नारालाई अभियानको रूपमा शुरुवात गरिएको छ। वातावरण व्यवस्थापनलाई विकास कार्यसँग आबद्ध गर्ने क्रममा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनलाई संस्थागत गर्ने प्रयत्न भएको छ। वायुको गुणस्तरसम्बन्धी मापदण्ड एवम् नेपाल सवारी प्रदूषणसम्बन्धी मापदण्डहरू निर्धारण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउन प्रयास गरिँदै छ।

६. १९. २ वन तथा वातावरण सम्बन्धी समस्या तथा चुनौतिहरू

नेपाल संघीय शासन पद्धतिको शुरुवाती अवस्थामा रहेकाले नयाँ संरचनासँगै वन र वातावरण सम्बन्धी नीति, कानुन र कार्यक्रमहरू तयार गर्नु, सडगठनात्मक संरचना र पूर्वाधारहरूको तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु, वन क्षेत्रको लैट्रिगक तथा

सामाजिक समावेशीकरण, मूलप्रवाहीकरण रणनीति, २०६५ को प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु, वन क्षेत्रबाट उत्पादन हुने लाभ तथा सेवालाई न्यायोचित आधारमा बाँडफाँड गर्न शासकीय सुदृढीकरण गर्दै स्थानीय जनताको आधारभूत आवश्यकताहरू (काठ, दाउरा, धाँस, स्याउला) को आपूर्ति व्यवस्थापनलाई समुदायस्तरदेखि प्रदेशस्तरसम्म व्यवस्थापन गर्नुका साथै सरोकार वालाहरूसँग सहकार्य गरी वनको दिगो र वैज्ञानिक व्यवस्थापनलाई अभ्युक्त सुदृढ गर्नु वन क्षेत्रका प्रमुख चुनौति हुन्।

भू-कम्पबाट पारिस्थितिकीय सेवामा भएको विनाश र नोकसानीको पूर्ति गर्न तथा भू-कम्प पीडितहरूको आवश्यकतालाई सहज र सरल तरिकाले परिपूर्ति गर्नका लागि वैकल्पिक योजना तर्जुमा गरेर थप स्रोत जुटाउनु, उपल्लो तटीय क्षेत्रको उचित संरक्षण हुन नसकदा तल्लो तटीय क्षेत्रमा परेको नकारात्मक प्रभाव र सङ्क्रमणकालीन राजनैतिक अवस्थामा वन क्षेत्रको संरक्षणमा पर्ने प्रभावका साथै चुरे क्षेत्रको कमजोर भूगर्भ र अव्यवस्थित दोहनबाट भावर र तराई क्षेत्रको जीवनधारमा परेको जो खिम न्यूनीकरण गर्नु, बाढी, पहिरो जस्ता प्राकृतिक प्रकोपबाट हुने जनधनको क्षति न्यूनीकरण गरी स्थानीय जनतालाई विपत् जन्य घटनाबाट जोगाउनु मुलुकको दक्षिणवर्ती भूभागमा बसोबास गर्ने वनक्षेत्रबाट टाढा रहेका घरधुरीहरूको वनबाट प्राप्त हुने वस्तु तथा सेवाहरूमा पहुँच पुऱ्याउनु, वन अतिक्रमण नियन्त्रण तथा वन डेलो नियन्त्रण गर्नु र यसका लागि स्थानीय क्षमता र जिम्मेवारी बृद्धि गर्नु तथा प्रदेशको भौतिक एवम् आर्थिक-सामाजिक विकास र वन संरक्षण कार्यका बीच उत्पन्न हुने द्वन्द्व व्यवस्थापन गर्नु यस क्षेत्रका चुनौति रहेका छन्। यसका अतिरिक्त वन फँडानीबाट हुने जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरण र वन तथा वनमा आश्रित समुदायका लागि दिगो अनुकूलनका कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु थप चुनौतिहरू हुन्।

६.१९.३ वन तथा वातावरण सम्बन्धी अवसरहरू

वनले ओगटेको भूभाग बृद्धि हुँदै जानु, वनको दिगो र वैज्ञानिक व्यवस्थापनबाट काष्ठ तथा गैरकाष्ठ वन पैदावारको व्यवसायिक उत्पादन र वितरण हुने अवस्था बन्नु, विश्व उष्णीकरण र जलवायु परिवर्तनको दरलाई न्यूनीकरण गर्न वनको अहम् भूमिका हुने भएकोले वन संरक्षण र विकासबाट कार्बन संरक्षण र सञ्चयिताको फाइदा पुने, वन तथा जैविक विविधता संरक्षणबाट पर्याप्त उत्पादनलाई संस्थागत र विकास गर्ने तथा जलाधार क्षेत्रका स्रोतहरू (जमिन, जल, जड्गाल, जनावर) को एकीकृत संरक्षण र दिगो व्यवस्थापनद्वारा भूक्षय, बाढी र पहिरो नियन्त्रण गर्दै जलस्रोत अभिबृद्धि, जलवायु परिवर्तनका असर न्यूनीकरण गर्न, जमिनको जल संचयिती बढाउन, विकास र वातावरण बीच समन्वय र सहकार्यको माध्यमबाट दिगो वातावरण मैत्री विकास अभियान संचालन गर्न र कृषि उत्पादनमा टेवा पुऱ्याउने अवसरहरू वन क्षेत्रमा रहेका छन्। जैविक तथा हरित वस्तुहरूको स्वदेश तथा विदेशमा माग बढाउने गएकाले वनजन्य स्रोतमा आधारित व्यवसायहरूबाट हरित रोजगारीको सृजना हुन सक्ने र पारिस्थितिक सेवाको माग बढाने सम्भावना देखिन्छ; साथै वनस्रोतको घनत्व, विविधता र वन उद्यमशीलता सिर्जना गर्न सक्ने गरी वनस्रोतको उचित र दिगो व्यवस्थापन गर्नु यस क्षेत्रको अवसर हो।

७. विज्ञान प्रविधि

७.१ हावापानी केन्द्र (Meteorological Station) हरुको विवरण

कुनै पनि स्थानमा रहेको हावापानी र मौसमको विवरणको जानकारी लिई अद्यावधिक गर्न हावापानी केन्द्रको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ । विश्व परिवेशमा दिनानुदिन भइरहेका नयाँ नयाँ प्रविधि र खोज अनुसन्धानले मौसमको पूर्वानुमान गरी थप विपत्ति हुन्बाट रोक्न, पूर्व तयारी गर्न र हावापानी अनुसारको सम्भाव्य व्यवसाय सञ्चालन गर्न यस्ता केन्द्रहरूले महत्वपूर्ण भूमिका खेलेका हुन्छन् । यस्ता केन्द्रहरूले दैनिक हावापानीको अवस्था, मौसमको अवस्था र हावापानीको प्रक्षेपण गर्न भूमिका खेल्दछन् । यी केन्द्रहरूबाट अधिकतम र न्यूनतम तापक्रम, हावाको चाप, आद्रता, हावाको वेग, दिशा र बर्षाका लगायतका मौसमको वातावरणिय अवस्थाका बारेमा जानकारी प्राप्त हुन्छ । यस प्रदेशमा रहेका हावापानी केन्द्रको जिल्लागत विवरण तालिका नं ४३ मा दिइएको छ ।

तालिका नं. ४३ गण्डकी प्रदेशमा रहेका हावापानी केन्द्रको (Weather Station) विवरण

क्र.स.	जिल्ला	केन्द्र संख्या	स्थान
१	गोरखा	१०	सेतीबास, लार्के साम्दो, गोरखा बजार, छेकम्पार, सामागाँउ, नाम्रड, माछीखोला, बारपाक, लाप्राक, चुमचेत
२	लमजुङ	११	खुदी बजार, कुन्छा, घरेढुंगा, भुजुङ, फलेनी, याम्जाकोट, बेशीशहर, गिलुङ, भोर्लेटार, राइनास्टार र स्याम्घा
३	तनहुँ	९	बन्दीपुर, खैरेनीटार, दमौली, रुम्जाकोट, थाप्रेक, चुदी रम्घा, कोटगाँउ, शखर र अत्राउलीटार
४	स्याङ्जा	८	चापाकोट, स्याङ्जा बजार, वालिङ, डाँडास्वारा, पञ्चमूल, चिसापानी, ज्यादी र मालुडा
५	कास्की	१६	मौसम विभाग कार्यालय स्त्लचोक, पोखरा विमानस्थल, मालेपाटन, भद्रै देउराली, लुम्ले, लामाचौर, घान्द्रुक, सिक्लेस, सल्यान, पाँउदुर, घलेखर्क, रिवान, भुम्दी, बेगनास, निर्मलपोखरी र पञ्चासे
६	मनाड	७	चामे, मनाड भोट, नार, फु गाँउ, गोवा, पिसाड र ताल
७	मुस्ताङ	११	जोमसोम, जोमसोम रिसोर्ट, थाकमार्फा, लेते, रानीपौवा, घमी, लोमान्थाङ, फिं, समर गाँउ, ढाकारजड र छोसेर
८	म्यादी	९	तातोपानी, म्यादी बजार, गुर्जाखानी, घोरेपानी, दर्वाड, वेग, कुँडु, मुना र बाघरा
९	पर्वत	४	कार्कीनेटा, कुश्मा, त्रिवेणी र श्रीकाड
१०	बागलुङ	५	बागलुङ बजार, भिमगिठे, राडखानी, गल्कोट र बोबाड
११	नवलपरासी (बर्दिघाट सुस्तापूर्व)	५	देउराली, डेढगाँउ, दुम्कीवास, दुम्कौली र बेलुवा
जम्मा		९५	

स्रोत : पश्चिमाञ्चल क्षेत्रीय हावापानी कार्यालय, पोखरा, २०७५

७.२ पोखरा तारामण्डल र विज्ञान केन्द्र (Pokhara Planetarium and Science Centre)

विज्ञान, प्रविधि र अन्तरिक्षको बारेमा जानकारी गराउने हिसाबले पोखराको बाटुलेचौरमा निजी स्तरमा एक पोखरा तारामण्डल र विज्ञान केन्द्रको स्थापना गरिएको छ । यो नेपालकै पहिलो तारामण्डल हो । पोखराको चम्पेरे गुफाबाट करिब १५० मिटर अगाडि रहेको यो विज्ञान केन्द्रमा सुन्दर उद्यान (Garden), तारामण्डल (Planetarium), सिसामहल (Mirror Maze), मानवनिर्मित पौडीपोखरी (Swimming Pool) र विज्ञान केन्द्र (Science centre) रहेको छ ।

सन्दर्भ सामग्रीहरु

- केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, काठमाण्डौबाट प्रकाशित विभिन्न सामग्रीहरु
- नेपालका संरक्षित क्षेत्रहरु, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग, २०७४, बबरमहल, काठमाण्डौ
- प्रदेश नं. ४ को बस्तुगत तथा आर्थिक विवरण, २०७४, क्षेत्रीय प्रशासन कार्यालय, पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्र, पोखरा
- पश्चिमाञ्चल क्षेत्रिय वन निर्देशनालय, बार्षिक अनुगमन पुस्तिकाहरु
- पश्चिमाञ्चल क्षेत्रीय हावापानी कार्यालय, पोखराबाट प्रकाशित तथ्यहरु
- गण्डकी प्रदेशका जिल्ला वन कार्यालयहरुबाट प्रकाशित र अप्रकाशित विभिन्न तथ्यहरु
- गण्डकी प्रदेशका जिल्ला भू संरक्षण कार्यालयहरुबाट प्रकाशित र अप्रकाशित विभिन्न तथ्यहरु
- गण्डकी प्रदेशका घरेलु तथा साना उद्योग विकास समिति र घरेलु तथा साना उद्योग विकास कार्यालयहरुबाट प्रकाशित र अप्रकाशित विभिन्न तथ्यहरु
- ढोरपाटन शिकार आरक्ष, बागलुडबाट प्रकाशित र अप्रकाशित विभिन्न तथ्यहरु
- अनन्पूर्ण संरक्षण क्षेत्र आयोजना, हरियोखर्क, पोखराबाट प्रकाशित र अप्रकाशित विभिन्न तथ्यहरु
- मनास्लु संरक्षण क्षेत्र आयोजना, गोरखाबाट प्रकाशित र अप्रकाशित विभिन्न तथ्यहरु
- आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश-स्रोत नक्साङ्कन २०७५

अनुसूचीहरू

अनुसूची १ : मन्त्रालय र मातहतका कार्यालय र कर्मचारीहरूको विवरण

क्र. स.	मन्त्रालय, निर्देशनालय, कार्यालय	सब डिभिजन	कर्मचारी संख्या	कैफियत
१	उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय		४५	भवनको अप्रयाप्तता भएकोले थप नयाँ भवनको आवश्यकता देखिएको
२	प्रदेश वन निर्देशनालय		२७	
३	वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र		१०	
४	प्रदेश उद्योग निर्देशनालय		१४	
५	घरेलु कार्यालय		१७	
६	भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय, पर्वत		१७	
७	भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय, तनहुँ		१७	
८	डिभिजन वन कार्यालय, मनाड		१७	
९	डिभिजन वन कार्यालय, मुस्ताङ		१७	
१०	डिभिजन वन कार्यालय, म्याग्दी	६	४४	
११	डिभिजन वन कार्यालय, गोरखा	६	५०	
१२	डिभिजन वन कार्यालय, तनहुँ	८	६०	२ वटा सब डिभिजन कार्यालयको भवन नभएको
१३	डिभिजन वन कार्यालय, बाग्लुङ	८	५५	
१४	डिभिजन वन कार्यालय, पर्वत	६	४५	
१५	डिभिजन वन कार्यालय, नवलपरासी (बर्द्घाट सुस्तापुर्व)	८	११०	२ वटा सब डिभिजन कार्यालयको भवन नभएको
१६	डिभिजन वन कार्यालय, लमजुङ	६	४५	३ वटा सब डिभिजन कार्यालयको भवन नभएको
१७	डिभिजन वन कार्यालय, कास्की	६	५०	३ वटा सब डिभिजन कार्यालयको भवन नभएको र १ वटा जिर्ण अवस्थामा रहेको
१८	डिभिजन वन कार्यालय, स्याङ्जा	८	५५	
१९	घरेलु तथा साना उद्योग विकास समिति			

अनुसूची २ : गण्डकी प्रदेशमा अवस्थित हिमालको विवरण

क्र.स.	हिमश्रृंखलाको नाम	हिमालको नाम	उचाइ (मिटर)	विश्वमा स्थान	कैफियत
१	धौलागिरी	धौलागिरी	८९६७	७ औं	मे १३, १९६० पहिलो पटक आरोहण गरिएको
२	मनसिरी	मनास्लु	८९५६	८ औं	मे ९, १९५६ पहिलो पटक आरोहण भएको
३	अन्नपूर्ण	अन्नपूर्ण प्रथम	८०९१	१० औं	जुन ३, १९५० मा पहिलो पटक आरोहण गरिएको ८ हजार उचाइको हिमाल
४	अन्नपूर्ण	अन्नपूर्ण प्रथमको मध्य	८०५१		
५	अन्नपूर्ण	अन्नपूर्ण प्रथमको पूर्व	८०१०		
६	अन्नपूर्ण	अन्नपूर्ण दोस्रो	७९३७	१६ औं	
७	धौलागिरी	धौलागिरी दोस्रो	७७५१	३० औं	
८	धौलागिरी	धौलागिरी तेस्रो	७७१५		
९	धौलागिरी	धौलागिरी चौथो	७६६१		
१०	अन्नपूर्ण	अन्नपूर्ण फाड	७६४७		
११	धौलागिरी	धौलागिरी पांचौ	७६१८		
१२	अन्नपूर्ण	अन्नपूर्ण तेस्रो	७५५५	४२ औं	
१३	अन्नपूर्ण	अन्नपूर्ण चौथो	७५२५		
१४	अन्नपूर्ण	खाङ्गसार कांग	७४८५		
१५	अन्नपूर्ण	गंगापूर्ण	७४५५	५९ औं	
१६	धौलागिरी	चुरेन हिमालको मध्य	७३८५	७२ औं	
१७	धौलागिरी	चुरेन हिमाल पूर्व	७३७१		
१८	धौलागिरी	चुरेन हिमाल पश्चिम	७३७१		
१९	धौलागिरी	धौलागिरी छैठौ	७२६८		
२०	धौलागिरी	पिउथा हिमचुली (धौलागिरी साताँ)	७२४६	९५ औं	
२१	अन्नपूर्ण	अन्नपूर्ण दक्षिण	७२१९	१०१ औं	

२२	अन्नपूर्ण	तार्के कांग	७२०२		
२३	धौलागिरी	गुर्जा	७१९३		
२४	अन्नपूर्ण	लाचेनल चुचुरो	७१४०		
२५	अन्नपूर्ण	तिलिचो चुचुरो	७१३४		
२६	अन्नपूर्ण	निलगिरी उत्तर	७०६१		
२७	अन्नपूर्ण	माछापुच्छे	६९९३		कुमारी हिमाल (वि.सं. २०२० पछि आरोहाण गर्ने प्रतिबन्ध)
२८	अन्नपूर्ण	निलगिरी मध्य	६९४०		
२९	अन्नपूर्ण	निलगिरी दक्षिण	६८३९		
३०	अन्नपूर्ण	हिउचुली	६४४१		
३१	अन्नपूर्ण	गन्धर्वचुली	६२४८		

अनुसूची ३ : गण्डकी प्रदेशमा सञ्चालनमा रहेका पदमार्गहरू

क्र.स.	पदमार्गको नाम	रेन्ज	लाम्चे दिन	कैफियत
१	अन्नपूर्ण बेस क्याम्प ट्रैक	अन्नपूर्ण	७ – १०	
२	अन्नपूर्ण सर्किट ट्रैक	अन्नपूर्ण	१४ – १८	संकटग्रस्त
३	घोरेपानी, घान्दुक ट्रैक (पुनर्हिल)	अन्नपूर्ण	४ – ७	
४	मर्दी हिमाल ट्रैक	अन्नपूर्ण	५ – ७	
५	ख्यर बाराही/खोप्रा ट्रैक	अन्नपूर्ण	७ – ९	प्रबद्धन आवश्यक
६	अन्नपूर्ण सामुदायिक ट्रैक	अन्नपूर्ण	७ – ८	प्रबद्धन आवश्यक
७	माछापुच्छे मोडेल ट्रैक (टान)	अन्नपूर्ण	७ – ८	प्रबद्धन आवश्यक
८	कापुचे लेक ट्रैक	अन्नपूर्ण	५ – ७	नयाँ
९	पञ्चासे ट्रैक	अन्नपूर्ण	४ – ५	
१०	फेवा फेरो ट्रैक	अन्नपूर्ण	४ – ५	प्रबद्धन आवश्यक
११	रोयल ट्रैक	अन्नपूर्ण	३ – ४	सन् १९८० मा बेलायतका राजकुमार चाल्सले शुरू गरेका
१२	मिलेनियम ट्रैक	अन्नपूर्ण	५ – ७	प्रबद्धन आवश्यक
१३	घान्दुक सर्किट ट्रैक	अन्नपूर्ण	२ – ३	

१४	धम्पुस/अष्ट्रेलियन क्याम्प ट्रैक	अन्नपूर्ण	४ – ५	
१५	सिक्लेस इको ट्रैक	अन्नपूर्ण	४ – ५	प्रबद्धन आवश्यक
१६	हिडेन लेक ट्रैक	अन्नपूर्ण	६ – ८	प्रबद्धन आवश्यक
१७	मिसोकान्तला पास	अन्नपूर्ण	१४ – १८	चुनौतिपूर्ण र प्रबद्धन गर्न आवश्यक
१८	नार-फु ट्रैक	अन्नपूर्ण	९ – १०	
१९	दाङसिङ मोहरिया ट्रैक	अन्नपूर्ण	४ – ५	प्रबद्धन आवश्यक
२०	पर्वत इको ट्रैक	अन्नपूर्ण	५ – ६	प्रबद्धन आवश्यक
२१	जोमसोम मुक्तिनाथ ट्रैक	अन्नपूर्ण	७ – १०	वैकल्पिक पदमार्ग आवश्यक
२२	उपल्लो मुस्ताङ ट्रैकिङ	अन्नपूर्ण	१२ – १४	वैकल्पिक पदमार्ग आवश्यक
२३	नार-फु टारिला पास	अन्नपूर्ण	१६ – २५	साहसिक यात्राका लागि उपयोगी, प्रबद्धन आवश्यक
२४	सिरुवाड पास	अन्नपूर्ण	२५ – २८	साहसिक यात्राका लागि उपयोगी, प्रबद्धन आवश्यक
२५	पोइकर लेक ट्रैक	अन्नपूर्ण	७ – १०	प्रबद्धन आवश्यक
२६	किर्कु पास ट्रैक	अन्नपूर्ण	७ – ९	साहसिक यात्राका लागि उपयोगी, प्रबद्धन आवश्यक
२७	नामुल्ला पास ट्रैक दु तिमाड	अन्नपूर्ण	१२ – १४	साहसिक यात्राका लागि उपयोगी, प्रबद्धन आवश्यक
२८	अन्नपूर्ण नर्थ बेस क्याम्प ट्रैक	अन्नपूर्ण		प्रबद्धन आवश्यक
२९	नाच्याड निलगिरी बेस क्याम्प ट्रैक	अन्नपूर्ण		प्रबद्धन आवश्यक
३०	धौलागिरी सर्किट ट्रैकिङ	धौलागिरी	१८ – २१	साहसिक यात्राका लागि उपयोगी, प्रबद्धन आवश्यक
३१	गुर्जा हिमाल ट्रैक	धौलागिरी	१२ – १४	प्रबद्धन आवश्यक
३२	चुरीन हिमाल ट्रैक	धौलागिरी	१२ – १४	नयाँ, प्रबद्धन आवश्यक
३३	धौलागिरी साउथ बेस क्याम्प	धौलागिरी	१० – १२	नयाँ, प्रबद्धन आवश्यक
३४	ढोरपाटन इको ट्रैक	धौलागिरी	७ – १०	प्रबद्धन आवश्यक
३५	धौलागिरी आइसफल	धौलागिरी	८ – १०	नयाँ, प्रबद्धन आवश्यक
३६	मनास्लु सर्किट ट्रैकिङ	मनास्लु	१७ – २०	
३७	तल्लो मनास्लु ट्रैक	मनास्लु	७ – ८	
३८	चुम भ्याली ट्रैकिङ	मनास्लु	२० – २२	प्रबद्धन आवश्यक
३९	भवरकोट पदमार्ग	पर्वत		नयाँ निर्मित

स्रोत : ट्रैकिङ एसोसिएसन अफ नेपाल, पोखरा

अनुसूची ४ : स्थानीय तह अनुसार वन क्षेत्रको विवरण

क्र. स.	जिल्ला	कुल क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	वनको क्षेत्रफलवर्ग कि.मि. (%)	स्थानीय तहकोसं ख्या	स्थानीय तहकोनाम	वडा संख्या	कुल क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	वनको क्षेत्रफलवर्ग कि.मि. (%)	सापुदारि क वनकोक्षेत्रफ ल वर्ग कि.मि.	कदुचितरी वनकोसं ख्या	क. वनको क्षेत्रफलवर्ग कि.मि.	
१	गोरखा	३६४६.९	१३२१.१ (३७%)	१	गोरखा नगरपालिका	१४	१३१.९	४३.६ (३३%)	७६	४२.२	८	०.४
२	पालुडार नगरपालिका	१०	१५८.६	२	पालुडार नगरपालिका	१०	१५८.६	४३.२ (२७%)	७०	३७.८	४०	१.१
३	सुल्कोट गाउँपालिका	८	२००.६	३	सुल्कोट गाउँपालिका	८	२००.६	११९ (११%)	५६	४६.८		
४	सिरानचोक गाउँपालिका	८	१२१.७	४	सिरानचोक गाउँपालिका	८	१२१.७	४६.३ (३८%)	४१	१०.४	६	०.२
५	अजिरकोट गाउँपालिका	६	११८.६	५	अजिरकोट गाउँपालिका	६	११८.६	१७.८ (४९%)	३६	११.१	१८	०.८
६	आरुधाट गाउँपालिका	१०	१६०.८	६	आरुधाट गाउँपालिका	१०	१६०.८	११.९ (५६%)	४८	२.७		
७	गण्डकी गाउँपालिका	८	१२३.९	७	गण्डकी गाउँपालिका	८	१२३.९	५१.३ (४१%)	५३	१६.९	१०६	३.१
८	चन्द्रबी गाउँपालिका	७	१३४८.८	८	चन्द्रबी गाउँपालिका	७	१३४८.८	३८५ (२३%)	३	०.३		

क्र. स.	जिल्ला	कुल क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	वनको क्षेत्रफलवर्ग कि.मि. (%)	स्थानीय तहकोसं ज्ञा	स्थानीय तहकोनाम	वडा संख्या	वनको क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	सामुदायि क कुल क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	सामुदायि क क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	कबुलियती वनकोक्षेत्रफ ल वनकोसं ज्ञा	क. वनको क्षेत्रफलव र्ग कि.मि.
१	प्रभास हस्ती	६	३२९.४ (५३%)	६	दृष्टपोखरी गाउँपालिका	६	१५३.३	११६.६ (६०%)	११६.६ (६०%)	११६.६ (६०%)	११६.६ (६०%)
२	दोर्दी	७	३१०.९	९	दोर्दी गाउँपालिका	९	३१०.९	१६८.४ (५८%)	१६८.४ (५९%)	१६८.४ (५९%)	१६८.४ (५९%)
३	मध्याङ्गुङ्गी	८	३५४.४	८	मध्याङ्गुङ्गी गाउँपालिका	८	१९७.३	१५४.४ (५९%)	१५४.४ (५९%)	१५४.४ (५९%)	१५४.४ (५९%)
४	भानु नगरपालिका	९	१८४.३	१३	भानु नगरपालिका	१३	१८४.३	६९.६ (३८%)	६९.६ (३८%)	६९.६ (३८%)	६९.६ (३८%)
५	चिमाद नगरपालिका	१०	१२९.३	१०	चिमाद नगरपालिका	१०	१२९.३	५८.४ (४५%)	५८.४ (४५%)	५८.४ (४५%)	५८.४ (४५%)
६	च्यास नगरपालिका	११	२४७.८	१४	च्यास नगरपालिका	१४	२४७.८	१२५६.६ (५१%)	१२५६.६ (५१%)	१२५६.६ (५१%)	१२५६.६ (५१%)
७	शुक्लवाराण्डकी नगरपालिका	१२	१४४.८	१२	शुक्लवाराण्डकी नगरपालिका	१२	१४४.८	८७.७ (५३%)	८७.७ (५३%)	८७.७ (५३%)	८७.७ (५३%)
८	आँखबैरेनी गाउँपालिका	१३	१२८	१३	आँखबैरेनी गाउँपालिका	१३	१२८	७८.५ (५१%)	७८.५ (५१%)	७८.५ (५१%)	७८.५ (५१%)
९	तनहुँ	१४	१५९२.९	१४	तनहुँ	१४	१५९२.९	८८० (५१%)	८८० (५१%)	८८० (५१%)	८८० (५१%)

क्र. स.	जिल्ला	कुल क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	वनको क्षेत्रफलवर्ग कि.मि. (%)	स्थानीय तहकोसं ज्ञा	स्थानीय तहकोनाम	आनीय तहकोनाम	सामुदायिक वनको क्षेत्रफल कि.मि. (%)		सामुदायिक वनको क्षेत्रफल कि.मि. (%)		क. वनको क्षेत्रफलवर्ग कि.मि.
							वडा मंड्जा	कुल क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	वडा मंड्जा	कुल क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	
८	भैरोट नगरपालिका	१	७८.२	१२८.४	१२८.४	४६.२	३०.८	(३८%)	२२.२	(३९%)	
९	वालिङ नगरपालिका	१४	१२८.४	१२८.४	१२८.४	४६.२	३०.८	(३८%)	२२.२	(३९%)	
१०	अर्जुनचौपारी गाउँपालिका	६	५७.२	५७.२	५७.२	२२.२	२२.२	(३९%)	३६.२	(५२%)	
११	आँधिखोला गाउँपालिका	३	६०.३	६०.३	६०.३	३९.२	३९.२	(५३%)	३९.२	(५३%)	
१२	कालीगांडकी गाउँपालिका	७	७३.५	७३.५	७३.५	३२.१	३२.१	(५६%)	३२.१	(५६%)	
१३	फैदीखोला गाउँपालिका	५	५६.७	५६.७	५६.७	३९.८	३९.८	(५६%)	३९.८	(५६%)	
१४	विरुवा गाउँपालिका	८	९५.८	९५.८	९५.८	३२.१	३२.१	(४६%)	३२.१	(४६%)	
१५	हरिनास गाउँपालिका	७	८७.६	८७.६	८७.६	४६.४	४६.४	(४८%)	४६.४	(४८%)	

क्र. स.	लिला	कुल क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	वनको क्षेत्रफलवर्ग कि.मि. (%)	स्थानीय तहकोताम	स्थानीय तहकोताम	वडा संख्या	वनको क्षेत्रफलवर्ग कि.मि. (%)	सामुदायिक वनको क्षेत्रफलवर्ग कि.मि. (%)	कबुलियती वनको क्षेत्रफलवर्ग कि.मि. (%)	क. वनको क्षेत्रफलवर्ग कि.मि. (%)	
						कार्सी	मनाङ	लालिका	लालिका	लालिका	
४	१	२०८४.६	९३९.२ (४६%)	?	अन्वर्पूर्ण गाउँपालिका	११	४१७.८	५४४.६	१६७.६ (४०%)		
५	२	२	२	२	माल्हापुङ्गे गाउँपालिका	९	४१७.८	५४४.६	२२७.९ (४२%)		
६	३	३	३	३	मादी गाउँपालिका	१२	५६३.१	५६३.१	३०४ (५४%)		
७	४	४	४	४	रुप्या गाउँपालिका	७	९४.८	९४.८	५५.२ (५८%)		
८	५	५	५	५	पोखरा महानगरपालिका	३३	४६४.३	४६४.३	१९५.४ (४२%)		
९	६	६	६	६	चामे गाउँपालिका	५	७८.९	७८.९	२१.६ (२७%)		
१०	७	७	७	७	तारफू गाउँपालिका	६	८३७.६	८३७.६	२९.९ (४%)		
११	८	८	८	८	ताशोड गाउँपालिका	९	७०९.६	७०९.६	१७६.६ (२५%)		
१२	९	९	९	९							
१३	१०	१०	१०	१०							

क्र. स.	जिल्ला	कुल क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	वनको क्षेत्रफलवर्ग कि.मि. (%)	स्थानीय तहकोताम जाता	स्थानीय तहकोसंज्ञा जाता	स्थानीय तहकोताम जाता	सामुदायिक वनको क्षेत्रफलवर्ग कि.मि. (%)		सामुदायिक वनको क्षेत्रफलवर्ग कि.मि. (%)	क. वनको क्षेत्रफलवर्ग कि.मि.	
							कुल क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	वडा संख्या			
४	०	५०	३५६४.२	४	८	नेपाल गाउँपालिका	१	६९४.७	५३.३	५९.७	५३.३
५	१	५१	२८४.९ (८%)	१	१	घरपाटड-गाउँपालिका	१	३९२.८	५९.७	१११.७	१११.७ (११%)
६	२	५२	२	२	शासाङ-गाउँपालिका	१	२८६.६	१११.६	१११.६	१११.६ (४२%)	१११.६ (४२%)
७	३	५३	३	३	दालोमे-गाउँपालिका	१	१३४७.९	५३.९	५३.९	५३.९ (४%)	५३.९ (४%)
८	४	५४	४	४	लोमन्थाङ-गाउँपालिका	१	७२४.९	२२.३	२२.३	२२.३ (३%)	२२.३ (३%)
९	५	५५	५	५	वाहाङ-मुत्तिखेत गाउँपालिका	१	८८५.८	२९.६	२९.६	२९.६ (३%)	२९.६ (३%)
१०	६	५६	६	६	अल्पूण्ड-गाउँपालिका	१	५५६.६	२८४.७	२८४.७	२८४.७ (५१%)	२८४.७ (५१%)
११	७	५७	७	७	धबलानिरी-गाउँपालिका	१	१०३६.८	३९९.९	३९९.९	३९९.९ (३८%)	३९९.९ (३८%)

क्र. स.	जिल्ला	कुल क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	वनको क्षेत्रफलवर्ग कि.मि. (%)	स्थानीय तहकोसं ज्ञा	स्थानीय तहकोसं ज्ञा	सामुदायिक वनको क्षेत्रफलवर्ग कि.मि. (%)		वनकोसं ज्ञा	क्षेत्रफल वर्ग कि.मि.	कबुलियती वनकोसं ज्ञा	क. वनको क्षेत्रफलव र्ग कि.मि.
						कुल क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	वडा संज्ञा	कामुक सामुदायिक वनकोसं ज्ञा	वनकोसं ज्ञा	वनकोसं ज्ञा	वनकोसं ज्ञा
१	विहारी गाउँपालिका	५	१४.५ (३२%)	४४.८	४४.८	१४.५ (३२%)	२०	११	११	११	११
२	कुम्घमा नगरपालिका	६	१३.२ (४५%)	१४	१४	१३.२ (४५%)	१६	१६	१६	१६	१६
३	फलेचास नगरपालिका	७	१५.७ (५०%)	११	११	१५.७ (५०%)	८२	८२	८२	८२	८२
४	वरेङ्ग गाउँपालिका	८	१५.३ (४८%)	८	८	१५.३ (४८%)	३३	३३	३३	३३	३३
५	काठेखोला गाउँपालिका	९	१८.९ (३७%)	१८	१८	१८.९ (३७%)	४९	४९	४९	४९	४९
६	तमानखोला गाउँपालिका	१०	१७.८ (६६%)	१८	१८	१७.८ (६६%)	३०	३०	३०	३०	३०
७	ताराखोला गाउँपालिका	११	१२९.६ (७८%)	१८	१८	१२९.६ (७८%)	२९	२९	२९	२९	२९
८	निशीखोला गाउँपालिका	१२	३०६.९ (४९%)	१७	१७	३०६.९ (४९%)	४०	४०	४०	४०	४०
९	वाग्मुङ्ग	१३	१८३.५ (५१%)								

क्र. स.	लिला	कुल क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	वनको क्षेत्रफलवर्ग कि.मि. (%)	स्थानीय तहकोनाम	सामुदायि क क्षेत्रफल वनकोसं ज्ञा	सामुदायि क वनकोक्षेत्रफ ल वनकोसं ज्ञा	कबुलियती क. वनको क्षेत्रफलव र्ग कि.मि. %	क. वनको क्षेत्रफलव र्ग कि.मि. %	
					कुल क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	वडा संज्ञा	कुल क्षेत्रफल वनकोसं ज्ञा	कुल क्षेत्रफल वनकोसं ज्ञा	कुल क्षेत्रफल वनकोसं ज्ञा
७	८	९	१०	वडिगाड गाउँपालिका	१०	१७८.७	१०८	३४.९	३४.९
८	९	१०	११	वागलुङ नगरपालिका	११	१९८.६	१०६	१७.६	१७.६
९	१०	११	१२	गल्कोट नगरपालिका	१२	१९८.८	१०८	४३.९	४३.९
१०	११	१२	१३	जैमिनी नगरपालिका	१०	११८.७	१०८	४६	४६
११	१२	१३	१४	होरपाटन नगरपालिका	१	४७२.६	४६	४६.६	४६.६
१२	१३	१४	१५	काचासोती नगरपालिका	१७	१०८.४	१०८	२९.४	२९.४
१३	१४	१५	१६	चौडाकोट नगरपालिका	२	७७८.४	७७८.४	७७८.४	७७८.४
१४	१५	१६	१७	देवदली नगरपालिका	१७	११२.७	११२.७	५९.६	५९.६

क्र. स.	जिल्ला	कुल क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	वनको क्षेत्रफलबाट उत्पादित स्थानीय तहकोनाम छाया	स्थानीय तहकोनाम	स्थानीय तहकोनाम		वडा संख्या	कुल क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	वनको क्षेत्रफलबाट उत्पादित स्थानीय छाया	सामुदायि क कवलियती वनकोसं छाया	कवलियती वनकोसं छाया	क. वनको क्षेत्रफलब वनकोसं छाया	क. वनको क्षेत्रफलब वनकोसं छाया	
					वडा संख्या	वनको क्षेत्रफलबाट उत्पादित स्थानीय छाया								
८					४	मध्यविन्दु नगरपालिका	१६	२३३.४	१३४.७	(५७%)	१३४.७	(५७%)	१३४.७	१३४.७
९					५	बुढीकाली गाउँपालिका	६	११.९	१०.३	(४५%)	१०.३	(४५%)	१०.३	१०.३
१०					६	बुलिङ्गार गाउँपालिका	६	१४७.७	११७.७	(७९%)	११७.७	(७९%)	११७.७	११७.७
११					७	विनयीत्रिवेणी गाउँपालिका	५	२८८.१	२८८.१	(१००%)	२८८.१	(१००%)	२८८.१	२८८.१
१२					८	हुम्लेकोट गाउँपालिका	६	१८९.२	१८९.२	(१००%)	१८९.२	(१००%)	१८९.२	१८९.२
१३					९	जम्मा	२११७६.३	१९४६.३	(३७.१%)					

अनुसूची ५ : अन्य प्रयोजनको लागि उपलब्ध गराइएको वन क्षेत्रको विवरण

सि.नं.	जिल्ला	आयोजनाको नाम, ठेगाना	आयोजनाले आगटेको वन क्षेत्रको जग्गाको क्षेत्रफल (हेक्टर)		हाटाङ्गु पर्ने रुख सञ्चालन प्रयोजन स्थायी अस्थायी प्रयोजन	नेपाल सरकार (म.प.) को निर्णय मिति	जग्गाको सदरा जग्गा उपलब्ध गराईएको क्षेत्रफल (हेक्टर)	वृक्षारोपण गरेको क्षेत्रफल (हेक्टर)	कैफियत
			आयोजनाले आगटेको वन क्षेत्रको जग्गाको क्षेत्रफल (हेक्टर)	स्थायी अस्थायी प्रयोजन सञ्चालन प्रयोजन					
१	बागलुङ	महिला विकास कार्यालय	०.००५			२०६४०३००७			
२	बागलुङ	बागलुङ बहिरा संघ	०.२०३			२०६४१२०			
३	बागलुङ	बागलुङ नगर खानेपानी आयोजना	०.२२९			२०७००४१०			
४	बागलुङ	तेपाली सेना सुरक्षात गण (बिहु गा.वि.स.को शिवशुरी सा.व. र राष्ट्रिय वन)	५.०६			२०७००१०४			
५	गोरखा	दरौदी ए साना जलविद्युत आयोजनाको (३३ के.भी. प्रसारण लाईन निर्माण गर्न), कालिका पावर कंपनी लिमिटेड	०.००२	०.०१	६७	२०७३३०५१६			२४ वर्ष
६	गोरखा	तेपाली सेनालाई वन क्षेत्रको जग्गा	६.२२			२०७३१११७			सम्मका लागि
७	गोरखा	तल्लो छोटेखोला साना जलविद्युत आयोजना (१९७ कि.वा.), मान्चु गा.वि.स. ७ (पश्चिमि इन्डियारेमेन्टल पावर कंपनी लिमिटेड	०.३३			२०७४१०१२६			३० वर्षका लागि
८	गोरखा	तेपाली सेनाको राणिंह दल गणको लागि सेन्य तालिम प्रयोजनाथ, शाहिद लखन गाउँपालिका	५८.१२			२०७४०७०६			

सि.नं.	जिल्ला	आयोजनाको नाम, ठेगाना	आयोजनाले ओगटेको वन क्षेत्रको जग्गाको क्षेत्रफल (हेक्टर)	हटाउनु पर्ने रुख स्थानी प्रयोजन	नेपाल सरकार (म.प.) को निर्णय मिति	जग्गाको सदर्या जग्गा उपलब्ध गराईएको क्षेत्रफल (हेक्टर)	वृक्षारोपण गरेको क्षेत्रफल (हेक्टर)	कैफियत
९	गोरखा	मस्याङ्गडी काठमाडौं २२० के.मी. प्रशारण आयोजना निर्माण गर्ने	२१.३६	२०७४/०६/२३	२०७५/०६/२३	२०७५/०६/२३	२५ वर्ष सम्मकालागि	२५ वर्ष सम्मकालागि
१०	कास्की	मदक्खोला जलविद्युत आयोजना (१० मे.वा.)	२.११	२.११	२०७५/०६/२३	२०७५/०६/२३	२०७५/०६/२३	२०७५/०६/२३
११	कास्की	अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र अन्तर्गत लम्से कृषि केन्द्र	४.७९२	४.७९२	२०४९/१०/०५	२०४९/१०/०५	२०४९/१०/०५	२०४९/१०/०५
१२	कास्की	मत्स्य विकास केन्द्र, पोखरा	०.४५६	०.४५६	२०५०/०६/३३	२०५०/०६/३३	२०५०/०६/३३	२०५०/०६/३३
१३	कास्की	अन्नपूर्ण केवलाकर प्रा.लि. सराइकोट गा.वि.सा.	१.०७	१.०७	२२९	२२९	२०७५/११/०५	४० वर्षको लागि
१४	कास्की	सार्दीघोला जलविद्युत आयोजना (४ मे.वा.), अन्नपूर्ण सरक्षण क्षेत्र	३.६३	३.६३	५६६	२०७५/०३/२६	२०७५/०३/२६	२५ वर्षको लागि
१५	कास्की	माथिल्लो मादी जलविद्युत आयोजनाको १३२ के.भी. प्रशारण लाईन (मादी पावर प्रा.लि.)	०.२६३	११.१९	१३९	२०७५/०६/३०	२०७५/०६/३०	२५ वर्षको लागि

सि.नं.	जिल्ला	आयोजनाको नाम, ठेगाना	आयोजनाले ओगटेको वन क्षेत्रको जग्गाको क्षेत्रफल (हेक्टर)	हिटाउनु पर्ने रख संख्या	नेपाल सरकार (म.प.) को निष्प. सिति	जग्गाको सदरा जग्गा उपलब्ध गराईएको क्षेत्रफल (हेक्टर)	वृक्षारोपण गरेको क्षेत्रफल (हेक्टर)	कैफियत	लागि
						स्थायी प्रयोजन			
१६	लमजुङ	नेपाल दुरसङ्घार टेलिकम टावर आयोजना, उदीपूर	०.०३		२०४९११२०				
१७	लमजुङ	सुपरदोर्दी जलविद्युत आयोजना (४९.६ मे.वा.), ढोडेनी ८ र ९ (पिपल्स हाइडो पावर कम्पनी लि.)	४.८३		१४५१२	२०७३०१०९१			२३ वर्षको लागि
१८	लमजुङ	चादी जलविद्युत आयोजना, बाहुनडाँडा गा.वि.स., (चादी हाइडोपावर लिमिटेड)	३.९४		४९	२०७३०११२१			२३ वर्षको लागि
१९	लमजुङ	भुलभुले मध्यमस्ताइडी १३२ के.भी. प्रशारण लाईन (नेपाल विद्युत प्राधिकरण)	०.०१३	१.४३२	१७३	२०७३०१०७			२४ वर्षको लागि

सि.नं.	जिल्ला	आयोजनाको नाम, ठेगाना	आयोजनाले ओगटेको वन क्षेत्रको जग्गाको क्षेत्रफल (हेक्टर)		जग्गाको सदर्ता जग्गा उपलब्ध-गराईको क्षेत्रफल (हेक्टर)		वृक्षारोपण गरेको क्षेत्रफल (हेक्टर)	कैफियत (हेक्टर)
			हाटाउनु पर्ने रख संख्या	नेपाल सरकार (म.प.) को निर्णय मिति क्षेत्रफल (हेक्टर)				
२०	लमजुङ	छून्दीखोला जलविद्युत आयोजना (२ मे.वा.) फलेनी गा.वि.स. १ र २ (छ्याङ्गी हाइडो पावर लि.)	०.२७	२०७३११०९				२० वर्षको लागि
२१	लमजुङ	तल्लो न्यादी जलविद्युत आयोजना, वेभेरियन हाइडो पावर नेपाल	२.७	२०६३०४०९				
२२	लमजुङ	राधी जलविद्युत आयोजना, घेर्मा गा.वि.स. को हिमाली सा.व.	०.९३	२०६१०८१८				
२३	लमजुङ	माथिल्लो मस्याङ्गी ए जलविद्युत आयोजना (अन्तपूर्ण संरक्षण क्षेत्रको ०.५७५, रास्तिय वनको ६.००%)	६.६५	२०७००८११				
२४	लमजुङ	तार्क्याट लेउरेनी (पाराङ्गु भञ्ज्याड) सडक उप आयोजना	३.२२	५९३	२०७३०३१६			
२५	लमजुङ	माथिल्लो देवी ए जलविद्युत आयोजना निर्माण गर्ने, होडेनी ७ र ८ (लिवर्टी इनर्जी कम्पनी लि.)	३.४७	२०	२०७४०१०७			३२ वर्ष सम्मका लागि

सि.नं.	जिल्ला	आयोजनाको नाम, ठेगाना	आयोजनाले ओगटेको वन क्षेत्रको जग्गाको क्षेत्रफल (हेक्टर)		जग्गाको सदर्ता जग्गा उपलब्ध गराईएको क्षेत्रफल (हेक्टर)		वृक्षरोपण नेपाल सरकार (म.प.) को निधि सिद्धि क्षेत्रफल (हेक्टर)	गरेको क्षेत्रफल गराईएको क्षेत्रफल (हेक्टर)	कैफियत
			स्थायी प्रयोजन	अस्थायी प्रयोजन	हटाउनु पर्ने रूचि संख्या	जग्गा उपलब्ध गराईएको क्षेत्रफल (हेक्टर)			
२६	लमजुङ	दोदीखोला जलविद्युत आयोजना (२७ मे.वा.) (हिमालयन पावर पार्टनर प्रा.लि.)	०.२६५	१२	२०७३१९२९				२९ वर्ष सम्मका लागि
२७	मुस्ताङ	लेतो प्राचीनिक शिखालय, लेतो	१३			२०४८०४०५			
२८	मुस्ताङ	थापाखोला जलविद्युत आयोजना (माउण्ट कैलास इनर्जी प्रा.लि.)	०.९४५			२०६९११२८			
२९	म्याग्दी	घलेम्दीखोला जलविद्युत आयोजना (४ मे.वा.) अन्तपूर्ण संरक्षण क्षेत्र अन्तर्गत	१.९	१५०	२०७३१११४				३४ वर्षको लागि
३०	म्याग्दी	मिट्टीखोला जलविद्युत आयोजना (४२ मे.वा.) (अन्तपूर्ण संरक्षण क्षेत्र नारच्छाड गा.वि.स. ३), प्रबर्धक रोपष्ट इनर्जी लिमिटेड	८	१०७	२०७३०५१२३				

सि.नं.	जिल्ला	आयोजनाको नाम, ठेगाना	आयोजनाले ओगटेको वन क्षेत्रको जग्गाको क्षेत्रफल (हेक्टर)		जग्गाको सदरा जग्गा उपलब्ध गराईएको क्षेत्रफल (हेक्टर)		वृक्षारोपण गरेको क्षेत्रफल (हेक्टर)		कैफियत	
			हाताउनु पर्ने रख संचालनाले प्रयोजन	नेपाल सरकार (म.प.) को निष्पि मिति	हाताउनु पर्ने रख संचालनाले प्रयोजन	नेपाल सरकार (म.प.) को निष्पि मिति	वृक्षारोपण गराईएको क्षेत्रफल (हेक्टर)	कैफियत	वृक्षारोपण गराईएको क्षेत्रफल (हेक्टर)	कैफियत
३१	स्याही	घारखेला जलविद्युत आयोजना (८.३० मे.वा.) अन्तर्पूँ गा.पा. ५ र ६ (अन्तर्पूँ संरक्षण क्षेत्र अन्तर्गत) (प्रवर्धक: स्पार्सी हाइडोपावर लि.)	३.४५	१.८	१६४	२०७४१०१५	२०७४१०१५	२० वर्ष सम्मका लागि	२० वर्ष सम्मका लागि	
३२	स्याही	निलगिरीखोला जलविद्युत आयोजना (३८ मे.वा.) अन्तर्पूँ गा.पा. ४ (अन्तर्पूँ संरक्षण क्षेत्र अन्तर्गत) (प्रवर्धक : निलगिरी खोला हाइडोपावर कंपनी लिमिटेड)	१०.५	२	४९६	२०७४१०१५	२०७४१०१५	२० वर्ष सम्मका लागि	२० वर्ष सम्मका लागि	
३३	नवलपारासी	नेपाल विद्युत प्राधिकरण, अस्ताखोला	०.१७				२०४९१०६१२९			
३४	नवलपारासी	नेपाल विद्युत प्राधिकरण शाखा कार्यालय, नवलपारासी	२				२०५४१०१२३			
३५	नवलपारासी	हेटौडा वर्द्धाट २२० के.भी. (चितवन, नवलपारासी)	१९३.२				२०६६१०७२३	६९६		
३६	नवलपारासी	तम्सरिया गा.वि.स. चोरमारा	०.७५				२०७५१०५१९			
३७	नवलपारासी	अर्योली गा.वि.स. वडा नं. ९ डण्डा	२.२				२०७५१०५२०			
३८	नवलपारासी	तम्सरिया गा.वि.स. वडा नं. ४	०.४				२०७५१०२९	८-०-०-३ रेपनी		

सि.नं.	जिल्ला	आयोजनाको नाम, ठेगाना	आयोजनाले ओगटेको वन क्षेत्रको जग्गाको क्षेत्रफल (हेक्टर)		हटाउनु पर्ने रूप संख्या		नेपाल सरकार (म.प.) को निष्पि मिति	जग्गाको सदरा जग्गा उपलब्ध गरेको क्षेत्रफल (हेक्टर)	वक्षारोपण गरेको क्षेत्रफल (हेक्टर)	कैफियत
			स्थापी	अस्थापी प्रयोजन	स्थापी	अस्थापी प्रयोजन	निष्पि मिति	जग्गाको सदरा जग्गा उपलब्ध गराईएको क्षेत्रफल (हेक्टर)	वक्षारोपण गरेको क्षेत्रफल (हेक्टर)	कैफियत
३९	नवलपरासी	सर्वोत्तम सिमेन्ट प्रा.लि., रामतार ९	५.१३		२०७३१११७					वर्दिमा ४० वर्षको लागि
४०	नवलपरासी	ग्रामीण आवास तथा वस्ती निकास कम्पनी लि., विकेणी	४०.८		२०८९०७५२७					
४१	नवलपरासी	गा.वि.स.को कार्यालय तमस्याको लागि स्थान्य केन्द्र भवन निर्माण	०.१५		२०५६०५१२३					
४२	नवलपरासी	काचासोरी सामा सहरी खानेपारी सरसफाई	०.१२		२०६३०५१२६					
४३	नवलपरासी	सुकुमारी समस्या समाधान आयोग, नवलपरासी	१.१५		२०५२०३१९					
४४	नवलपरासी	सुकुमारी समस्या समाधान आयोग, नवलपरासी	१३.७		२०५२०४०१					
४५	नवलपरासी	दौे जातिलाई जग्गा सदराभर्ना दिएको	१४.२८		२०५५०१९१२३					
४६	नवलपरासी	नेपाल टेलिभिजन	०.०२९		२०४९०६१२६					
४७	नवलपरासी	जिल्ला प्रहरी कार्यालयलाई दंगा प्रहरी गण स्थापना गर्न	१३.६		२०५२०१२९					

सि.नं.	जिल्ला	आयोजनाको नाम, ठेगाना	आयोजनाले ओगटेको वन क्षेत्रको जग्गाको क्षेत्रफल (हेक्टर)	हटाउनु पर्ने रूप स्थानी प्रयोजन	नेपाल सरकार (म.प.) को निर्णय मिति	जग्गाको सदर्ता जग्गा उपलब्ध गराईएको क्षेत्रफल (हेक्टर)	वृक्षारोपण गरेको क्षेत्रफल (हेक्टर)	कैफियत
४८	नवलपरासी	निवेणीधाम वालिमकी आश्रम मार्थि नारायणी नदी मार्थि क्फोलुंगे पूल निर्माण			१५	२०७५।१।२०		माट्यवर्ती क्षेत्र
४९	नवलपरासी	नवजागरण बहुमुखी आमास्प, चोरमारा	०.७५		२०७५।१।१९	०.६८८		
५०	नवलपरासी	नेपाल मध्यविन्द सामुदायिक स्मृति अस्पताल	२.२		२०७५।१।१९			
५१	नवलपरासी	रैंडाकोट पिपलडाँडा सडक योजनाको स्तरोन्नतिको लागि	१३.६१		८३३	२०७५।१।२१		
५२	पर्वत	चण्डीका सशस्त्र प्रहरी गण	४.३९६			२०५८।०।११		
५३	पर्वत	कुम्सा तल्लो मार्दी १३२ के.भी. प्रशारण लाइन आयोजना निर्माण गर्न	०.४५१	८.१९८	४२२५	२०७५।०।१२		२४ वर्ष सम्मका लागि
५४	पर्वत	कालीगाङ्गको कोरीडोर २२० के.भी. दाना कुँमा प्रशारण लाइन म्यानदी र पर्वत	२.५८७	५६.०६	४२०८	२०७५।०।१३		२४ वर्ष सम्मका लागि
५५	तनहुँ	बान्दिपुर माउण्टेन रिस्टॉट	०.९७			२०५४।१।२०		

सि.नं.	जिल्ला	आयोजनाको नाम, ठेगाना	आयोजनाले ओगटेको बन क्षेत्रको जग्गाको क्षेत्रफल (हेक्टर)		होठाउनु पर्ने रुख	नेपाल सरकार (म.प.) को सभ्या प्रयोजन	जग्गाको सदर्या जग्गा उपलब्ध गराईएको क्षेत्रफल (हेक्टर)	वृक्षारोपण गरेको क्षेत्रफल (हेक्टर)	कैफियत
			स्थायी	अस्थायी					
५६	तनहुँ	नेपाल विद्युत प्राधिकरण, मध्य मस्ताइडी जलविद्युत आयोजना १३२ के.भी. आयोजना १३२ के.भी. आयोजना प्रशारण लाइन (तनहुँ, गोखर्बा, लमजुँ)	९.१५		२०६५०५५११				
५७	तनहुँ	मध्य मस्ताइडी जलविद्युत आयोजना १३२ के.भी. आयोजना प्रशारण लाइन	१४.५८		२०७०१०७१४				
५८	तनहुँ	वाखा अनुसन्धान केन्द्र, कृषि अनुसन्धान परिषद्	६५		२०५०१०६१८				
५९	तनहुँ	नेपाल दुरसञ्चार सम्पादन टोकिकम टा.आ. आयोजना ०.०९	०.०९		२०५०१०४०६				
६०	तनहुँ	बान्दपुर केवलकार प्रा.लि. बान्दपुर गा.वि.स. ४	१.२९		४४५	२०७११०१२			
६१	तनहुँ	तनहुँ जलविद्युत आयोजना (१२७ मे.वा.) तनहुँ ताहडोपावर लि.	४१७.२		१८१५.१	२०७४०५४२६			
		जम्मा	९८८.७	८१.५५	२०९३८४				

अनुसूची ६ : मानव कल्याणस्तु द्वारा न्यायिकरणका लागि रहत कितरणको विवरण

पिल्ला	वर्ष	सम्बन्धित कल्याणस्तु	कृषि / पशुधन कल्ति				मानविय कल्ति			जम्मा घटना संख्या	विवरित राहत रकम रु.
			बाला / बोका	भेडा	बंगर	गाई/गोद	रांगा/झैसी	केनावरी	सामाज्य घाइते		
गोरखा	०७०/७१									०	
लमजुङ	०७०/७१	भालु, चितुवा			१		३	२		६	७५०००
तनहुँ	०७०/७१									०	
स्याङ्गजा	०७०/७१	चितुवा					१	३		४	१०५४०००
कास्की	०७०/७१									०	
मनाङ	०७०/७१									०	
मुस्ताङ	०७०/७१									०	
स्यादी	०७०/७१									०	
पर्वत	०७०/७१									०	
बागलुङ	०७०/७१									०	
नवलपरासी	०७०/७१	बंदेल					१			१	५०००
गोरखा	०७१/७२									०	
लमजुङ	०७१/७२	भालु, चितुवा					१	३		५	६४८०९
तनहुँ	०७१/७२									०	
स्याङ्गजा	०७१/७२	चितुवा					१			३	६७३९०
कास्की	०७१/७२	चितुवा		२					२	३	११००००

दिल्ला	कार्ड	सम्बन्धित वन्यजन्म	कृषि/पशुधन क्षेत्र	वाका/बोका			भेडा	बंगुर	गाई/गोर	रांगा/झेसी	केवारी	लामान्च घाइते	सख्त घाइते	मृत्यु	मानविय क्षेत्र	विवरित राहत
				जम्मा	घटना	संख्या										रकम र.
मनाङ	०७१/७२	भालु													१	५००००
मुस्ताङ	०७१/७२														०	
स्थानी	०७१/७२														०	
पर्वत	०७१/७२														०	
बागलुङ	०७१/७२														०	
नवलपरासी	०७१/७२	हाटी													१	५००००
गोरखा	०७२/७३														०	
लमजुङ	०७२/७३	चितुवा													१	१५५६०
तनहुँ	०७२/७३														०	
स्याङ्जा	०७२/७३	चितुवा													१	१०
कार्की	०७२/७३	चितुवा													६	६३२६५
मनाङ	०७२/७३														०	
मुस्ताङ	०७२/७३														०	
स्थानी	०७२/७३														०	
पर्वत	०७२/७३	चितुवा													१	५१००००
बागलुङ	०७२/७३														०	

निल्ला	वर्ष	सम्बन्धित वन्यजन्तु	कृषि/पशुधन क्षति				मानवीय क्षति	जम्मा पट्टा संख्या	वितरित राहत रकम रु.
			बाढ़ा/बोका	भेड़ा	बंगु	गाई/गोरे			
नवलपरासी	०७२/७३	भालु					१	१	८५०००
गोरखा	०७३/७४							०	
लमजुङ	०७३/७४							०	
तनहुँ	०७३/७४						१	१	१०००००
स्थाइजा	०७३/७४	चितुवा	१२९		१५	११	३	१	१५९५९४६
कार्की	०७३/७४	चितुवा	१७		३	१		१६	१२७०००
मनाङ	०७३/७४							०	
मुस्ताङ	०७३/७४							०	
स्यार्दी	०७३/७४							०	
पर्वत	०७३/७४	चितुवा	१		३	१		५	१०५०००
बागलुङ	०७३/७४							०	
नवलपरासी	०७३/७४	बाघ, गौडा, बंदेरा			१		४	४	२६७३६५०
गोरखा	०७४/७५							०	
लमजुङ	०७४/७५							०	
तनहुँ	०७४/७५	चितुवा						१	१००००००
स्थाइजा	०७४/७५	चितुवा	२३२		२	१९	२		१९८

जिल्ला	वर्ष	सम्बन्धित क्षेत्र	कृषि/पशुधन क्षेत्र						मानविय क्षेत्र			जम्मा घटना संख्या	विवरित राहत रकम र.
			बाढ़ा/बोका	भेड़ा	बंगर	गाई/गोर	रोगा/चैसी	केरावारी	सामान्य घाइते	सख्त घाइते	मृत्यु		
कास्की	०७४/७५	चितुवा	३४			१०	२		१			२२	१५३८५६
मनाङ	०७४/७५											०	
मुस्ताङ	०७४/७५											०	
म्याग्दी	०७४/७५											०	
पर्वत	०७४/७५	चितुवा	४६	१		८	१		१			२८	४०००००
वाग्मुङ्ग	०७४/७५											०	
नवलपरासी	०७४/७५	बाघ, गैडा	१								३	५	३३५०९७

अनुसूची ७ : प्रदेश अन्तर्गतका उप-जलाधार क्षेत्रको विवरण

क्र.स.	जिल्ला	प्राथमिकिकरण संख्या	उपजलाधारको नाम	क्षेत्रफल (हे.)	व्यवस्थापन योजना
१	गोरखा	१	जराडखोला	३२६०.२	छ
२	गोरखा	२	सिर्दीखोला	२६६१.८	छ
३	गोरखा	३	दरौदीखोला	४३४७	छ
४	गोरखा	४	तल्लो लुदीखोला	३०८७	छैन
५	गोरखा	५	उपल्लो लुदीखोला	३३८६.३	छैन
६	गोरखा	६	बक्राड भोगटेनी क्षेत्र	३२२८.३	छैन
७	गोरखा	७	मसेलखोला	१२९९.५	छ
८	गोरखा	८	मोदीखोला	१५७५	छ
९	गोरखा	९	उपल्लो माछीखोला	४०३२	छैन
१०	गोरखा	१०	जुढीखोला	४७७२.३	छैन
११	गोरखा	११	खहरेखोला	४८६६.५	छैन
१२	गोरखा	१२	जुडी र पाउदीखोला	४५९९	छैन
१३	गोरखा	१३	बेनीखोला	२४८८.५	छैन
१४	गोरखा	१४	तान्द्राडखोला	४५३६	छैन
१५	गोरखा	१५	धमसुरखोला	३८९०.३	छैन
१६	गोरखा	१६	घ्याल्चोक भुम्लीचोक क्षेत्र	३५११	छैन

१७	गोरखा	१७	चुदीखोला	३२६०.३	छैन
१८	गोरखा	१८	उपल्लो ज्यादुलखोला	३६२२.५	छैन
१९	गोरखा	१९	प्याउलोखोला	२१५७.७५	छैन
२०	गोरखा	२०	तल्लो ज्यादुलखोला	२९९२.५	छैन
२१	गोरखा	२१	उपल्लो दोभानखोला	४८६६.५	छैन
२२	गोरखा	२२	पशुपातिखोला	२३१५.२५	छैन
२३	गोरखा	२३	भुसुण्डेखोला	२८३५	छ
२४	गोरखा	२४	आखेतखोला	३४६६	छैन
२५	गोरखा	२५	भुजेल/बाहिर खोला	७४८८	छैन
२६	गोरखा	२६	गाखुंखोला	३५७५.२५	छैन
२७	गोरखा	२७	उपल्लो नामरुडखोला	२४२५.५	छैन
२८	गोरखा	२८	हुग्दीखोला	४६९३.५	छैन
२९	गोरखा	२९	थटिकखोला	३१०२.७५	छैन
३०	गोरखा	३०	हंशपुर नेपाल क्षेत्र	३५५९.२५	छैन
३१	गोरखा	३१	स्तुलखोला	५१६६	छैन
३२	गोरखा	३२	सौरपानीखोला	२५०४.२५	छैन
३३	गोरखा	३३	लाइदीखोला	४८५१	छैन
३४	गोरखा	३४	खरिबोटखोला	४७८८	छैन
३५	गोरखा	३५	पालुड्टार क्षेत्र	३२४४.५	छैन
३६	गोरखा	३६	राइदीखोला	३९२१.७५	छैन
३७	गोरखा	३७	खारखोला	३४९६.५	छैन
३८	गोरखा	३८	तल्लो दोभानखोला	४८६६.५	छैन
३९	गोरखा	३९	उपल्लो दोभानखोला	४६३०	छैन
४०	गोरखा	४०	तल्लो नामरुडखोला	३५४३.७५	छैन
४१	गोरखा	४१	रास्चेतखोला	५०७१.५	छैन
४२	गोरखा	४२	शम्भुखोला	२८८२.२५	छैन
४३	गोरखा	४३	उहियाखोला	२५६७.२५	छैन
४४	गोरखा	४४	तल्लो दरैंदीखोला	४१२६	छैन
४५	गोरखा	४५	लापु क्षेत्र	२२९९.५	छैन

४६	गोरखा	४६	मान्दु क्षेत्र	३७४८.५	छैन
४७	गोरखा	४७	मध्य माछीखोला	४२६८.२५	छैन
४८	गोरखा	४८	तल्लो माछीखोला	२५२०	छैन
४९	गोरखा	४९	दुम्जेखोला	३५९१	छैन
५०	गोरखा	५०	काशीगाउँ क्षेत्र	३२२८.७५	छैन
५१	गोरखा	५१	लाङ्डेड खर्क	५२७६.२५	छैन
५२	गोरखा	५२	रुचेत क्षेत्र	३५९१	छैन
५३	गोरखा	५३	तल्लो यारुखोला	२९६१	छैन
५४	गोरखा	५४	उपल्लो यारुखोला		छैन
५५	लमजुङ	१	खुदी	१३८९७.१	छ
५६	लमजुङ	२	डादी	१७८६	
५७	लमजुङ	३	दोर्दी	१५८९	
५८	लमजुङ	४	पाउदी	५८७७	
५९	लमजुङ	५	छाडदी	६७०	
६०	लमजुङ	६	पिस्ती	१५७२	छ
६१	लमजुङ	७	रिस्ती	१३५०	
६२	लमजुङ	८	किसेदी	५६०	
६३	लमजुङ	९	रुदी		
६४	लमजुङ	१०	बोराङ	४५५	
६५	लमजुङ	११	किरिङ्गे	११२०	
६६	लमजुङ	१२	नाउदी	१५४०	
६७	लमजुङ	१३	ताडी	८९०	
६८	लमजुङ	१४	मिदिम	१९८०	
६९	लमजुङ	१५	चेपे	१५६०	
७०	लमजुङ	१६	मादी	१४५०	
७१	तनहुँ	१	बुल्दीखोला	५६०७	छ
७२	तनहुँ	२	छाव्दीखोला	२३३१	छ
७३	तनहुँ	३	छाडखोला	३३२३.३	छैन
७४	तनहुँ	४	कलेस्तीखोला	५४३३.८	छ

૭૫	તનહું	૫	રમ્સીખોલા	૩૦૫૫.૫	છૈન
૭૬	તનહું	૬	ફાઉદીખોલા	૩૩૮૬.૩	છુ
૭૭	તનહું	૭	ચુંદીખોલા	૩૧૫૦	છુ
૭૮	તનહું	૮	ચુંદી રમ્ધાખોલા	૩૬૨૨.૫	છૈન
૭૯	તનહું	૯	ચિતીખોલા	૩૩૨૩.૩	છુ
૮૦	તનહું	૧૦	ધરમપાનીખોલા	૩૨૧૩	છૈન
૮૧	તનહું	૧૧	સ્યામ્ધાખોલા	૩૩૫૪.૮	છૈન
૮૨	તનહું	૧૨	ક્યાઙ્ગડીખોલા	૪૦૦૦.૫	છુ
૮૩	તનહું	૧૩	અધેરીખોલા	૩૮૯૦.૩	છૈન
૮૪	તનહું	૧૪	સ્યાઙ્ગડીખોલા	૨૯૧૩.૮	છુ
૮૫	તનહું	૧૫	સુરોદીખોલા	૪૪૪૧.૫	છૈન
૮૬	તનહું	૧૬	સાંગેખોલા	૬૫૨૦.૫	છુ
૮૭	તનહું	૧૭	ફિરફિરેખોલા	૨૮૯૮	છૈન
૮૮	તનહું	૧૮	પિરુડુખોલા	૩૬૨૨.૫	છૈન
૮૯	તનહું	૧૯	જિદિખોલા	૨૯૭૬.૭૫	છૈન
૯૦	તનહું	૨૦	ફુલ્દીખોલા	૫૧૧૮.૮	છૈન
૯૧	તનહું	૨૧	ભાગીખોલા	૧૮૪૨.૮	છૈન
૯૨	તનહું	૨૨	છિમ્કેસ્વરીખોલા	૨૪૭૨.૭૫	છૈન
૯૩	તનહું	૨૩	રિસિજ્જખોલા	૪૩૭૮.૫	છૈન
૯૪	તનહું	૨૪	નૌવિસેખોલા	૬૨૫૨.૭૫	છુ
૯૫	તનહું	૨૫	લિમાલખોલા	૪૫૩૬	છૈન
૯૬	તનહું	૨૬	જ્વાલાખોલા	૩૩૮૬.૨૫	છૈન
૯૭	તનહું	૨૭	દિઉલખોલા	૬૪૨૬	છૈન
૯૮	તનહું	૨૮	સાલ્દીખોલા	૫૭૮૦.૨૫	છૈન
૯૯	તનહું	૨૯	અલૈંચેખોલા	૬૯૯૩	છૈન
૧૦૦	તનહું	૩૦	ફુર્સેપાનીખોલા	૪૭૫૬.૫	છૈન
૧૦૧	તનહું	૩૧	ડાલ્ડીખોલા	૩૦૩૯.૭૫	છૈન
૧૦૨	તનહું	૩૨	ચિમ્તીખોલા	૫૫૪૪	છૈન
૧૦૩	તનહું	૩૩	વારખોલા	૪૪૮૮.૭૫	છૈન

१०४	तनहुँ	३४	म्याग्देखोला	३०८६	छैन
१०५	तनहुँ	३५	काफलस्वाँराखोला	२१४२	छैन
१०६	तनहुँ	३६	सुकौराखोला	५३२३.५	छैन
१०७	तनहुँ	३७	बन्दीपुरखोला	१९२१.५	छैन
१०८	तनहुँ	३८	भुतखोला	६२३७	छैन
१०९	स्याइजा	१	फाउदीखोला	१८९०	
११०	स्याइजा	२	मालुडा	२४२५.५	
१११	स्याइजा	३	तीनदोवाटे	१६८५.२५	
११२	स्याइजा	४	मिर्मि औंधीमुहान	२५३५.७५	
११३	स्याइजा	५	माधीखोला	२११०.५	
११४	स्याइजा	६	बायाँखोला	२८९८	
११५	स्याइजा	७	सेतीदोभान	४०३२.६२	
११६	स्याइजा	८	तुलसीभञ्ज्याड	२०००.२५	
११७	स्याइजा	९	पेलाकोट	२०४७.५	
११८	स्याइजा	१०	वयरघारी	३५५९.५	
११९	स्याइजा	११	पिंडीखोला	२७०९	
१२०	स्याइजा	१२	कालिकाकोट	२३३१	
१२१	स्याइजा	१३	चापाकोट	४२३६.७५	
१२२	स्याइजा	१४	अर्जुनचौपारी तल्लो दरौं	२५३५.७५	
१२३	स्याइजा	१५	मिर्दी लुडीखोला	२८६६.५	
१२४	स्याइजा	१६	पक्वादी	२७७२	
१२५	स्याइजा	१७	आलमदेवी	२५९८.७५	
१२६	स्याइजा	१८	श्री कृष्णगण्डकी	१७७९.७५	
१२७	स्याइजा	१९	अर्मादीखोला	२८३५	
१२८	स्याइजा	२०	भापाकोट	४०००.५	
१२९	स्याइजा	२१	चण्डीभञ्ज्याङ्ग	२०६३.२५	
१३०	स्याइजा	२२	सेखाम (तल्लो ज्याएंदी)	३८७४.५	
१३१	स्याइजा	२३	साखर	४५६७.५	
१३२	स्याइजा	२४	मनकामना	२७७२	

१३३	स्याइज्जा	२५	फापरथुम	३३७०.५	
१३४	स्याइज्जा	२६	बरहखोला (उपल्लो ज्यागदी)	२०९४.७५	
१३५	स्याइज्जा	२७	राहालेखोला	२७२४.७५	
१३६	स्याइज्जा	२८	लुब्धीखोला	२८९८	
१३७	स्याइज्जा	२९	भाटखोला	३५२८	
१३८	स्याइज्जा	३०	चिन्नेवास	२९९२.५	
१३९	स्याइज्जा	३१	सेतीखोला	२६९३.२५	
१४०	स्याइज्जा	३२	बास्टारखोला	३९०६	
१४१	स्याइज्जा	३३	चित्रे	१८२७	
१४२	स्याइज्जा	३४	टक्सार खलज्ञा	३१६५.७५	
१४३	स्याइज्जा	३५	मग्याम चिसापानी	३६८५.५१	
१४४	स्याइज्जा	३६	क्याण्डीखोला	२०३१.७५	
१४५	स्याइज्जा	३७	वाडखोला	३७४८.५	
१४६	स्याइज्जा	३८	किचनास	२०३१.७५	
१४७	कास्की	१	सुरौदीखोला		
१४८	कास्की	२	सेती नदी		
१४९	कास्की	३	विजयपुरखोला		
१५०	कास्की	४	हर्पनखोला		
१५१	कास्की	५	खहरेखोला		
१५२	कास्की	६	कालीखोला		
१५३	कास्की	७	याडीखोला		
१५४	कास्की	८	भलामखोला		
१५५	कास्की	९	काहुँखोला		
१५६	कास्की	१०	छमुखोला		
१५७	कास्की	११	काइमनुखोला		
१५८	कास्की	१२	मोदीखोला		
१५९	कास्की	१३	घुरुझदीखोला		
१६०	कास्की	१४	रतीखोला		
१६१	कास्की	१५	सार्दीखोला		

१६२	कास्की	१६	मर्दीखोला		
१६३	कास्की	१७	भुजुङ्खोला		
१६४	कास्की	१८	मादीखोला		
१६५	कास्की	१९	मुव्यूड खोला		
१६६	कास्की	२०	खुदीखोला		
१६७	कास्की	२१	छारखोला		
१६८	कास्की	२२	चिप्लीखोला		
१६९	कास्की	२३	मकैखोला		
१७०	कास्की	२४	रुदीखोला		
१७१	कास्की	२५	पास्तेखोला		
१७२	कास्की	२६	खाल्टेखोला		
१७३	कास्की	२७	विर्दीखोला		
१७४	कास्की	२८	फुम्मेखोला		
१७५	मनाड	१	दुधखोला		
१७६	मनाड	२	नारखोला		
१७७	मनाड	३	थोरांगखोला		
१७८	मनाड	४	फूखोला		
१७९	मनाड	५	डोनाखोला		
१८०	मनाड	६	माडाखोला		
१८१	मनाड	७	सुतीखोला		
१८२	मनाड	८	घट्टेखोला		
१८३	मनाड	९	सब्जेखोला		
१८४	मुस्ताड	१	लेतेखोला	३७०१.२५	छ
१८५	मुस्ताड	२	पोडक्यूखोला	३६८५.५	छ
१८६	मुस्ताड	३	स्याडखोला	३५९१	छैन
१८७	मुस्ताड	४	पाण्डाखोला	४६३०.५	छ
१८८	मुस्ताड	५	ल्याडपोध्यून	४९४२.२५	छैन
१८९	मुस्ताड	६	नेचडखोला	४८०३.७५	छैन

૧૧૦	મુસ્તાડ	૭	ઉપલ્લો ભોડ્ખોલા	૬૩૭૫.૭૫	છુ
૧૧૧	મુસ્તાડ	૮	ઉપલ્લો ભોડ્ખોલા	૪૧૫૮	છુ
૧૧૨	મુસ્તાડ	૯	લાઇગ્ઝોલા	૩૧૩૪.૨૫	છૈન
૧૧૩	મુસ્તાડ	૧૦	કાલીગણ્ડકી	૩૮૫૮.૭૫	છૈન
૧૧૪	મુસ્તાડ	૧૧	કાલીગણ્ડકી	૩૮૧૧.૫	છૈન
૧૧૫	મુસ્તાડ	૧૨	કાલીગણ્ડકી	૫૩૦૭.૭૫	છૈન
૧૧૬	મુસ્તાડ	૧૩	પાડબુખોલા	૫૪૮૧	છૈન
૧૧૭	મુસ્તાડ	૧૪	લડદુડ્ખોલા	૩૭૬૪.૨૫	છૈન
૧૧૮	મુસ્તાડ	૧૫	લાર્જુડ	૪૩૩૧.૨૫	છુ
૧૧૯	મુસ્તાડ	૧૬	થાપાખોલા	૭૧૮૨	છુ
૨૦૦	મુસ્તાડ	૧૭	ચોહોપાનીખોલા	૫૦૦૮.૫	છૈન
૨૦૧	મુસ્તાડ	૧૮	મુસ્તાડખોલા	૩૯૮૪.૭૫	છૈન
૨૦૨	મુસ્તાડ	૧૯	મુસ્તાડ ભોટ હિમાલ	૪૨૩૬.૭૫	છૈન
૨૦૩	મુસ્તાડ	૨૦	ઘામીખોલા	૪૨૩૬.૫	છૈન
૨૦૪	મુસ્તાડ	૨૧	મુસ્તાડ હિમાલ	૫૧૮૧.૭૫	છૈન
૨૦૫	મુસ્તાડ	૨૨	મુસ્તાડ હિમાલ	૫૯૦૬.૨૫	છૈન
૨૦૬	મુસ્તાડ	૨૩	સમરખોલા	૫૫૪૪	છૈન
૨૦૭	મુસ્તાડ	૨૪	ક્યુમુના	૩૪૯૬.૫	છૈન
૨૦૮	મુસ્તાડ	૨૫	મુસ્તાડખોલા	૬૧૧૧	છૈન
૨૦૯	મુસ્તાડ	૨૬	ઘમીખોલા	૫૪૦૨.૨૫	છૈન
૨૧૦	મુસ્તાડ	૨૭	લુડપાખોલા	૬૫૯૯.૨૫	છૈન
૨૧૧	મુસ્તાડ	૨૮	ચરાડ્ખોલા	૪૦૩૨	છૈન
૨૧૨	મુસ્તાડ	૨૯	ચરાડ્ખોલા	૩૬૫૪	છૈન
૨૧૩	મુસ્તાડ	૩૦	તિરીખોલા	૫૧૬૬	છૈન
૨૧૪	મુસ્તાડ	૩૧	કાલીગણ્ડકી	૪૦૭૯.૨૫	છૈન
૨૧૫	મુસ્તાડ	૩૨	ઘમીખોલા	૪૩૩૧.૨૫	છૈન
૨૧૬	મુસ્તાડ	૩૩	મુસ્તાડ હિમાલ	૩૩૨૩.૨૫	છૈન
૨૧૭	મુસ્તાડ	૩૪	દુનુખોલા	૪૭	છૈન
૨૧૮	મુસ્તાડ	૩૫	ચરાડ્ખોલા	૫૫૯૧.૨૫	છૈન

२१९	मुस्ताड	३६	दुनुखोला	५२७६.२५	छैन
२२०	मुस्ताड	३७	लुडपाखोला	५८५९	छैन
२२१	मुस्ताड	३८	शान्ताखोला	७४९७	छैन
२२२	मुस्ताड	३९	तालखोला	५०७९.५	छैन
२२३	मुस्ताड	४०	गिन्चोखोला	६८९८.५	छैन
२२४	मुस्ताड	४१	मुस्ताड हिमाल	८३७९	छैन
२२५	मुस्ताड	४२	माधीखोला	५०४०	छैन
२२६	मुस्ताड	४३	यासाङ्कखोला	४५९९	छैन
२२७	मुस्ताड	४४	यमर्तीखोला	५५७५.५	छैन
२२८	मुस्ताड	४५	क्युमोनाखोला	६१११	छैन
२२९	मुस्ताड	४६	धिडियाखोला	५००८.५	छैन
२३०	मुस्ताड	४७	चराडखोला	६०९५.२५	छैन
२३१	मुस्ताड	४८	चराडखोला	३६५४	छैन
२३२	मुस्ताड	४९	घैचाडखोला	३२६०.२५	छैन
२३३	मुस्ताड	५०	याकखोला	२१२९.५	छैन
२३४	मुस्ताड	५१	चोगखोला	४६१४.७५	छैन
२३५	मुस्ताड	५२	तागेखोला	४३३१.२५	छैन
२३६	मुस्ताड	५३	नरसिंडखोला	४५६७.५	छैन
२३७	मुस्ताड	५४	ठिमीखोला	५५९२.२५	छैन
२३८	मुस्ताड	५५	नरसिंडखोला	३२६०.२५	छैन
२३९	मुस्ताड	५६	याकखोला	६९२४.२५	छैन
२४०	मुस्ताड	५७	पुयोनखोला	५०४०	छैन
२४१	मुस्ताड	५८	ध्यूमापालीखोला	४७४०.७५	छैन
२४२	मुस्ताड	५९	नरसिंडखोला	६८०४	छैन
२४३	मुस्ताड	६०	पामकाडखोला	५५९२.२५	छैन
२४४	मुस्ताड	६१	समरखोला	४८१९.५	छैन
२४५	मुस्ताड	६२	याकखोला	४३९३	छैन
२४६	मुस्ताड	६३	तागेखोला	८०४८.२५	छैन
२४७	मुस्ताड	६४	वेरी हिमाल	४६९३.५	छैन

२४८	मुस्ताड	६५	नम्तखोला	४५५१.७५	छैन
२४९	मुस्ताड	६६	बासखोला	५५२८.२५	छैन
२५०	मुस्ताड	६७	लुडपाखोला	८४४२	छैन
२५१	मुस्ताड	६८	दामोदर कुण्डखोला	५०७९.५	छैन
२५२	मुस्ताड	६९	घैचाडखोला	४७७२.२५	छैन
२५३	मुस्ताड	७०	दामोदर कुण्डखोला	४९९०.७५	छैन
२५४	मुस्ताड	७१	शान्ताखोला	६९४५.७५	छैन
२५५	म्याग्दी	१	तल्लो म्याग्दी	२६.५९	
२५६	म्याग्दी	२	अर्मनखोला	४२.१३	
२५७	म्याग्दी	३	दुखुखोला	३४.१८	
२५८	म्याग्दी	४	अर्जेखोला	६३.१७	
२५९	म्याग्दी	५	मराडखोला	१००.८	
२६०	म्याग्दी	६	मिरिस्त्रीखोला	७३.८७	
२६१	म्याग्दी	७	रुप्सेखोला	४८.७५	
२६२	म्याग्दी	८	घारखोला	९८.२१	
२६३	म्याग्दी	९	लुलाइगाखोला	७७.८१	
२६४	म्याग्दी	१०	राहूधाटखोला	९३.५६	
२६५	म्याग्दी	११	बगरखोला	५०.०९	
२६६	म्याग्दी	१२	भालूखोला	५३.३९	
२६७	म्याग्दी	१३	ढोलाखोला	१०५.८४	
२६८	म्याग्दी	१४	संसारेखोला	४७.१७	
२६९	म्याग्दी	१५	रिथूमखोला	७६.२३	
२७०	म्याग्दी	१६	बेगखोला	४३.१५	
२७१	म्याग्दी	१७	तेरेजाखोला	५३.५६	
२७२	म्याग्दी	१८	उपल्लो म्याग्दी	९३.७१	
२७३	म्याग्दी	१९	दांगाखोला	३०.४	
२७४	म्याग्दी	२०	ठूलोखोला	१११.६८	
२७५	पर्वत	१	खहरेखोला	२४८८.८	छैन
२७६	पर्वत	२	लस्तीखोला	३४६५	छ

२७७	पर्वत	३	मल्याङ्गदीखोला	२२३६.५	छ
२७८	पर्वत	४	सेदीखोला	४३८७.७५	छ
२७९	पर्वत	५	वहाकी	३०८७	छैन
२८०	पर्वत	६	जहरेखोला	२८३४.७५	छ
२८१	पर्वत	७	पैयूखोला	४९४९	छ
२८२	पर्वत	८	फाटखोला	२३३१	छ
२८३	पर्वत	९	तल्लो मोदीखोला	२२५२.२५	छ
२८४	पर्वत	१०	ठाडोखोला	२९१३.७५	छैन
२८५	पर्वत	११	लमायाखोला	३६२२.५	छैन
२८६	पर्वत	१२	लुङ्गदीखोला	२८६८.५	छैन
२८७	पर्वत	१३	माथिल्लो मोदीखोला	१५५९.५	छैन
२८८	पर्वत	१४	रतीखोला	३२९२.७५	छ
२८९	पर्वत	१५	पातीखोला	४२५२.७५	छ
२९०	पर्वत	१६	लक्ष्मीखोला	२८८२.२५	छैन
२९१	पर्वत	१७	भराङ्गदीखोला	२६७७.५	छैन
२९२	पर्वत	१८	बाच्छाखोला	२५५९.५	छैन
२९३	बागलुड	१	तल्लो काठेखोला	४२३७	
२९४	बागलुड	२	ठेउलेखोला - A	३४२१	
२९५	बागलुड	३	ठेउलेखोला - B	३०२५	
२९६	बागलुड	४	उपल्लो काठेखोला A	४०९५	
२९७	बागलुड	५	उपल्लो काठेखोला B	३४९७	
२९८	बागलुड	६	मलिका	२०६३	
२९९	बागलुड	७	सौलखोला	४१११	
३००	बागलुड	८	बलेवा	३४३४	
३०१	बागलुड	९	तल्लो गौदीखोला	३९६९	
३०२	बागलुड	१०	टिमुरखोला	४३१६	
३०३	बागलुड	११	दरमखोला	४३३१	
३०४	बागलुड	१२	तल्लो निशीखोला	५३२४	

३०५	बागलुड	१३	हुम्दिशखोला	६५८४
३०६	बागलुड	१४	साउनीखोला	२४५२३
३०७	बागलुड	१५	पालुडखोला	४८५१
३०८	बागलुड	१६	लब्धीखोला	३५९५८
३०९	बागलुड	१७	लेवाडखोला	४०८०
३१०	बागलुड	१८	उपल्लो बडिगाडखोला	११२७२४
३११	बागलुड	१९	उपल्लो उत्तरगांगाखोला	२३७८
३१२	बागलुड	२०	उपल्लो गौदीखोला	३४१८
३१३	बागलुड	२१	पाण्डवखानीखोला	२३३१
३१४	बागलुड	२२	भिमखोला	८१२७
३१५	बागलुड	२३	बुझाखानीखोला	२३६३
३१६	बागलुड	२४	ठुलोखोला	३९३७
३१७	बागलुड	२५	उपल्लो भिमखोला	१४४२७
३१८	बागलुड	२६	तल्लो दरमखोला	३२१३
३१९	बागलुड	२७	उपल्लो निशीखोला	१७६४०
३२०	बागलुड	२८	कुटुखोला	२०८५३
३२१	बागलुड	२९	उपल्लो निशीखोला	४९३०
३२२	बागलुड	३०	उपल्लो दरमखोला	४७५७
३२३	बागलुड	३१	तल्लो बडिगाडखोला	३०२४
३२४	बागलुड	३२	उपल्लो तमानखोला	३१८२
३२५	बागलुड	३३	तल्लो तमानखोला	३४३४
३२६	बागलुड	३४	लुकुरवनखोला	४१२७
३२७	बागलुड	३५	नर्जाखोला	४९४५
३२८	बागलुड	३६	साईखोला	४९९०
३२९	बागलुड	३७	उपल्लो भिमखोला	२६६२
३३०	बागलुड	३८	ताराखोला	६४७३
३३१	बागलुड	३९	गौदीखोला	५०७२
३३२	बागलुड	४०	भुजीखोला	४८२०

३३३	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	१	दक्षिण बझगदीखोला	४९,४५.५	
३३४	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	२	पूर्वी जयश्रीखोला	३७०१.२५	
३३५	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	३	उत्तर बझगदी	१७९५.५	
३३६	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	४	ककरखोतखोला	५२७६.२५	
३३७	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	५	कलपूरवाखोला	३९६९	
३३८	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	६	भरहीखोला (रजहर)	४९,२९.७५	
३३९	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	७	डेसवाखोला	५१९७.५	
३४०	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	८	गंगारामी	३७९५.७५	
३४१	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	९	देउसतखोला	४९,२६.५	
३४२	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	१०	सिकीखोला	५७८०	
३४३	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	११	माथिल्लो गिरवारीखोला	४९९४.०	
३४४	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	१२	सवरखोला	४९५८.५	
३४५	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	१३	तरुणखोला	३९५०	
३४६	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	१४	निरणीखोला	३८७४.५	
३४७	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	१५	तोकाहाखोला	४९,२९.७५	
३४८	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	१६	माथिल्लो केरुङ्गे	५९५३.५	
३४९	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	१७	मुदीखोला	३९९७.२५	
३५०	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	१८	खकराखोला	३०२४	
३५१	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	१९	मदानीखोला	५०५५.७५	

३५२	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	२०	सुनईखोला	४०९५.०	
३५३	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	२१	खोणडी - धामीखोला	५०४०.०	
३५४	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	२२	गेरवादीखोला	३४६५.०	
३५५	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	२३	निरझीखोला	३००८.२५	
३५६	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	२४	मोदीखोला	३७९५.७५	
३५७	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	२५	दानजोरखोला	७१८२.०	
३५८	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	२६	बानखोला	३५९९.०	
३५९	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	२७	माथिल्लो अरुणखोला	४३८७.५	
३६०	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	२८	तल्लो गिरवारीखोला	४४९०.०	
३६१	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	२९	पत्थरखोला	४०४७.००	
३६२	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	३०	तल्लो केरुझो	४२०४.२५	
३६३	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	३१	तल्लो कलपूरुवाखोला	४३९५.५०	
३६४	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	३२	खुसानीखोला	४५५१.७५	
३६५	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	३३	डाङ्रेखोला	४९५८.००	
३६६	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	३४	पश्चिम जयश्री खोला	१३७०८.००	
३६७	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	३५	तल्लो अरुणखोला	२९७६.७५	
३६८	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापूर्व)	३६	मतियाखोला	५४६५.२५	

अनुसूची ८ : प्रदेशभित्र रहेका ऐतिहासिक, पुरातात्त्विक र सांस्कृतिक सम्पदाहरु

जिल्ला	ऐतिहासिक, पुरातात्त्विक र सांस्कृतिक सम्पदाहरु
गोरखा	मुरलीधर नारायण मन्दिर, मनकामना मन्दिर, रामेश्वर मन्दिर, लिंगलिंगकोट, गोरखा दरबार, बज्रभैरव (उपल्लोकोट), गणेश मन्दिर (सत्यरुपेश्वर सिद्धिविनायक), तल्लोकोट, श्रीनाथ मण्डलीस्थान र सिरानचोक कोट, बक्रेश्वर महादेव मन्दिर, विरिमकाली, भिमसेन मन्दिर, चौघेरा भवन, भिम विरेश्वर मन्दिर तथा सत्तल, जर्नेल धारा, राज गणेश मन्दिर, गोरखनाथ मन्दिर, राजेन गुम्बा (राजेन ज्याड्चुयु छ्योलिङ गुम्बा), शृङ्गारी गुम्बा (सडचेन रप्तेन नोर्वुलिङ गुम्बा), कर्णु छोलिङ गुम्बा (पेमा छोलिङ गुम्बा), राधा बल्लभेश्वर मन्दिर
लमजुङ	भिमसेन मन्दिर, लक्ष्मीनारायण मन्दिर, तुर्लुङ्कोट, चिन्द्रेश्वर महादेव, लमजुङ दरवार, कपुरेश्वर महादेव, कालिका मन्दिर, पुरानोकोट, त्रिपुरेश्वर महादेव, शिवालय मन्दिर
तनहुँ	महादेव मन्दिर, विन्दवासिनी मन्दिर, महालक्ष्मी मन्दिर, खड्देवी मन्दिर भजनपाटी (हाल पुस्तकालय), गणेश मन्दिर, ढोरबाराही, कृपेश्वर महादेव, छाब्दीबाराही, चन्द्रावती शिवालय, आँदीमुलबाराही, थानीमाई मन्दिर, थालीमाई मन्दिर, लुतबाराही, रणमुक्तेश्वर पञ्चदेव, कल्याणीदेवी मन्दिर, भिमसेन मन्दिर, मणिमुकुदेश्वर (चक्रेश्वरी) महादेव, रिसिङ्कोट दरबार, तनहुँसुरकी खड्देवी मन्दिर, विष्णु मन्दिर, महादेव मन्दिर, रानीपोखरी, महालक्ष्मी मन्दिर, भगवती मार्य (भगवती) मन्दिर, शिव मन्दिर, क्यामिन कालिका, विन्दवासिनी मन्दिर, भिमसेन मन्दिर, गढ्गेश्वर महादेव
स्याङ्जा	आलमदेवी, फूलवारी महादेव (इन्द्रेश्वर महादेव), श्री धनुषेश्वर महादेव, राधाकृष्ण मन्दिर, आरुखर्क शिवालय, आरुखर्क दरवार, चण्डी मन्दिर (चण्डी थान), छाड्छाड्दी (छापा क्षेत्र), बालकन्यादेवी, श्री नैनादेवी मन्दिर, बौद्ध सदन गुम्बा, श्री लिम्वार्क सनाश्रम हुँगीघाट, शिव मन्दिर, विष्णु मन्दिर, भृगुतुगेश्वर, भैरव स्थान, राधा दामोदर मन्दिर, मौलाथान देवी, रामचेदेवी मन्दिर, भिमसेन मन्दिर, सेतीदेवी शिव मन्दिर, शिव मन्दिर, सीता गुफा
कास्की	हरिहर गुफा (सन्यासाश्रम), बाणलिंगेश्वर शिव मन्दिर, ठूलाकोट (भैरवभवानी मन्दिर), विन्दवासिनी, भद्रकाली मन्दिर, गणेश मन्दिर, भिमसेन मन्दिर, शिव मन्दिर, सदाशिव हरिहर मन्दिर, भैरव घर, भगवती मन्दिर, लक्ष्मीनारायण मन्दिर, मैत्री चैत्य, तालवाराही, लक्ष्मी नारायण मन्दिर, सिंपाली बुक्यानी भुमेश्वान गुप्तकालीका मन्दिर (कास्कीकोट दरबार), सुरथेश्वर महादेव मन्दिर, अकलादेवी मन्दिर, शितला देवी, कालीका भगवती, मनोकाङ्कशा पीठ, भद्रकाली, सर्वेश्वर शिवालय, जामे मस्जिद, खद्गाँउकोट पाँउदुरकोट, कालिका स्थान, थुम्की वाराही, सिद्ध बाराही, गणेश मन्दिर, अजिमलादेवी, कहोला सोंथर पुरातात्त्विक स्थल, स्याकलुडकोट, ईन्द्र गुफा
मनाङ	घिचेन पेमा होलिङ गुम्बा (थोचे गुम्बा), साइखा छ्योलिङ गुम्बा, पिसाङ उर्गेन छ्योलिङ गुम्बा (पुरानो), थाली लामा गुम्बा, ओर्गेन ठेक्छ्योक लिन्नी गुम्बा, कर्मा सम्तेलिङ गुम्बा, कुन्दी गुम्बा, भोचो (बोझो) गुम्बा, मनाङ गुम्बा, तारे गुम्बा, टासी लाकाङ गुम्बा, देकी छ्योलिङ गुम्बा, माडा गुम्बा (होसार साङ छ्योलिङ गुम्बा), तोर्ते छेगी लेम्वा गुम्बा, मनमे गुम्बा (मयै गुम्बा), घले दरबार, डावल स्यागु गुम्बा (मिलरेपा)

मुस्ताङ	घाँसा गुम्बा, कुल्दिम गुम्बा, कोवाङ्ग गुफा, छ्युरिन घ्याल्मो लहिमा मन्दिर, ल्हाडवान्छुर्पु (गौचनको कुलदेवता), पोम्वा गुम्बा, धाङ्ग गुम्बा, भुजुडकोट, भट्टचन थान, शेरचन मन्दिर, म्थेक्यी लहखाड गुम्बा, माने पर्खाल, नरसाङ्ग गुम्बा, सौर गुम्बा, गुफाहरु, घ्यूपुर गुम्बा, महाकाल गुम्बा, रानी गुम्बा, साम्बा गुम्बा, माने पर्खाल, छोर्तेन, चोखोपानीका गुफाहरु, भिर गुम्बा, छैरो गुम्बा, साम्तेनलिङ्ग गुम्बा, टासी लाखाङ्ग गुम्बा, उर्गेन छ्योकोलिङ्ग गुम्बा, आनी गुम्बा, भुम्बो गुम्बा, गारबजोङ्ग कुतसव तेरदन गुम्बा, थुप्तेन सामफेलिङ्ग गुम्बा, कागवेनी दरवार (किल्ला), छोर्तेन, माने पर्खाल, खिङ्गार, भारकोट दरबार, भारछ्योदी फुन्सनलिङ्ग गुम्बा, मुक्तिनाथ मन्दिर, नरसिंह गुम्बा, साम्ब गुम्बा, रानीपौवा, भोङ्ग दरबार, भोङ्गका गुफाहरु, भोङ्ग छोडेलिङ्ग गुम्बा, मेवरेक, घर गुम्बा, लोमान्थाड दरबार, लोमाङ्गनाथ पर्खाल, भ्याम्पा गुम्बा, तुष्बचेन गुम्बा, छोदे गुम्बा, घमी गुम्बा, चराड दरबार, नेःफुग गुफा, नुष्ठोक गुफा, रिजालिङ्ग गुफा, गादेलिङ्ग गुफा, भोङ्गक्यारे गुफा, घमी गुफा, भोडलम्बा गुफा, कोन्जोलिङ्ग गुफा, चैलेस्थित गुफा, छुडूसी राडजङ्ग गुफा, मार्फोङ्ग गुफा, गुगुमा गुफा, मेडखाड गुम्बा, गाङ्ग/छुकसाङ्ग गुम्बा, मेन्चे लहरावाङ्ग, छोगनाम गुम्बा, टासी छ्योलिङ्ग गुम्बा, नामग्याल गुम्बा, गार्फु गुम्बा, डिफुक नाम्डोल गुम्बा, चराड थुप्तेन सेदुप धार्केलिङ्ग गुम्बा, लोगगर गुम्बा, पाल्सांगोर टसी छ्योलिङ्ग गुम्बा, गरवाड गुम्बा, सेदुक धार्केलिङ्ग गुम्बा, घमी दरबार, आनी गुम्बा, छोदुपको भग्नावशेष/ लोमानथाडको किल्ला, ढकार दरबार, ढकार गुफाहरु, छोदे गुम्बाको भग्नावशेष, चराड छोर्तेन, घमी छोर्तेन, घारा गुम्बा/गुफा, समर छोर्तेन, घमीको माने पर्खाल, हराएको वस्ती, ज्वालाजी गुम्बा (आनी गुम्बा), फुजलिङ्ग
म्याग्दी	बेनी शिवालय, बालमुक्तेश्वर महादेव मन्दिर एवं लक्ष्मीनारायण मन्दिर, बेनीकोट भण्डार, महारानीस्थान, कमलजैसी मन्दिर, म्याग्दी बौद्ध चैत्य, राखु भगवती मन्दिर, गलेश्वर महादेव शिवालय, मुक्तिहरि राधाकृष्ण मन्दिर, घतानकोट, ढोलस्थान, पौलस्त्य आश्रम, वरनाथ गुफा, पुलाकोट, जगन्नाथ मन्दिर, आनान्दाश्रम, मालिका धुरी, ताकमकोट
पर्वत	नारायण मन्दिर, सत्यनारायण मन्दिर, कल्पेश्वर महादेव शिव मन्दिर, देवीको थान, श्री नृसिंह मन्दिर, शिव मन्दिर, धनेश्वर महादेव मन्दिर, गुप्तेश्वर महादेव गुफा, गणेश मन्दिर, श्री भित्सेन मन्दिर, श्री नारायणस्थान मन्दिर, रामेश्वर शिवालय मन्दिर, दुर्लुडकोट मन्दिर, भुमेश्वर मन्दिर, शुक्लेश्वर शिव मन्दिर, कर्णेलको दरबार, मल्लाज माँभफाँट गुफा, गिद्धेश्वर महादेव मन्दिर (क), गिद्धेश्वर महादेव मन्दिर (ख), दुर्गा भुवनेश्वरी मन्दिर, लालेश्वर शिवालय, अल्पेश्वर गुफा, पूर्णेश्वर शिवालय मन्दिर, श्री कालिका भगवती शिव मन्दिर, नारायणस्थान मन्दिर, देवीस्थान मन्दिर, शिवालय गुठी, पैँयुकोट दरबार, पूर्णकोट रम्बावती देवी, बालारानी दुर्गा मन्दिर, धुवाँकोटको कोट, भेषराज पाण्डे (काजीको घर), लक्ष्मीनारायणको मन्दिर (क), लक्ष्मीनारायणको मन्दिर (ख), नरवदेश्वर शिवालय मन्दिर, वाणिलिङ्ग शिवालय मन्दिर, श्री जयदुर्गा जिमिरे दुर्गा भगवती मन्दिर, शक्तिपिठ नारायण मन्दिर, धुँवाकोट दरबार, सेतीवेणी शिला, पाड पुरातात्त्विक स्थल, पार्वती गुफा
बागलुङ	कालीका भगवती मन्दिर, विश्व शान्ति सर्वसिद्धि धाम पञ्चकोट, माझकोट भूमे, उपल्लाचौर दरबार क्षेत्र, जंगेश्वर महादेव, लक्ष्मीनारायण मन्दिर, भित्सेनथान मन्दिर, जोर गणेश सिद्धिविनायक मन्दिर, हनुमान मन्दिर, देव गणेश मन्दिर, शिवालय मन्दिर, बलेवा भैरवस्थान मन्दिर, भूर राजाको दरबार क्षेत्र मन्दिर, थन्थापीमाई भगवती मन्दिर, शिवालय, गल्कोट दरबार, खड्गकोट, ढोरबराह, नरसिंहकोट, कालिका भगवती देवी, रंग बैंकटेश मुक्तिनारायण मन्दिर (त्रिरुपती बालाजीधाम)
नवलपरासी (बर्द्धाट सुस्तापूर्व)	दाउने देवी, मुकुन्दपुर दरबार/ गढीको भग्नावशेष, महादेवस्थानको भग्नावशेष, मौलाकालिका, लक्ष्मी नृसिंह दिव्यधाम, देवघाट, गजेन्द्रमोक्ष धाम, त्रिवेणी धाम

अनुसूची ९ : प्रदेशमा वसोवास गर्ने विभिन्न जातजातीको विवरण

क्र.स.	जातजाती	पुरुष	महिला	जम्मा	प्रतिशत
१	बाहुन (पहाडी)	२३५६२१	२८०३५६	५१५९७७	२१.५
२	मगर	२०३५६२	२५१३६९	४५४९३१	१८.९
३	क्षेत्री	१४४५०२	१७७०९५	३२१५१७	१३.४
४	गुरुड	१२२४७२	१५१९९३	२७४३८५	११.४
५	विश्वकर्मा	९३०११	११६१२१	२०९१३२	८.७
६	नेवार	४७२६०	५५४९२	१०२७५२	४.३
७	चर्मकार	४३७५१	५५२२२	९८९७३	४.१
८	परियार/ढोली	४१४२४	५१३०८	९२७३२	३.९
९	तामाङ	२४०८३	२६०४३	५०९२६	२.१
१०	थारू	२०२५६	२०९९६	४१२५२	१.७
११	ठकुरी	१७५८४	२१८२७	३९४११	१.६
१२	कुमाल	१६२०१	१९८३१	३६०३२	१.५
१३	घर्ती/भुजेल	१३९४६	१६६८८	३०६३४	१.३
१४	मुसलमान	९०८५	८४८६	१७५७१	०.७
१५	सन्यासी/दशनामी	७८६१	९३९२	१७२५३	०.७
१६	छन्त्याल/छन्तेल	४०६४	४८५६	८९२०	०.४
१७	वादी	३२०५	३७४१	६९४६	०.३
१८	दराई	३१२४	३७६०	६८८४	०.३
१९	बारामु	३०६९	३७८५	६८५४	०.३
२०	थकाली	३१६८	३६४०	६८०८	०.३
२१	घले	२९९४	३५९३	६५०७	०.३
२२	राई	३१८४	२९८४	६१६८	०.३
२३	दुरा	१९१०	२४७८	४३८८	०.२
२४	चेपाड/प्रजा	१९६५	२०७२	४०४७	०.२
२५	बोटे	१८८६	२०२७	३९१३	०.२

२६	माझी	१५९९	१५९८	३१८९	०.१
२७	ल्होपा	१२३५	१३३३	२५६८	०.१
२८	कठबनिंया	९०२	७०१	१६०३	०.१
२९	गाइने	७२१	८०२	१५२३	०.१
३०	तेली	९६२	४१२	१३७४	०.१
३१	कलवार	७०४	३७८	१०८२	०.०
३२	यादव	६७४	३७०	१०४४	०.०
३३	मुसहर	५११	४९६	१००७	०.०
३४	खवास	४१७	५५७	९७४	०.०
३५	सोनार	४६०	४८८	९४८	०.०
३६	लिम्बु	४७५	४३६	९९९	०.०
३७	हजाम/ठाकुर	६२८	२६३	८९९	०.०
३८	सुनुवार	३६७	३९५	७६२	०.०
३९	हलुवाई	४३१	२८६	७७७	०.०
४०	भोटे	३५१	३६३	७१४	०.०
४१	शेर्पा	३७०	३१८	६८८	०.०
४२	कोइरी/कुशवाहा	४२१	२६५	६८६	०.०
४३	किसान	२७०	३६३	६३३	०.०
४४	बाहुन (तराई)	२६३	२४३	५०६	०.०
४५	त्योल्मो	२०४	२६५	४६९	०.०
४६	कुर्मी	३०३	१४०	४४३	०.०
४७	कायस्थ	२०६	२१६	४२२	०.०
४८	बड्गाली	२९७	१२३	४२०	०.०
४९	मल्लाहा	२४७	१४७	३९४	०.०
५०	चमार/हरिजन/राम	२१८	१२३	३४१	०.०
५१	मारवाडी	१२०	८३	२०३	०.०
५२	कानु	१६५	३५	२००	०.०

५३	नुनीया	१३७	२६	१६३	०.०
५४	लोध	८१	६५	१४६	०.०
५५	बराई	८९	४६	१३५	०.०
५६	कुमहार	६४	४६	११०	०.०
५७	राजपुत	६८	४२	११०	०.०
५८	लोहार	६८	४१	१०९	०.०
५९	धोबी	६९	३९	१०८	०.०
६०	धानुक	७३	२७	१००	०.०
६१	कमार	३८	४७	८५	०.०
६२	कहर	४१	३६	७७	०.०
६३	दनुवार	४०	३६	७६	०.०
६४	सतार/सन्धाल	३५	४१	७६	०.०
६५	दुसाध/पासवान/पासी	५७	१५	७२	०.०
६६	सुधी	३९	२३	६२	०.०
६७	भाङ्गड/धागर	३७	२१	५८	०.०
६८	बधाई	४२	११	५३	०.०
६९	राजवंशी	३३	१८	५१	०.०
७०	याख्खा	२७	१६	४३	०.०
७१	धिमाल	२२	२०	४२	०.०
७२	तत्मा/तत्व	२४	१४	३८	०.०
७३	माली	१८	१७	३५	०.०
७४	केवत	२०	१२	३२	०.०
७५	जिरेल	१३	१९	३२	०.०
७६	राजधोब	२५	४	२९	०.०
७७	पत्तरकाङ्क्षा/कुशवादिया	१४	१३	२७	०.०
७८	बिन	२६	०	२६	०.०

७९	राजभर	१०	१५	२५	०.०
८०	पञ्जाबी/शिख	१५	१०	२५	०.०
८१	वान्तवा	१०	१२	२२	०.०
८२	बन्तर/सरदार	२०	०	२०	०.०
८३	खत्वे	९	६	१५	०.०
८४	चाम्लिङ	१०	५	१५	०.०
८५	ल्होमी	५	९	१४	०.०
८६	थामी	७	६	१३	०.०
८७	कुलुड	१२	०	१२	०.०
८८	पहारी	७	४	११	०.०
८९	दलित (अन्य)	२४१८	२७४३	५१६१	०.२
९०	तराई (अन्य)	५८९	५३८	११२७	०.०
९१	अपरिभाषित (अन्य)	१७०	१९३	३६३	०.०
९२	अन्य	३२९७	२४०९	५७०६	०.२
९३	विदेशी	३२८	१९०	५१८	०.०
जम्मा	१०९०८०८	१३१२९४९	२४०३७५७	१००.०	

स्रोत : केन्द्रीय तथ्यांक विभाग

अनुसूची १० : प्रदेशमा बोलिने विभिन्न मातृभाषाको विवरण

क्र.स.	मातृभाषा	पुरुष	महिला	जम्मा	प्रतिशत
१	नेपाली	७९८०४८	९६७८०७	१७६५८५५	७३.५
२	मगर	१०५२४६	१३२९९	२३७५४५	९.९
३	गुरुड	९३७७२	११७११७	२१०८८९	८.८
४	नेवार	१९२२५	२२४३२	४१६५७	१.७
५	थारू	१७१७५	१८८४९	३६०९६	१.५
६	तामाङ	१६७८०	१८२१५	३४९९५	१.५
७	भोजपुरी	७१०३	३२९३	१०३९६	०.४
८	उर्दू	३९२५	४६०४	८५२९	०.४

१	कुमाल	२३७७	२९३१	५३०८	०.२
१०	मैथिली	३४९९	१६३४	५१३३	०.२
११	दराइ	२०६४	२५६२	४६२६	०.२
१२	हिन्दी	२९११	१२८१	४१९२	०.२
१३	खाम	१७५२	२०६२	३८१४	०.२
१४	घले	१४३०	१७९९	३२२९	०.१
१५	लोपा	१४२२	१५५४	२९७६	०.१
१६	थकाली	१४०७	१५६६	२९७३	०.१
१७	छन्त्याल	१२०२	१५२१	२७२३	०.१
१८	भुजेल	११०३	१२४८	२३५१	०.१
१९	बोटे	१०७६	११४८	२२२४	०.१
२०	राई	११०९	९३०	२०३९	०.१
२१	दुरा	८६५	११७०	२०३५	०.१
२२	चेपाड	९०७	९५४	१८६१	०.१
२३	बज्जिका	५८९	६६८	१२५७	०.१
२४	खस	४४९	६४७	१०९६	०.०
२५	ह्योल्मो	४१०	५११	९२१	०.०
२६	शेर्पा	३८४	३९४	७७८	०.०
२७	बाङ्गला	३९९	१२३	५२२	०.०
२८	माझि	१७४	१६१	३३५	०.०
२९	लिम्बु	१५१	१२९	२८०	०.०
३०	तिब्बती	७३	६८	१४१	०.०
३१	डोटेली	६६	७१	१३७	०.०
३२	संस्कृत	८५	४१	१२६	०.०
३३	अंग्रेजी	५७	३६	९३	०.०
३४	ओरिया	७०	२१	९१	०.०

३५	वान्तवा	३८	३७	७५	०.०
३६	सुनुवार	४४	२८	७२	०.०
३७	उराउ	३७	२१	५८	०.०
३८	सन्धली	२४	२५	४९	०.०
३९	अवधि	३३	१५	४८	०.०
४०	बेलहारे	१८	२२	४०	०.०
४१	कुलुड	२०	११	३१	०.०
४२	जिरेल	१२	१८	३०	०.०
४३	मुसलमान	७	१५	२२	०.०
४४	राजवंशी	११	८	१९	०.०
४५	राजस्थानी	८	९	१७	०.०
४६	याख्वा	८	५	१३	०.०
४७	पञ्जाबी	७	६	१३	०.०
४८	रिपोर्ट नगरिएको	८४७	१०५८	११०५	०.१
४९	सांकेतिक भाषा	३६१	३०८	६६९	०.०
५०	अन्य	२०२८	१५२५	३५५३	०.१
जम्मा	१०९०८०८	१३१२९४९	२४०३७५७	१००.०	

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

अनुसूची ११. प्रवेशमा दर्ता भई सञ्चालनमा रहेका ट्राभल एजेन्टहरु

दर्ता नं	इजाजतपत्र प्राप्त गर्ने संस्था	ठेगाना	सञ्चालकको नाम	दर्ता मिति
१	फिस्टेल दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	नारायण प्र. पोखरेल	२०४७/०३/२९
२	सुपर ट्राभल एण्ड दुर्स प्रा.लि	पोखरा ८	राम ब. श्रेष्ठ	२०४८/०१/१७
३	भण्डारी दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	बोधराज भण्डारी	२०४८/०४/१९
४	प्याराडाइज दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	मदन शर्मा समेत	२०४०/०७/२७
५	सराङ्गसान टुँ एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	हिरा ब. कार्की	२०५१/११/०३
६	सम्प्राट दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा		
७	एडम दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	वासुदेव त्रिपाठी	२०५०/०७/३०
८	मल्टीनेसनल दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि	पोखरा ६	विष्णु भट्टराई समेत	२०५४/०२/२९
९	ब्ल्यू स्काई दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि	पोखरा ६	केदार प्र शर्मा	२०५४/०३/०९
१०	स्टार्न्ड दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि	पोखरा ६	शोभाखर तिवारी	२०५४/१०/२८
११	शर्मा दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	हरि प्र. गैरे	२०५५/०१/०१
१२	काउन्सील ट्राभल एण्ड दुर्स	पोखरा ६	गोपाल कृष्ण संग्रौला	२०५५/०५/१८
१३	अरुण इन्टरनेशनल दुर्स एण्ड ट्राभल	पोखरा १७	कृष्ण पौडेल	२०५५/०६/०९
१४	सेभेन पिक्स दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा		
१५	ट्रस्ट इन दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	इशावरी प्र. पौडेल रामचन्द्र भट्ट	२०५५/०८/१५
१६	गोइडप्लेस ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	तिलक ब. अधिकारी	२०५६/०९/०६
१७	इनकाउन्टर डेस्टीनेशन ट्राभल प्रा.लि	पोखरा ६	दयानन्द पोख्रेल	२०५६/१०/१९
१८	अल वाइड ट्राभल ब्युरो प्र.लि	पोखरा ६	खगराज आचार्य	२५६/१२/०९
१९	अर्वोड दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	धर्मराज बराल	२०५६/१२/१६
२०	सितला दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि	पोखरा ६	पुर्णकला श्रेष्ठ	२०५६/१२/१७
२१	मोनालिसा दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	पशुपति शर्मा	२०५६/१२/२९
२२	बुद्ध दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि	पोखरा ६	डिल्ली प्र. गौतम	२०५७/०२/१९
२३	स्ट ट्रेल्स दुर्स एण्ड ट्राभल	पोखरा ६	महेश ब. भट्टराई	२०५६/०५/२२
२४	नेपलिज इनकाउन्टर दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि	पोखरा ६	नारायण प्र. पहारी	२०५८/०३/२७
२५	आदम्ज दुर्स एण्ड ट्रभल प्रा.लि.	पोखरा ६	बासुदेव त्रिपाठी	२०५८/१०/१७

२६	गुडविल दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	सृजना के.सी	२०५८/११/०२
२७	आउटबाउण्ट दुर्स एण्ड ट्राभल	पोखरा ६	भिष्मराज पौडेल	२०५९/१२/१७
२८	सिप्रिक दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	टोप ब. परियार	२०६०/११/१४
२९	ओपनहर्ट ट्राभल एण्ड दुर्स प्रा.लि	पोखरा ६	पोम नारायण श्रेष्ठ	२०६०/११/१७
३०	म्यालेकसी नेपाल दुर्स एण्ड ट्राभल	पोखरा ६	तिर्थराज श्रेष्ठ	२०६१/०५/०४
३१	कम्यूनिटी नेपाल ट्राभल प्रा.लि	पोखरा ६	सोम ब. थापा समेत	२०६१/०९/०२
			सुर्या बहादुर शाही	
३२	नेपाल टिका ट्राभल प्रा.लि	पोखरा ६	टिकाराम पौडेल	२०६१/०९/१२
३३	ग्रिन सिम्नल दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि	पोखरा १०	नारायण प्र बराल	२०६१/०९/१८
३४	खम्पा ट्राभल एण्ड दुर अपरेटर	पोखरा ६	बासुदेब पराजुली समेत	२०६१/१२/०२
			सुर्य ब. गुरुङ	
३५	हाम्रो सोल्टी दुर्स एण्ड ट्राभल	पोखरा ७	दिपक गौचन	२०६१/१२/०४
३६	तिलिचो दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	नरेश भट्राइ	२०६२/०५/०५
३७	गुडटाइम ट्राभल सर्भिस प्रा.लि.	पोखरा ६	गणेशराज गौतम समेत	२०६२/०५/१४
			श्री अभिनय उदास	
३८	नेपाल लिङ्क दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	परुषोक्तम पहारी	२०६२/०५/१७
३९	क्याराभान दुर्स एण्ड ट्राभल	पोखरा ६	नवराज पहारी	२०६२/०६/०७
४०	तुसिता ट्राभल एण्ड दुर्स प्रा.लि.	पोखरा ६		२०६३/०४/१०
४१	एडभेन्चर नेपाल प्रा.लि.	पोखरा ६	विन्दु घिमिरे समेत	२०६२/११/०२
			श्री कल्पना घिमिरे	
४२	सेभेन लेक्स दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि	पोखरा ६	खोम बहादुर गरुङ	२०६२/११/१०
			तुलसी राम पोखरेल	
४३	सवलाइन दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि	पोखरा ६	रोशन पहारी	२०६३/०२/२२
४४	तामागी ट्राभल एण्ड दुर्स प्रा.लि	पोखरा ६	कमला गुरुङ	२०६३/०३/१८
४५	ओके ट्राभल्स एण्ड दुर्स प्रा.लि.	पोखरा ६	भक्त प्र. घिमिरे	२०६३/०३/१९
४६	लल्ली माउण्टेन ट्राभल्स एण्ड दुर्स	पोखरा ६	गोविन्द प्र बराल	२०६३/०४/०३
४७	वि एण्ड वि दुर्स एण्ड ट्राभल्स प्रा.लि	पोखरा ६	भिम प्र पौडेल	२०६३/०४/२१
			बमुराम सुबेदी	
४८	हिमालयन फन्टिर्यर्स नेपाल प्रा.लि.	पोखरा ६	भगवति दवाडी	२०६३/०५/३०

४९	अग्नी इन्टरनेशनल ट्राभल्स प्रा.लि.	पोखरा ६	अग्नि प्रसिवाकोटी	२०६३/०८/१२
५०	पोखरा फ्लाईट सेन्टर दुर्स एण्ड ट्रा. प्रा.ली	पोखरा ६	ऋषिराम पौडेल	२०६३/०८/१४
			महेन्द्रराज अधिकारी	
५१	डेस्टीनेशन एकजो टिक इन्टरनेशनल दुर्स एण्ड ट्राभल्स प्रा.लि.	पोखरा ६	योगेश भट्टराइ	२०६३/११/१८
५२	राईट ब्रदर्श दुर्स एण्ड ट्राभल्स प्रा.लि.	पोखरा ६	सुदर्शन पौडेल	२०६३/११/२४
५३	अन्यू जर्जिन दुर्स एण्ड ट्राभल्स प्रा.लि.	पोखरा ६	इशावरी प्र. पौडेल	२०६४/०४/०६
५४	वल्ड टच दुर्स एण्ड ट्राभल्स प्रा.लि.	पोखरा ६	कृष्ण प्रबास्तोला	२०६४/०६/०२
५५	प्रतिक्षा दुर्स एण्ड ट्राभल्स प्रा.लि.	पोखरा ४	राम चन्द्र शर्मा	२०६४/०८/१७
५६	लेकसाईड दुर्स एण्ड ट्राभल्स	पोखरा ६	प्रेम प्रसाद सुबेदी	२०६४/१०/०९
५७	डिप्लोमेट दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	भविलाल अधिकारी	२०६४/११/०६
५८	ओशो ट्राभल्स प्रा.लि.	पोखरा ८	रोशन महर्जन	२०६४/१२/०३
५९	होलिडे एडभेन्चर दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि	पोखरा ११	भागीरथी थापा	२०६५/०३/२९
६०	येम. वे.दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	नेत्रपाणी भण्डारी समेत	२०६५/०४/२६
			सुरेश दहाल	
६१	ग्राण्ड होलिडे ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा १७	किर्तीबल्लभ त्रिपाठी	२०६५/०६/१५
६२	नोभा इन्टरनेशनल ट्राभल प्रा.लि.	न्यूरोड	सुमेश शेरचन	२०६५/०७/०५
६३	वन स्टप ट्राभल एण्ड दुर्स प्रा.लि	पोखरा ६	प्रेम ब. भट्टराइ	२०६५/०८/१३
६४	'रेन्वो एडभेन्चर दुर्स एण्ड टावल प्रा.लि	पोखरा ६	किशोर दहाल समेत	२०६५/०८/१५
			कृष्ण प्रसाद दहाल	
६५	भिन्टेज ट्राभल एण्ड दुर्स प्रा.लि.	पोखरा ६	जगन्नाथ तिमिल्सीना	२०६५/०९/०६
६६	एभरेष्ट फुजी ट्राभल एण्ड ट्रेभल	पोखरा ६	कलाधर बास्तोला	२०६५/०९/१३
६७	पन्चासे दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा १७	सुर्य ब. गुरुड	२०६५/१०/२९
६८	थमसन होलिडे दुर्स एण्ड ट्राभल	पोखरा ६	सुर्य ब. ढकाल	२०६५/११/१८
६९	पिस आई दुर्स एण्ड ट्राभल	पोखरा ६	बुधराज भुजेल	२०६५/१२/०३
७०	लेकसिटी दुर्स एण्ड ट्राभल	पोखरा ९	लिलाबन्दिन पोखरेल	२०६६/०१/०३
७१	हिमालयन क्याराभान ट्राभल एण्ड दुर्स	पोखरा ८	लोकेन्द्र प्रकाश राजभण्डारी	२०६६/०२/१७
			सैलेस कृष्ण श्रेष्ठ	

७२	ओन्डर नेपाल टाभल एण्ड दुर्स	पोखरा ६	धुर्विजित कुवाँर	२०६६/०३/०८
७३	लोटर्स एडभेन्चर टाभल एण्ड दुर्स	पोखरा १६	लक्ष्मी प्र. पौडेल	२०६६/०५/०९
७४	विनित सबरिमिट एण्ड ट्र. एजेन्सी प्रा.ली	पोखरा ९	कमल गुरुङ	२०६६/०५/१७
७५	सकुन टाभल एण्ड भेइकल्स सर्भिस प्रालि.	पोखरा ६	लेखनाथ पौडेल	२०६६/०५/२३
			नविन कुमार श्रेष्ठ	
			जीवन तारा भट्ट	
७६	एडभायर दुर्स एण्ड टाभल	पोखरा ६	बाबुराम पाण्डे	२०६६/०५/२५
७७	स्टारलिंक दुर्स एण्ड टाभल प्रा.ली	पोखरा ६	गिता लम्साल	२०६६/०६/०७
७८	जि.ओ.स्पेस टाभल एण्ड दुर्स	पोखरा ६	यदुराज पोखरेल	२०६६/०६/२२
७९	डेभिट दुर्स एण्ड टाभल	पोखरा ६	प्रदिप काफ्ले समेत	२०६६/०६/२९
			सालिग्राम काफ्ले	
८०	दुरिष्ट एक्सप्रेस प्रा.लि.	पोखरा ६	राजकुमार भुजेल समेत	२०६६/०७/१७
			विज्ञान भुजेल	
			डेविड देव महर्जन	
			हरि कमार घर्ति	
			सुन्दरी श्रेष्ठ	
८१	सेल्स दुर एण्ड टाभल प्रा.लि.	पोखरा ८	कमल गुरुङ	२०६६/०८/०७
८२	लुक्स टाभल एण्ड दुर्स प्रा.लि	पोखरा १०	हेम ब. पुन	२०६६/०८/१६
८३	लाइन अफ टाभल प्रा.लि.	पोखरा ६	डम्बर राज अधिकारी	२०६६/०८/१८
८४	ग्लोबल टच दुर्स एण्ड टाभल प्रा.लि	पोखरा ६	रवि प्रसाद आचार्य समेत	२०६६/११/०५
			बद्रिनाथ आचार्य	
८५	अल्फा ल्फा टाभल एजेन्सी प्रा.लि.	पोखरा १०	केदार कुमार श्रेष्ठ	२०६६/१२/०३
			राजकुमार गुरुङ	
८६	ए क्लास दुर्स एण्ड दुर्स प्रा.लि.	पोखरा १४	सचिन उदास	२०६६/१२/०५
८७	मिरर नेपाल दुर्स एण्ड टाभल प्रा.लि.	पोखरा ६	नारायण हरि पगेनी	२०६६/१२/१२
८८	रिदम दुर्स एण्ड टाभल प्रा.लि.	पोखरा ४	चक्र ब. श्रेष्ठ	२०६७/०२/२३
८९	एडमार्क इन्टरनेशनल दुर्स एण्ड टाभल प्रा.लि.	पोखरा ४	रुद्र ब. के.सी	२०६७/०५/२३
९०	एन्सेष्टर दुर्स एण्ड टाभल प्रा.लि.	पोखरा ६	मित्रलाल बास्तोला	२०६७/०६/२४
			राजन अधिकारी	
			तुलसी प्र बराल	

११	धितालको द दुर्स एण्ड टाभल प्रा.लि.	पोखरा ९	हर्क ब. गुरुड	२०६७/०६/०३
१२	सहयात्री दुर्स एण्ड टाभल प्रा.लि.	पोखरा ९	टिक ब. दुरा समेत	२०६७/०६/११
१३	एसेन्स दुर्स एण्ड टाभल प्रा.लि		रत्नराज रेम्मी	
१४	हट एण्ड टियर्स टाभल एण्ड दुर्स प्रा.लि	पोखरा ६	मिस मेनिक विटिन्स विरेन्द्र लामा	२०६७/०६/१७
१५	श्री निदुस टाभल एण्ड दुर्स प्रा.लि.	पोखरा ६	नरेन्द्र ब. आचार्य	२०६७/०८/०७
१६	श्री सांग्रिला माल्ट सोलुशन टाभल एण्ड दुर्स प्रालि.		हिम लाल ज्वाली	
१७	श्री एए ट्रभल्स प्रा.लि.	पोखरा ८	कृष्ण कुमार गिरी समेत कमला गिरी	२०६७/०९/२९
१८	चाइना नेपाल टाभल सर्भिस प्रा.लि.		विश्वरांकर पालिखे समेत दिपक सरकार	
१९	नाल्मा टाभल एड दुर्स प्रा.लि.	पोखरा ६	किसन कुमारी गुरुड समेत	२०६७/११/१७
१००	टाभल वन नेपाल प्रा.लि.	पोखरा ६	उपेन्द्र अधिकारी समेत प्रेम प्रसाद सुवेदी नेत्रपाणी भण्डारी रवि प्रसाद आचार्य डम्भर राज अधिकारी	२०६७/१२/१०
१०१	गुडलक एडभेन्चर टाभल प्रा.लि.		केशर बहादुर श्रेष्ठ	
१०२	त्रिथुडगा दुर्स एण्ड टाभल प्रा.लि.		डिल्लीराज सुवेदी समेत आनन्दराज बतास शान्तराज बतास विपेन्द्रसाज बतास	
१०३	भ्यू वाराही इन्टरनेशनल दुर्स एण्ड टाभल प्रा.लि.		व्या. न. पा तनहु	२०६८/०३/०५
१०४	चोडिकल दुर्स एण्ड टाभल प्रा.लि.		भोज ब. थापा	२०६८/०४/१२
१०५	एक्सेस दु युफोरिक नेपाल दुर्स प्रा.लि.	पोखरा १६	दिपक बास्तोला	२०६८/०४/१६
१०६	नेपाल भ्याकेशन प्रा.लि.	पोखरा ६	टिकाराम सापकोटा समेत शोभा कुमारी अधिकारी	२०६८/०४/२३
१०७	मुस्ताड. होलिडेज टाभल एण्ड दुर्स प्रा.लि.		प्रेम प्र. तुलाचन	
१०८	प्रगति अक्सफोडू दुर्स एण्ड टाभल प्रा.लि.	पोखरा ८	बिनोद हुंगाना	२०६८/०६/०९

१०९	राजपोखरा दुर्स एण्ड ट्राभल	पोखरा १३	लोक ब. गुरुड	२०६८/०६/०९
११०	वल्ड इन्टरनेशनल ट्राभल एण्ड दुर्स प्रा.लि.	पोखरा ९	बीर ब. गुरुड	२०६८/०६/०९
१११	उमेश दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा १७	मनशोभा गुरुड	२०६८/०७/१२
११२	मोहरिया इन्टरनेशनल ट्राभल एण्ड दुर्स प्रा.लि.	पोखरा ९		२०६८/०८/२९
११३	वसुधा दुर्स एण्ड ट्राभल		सुवास सिंदेल	२०६८/०८/२९
११४	फोर ब्रदर्श एडभेन्चर ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ९	मिलन तिवारी समेत भक्त. बहादुर खत्री	२०६८/०९/१४
११५	सेलभेशन दुर्स एण्ड ट्राभल	पोखरा ६	अजय सापकोटा	२०६८/१०/०५
११६	विन चेष्टर ट्राभल एण्ड दुर्स प्रालि.	पोखरा १६	महेन्द्र अधिकारी	२०६८/११/१७
११७	इलमपोखरी ट्राभल प्रालि.	पोखरा १७	खेम ब. गुरुड	२०६८/१२/०५
११८	सेभेन बद्दस ट्राभल एण्ड दुर्स प्रा.लि.	पोखरा ६	डिल्लीखर दहाल	२०६८/१२/१३
११९	फस्ट विन जस दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	आकाश नेपाली	२०६९/०२/०३
१२०	गोखाली दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ४	राजेश गरुड	२०६९/०२/११
१२१	एपेक्षा कन्टनेन्टल ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा १७	प्रकाश बस्ताकोटी	२०६९/०२/२८
१२२	वल्ड कनेक्शन ट्राभल दुरिजम सर्भिसेज प्रा.लि.	पोखरा १७	नारायण अधिकारी	२०६९/२/३०
१२३	सोनीक ट्राभल एण्ड दुर्स प्रा.लि.	पोखरा ६	कुल चन्द्र शर्मा समेत लाल ब. घर्ती	२०६९/०४/१४
१२४	एक्सोल्युट दर्शन नेपाल दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	कृष्ण कुमार नगरकोटी समेत मिलन लटैला	२०६९/४/४४
१२५	माउण्टेन ओभरलेण्ड ट्राभल एण्ड दुर्स प्रा.लि.	पोखरा ६	रेनु थापा समेत सन्धया घिमिरे इन्द्रा लामिछाने गणेश भट्टराई	२०६९/०४/२४
१२६	वान ट्राभल डट कम प्रा.लि.	पोखरा ९	शिव बास्तोला	२०६९/०४/२६
१२७	अभियान ट्राभल एण्ड दुर्स प्रा.लि.	पोखरा ६	नवराज अधिकारी	२०६९/०५/०६
१२८	इनक्रेडियन एडभेन्चर दुर्स एण्ड ट्राभल प्रालि.	पोखरा ६	मञ्जु कु. थापा	२०६९/०५/३१
१२९	इसा ट्राभल एण्ड दुर्स प्रा.लि.	पोखरा ८	शिव कु श्रेष्ठ	२०६९/०६/०५
१३०	हिमालयन अर्किड दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	अनिल के.सि	२०६९/०६/०९
१३१	सापकोटा एडभेन्चर ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	गणेश ब. सापकोटा	२०६९/६

१३२	एमिएवल दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	रविन गौतम	२०६९/०६/२३
१३३	टेम्पलार्डि दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	बसन्त गौतम समेत	२०६९/०६/२६
			चन्दन कृष्ण कायस्था	
			प्रेम कृष्ण श्रेष्ठ	
			सनजन कृष्ण कायस्था	
१३४	जिप्सी दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	लाल ब. बंलपर्कि समेत सुनिरा गुरुङ	२०६९/०८/२६
१३५	होलिडेज मार्ट दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	जीवन राज सापकोटा समेत	२०६९/०९/१८
			सुवास अधिकारी	
			राम कुमार भट्ट	
१३६	स्टारलाईन दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	आशिष थापा	२०६९/०९/१८
१३७	मेट्रो ईन दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा १५	कमला गिरी समेत	२०६९/०९/२५
			प्रकाश चन्द्र वाले	
१३८	स्केप पोखरा दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि	पोखरा ८	प्रविन छ	२०६९/११/३०
१३९	गर्भनर दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	मोती ब. गुरुङ	२०७०/०१/१७
१४०	प्याराडाइज पोखरा दुर्स एण्ड ट्राभल	पोखरा ६	नरेन्द्र कु पौडेल	२०७०/०२/०२
१४१	भन्ज्याड. दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	विष्णु प्रसाद कडेल समेत	२०७०/०२/०८
			नारायण गौतम	
१४२	फिस्टल होलिडेज प्रा.लि.	पोखरा ६	राजेश पहारी	२०७०/०२/३०
१४३	ठच नेपाल ट्राभल एण्ड ट्रेक्स प्रा.लि.	पोखरा ६	गिता बस्नेत थापा	२०७०/०२/३१
१४४	ए पिस इन्टरनेशनल ट्राभल एण्ड दुर्स प्रा.लि	पोखरा ८	सोम कु श्रेष्ठ	
			माया गुरुङ	
१४५	फेवा फिस्टेल ट्राभल एण्ड दुर्स प्रा.लि.	पोखरा ६	दिपेन्द्र ढकाल	२०७०/०३/११
१४६	सुमन दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ९	देबीराज गरुङ समेत	२०७०/०३/२०
			अतित गुरुङ	
१४७	लेकभ्याली दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	चुणामणी दहाल	२०७०/०३/३०
			दुर्गादत्त ढकाल	
१४८	एनी दुर्स एण्ड ट्राभल नेपाल प्रा.लि.	पोखरा ६	कल्पना अधिकारी	२०७०/०३/३१
			जोनी अधिकारी	
			करण अधिकारी	
१४९	ट्राभल मास्टर्स एण्ड दुर्स प्रालि.	पोखरा १७	हरी प्रसाद गुरुङ	२०७०/०३/३१

१५०	मौसम दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा १७	गोविन्द प्रसाद शर्मा	२०७०/४
१५१	संजोग ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ८	दुर्गा श्रेष्ठ समेत	२०७०/४/३२
			सञ्जय श्रेष्ठ	
१५२	हिमालयन डिस्कोभरी नेपाल ट्राभल एण्ड दुर्स प्रालि.	पोखरा ६	सुरेश लम्साल	२०७०/०४/२७
१५३	ट्रिप एडभाईजर एडभेन्चेयर प्रा.लि.	पोखरा ६	सञ्जिब अधिकारी	२०७०/०५/०७
१५४	हिमालयन एकर दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	मिन ब. सिहं	२०६०/०६/०९
१५५	सुपरमेट्रो ट्राभल एण्ड टर्सु प्रा.लि	पोखरा १	देवेन्द्र के.सी	२०७०/०६/१५
			राजेन्द्र ब. खत्री	
१५६	नेचरहुमन दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा १२	छितिज वि.क	२०७०/०८/२१
१५७	स्टेन्ज ल्याण्ड दुर्स एण्ड ट्राभल प्रालि	पोखरा ६	चन्द्र ब. थापा	२०७०/०९/०३
१५८	कर्फ्ट होलिडेज ट्राभल एण्ड ट्रेक्स एक्साप्रा.लि	पोखरा ६	ज्ञेन्द्र ब. थापा	२०७०/०९/१७
१५९	ग्रेट पोखरा दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	सुमन कुँवर	२०७०/०९/१७
१६०	लेक वे ट्राभल एण्ड दुर्स प्रा.लि.	पोखरा ६	जितेन्द्र कुँवर	२०७०/०९/१७
१६१	समर दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	कृष्ण श्रेष्ठ	२०७०/०९/२३
१६२	नाईन हिन्स दुर्स एण्ड ट्राभल	पोखरा ६	विनोद अर्याल समेत	२०७०/०९/२८
			केशव राज सुबेदी	
			दिपक कुमार पन्त	
१६३	विसिङ विल दुर्स एण्ड ट्राभल	पोखरा ६	सुरेन्द्र पुन समेत	२०७०/०९/२८
			मिन ब. वि.क	
१६४	अ राईज दुर्स एण्ड ट्राभल प्रालि.	पोखरा ६	देवेन्द्र बास्तोला	२०७०/१०/०५
१६५	भेलोसिटी दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ४	सुरेश चन्द्र पहारी	
			लक्ष्मी पहारी	
			गणेश प्रसाद कोइराला	
			सुनिता लामिछाने	
१६६	नेपाल लाईनर दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	अमृत ढकाल	२०७०/१०/०९
१६७	आहाना दुर्स एण्ड ट्राभल एण्ड ट्राभल्स प्रा.लि	पोखरा १०	अमिका श्रेष्ठ	२०७०/१०/१९
१६८	आईफर नेपाल दुर्स एण्ड एक्स.प्रा.लि.	पोखरा ६	अशिष शेरचन	२०७०/१२/०७
१६९	द तिवेतन इन्काउण्टर ड दुर्स प्रा.लि.	पोखरा ६	सेम ब. लामा	२०७०/१२
१७०	हिरोईक दुर पा.लि.	पोखरा ६	दिलिप कु शाह	२०७०/१२/१०
१७१	सिल्भर स्प्रिड. दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	अमर जंग गुरुङ	२०७०/०९/०२

१७२	मिजुरे ट्राभल एण्ड दुर्स प्रा.लि.	पोखरा ४	विकास गुरुड	२०७१/०१/२५
१७३	तालवराही दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	दोलमाया पहारी सेमी	२०७१/०२/२०
१७४	लिजर प्लानर दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	दिनेश थापा समेत	२०७१/०२/२२
			राजेनद्र बहादुर थापा	
			सविता थापा	
१७५	नाओमी होलिडेज दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि	पोखरा ६	कुमार गुरुड	२०७१/०३/२९
१७६	नेकेड हर्ट एडभेन्चर एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	रामचन्द्र कार्की	२०७१/०३/२६
१७७	एलिमेन्ट्री ट्राभल एण्ड दुर्स प्रा.लि.	पोखरा ६	प्रविण गौतम	२०७१/०३/२६
१७८	एस. आर. न्यू एरा नेपाल ट्राभल एण्ड दुर्स प्रालि	पोखरा ७	सरोज पौडेल समेत	२०७१/०३/२६
			रामराज अधिकारी	
१७९	आफन्त ट्राभल एण्ड दुर्स प्रा.लि	पोखरा ६	अजित जंग गुरुड समेत	२०७१/०४/२२
			दुर्गा ब. गुरुड	
१८०	जिरो प्वइन्ट ट्राभल एण्ड दुर्स प्रा.लि	पोखरा ८	चेत बहादुर कार्की	२०७१/०४/०२
१८१	एक्सपोलर इभन मोर दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि	पोखरा ६	उत्तम श्रेष्ठ	२०७१/११/०१
१८२	बरदा दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि	पोखरा ७	शान्ता कोइराला समेत	२०७१/०७/०५
			जमुना कार्की	
१८३	भर्टेक्स ट्रा एण्ड दुर्स प्रा.लि	पोखरा ३	नारायण पराजुली समेत	२०७१/०७/११
			काल्पना पराजुली	
१८४	नियाग्रा दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि	पोखरा १७	हरिहर बाराल समेत	२०७१/०७/१६
			विकास बाबु बराल	
१८५	अल्विज नेपाल ट्राभल एण्ड दुर्स प्रा.लि	पोखरा ६	परिव्राम बराल	२०७१/०७/१९
१८६	सुन्दर नगरी दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि	पोखरा ११	थिर ब. थापा समेत	२०७१/०७/१९
			शोभाखर भण्डारी	
१८७	सेवा रेस्पोन्सिवल ट्राभल प्रा.लि	पोखरा ५	भुवन पौडेल	२०७१/०८/१५
१८८	हिमालयन मंक ट्राभल प्रा.लि	पोखरा ६	निराजन उपाध्याय	२०७१/०८/१४
१८९	समन्वय ट्राभल एण्ड दुर्स प्रा.लि	पोखरा २	कृष्ण प्रसाद तिमिल्सीना	२०७०/०९/०३
१९०	मोर्डन हेरिटेज ट्राभल एण्ड दुर्स प्रा.लि	पोखरा ६	कुमार आचार्य	२०७१/०९/०६
१९१	फस्ट एसेन्ट ट्राभल एण्ड दुर्स प्रा.लि	पोखरा ६	थानेश्वर बराल	२०७१/०९/१७
१९२	एड्रेस नेपाल एडमिन्यर प्रा.ली	पोखरा ६	प्रकाश गौतम समेत	२०७१/१०/१२
			श्री कृष्ण तिमिल्सीना	
			श्री पंकज घिमिरे	

१९३	धम्पुस ट्राभल एण्ड दुर्स प्रा.लि	पोखरा ८	जगन ब. गुरुड	२०७१ /
१९४	मेहरवा कैलाश एडमिन्यर्स प्रा.लि	पोखरा २७	केशब राज पौडेल	२०७१/११/१५
१९५	ग्लोबल इन्टरनेशनल ट्राभल प्रा.लि	पोखरा ६	शशि लामिछाने	२०७१/११/२९
			सन्दिप श्रेष्ठ	
			विमला थापा	
१९६	तिनसिर ट्रेक्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि	पोखरा ६	विष्णु प्रसाद लम्साल	२०७१/१२/११
१९७	हिमालयन सेफटी ट्रेक्स एण्ड एक्सपीडीसन प्रा.लि	पोखरा ६	भुपेन्द्र कुमार लामा	२०७१/१२/१८
१९८	हलेशी दर्शन दुर्एण्ड ट्राभल्स प्रा.लि	पोखरा ६	विनोद राइ	२०७१/१२/२७
१९९	भ्याकिशन एडमिन्यर प्रा.लि	पोखरा ६	गंगा भट्राइ	२०७१/१२/२९
२००	ग्रिन पोखरा ट्राभल एण्ड दुर्स प्रा.लि	पोखरा ६	अमृत प्रसाद पौडेल	२०७२/१
२०१	कर्णाली पोखरा ट्राभल एण्ड दुर्स प्रा.लि	पोखरा ८	प्रेम गिरी	२०७२/०१/२४
२०२	सोनम दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि	पोखरा ७	छिरेन छेटोल गुरुड	२०७२/०२/१३
२०३	दुर दु नेपाल प्रा.लि.	पोखरा ४	अर्जुन गुरुड समेत	२०७२/०२/१७
			निराजन पौडेल	
			मिलन श्रेष्ठ	
			विष्णु कुमार विजुक्ते	
२०४	वि एण्ड वि ट्राभल एण्ड दुर्स प्रा.लि	पोखरा २७	बसन्तमान श्रेष्ठ	२०७२/०३/
२०५	सारेवुड दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि	पोखरा ६	आडजेन गुरुड समेत	२०७२/०३/२०
२०६	गुहेश्वरी दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि	पोखरा १७	हरी नेपाली	२०७२/०३/२७
२०७	एक्सप्लोर पोखरा ट्राभल एण्ड दुर्स प्रा.लि	पोखरा ६	पुष्पराज न्यौपाने	
२०८	दिप वे दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि	पोखरा ७	जया भण्डारी	२०७२/०३/२८
२०९	पोखरा जगदम्बा ट्राभल्स प्रा.लि	पोखरा ५	धन ब. रानाभाट	
२१०	ओम शान्ती दुर्स एण्ड ट्राभल्स प्रा.लि	पोखरा १७	धिम ब. खड्का	२०७२/०३/२९
२११	पिस प्यागोडा दुर्स एण्ड ट्राभल्स प्रा.लि	पोखरा ६	नारायण प्रसाद अधिकारी	
२१२	सिटी एण्ड भिलेज दुर्स एण्ड ट्राभल्स प्रा.लि	पोखरा ७	केशब प्रसाद अधिकारी	२०७२/०४/०१
२१३	सिटी एण्ड भिलेज दुर्स एण्ड ट्राभल्स प्रा.लि	पोखरा ६	महेन्द्र भण्डारी	२०७२/०४/१८
२१४	रिभर आइल्याण्ड दुर्स एण्ड ट्राभल्स प्रा.लि	पोखरा ६	भावना विष्ट	२०७२/०४/२४

२१४	स्पेसशिप दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि	पोखरा ३	खुम बहादुर पुन	२०७२/०४/२५
२१५	मा कॅल्याणी ट्राभल्स एण्ड दुर्स प्रा.लि	पोखरा ६	आइता सिं गुरुड	२०७२/०५/१६
			सरजु गुरुड	
२१६	जुन ज्योती दुर्स एण्ड ट्राभल्स प्रा.लि	पोखरा ६	वृष ब. गुरुड	२०७२/०७/०१
२१७	शुभ जगदम्बा दुर्स एण्ड ट्राभल्स पोखरा	पोखरा ८	दामु अधिकारी	२०७२/०९/१३
२१८	ग्रिनल्याण्ड दुर्स एण्ड ट्रेक्स प्रा.लि	पोखरा ६	कमल पहारी	२०७२/१०/१४
२१९	पिस पोखरा ट्राभल एण्ड दुर्स प्रा.लि	पोखरा ७	मधव प्रसाद बराल	२०७२/११/०५
२२०	लोटस होलिडे ट्राभल्स एण्ड दुर्स प्रा.लि	पोखरा ७	सनोद थापा	२०७२/११/१९
२२१	शुभ अधिकारी ट्राभल्स प्रा.लि	पोखरा ५	टिकाराम अधिकारी	२०७२/१२/२६
२२२	लेकभ्याली दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि.	पोखरा ६	दुर्गातत्त दहाल	२०७३/०१/०२
२२३	मनश्री ट्राभल्स एण्ड दुर्स प्रा.लि	पोखरा ९	अविलास गुरुड	२०७३/०१/०२
२२४	स्काई लार्क ट्रा.एण्ड दुर्स प्रा.लि	पोखरा ६	मैना कुमारी च्वाई समेत	२०७३/०२/२१
			तारा के.सी शर्मा	
२२५	डिम वे ट्राभल्स एण्ड दुर्स प्रा.लि	पोखरा ६	सुभाष पहारी	२०७३/३/
२२६	वण्डरफल नेपाल दुर्स एण्ड ट्राभल्स प्रा.लि	पोखरा १७	दिपक प्रसाद सुबेदी	२०७३/०४/३०
२२७	प्लेजर सर्भिसेज ट्राभल्स एण्ड दुर्स प्रा.लि	पोखरा ८	निरज पालिखे समेत	२०७३/०५/०७
			श्री जितेन्द्र श्रेष्ठ	
२२८	गणपती दुर्स एण्ड ट्राभल्स प्रा.लि	पोखरा ६	रामचन्द्र दहाल	२०७३/५
२२९	रोडवेज दुर्स एण्ड ट्राभल्स प्रा.लि	बागलुंग २	उमेश के.सि	२०७३/०६/१९
२३०	इन्जोय नेपाल, दुर्स एण्ड ट्राभल्स, पोखरा	पोखरा ६	ऋषिकान्त पौडेल	२०७३/०७/०३
			शिव प्रसाद अधिकारी	
			दिपक शर्मा	
२३१	राईजिड स्टार ट्रेक्स एण्ड ट्राभल्स प्रा.लि	पोखरा ६	जुना अधिकारी	२०७३/०७/२३
२३२	ओम नमः स्प्लिं दुर्स एण्ड ट्राभल्स प्रा.लि	पोखरा १०	प्रेम कुमार वि.क	२०७३/०८/१०
२३३	बेस्ट प्लेस ट्राभल्स एण्ड टेक्स प्रा.लि	पोखरा ६	बल बहादुर रानाभाट	२०७३/०८/१४
२३४	ओजोन एक्सिडेन्स नेपाल प्रा.लि	पोखरा ६	शिव बहादुर गुरुड	२०७३/०८/१५
२३५	लेभल नेक्सट दुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि	पोखरा ८	विश्वास गुरुड	२०७३/०८/१६
			सन्जिब गुरुड	
२३६	परिलिङ्क दुर्स एण्ड ट्राभल्स प्रा.लि	पोखरा ७	लक्ष्मण प्रसाद शर्मा	२०७३/०८/२९

२३७	फेमिलि ट्राभल्स प्रा.लि	पोखरा ११	ईश्वर कुमार श्रेष्ठ	२०७३/०९/०३
२३८	डवल ए एडभेन्चर ट्राभल प्रा.लि	पोखरा ७	शुसिल कुमार बराल	२०७३/०९/१३
२३९	डिमिज हिमालय ट्राभल्स एण्ड टुर्स प्रा.लि	पोखरा ६	सतिस गिरी	२०७३/०९/२५
२४०	लिटिल पोखरा ट्राभल्स एण्ड टुर्स प्रा.लि	पोखरा ६	फरेन्द्र थापा	२०७३/०९/२६
२४१	मन्जिल एडभान्चर ट्राभल्स प्रा.लि	पोखरा ६	मित्रलाल तिवारी	२०७३/१०/०७
२४२	ट्राभल टुवान्टिकोर आवर्स प्रा.लि	पोखरा ७	गोकण धमला	२०७३/१०/०६
२४३	द्वान्टी फोर सेभेन टुर्स एण्ड ट्राभल प्रा.लि			२०७३/१०/१४
२४४	मेमोरी नेपाल ट्राभल एण्ड ट्रेक्स प्रा.लि			२०७३/१०/२१

स्रोत : पर्यटन कार्यालय, पोखरा

अनुसूची १२ : पर्यटन कार्यालय कारक्रमा वर्ता भई सञ्चालन रहेका होमस्टेडहर र संभावित होमस्टेडहरको विवरण

क्र.सं.	दर्ता नं	नाम	ठेगाना	सञ्चालकको नाम	ठेगाना	दर्ता मिति	कोठा सम्भा	शेया सम्भा	मोवाइल नं.	कैफियत
१	१	सार्दिखोला काखे होमस्टे	सार्दिखोला गा.वि.स. कास्की	श्री कमला गुरुङ समेत श्री उमिला भट्टराई	सर्दिखोला ८, कास्की	२०६७९११७	१६	४१	९८४६०३१८८१	
२	२	माछापुङ्गे फिस्टेल होमस्टे	पोखरा ८ कास्की		पोखरा ८, कास्की	२०६७९११७	२	३	९८४६१००५३३	निजी
३	३	वारपाक होमस्टे	वारपाक गा.वि.स. गोरखा	श्री मनोस घले समेत	बारपाक ६, गोरखा	२०६७९११२६	१३	३६	९८४६२५४७०९	
४	४	घोलेल सामुदायिक होमस्टे	ल्वाङ्गधारेल गा.वि.स. कास्की	श्री शान्ति गुरुङ	ल्वाङ्गधारेल ५, कास्की	२०६७९१०१६	७	२७	९८४६३५५२४७	
५	५	ल्वाङ्ग सामुदायिक होमस्टे	ल्वाङ्गधारेल गा.वि.स. कास्की	श्री हिम्कुमारी गुरुङ समेत	ल्वाङ्गधारेल २, कास्की	२०६७९१०१६	१४	४६	९८४६३८२७३८	
६	६	गुरुङ होमस्टे	भद्रैरेतापाणी गा.वि.स. कास्की	श्री रुपेश गुरुङ समेत	भद्रैरेतापाणी १, कास्की	२०६७९१११३	९	२४	९८०६५१०१५३	
७	७	चित्रे ग्रामिण पर्यटन होमस्टे	चित्रे गा.वि.स. पर्यटन होमस्टे	श्री शुभिला देवी गुरुङ समेत	चित्रे १ पर्वत	९८४६१०११०८	१२	४१	९७४६७०१४५९	

८	८	पञ्चकोशी आर्थ होमस्टे	आर्थ गा.वि.स. पर्वत	श्री अमृत कुमार गुरुड समेत आर्थडायर्क ६, पर्वत	२४।२४।७३०८	१४	३६	९८०६१०३६७०
९	९	ठुलाखेत होमस्टे	भद्रैतामार्गी गा.वि.स. कास्की	श्री तुलसी प्र. भण्डारी समेत भद्रैतामार्गी ५, कास्की	०८।२४।७३०८	५	२०	
१०	१०	धिताल हेडजाकोट होमस्टे	धिताल गा.वि.स. कास्की	श्री इश्वर ब. गुरुड समेत धिताल ७, कास्की	२०६८।११।८	३२	१६८	९८४६२८०३१०
११	११	पर्माकल्चर होमस्टे	ले.न.पा. ११ कास्की	श्री पद्म ब. थापा सपाकोट २, कास्की	२०६८।३।८	१९	४२	९८४६०४९५७४२
१२	१२	पोखरा होमस्टे	पोखरा ५ कास्की	श्री अधिका तिम्लसीना सराइकोट ३ कास्की	२०६८।६।३०	१	२	९८०४१८००३५
१३	१३	बन्दपुर सामुदायिक होमस्टे	बन्दपुर गा.वि.स. तनहुँ	श्री धिमा कुमारी वानिया बन्दपुर २ तनहुँ	०६।८।३०	२५	४७	९८४६३४२०८३
१४	१४	अशोकेट सामुदायिक होमस्टे	केशबटार ९, तनहुँ गा.वि.स.तनहुँ	श्री प्रेम ब. अधिकारी केशबटार ९, तनहुँ	२०६८।६।३०	२८	५६	९८४६४३७२८८

१५	१५	वांसखर्क सामुदायिक होमस्टे	वासखर्क गा.वि.स. पर्वत	श्री याम ब. गरुजा समेत बाँसखर्क ४, पर्वत	२०६८।७।७	१०	२०	९८४७७४८२३८७
१६	१६	डाँडाकटेरी सामुदायिक होमस्टे	लेकफाँट गा.वि.स. पर्वत	श्री नममाया पुन समेत लेखफाट ८, पर्वत	२०६८।८।८	१०	२०	९८४७७६००३
१७	१७	हिमालयन भृत्यू होमस्टे	पोखरा २ कास्की	श्री दिपकराज सुवेदी कास्कीकोट ३ कास्की	२०६८।७।४	१	२	९८४४५२००५ निजी
१८	१८	हिमालयनकोट होमस्टे व्यवस्थापन समिति	हिमालयन गा.वि.स. प्लार्डी	श्री ठकराज पुन समेत हिमालयन ३, प्लार्डी	२०६८।८।८	१०	२०	९८५७६२२७९०
१९	१९	विवाह होमस्टे व्यवस्थापन समिति	धार गा.वि.स. प्लार्डी	श्री धनमाचा गरुजा समेत शिख १, प्लार्डी	२०६८।८।८	१०	२०	९८५८०८११८
२०	२०	खर्चुचाङ्गी होमस्टे	पु.व.न.पा. ८, स्थाइज्ञा	श्री आस कुमारी गुरुड समेत चाण्डीकालिका ५, स्थाइज्ञा	२०६८।९।८	१०	२०	९८४६०७२६९१२
२१	२१	ताङ्गिट लामुजुम होमस्टे	नामार्जुन. कास्की	श्री दुजामाया गुरुड समेत नामार्जुम ३, कास्की	२०६९।९।४	१९	४३	९८४६३५००५१
२२	२२	पचैया होमस्टे	ले.न.पा. ११ पचैया कास्की	श्री अर्जुन प्र.लम्साल समेत बेगानास ७, कास्की	०६।८।१।८	२०	३१	९८४६०४६०२८
२३	२३	सांगीला न्यू उन होमस्टे	पोखरा ६ वैदाम -निजी)	श्री कृष्ण प्र.आचार्य पोखरा ६, कास्की	०६।९।१।८	४	१०	९८४६०२७९९७ निजी

२४	२४	पोखरा होमस्टे (हेमभ्याली)	हेमजा ३ कास्की	श्रीमती दुग्गी न्यौपाने	हेमजा ३, कास्की	०६९११२७	४	१२	९८४९१६७३९६३२	निजी
२५	२५	वेतनी गाउं होमस्टे	मनकामना २ गोरखा	श्री लिल वाहाङु राना समेत	मनकामना २, गोर्खा	०६९१३१३	२	१८	९८४९०८०९३९९९	
२६	२६	दोवा सामुदायिक होमस्टे	दोवा १, २, ५, ६ म्याग्दी	श्री केशन कुमार पूर्जा समेत	दोवा ६, म्याग्दी	०६९१३१४	१२	२१	९८४९१८९५३५	
२७	२७	काउरे सामुदायिक होमस्टे	रिभान ४ कास्की	श्री केशव गिरी समेत	रिभान ६, कास्की	०६९१५१३	८	१६	९८४६५९४९९०	
२८	२८	हुम्दीलापाटा सामुदायिक होमस्टे	रिभान ६, कास्की	श्री डाम्कर गिरी समेत	रिभान ६, कास्की	०६९१५१३	८	१२	९८४६०५९९९९७	
२९	२९	हुम्दीडाङाउं सामुदायिक होमस्टे	रिभान ७, कास्की	श्री विणुमाथा लामिछाने समेत	रिभान ७, कास्की	०६९१५१३	५	१०	९८४६३८२४४४	
३०	३०	सुनाखरी डांडाखर्क होमस्टे	आर्थर डांडाखर्क, पर्वत	श्री तई कुमारी गुरुङ ^१ समेत	आर्थर २, पर्वत	०६९१५११९	१३	२४	९८४६१७०२९६६	
३१	३१	फ्लाइट हिमा लयन होमस्टे	स्वरेक महापुर १ स्थाङ्गा	श्री सानो चावु सुनाखर	रामपुर ८, रामेछाप	०६९१८२९	४	८	९८४६२५७३३९	निजी
३२	३२	तमु ठ्याला सा. होमस्टे	भद्रैरे तामागी २, कास्की	श्री गैलक्ष्मी गुरुङ समेत	भद्रैरे तामागी २, कास्की	०६९११०११	२२	५०	९८४६१७४८०३	
३३	३३	हिन्दोम्याट एपार्टमेन्ट	पोखरा १६, वेदाम	श्री नारायणी अधिकारी	घिताल ८, कास्की	०६९११०११	२	४	९८४६३६३८७७२	निजी

३४	३४	मिस पन्चासे होमस्टे	भद्रौरे तामारी ५, कास्की	श्री हारिलाल पौडेल भद्रौरे तामारी ५, कास्की	०७०१६१६	२	३	९८४६६२३४५६	निजी
३५	३५	घलेगाउँ सामुदायिक होमस्टे	उत्तरकन्ता १, २, ३ लमजुङ.	श्री प्रेम वहाङ्गु घले समेत	०७०१८६	१०	२३	९८५६०४५०९२	
३६	३६	हेमस्टे इन पोखरा	पोखरा ५ प्रस्थांड कास्की	श्री सुनिता महर्जन चोभार ८, काठमाडौं	०७०१९३	१	२	९८१९१६१०९९	निजी
३७	३७	बुझनकाई सामुदायिक होमस्टे	हंसपुर ४ मुच्चोक गोरखा	श्री शेर वहाङ्गु तामाङ. हंसपुर २, गोखा	०७०११०१७	११	२३	९८१४२१०३३४	
३८	३८	सोनाम होमस्टे	पोखरा ६, वैदाम	श्री शान्ता कुमारी पुनेल थोचे ८, मनाङ	०७०११०१०	२	४	९८४६०८८२५१	निजी
३९	३९	सुन्तलावारी सामुदायिक होमस्टे	स्थाङ्गजा	श्री डिलिविक्रम गुरुङ समेत एलादी ४ स्थाङ्गजा	०७०११११४	६	१२	९८१७९००५५६	
४०	४०	मित्रा सामुदायिक होमस्टे	ताथिङ २ लमजुङ.	श्री राजकुमार गुरुङ ताथिङ २ लमजुङ	०७०११११६	८	१६	९८४६४९६७८५	
४१	४१	छापा सामुदायिक होमस्टे	कास्की	श्री कुल प्रसाद गुरुङ ताथिङ ३ लमजुङ	०७०११११६	५	१०	९८४६३५३३७६	
४२	४२	चापाकोट होमस्टे	चापाकोट ४, कास्की	श्री पशुपती पराजुली चापाकोट ४ कास्की	०७०१११२१	२	४		निजी
४३	४३	तानहुङ्गु होमस्टे	तनहुङ्गु	श्री कोष वहाङ्गु थापा तानहुङ्गु ४ तनहुङ्गु	०७११३२९	२	३	९८४६०९१०३२	निजी
४४	४४	जलजला होमस्टे पर्वत		नरसिंह पुन कथाङ्ग ३ पर्वत	०७११७५	४	६	९८०५२०३८३२	निजी

४५	४५	धारणानी निजी होमस्टे	पोखरा ५, धारापानी	विष्णु माया दाहाल	कास्कीकोट १ कास्की	०७११७१८८	२	४				निजी
४६	४६	साकुरा होमस्टे	पोखरा ५, कास्की	सिता कुमारी अधिकारी	धिताल १ कास्की	०७११७१८८	३	६		९८५६०२७३९०		निजी
४७	४७	गोल्डेन बइस होमस्टे	सराइकोट २ कास्की	धर्मराज खाइका	सराइकोट २ कास्की	०७११७१८५	१	२		९८४६००१४५०		निजी
४८	४८	हिमालयन घिला	कास्कीकोट ,कास्की	राधिका सुवेदी	कास्कीकोट १ कास्की	०७११८१४	१	२		९८४६०८७९२३		निजी
४९	४९	आगामी होमस्टे	सराइकोट ,कास्की	लक्ष्मी लामा	पोखरा १७ कास्की	०७११७१८५	१	४		९८४०५५५१२		निजी
५०	५०	बायाक टु नेचर एण्टेड एण्ड हाइकिङ क्रामाप होमस्टे	चापाकोट, कास्की	उम्बर बहादुर पुन	पोखरा ६ कास्की	०७११८१८१	३	३		९८५१०५३२३५		निजी
५१	५१	सिधाने सामुदायिक होमस्टे	भद्रौरेतामारी कास्की	बाल शोभा गुरुङ समेत	भद्रौरेतामारी ८, कास्की	०७११८१८३	१२	२४		९८०६६२०९१७३		
५२	५२	दमदमे सामुदायिक होमस्टे	दमदमे	दर कुमारी गुरुङ समेत	भद्रौरेतामारी ६, कास्की	०७११८१८३	१०	२०				
५३	५३	हार्मिल होमस्टे	पोखरा - ६	एकनाथ पौडेल	लामाचौर ७ कास्की	०७११८१८३	४	८		९८५६०३२२७३		
५४	५४	किंशानको अंतिथि गृह होमस्टे	कास्की	बीबिता कायस्थ	पोखरा २, कास्की	०७११८०१२०	३	६		९८४६५२६३२८		
५५	५५			लाल ब. गुरुङ	पंचमुल ४, स्याङ्गाजा					९८११७१७७४४७		
५६	५६	मर्दिखेला होमस्टे	कुँडेहर १३, कास्की	मुजुली लामिछने क्षेत्री	ल्वाङ्गथले ८ कास्की	०७११८१८५	२	४		९८०४१७१२३४४		
५७	५७	देउराली होमस्टे	जगतभाव्याड २, स्याङ्गाजा	महेश गुरुङ समेत	जगत भन्नाथाङ्ग २ स्याङ्गाजा	०७२१३११६	१४	२५		९८४६१२३५३५९		
५८	५८	द पिपल ट्रि विए होमस्टे	पोखरा ५, मालेपाटन	विष्णु माया थापा क्षेत्री	सराइकोट ८ कास्की	०७२१८१२२	४	८		०६१५३३१९४		निजी

५९	५९	बौद्ध तमु सामुदायिक होमस्टे	टक प्रसाद गुरुङ	बांगफट्टको ८ स्थाइजा	९८४६५२६०२९
६०	६०	हुनिकोट होमस्टे	पु.व.न.पा. २, स्थाइजा	जमन बहादुर गुरुङ	९८४६६२५३४४
६१	६१	कालाबाड घरेडि सामुदायिक होमस्टे	पोखरा २५, कास्की	राज बहादुर गुरुङ	९८४६२६०१०८
६२	६२	के.डि होमस्टे	पोखरा ६, कास्की	कमला लारीमिछाने	९८४६८९५४८८
६३	६३	आपस-वरा सामुदायिक दरितर होमस्टे	ब्यास न.पा १३ तर्नु	सुरज विश्वकर्मा	९८०६५४६९४५
६४	६४	रानागाउँ भाल्डाङा	भानु ४, तर्नु	पदम बहुलर एना	९८९१७३४६६
६५	६५	कक्काई होमस्टे	भानु ४, तर्नु	भानु ४, तर्नु	९८५६०६०९०९
६६	६६	भ्रकुण्डे सामुदायिक होमस्टे	भ्रकुण्डे १ वान्चुङ्ग	प्रेम बहादुर थापा	९८९७६२८४९०
६७	६७	दाखलर्स होमस्टे	पोखरा १५ कास्की	याम बहादुर थापा	भ्रकुण्डे २ वान्चुङ्ग
६८	६८			सागर क्षेत्री	पेपरा १५ कास्की

૬૦.	ભદોર તાલી વચ્ચાઇનહોમ સ્ટે	કાસ્કી	દુર્ગ માયા ગુરુદુના	ભદોર		૭૮૦૪૧૫૨૬૩૩
૭૦.	વૌદ્ધ તમુ સામુદ્યાધીક હોમસ્ટે	કાસ્કી	ટંક પ્રસાદ ગુરુદુના			૭૮૪૬૧૨૬૦૨૯
૭૧.	ભદ્ધેક	ગોરખા		અજિરકોટ ગા.પા.	૩૫	
૭૨.	લાપ્રાક	ગોરખા		ગોરખા		
૭૩.	પસ્ટરાડ	ગોરખા	માન બહાડુર રાના	ગોરખા ન.પા. ૬	૩૦	૭૮૯૩૬૯૦૮૮૫
૭૪.	અમલટારી	નવલપુર		કાવાસોતી ન.પા. ૧૫	૨૦૭૦ જેઠ	૧૬
૭૫.	વરોલી	નવલપુર	જનક મહારો	કાવાસોતી ન.પા. ૧૬	૨૦૭૧	
૭૬.	પિપ્રહર	નવલપુર	સોમનાથ મહારો	દેવચુલી ન.પા. વડા ને-૩	૩૦	૭૮૪૧૯૮૨૬૦
૭૭.	હેઠગાડું દારાઈ	નવલપુર	ડા. ગોપાલ ખનાલ	બુઢીકાલી ગા.પા. વડા ને ૨૦	૮૦	૭૮૪૭૨૬૧૩૬૬
૭૮.	પોખરી	નવલપુર		હોક્કાકોટ ગા.પા.	૨૦૭૧	
૭૯.	આર્થર		પર્વત	શિમ ગુરુદુના		૪૦
૮૦.	શાલિજા		પર્વત	જુદ્વિર પુન		૧૨
૮૧.	હિલ		પર્વત	પૈંચ્યુ.ગા.પા. ૭		૧૨
૮૨.	ચિલેખક		પર્વત	પૈંચ્યુ.ગા.પા.૨		૧૫
૮૩.	નેકર્ક		પર્વત			૫
૮૪.	છુમ		પર્વત	ગંગાનારાણ શ્રેષ્ઠ		૨૫

८४.	छापा	पर्वत	विहारी गा.पा.६	२०
८५.	होथाइडी	पर्वत	महाशिला गा.पा.१	१०
८६.	पाखापानी(लाम्बुड)	पर्वत	महाशिला गा.पा.४	
८७.	लुइस्टेडरली	पर्वत	महाशिला गा.पा.५	
८८.	मैदान	पर्वत	महाशिला गा.पा.६	
८९.	कदिन	पर्वत	मोदी २	१२
९०.	जोगिथुम	पर्वत	मोदी २, देउलुर	२०
९१.	लेस्पार, क्याङ	पर्वत	मोदी ३,	५०
९२.	थामाझुङ्क	पर्वत	मोदी गा.पा.-	१४
९३.	भुक्तार्डल	पर्वत	मोदी गा.पा.६	१२
९४.	पूर्णगाउँ	पर्वत	मोदी गा.पा.१	२०
९५.	गेसाङ	पर्वत	रणबहादुर-पुन	१५
९६.	ओडार	मनाङ्गा	चन्द्रा राना	५७
९७.	तान्चे	मनाङ्गा	ओडार, मनाङ्ग	६५
९८.		मुस्ताङ्गा	तान्चे, मनाङ्ग	
९९.			मुस्ताङ्ग	
१००.	लुब्रा, तुदाक	मुस्ताङ्गा	जाम्सराम	३२
१०१.	कुन्जोगाउँ	मुस्ताङ्गा	मुस्ताङ्ग	९८४६५५७९३८

૧૦૨.	ઠિનિગાડું	મુસ્તાઝાં	મુસ્તાઝાં	
૧૦૩.	સ્થાદ્યાંગાડું	મુસ્તાઝાં	મુસ્તાઝ	
૧૦૪.	નારચ્ચાડેબેસી	મ્યારદી	નરિમાચા ગુરુઢ	અચ્છાંગા.પા. ૩, નારચ્ચાડ
૧૦૫.	વાંસબોટ	મ્યારદી	હિમાચા વિનિ.	અચ્છાંગા.પા. ૩, નારચ્ચાડ
૧૦૬.	ખોપ્રા	મ્યારદી		અચ્છાંગા.પા.-૬
૧૦૭.	નારદી, રામચે,	મ્યારદી	ટેકામાદ પુન	અચ્છાંગા.પા.-૮
૧૦૮.	મોહેરાડા	મ્યારદી		અચ્છાંગા.પા.-૮, નારી
૧૦૯.	ઘનપોખરા	લમજુઝાં		ઘનપોખરા
૧૧૦.	પસળાડું	લમજુઝાં		પસળાડું
૧૧૧.	ભુજાં	લમજુઝાં		ભુજાં
૧૧૨.	ઘલેનાડું	લમજુઝાં	લલિતા ગુરુઢા	ખોલેસોથાર ગા.પા. ૩
૧૧૩.	ભુજાં	લમજુઝાં	ખિમબહાડુર ગુરુઢ	ખોલેસોથાર ગા.પા. ૪
૧૧૪.	પસળાડું	લમજુઝાં	ચન્દ્રવહાડુર ગુરુઢ	ખોલેસોથાર ગા.પા. ૫
૧૧૫.	ઘનપોખરા	લમજુઝાં	જિતબહાડુર ગુરુઢ	ઘનપોખરા
૧૧૬.	ઘલેનાડું	લમજુઝાં	પ્રેમબહાડુર ઘલે	ઘલેનાડું
૧૧૭.	છાપમિશ્રા	લમજુઝાં	પુર્ણબહાડુર ગુરુઢ	છાપમિશ્રા
૧૧૮.	પસળાડું	લમજુઝાં	યોગમાચા ગુરુઢ	પસળાડું

११९.	खर्सिरी	लमजुइना	स्वामी प्रसाद गुरुद्वारा	बेशीशहर न.पा. १०		३६
१२०.	पुरनकोट	लमजुइना	लालचिर गुरुद्वारा	बेशीशहर न.पा. ४		२२
१२१.	नरवाल	लमजुइना	बाबुराम राना	बेशीशहर न.पा. २	३०	९८४६०८०६०६
१२२.	काउडेपानी	लमजुइना	जगत थेट्र	बेशीशहर, ४	५०	९८४६१२३३६६४
१२३.	भुजुङ	लमजुइना	तुलबहादुर नीरुक्त	भुजुङ	७८	९८४३०४६२४४
१२४.	सिउरुइना	लमजुइना	प्रकाशी गुरुद्वारा	मन्दिराइगढी गा.पा. ३	३६	९८४३८८८२२२
१२५.	मिप्रा	लमजुइना	सुमन गुरुद्वारा	मन्दिराइगढी गा.पा. ४	२०	९८५३०४५५५५५
१२६.	भुम्बे	लमजुइना	हिंग गुरुद्वारा	मन्दिराइगढी गा.पा. ६	२०	९८४६००००८
१२७.	राईनामकोट	लमजुइना	कृष्णराज ओलिया	राईनामकोट गा.पा. ३	३६	९८४६६९२३९५१
१२८.	सिउरुङ	लमजुइना	उमर गुरुद्वारा	सिउरुङ	४४	९७४५०८२४१८
१२९.	शिर्वारी पञ्चमूलहोमस्टे	स्याइनजा		आधिकोलागाउँपालिका-१	३६	
१३०.	पञ्चासे देउरालीचाहिमस्टे होमस्टे	स्याइनजा		आधिकोलागाउँपालिका-३	१०	
१३१.	खोरियाथाट कालिगण्डकी होमस्टे	स्याइनजा		चापाकोट नगरपालिका-खल्पुर		
१३२.	खर्मिलेक होमस्टे	स्याइनजा		पुतलीचार-१०, सर्वै	८	
१३३.	रामकोट होमस्टे	स्याइनजा		फेदीबोला गाउँपालिका-		
१३४.	हानिवलहोमस्टे, खिलुङ	स्याइनजा		खिरकोट न.पा.-७, खिलुङ	१५	
१३५.	सिसकोटमेदान होमस्टे	स्याइनजा		वालिङ्क नगरपालिका-१४	१५	
१३६.	वालिङ्क होमस्टे	स्याइनजा		वालिङ्क नगरपालिका-१०	१०	
१३७.	पिलेक देउरालीहोमस्टे	स्याइनजा		वालिङ्क नगरपालिका-५,	१५	
१३८.	खेरीकोट अगानिकहोमस्टे	स्याइनजा		हरिनाम गाउँपालिका-, चिन्नाम	२२	

संभावित होमस्टेहरुको विवरण

सि.नं.	जिल्ला	स्थानको नाम	ठेगाना	कैफियत
१	कास्की	घडेरी सा. चापाकोट होम स्टे	चापाकोट कास्की	
२	कास्की	मकानपुर सा. होम स्टे	चापाकोट कास्की	
३	कास्की	रैकर सा. होम स्टे	चापाकोट कास्की	
४	कास्की	तारेभिर सा. होम स्टे	पुम्दिभुम्दि कास्की	
५	कास्की	दहरा डांडा सा. होम स्टे	पुम्दिभुम्दि कास्की	
६	कास्की	देउराली डांडा सा चापाकोट होम स्टे	पुम्दिभुम्दि कास्की	
७	कास्की	कुद्री डांडा सा. होम स्टे	भद्रैरे तामागी, कास्की	
८	गोरखा	ताङ्लिङ्चोक	गण्डकी गा.पा. २, गोरखा	
९	गोरखा	चुड्चेतमा	चुड्गनुप्री गा.पा. ५, गोरखा	
१०	गोरखा	धुजुङ्ग	विही गा.पा. ३ गोरखा	
११	तनहुँ	लानी	आँवु तनहुँ	गुरुङगाउँ,
१२	तनहुँ	कोईदिम	ऋषिङ्ग १ तनहुँ	मगर समुदाय
१३	तनहुँ	ग्वास्लुङ्ग	ऋषिङ्ग २ तनहुँ	ठुक्री समुदाय, १५० घरको एउटै गाउँ
१४	तनहुँ	ऋषिङ्ग नेवार	ऋषिङ्ग तनहुँ	मगर समुदाय
१५	तनहुँ	कोलडाँडा	घिरिङ्ग २ तनहुँ	मगर समुदाय
१६	तनहुँ	दुम्सी	घिरिङ्ग तनहुँ	मगर, रानाभाट समुदाय
१७	तनहुँ	हटिया समुङ्ग	घिरिङ्ग तनहुँ	नेवार समुदाय
१८	तनहुँ	सालिजा	जलजला ६ तनहुँ	
१९	तनहुँ	धरमपानी	तनहुँ	गुरुङ समुदाय
२०	तनहुँ	कोट दैडी	देवघाट १ तनहुँ	गुरुङ समुदाय
२१	तनहुँ		देवघाट १ तनहुँ	मगर समुदाय
२२	तनहुँ	छिपछिपे भन्ज्याङ्ग	देवघाट ३ तनहुँ	गुरुङ, मगर समुदाय, सुन्तला खेती
२३	तनहुँ	काफलडाँडा	देवघाट ४ तनहुँ	गुरुङ, मगर समुदाय, लालिगुराँस पाइने
२४	तनहुँ	भोर्ले, हिले	पैयुँ ७ तनहुँ	
२५	तनहुँ	रामबाटे	बन्दिपुर तनहुँ	मगर गाउँ
२६	तनहुँ	सम्भ्रान्त छाप	भानु १३ तनहुँ	मुस्लीम समुदाय

२७	तनहुँ	नावच्छङ्ग	भानु ५, ६ तनहुँ	मगर, ठकुरी, बाहुनक्षेत्री, कामी आदी
२८	तनहुँ	थानीमाई, बसन्तपुर	भानु न.पा. तनहुँ	मगर समुदाय
२९	तनहुँ	भानुमति	भिमाद ९ तनहुँ	गुरुङ गाउँ, लेकाली मौसम
३०	तनहुँ	रघु	भिमाद तनहुँ	बाक्लो मगर गाउँ
३१	तनहुँ	बालाकोट	महाशिला २ तनहुँ	
३२	तनहुँ	भोक्सीङ्ग	महाशिला ३ तनहुँ	
३३	तनहुँ	डुक्तान	महाशिला ५ तनहुँ	
३४	तनहुँ	भुक माझगाउँ	मोदी १ तनहुँ	
३५	तनहुँ	भुक झिल्लीबराड	मोदी २ तनहुँ	
३६	तनहुँ	देउराली घुरुङ्गा	मोदी ४ तनहुँ	
३७	तनहुँ	देउराली पुरानागाउँ	मोदी ४ तनहुँ	
३८	तनहुँ	देउराली लाङ्दी	मोदी ४ तनहुँ	
३९	तनहुँ	मझुङ्ग	म्यार्दे १ तनहुँ	मगर समुदाय
४०	तनहुँ	दुवुङ्ग	रिसिङ्ग ३ तनहुँ	मगर समुदाय
४१	तनहुँ	बाच्छा	विहाडी १ तनहुँ	
४२	तनहुँ	मिथ्लाङ्ग	विहाडी ६ तनहुँ	
४३	तनहुँ	दुम्सी	व्यास १० तनहुँ	दराई संस्कृति
४४	तनहुँ	तनहुँसुर	व्यास ११ तनहुँ	शेन वंशको दरवार, मिश्रीत समुदाय
४५	तनहुँ	वेनीमारे	व्यास १३ तनहुँ	मिश्रीत समुदाय,
४६	तनहुँ	किरिमपानी	व्यास ६ तनहुँ	नेवार, मगर, बाहुन क्षेत्री समुदाय
४७	तनहुँ	छापथोक	व्यास ७ तनहुँ	गुरुङ समुदाय
४८	तनहुँ	बुतिमराङ्ग	व्यास ८ तनहुँ	शहिद गाउँ
४९	तनहुँ	माझफाँट कुमाल गाउँ	व्यास ९ तनहुँ	कुमाल समुदायको घुमाउने घर
५०	तनहुँ	बराहखोला	व्यास न.पा. ११ तनहुँ	दमौली नजिक, गुरुङ गाउँ
५१	तनहुँ	घडेरी	शुक्लागण्डकी न.पा. तनहुँ	गुरुङ गाउँ
५२	तनहुँ	प्युरीदोभान	शुक्लागण्डकी न.पा. तनहुँ	माछा
५३	नवलपुर	अमलटारी, बेलटारीटोल	कावासोती न.पा., नवलपरासी	

५४	पर्वत	सालिजा	जलजला गा.पा.६, पर्वत
५५	पर्वत	भोकसिं	पर्वत
५६	पर्वत	भोर्ले, हिले	पैयु गा.पा.७
५७	पर्वत	बाच्छा	बिहादी गा.पा.१, पर्वत
५८	पर्वत	मिथ्लाडं	बिहादी गा.पा.६, पर्वत
५९	पर्वत	बालाकोट	महाशिला गा.पा.२
६०	पर्वत	भोक्सिडं	महाशिला गा.पा.३
६१	पर्वत	दुक्तान	महाशिला गा.पा.५
६२	पर्वत	भुक झिलीबराड्ग	मोदी गा.पा. २ पर्वत
६३	पर्वत	देउराली घुरड्गा	मोदी गा.पा. ४ पर्वत
६४	पर्वत	देउराली लाडंदी	मोदी गा.पा. ४ पर्वत
६५	पर्वत	भुक मझगाउँ	मोदी गा.पा. ४ पर्वत
६६	मुस्ताड्ग	छोन्हुक	मुस्ताडं
६७	मुस्ताड्ग	छोसेर	मुस्ताडं
६८	म्यागदी	काफलडाँडा, करवाकेली	अन्नपुर्ण गा.पा. म्यागदी
६९	म्यागदी	दोवागाउँ	अन्नपुर्ण गा.पा. १, म्यागदी
७०	म्यागदी	घराप	अन्नपुर्ण गा.पा. ४, म्यागदी
७१	म्यागदी	शिख, पाउदार	अन्नपुर्ण गा.पा. ५, म्यागदी
७२	म्यागदी	राजदाडं	देवीस्थान, मालिका-५, म्यागदी
७३	म्यागदी	मुदीखिवाडं	ध्वलागिरी गा.पा. , म्यागदी
७४	म्यागदी	मुदीगाउँ	ध्वलागिरी गा.पा. , म्यागदी
७५	म्यागदी	मुना	ध्वलागिरी गा.पा. , म्यागदी
७६	म्यागदी	सिंगा थामडाँडा	बेनी न.पा., ४, म्यागदी
७७	म्यागदी	कुहुँ पुर्णगाउँ	मंगला गा.पा. १, म्यागदी
७८	म्यागदी	बरंजा	मंगला गा.पा. ३, म्यागदी
७९	म्यागदी	विम	मालिका ७, म्यागदी
८०	म्यागदी	उपल्लो दुहु	मालिका-६, म्यागदी
८१	म्यागदी	चिमखोँडा	रघुंगा गा.पा. ५, म्यागदी
८२	म्यागदी	सिजल गाउँ	रघुंगा-२, म्यागदी

८३	म्यागदी	झिं, टोड्के	रघुगंगा-७, म्यागदी	
८४	लम्जुड्ग	करापु	मध्यनेपाल न.पा.	आश गुरुड्ग अध्यक्ष ९८५६०४५०४३
८५	लम्जुड्ग	सिङ्गदी	मध्यनेपाल न.पा.	आश गुरुड्ग अध्यक्ष ९८५६०४५०४३
८६	लम्जुड्ग	हिलेटक्सार	मध्यनेपाल न.पा.	आश गुरुड्ग अध्यक्ष ९८५६०४५०४३
८७	वाग्लुड्ग	लेखानी	काठेखोला गा.पा.-८ वाग्लुड्ग	परमानन्द कैडेल ९८५७६२०५६२
८८	वाग्लुड्ग	पाण्डबखानी	गलकोट न.पा ११. वाग्लुड्ग	टिकाबहादुर थापा ९८५७६२४७८४
८९	वाग्लुड्ग	जैमिनी	जैमिनी न.पा. ३ वाग्लुड्ग	बेदबहादुर छन्त्याल, ९८५७६२९०४५
९०	वाग्लुड्ग	अर्नाकोट	ढोरपाटन न.पा., १० वाग्लुड्ग	देउकुमार नेपाली ९८५६०२६३३०
९१	वाग्लुड्ग	ढोरपाटन	ढोरपाटन न.पा., २ वाग्लुड्ग	कर्ममती पुन मगर, ९८४६८३८१९०
९२	वाग्लुड्ग	सुञ्जागाउँ	ढोरपाटन न.पा., ५	हेमेन्द्र घर्ति मगर ९८५७६२४२००
९३	वाग्लुड्ग	ताराखोला	ताराखोला-१, वाग्लुड्ग	प्रकाश घर्ति, ९८४७७६६१०३
९४	वाग्लुड्ग	ताराखोला	ताराखोला-२, वाग्लुड्ग	प्रकाश घर्ति, ९८४७७६६१०३
९५	वाग्लुड्ग	पञ्चकोट	वाग्लुड्ग न.पा., वाग्लुड्ग	
९६	स्यांजा	खैरीकोट अर्गानिक होमस्टे	हारिनास गाउँपालिका- १, किचनास	
९७	स्यांजा	रामकोट होमस्टे	फेदीखोला गाउँपालिका- १,	
९८	स्यांजा	खोरियाघाट कालीगण्डकी होमस्टे	चापाकोट नगरपालिका- रत्नपुर	
९९	स्यांजा	माझी गाउं होमस्टे	चापाकोट नगरपालिका- रत्नपुर	
१००	स्यांजा	आलमदेवी होमस्टे	कालीगण्डी गाउँपालिका -२, आलमदेवी	
१०१	स्यांजा	करेन्डांडा होमस्टे	पुतलीवजार नगरपालिका- ११, करेन्डांडा	
१०२	स्यांजा	टोड्के होमस्टे	फेदीखोला गाउँपालिका-१, टोड्के	
१०३	स्यांजा	सांदीखोला होमस्टे	पुतलीवजार नगरपालिका- ७, ठूलाडिही	
१०४	स्यांजा	कालखु होमस्टे	पुतलीवजार नगरपालिका-९, कोल्मा	
१०५	स्यांजा	पोखरी छाप होमस्टे	पुतलीवजार नगरपालिका- ९, कोल्मा	

अनुसूची १३ : पर्यटन कार्यालय कारकीर्दा वर्ता भई सञ्चालन रहेकाहोटल र रिसार्टहरैको विवरण

दर्ता नं	होटलको नाम	ठेगाना	स्तर वर्गिकरण मिति	मञ्चालाक तथा शेरधनीको नाम थर	कोण संख्या	शैया संख्या	स्तर	कामदार	हालको अवस्था
१	होटल माउण्ट अन्नपूर्ण	कास्की	२०५७१४९६	बाडेल लामा	३०	६५	२ तारा		बन्द
२	होटल डूगान	पार्दी	२०५३११३५	हरिधर्वज तुलाचन	३०	६०	२ तारा	२०	
३	होटल न्यू क्रिस्टल	नागढुङ्गा	२०३५१०५१२६	सानुसर्न स्थापित	९८	११५	३ तारा		बन्द
४	फिल्डल लज	लेकसार्टइड	२०६५५६१३		४७	९४	२ तारा	४०	
५	होटल स्नोल्याण्ड प्रा.लि.	लेकसार्टइड	२०५७१०११२१	सिता अधिकारी	४२	८४	२ तारा	१५	
६	होटल पोखरा ग्राण्ड	पार्दी		किशोर शिलवाल	७८	१५६	५ तारा	५०	
७	लेक ब्यू.रिसोर्ट		२०५९१०१२९	महेश बहादुर भट्राइ	१०	२०	पर्यटक	२०	
८	अल्का गेट हाउस	लेकसार्टइड	२०५७१२११०	विशाल गुरुड	१२	२४	पर्यटक	१५	
९	होटल पिमफुल	पार्दी	२०५७१०४१३	राज कुमार श्रेष्ठ	१०	२०	पर्यटक	८	
१०	होटल ग्रीन ब्यू	पार्दी	२०५८१०९१०८	तिला ब. गुरुड	१३	२६	पर्यटक	८	
११	होटल मोनालिसा	पार्दी	२०५७१०३१०७	विमल शेरचन	१०	२०	पर्यटक	६	
१२	न्यू होटल कसमस	पार्दी	२०६६५११४	योगेन्द्र शेरचन	१०	२०	पर्यटक	४	
१३	होटल मुनाल	लेकसार्टइड	२०५९१२१०६	काली ब. परियार	११	२२	पर्यटक	१०	
१४	वेस्क्याम्प रिसोर्ट	लेकसार्टइड	२०५७१०१०६	हुत राज श्रेष्ठ	३०	६०	पर्यटक	१२	
१५	फुलमुन लज	लेकसार्टइड	२०६२१११२०	हेमराज गिरि	१०	२०	पर्यटक	७	
१६	वेलकम गोष्ठहाउस	लेकसार्टइड	२०५८१११२२	केदारनाथ न्यौपाने	१०	२०	पर्यटक	४	
१७	गाउँ गेटहाउस	लेकसार्टइड	२०५७१०८१९९	हेमकुमार श्रेष्ठ	१०	१९	पर्यटक	४	
१८	होटल ग्रीन पिस प्रा.लि.	लेकसार्टइड	२०५९१०१८८	युवराज जंग क्षेत्री	२४	२८	२ तारा		बन्द

१९	होटल मिरा	लोकसाईट	२०५०।१।२।२९	मिरा गुरुड	२६	५६	१ तारा	३०
२०	होटल आनन्द	पृथ्वीचोक	२०६२।१०।१४	आनन्द बतास	२२	४४	पर्यटक	२०
२१	अन्नपूर्णा लोक घूूू प्रा.लि.	लोकसाईट	२०५८।५।१४	रोव चन्द्र ठाकुरी	२४	५१	पर्यटक	७
२२	द फुलवारी होटल प्रा.लि.	छिनेडौडा		घूूू बहादुर अमात्य	१६५	३३०	५ तारा	६०
२३	होटल द कानिपुर प्रा.लि.	लोकसाईट	२०५६।४।२५	मुन्दर कु श्रेष्ठ	४८	९६	२ तारा	२०
२४	शिखर होटल प्रा.लि.	लोकसाईट	२०५८।१।४	विष्णु कु गुरुड समेत	२०	३५	पर्यटक	९
२५	होटल वेदरक प्रा.लि.	लोकसाईट	२०५७।५।२।८	सजिव अर्थाल	२०	४०	पर्यटक	७
२६	न्यू अन्नपूर्णा गोष्ठ हाउस	लोकसाईट	२०६३।४।२५	चन्द्र कान्त लामिछाने	५	१०	पर्यटक	६
२७	होटल वाराही प्रा.लि.	लोकसाईट	२०५०।१।१।८	हरि प्र पौडेल	४५	९०	२ तारा	४०
२८	गोरखा लज	लोकसाईट	२०५७।४।२९	मुक बहादुर मल्ला	६	१२	पर्यटक	५
२९	होटल स्पोर्ट	पार्दी	२०५७।४।२७	विष्णु माया भाट	१६	३२	पर्यटक	४
३०	होटल मुन्लाइट रिसोर्ट	लोकसाईट	२०५१।१।२।४	इन्द्र बहादुर भट्राई	२०	४०	पर्यटक	१८
				चिन बहादुर भट्राई				
३१	होटल तुलसी प्रा.लि	लोकसाईट	२०५०।१।०।२३	लक्ष्मी नारायण श्रेष्ठ	२४	४०	२ तारा	१५
३२	होटल सिंधिक प्रा.लि	लोकसाईट	२०५९।९।१०	टोप बहादुर परियार	१०	२०	पर्यटक	८
३३	शान्ति गोष्ठ हाउस	लोकसाईट	२०५७।२।९	बासुदेव पहारी	१०	२०	पर्यटक	६
३४	होटल इगल माउण्ट	लोकसाईट	२०५७।४।२३	विद्या बराल	१६	३२	पर्यटक	८

૩૫	હોટલ ઓરિયન્ટ	લેકસાઈડ	૨૦૫૭૯૧૧	બાસુદેવ ભટ્ટગાંઠ	૧૦	૨૦	પર્યાટક	૫
૩૬	નેપાલ ગેટ હાઉસ	લેકસાઈડ	૨૦૬૦૧૭૧૩	શકર પોખરેલ	૮	૧૬	પર્યાટક	૧
૩૭	હોટલ યોકોહામા	લેકસાઈડ	૨૦૫૮૧૧૬	ઓમ પ્રસાદ પારાજુલી	૧૦	૨૦	પર્યાટક	૪
૩૮	વોડવાક ગેટ હાઉસ	લેકસાઈડ	૨૦૫૮૧૧૬	ચુડામણી પહારી	૮	૧૬	પર્યાટક	૮
૩૯	હોટલ ટ્રીન પિક	પાર્દી	૨૦૫૭૧૦૨૧૦	ગમ બ. ગુરુઢ	૮	૧૬	પર્યાટક	૭
૪૦	હોટલ સ્પૂષા	લેકસાઈડ	૨૦૬૨૧૦૨૧૫	રાજકુમારી પુન	૩૫	૭૦	૨ તારા	૨૫
૪૧	સ્પોહિલ લાજ	લેકસાઈડ	૨૦૬૩૧૮૧૨	રાજુ અધિકારી	૮	૧૬	૧૧	
૪૨	હોટલ ફેવા પ્રિસ્ટ પ્રા. લિ.	કુંડહાર	૨૦૫૫૧૦૧૦૪	કૃષ્ણ બહાડુર ગુરુઢ સમેત	૩૧	૬૨	૩ તારા	૫૦
પુષ્કર માન બુદ્ધચાર્ય								
ટાસી ઓમોરી								
૪૩	નાનોહાના લાજ	લેકસાઈડ	૨૦૫૮૧૯૧	કુલ બહાડુર આચાર્ય	૫	૧૦	પર્યાટક	૭
૪૪	હોટલ મણ્ડલા	લેકસાઈડ	૨૦૫૮૧૦૧૦૯	સર્ઘ પ પહારી	૧૦	૨૦	પર્યાટક	૧
૪૫	હોટલ ગ્રીનપાર્ક	લેકસાઈડ	૨૦૬૩૧૨૧૭	ઇન્દ્ર પ બરાલ	૧૬	૨૮	પર્યાટક	૧૦
૪૬	સ્ટે વે ગેટહાઉસ	લેકસાઈડ	૨૦૬૩૧૯૧૦૯	રાજેન્દ્ર બ. ભટ્ટાઈ	૮	૧૬	પર્યાટક	૬
૪૭	શેપા ગેટહાઉસ	ચાન્દુક	૨૦૬૩૧૧૧૧	મહેન્દ્ર ગુરુઢ	૭	૧૭	પર્યાટક	૬
૪૮	હોટલ નોવલ ઇન	લેકસાઈડ	૨૦૫૭૧૦૪૧૯	બોધરાજ પહારી	૧૨	૨૪	પર્યાટક	૧૩
૪૯	હોટલ માઉન્ટેન ટપ	લેકસાઈડ	૨૦૫૬૧૦૯૧૨	દ્વાપતી ગુરુઢ	૨૩	૪૬	૨ તારા	૧૪
૫૦	હોટલ એવિસ	લેકસાઈડ	૨૦૫૭૧૦૮૧૨૦	હરીકૃષ્ણ પહારી	૨૪	૪૮	પર્યાટક	૧
૫૧	હોટલ ચૌતારી પ્રા. લિ.	સિમલચૌર	૨૦૫૬૧૧૧૧૯	રામ બહાડુર કે. સિ	૨૦	૫૪	૨ તારા	
૫૨	હોટલ ગાંધી હેભેન	પાર્દી	૨૦૫૬૧૦૬૧૨૬	જાન બ. ગુરુઢ	૧૦	૨૦	પર્યાટક	૧૬

५३	होटल ग्लासियर प्रा.लि.	लोकसाईट	२०६११०१२	नेत्र ब. लामिछाने	१०	२०	पर्यटक	१५
५४	होटल प्रिजेन्ट होम	लोकसाईट	२०५६१०५१०१	जानुका डुड्गेल	१०	२०	पर्यटक	७
५५	न्यू पोखरा लज	लोकसाईट	२०५७१०२१०८	महेन्द्र राज अधिकारी	१०	२०	पर्यटक	९
५६	एम्प्रीन गेटहाउस	लोकसाईट	२०५७१०४१८	मैता कु. गुरुङ	१०	१३	पर्यटक	४
५७	पुनाहिल गेटहाउस	लोकसाईट	२०५७१०१२४	भिम कु. पुन	१०	२०	पर्यटक	६
५८	पुष्प गेटहाउस	लोकसाईट	२०५८१०३१२६	शानेन्द्र प्र. पहारी	८	१६	पर्यटक	३
५९	पुस्कर गेटहाउस	लोकसाईट	२०५८१०३१३१	हेमनाथ पौडेल	८	१६	पर्यटक	३
६०	ग्लोबल गेटहाउस	लोकसाईट	२०५८१०४१६	नारन कु. श्रेष्ठ	७	१४	पर्यटक	७
६१	होटल साइलेन्ट पिक	लोकसाईट	२०५७१०३१८	कमला दवारी	१०	२०	पर्यटक	२
६२	नेपाली कटेरा गेटहाउस	लोकसाईट	२०५८१०२१०७	स्मा देवि पहारी	८	१६	पर्यटक	८
६३	होटल द नेष्ट	लोकसाईट	२०५८१०२१२९	सप्त ब. के.सि	१३	२६	पर्यटक	७
६४	होटल मेरिगोल्ड	लोकसाईट	२०५७१०८१४	इन्द कु. गुरुङ	११	२२	पर्यटक	९
६५	होटल र रिव	सिर्जनाचैक	२०५६१०६१२८	(१०	२०	पर्यटक	१५
६६	मस्स गार्डन रिसोर्ट प्रा.लि.	लोकसाईट	२०५६१०५१०४	दिपक कु. श्रेष्ठ	१२	३४	पर्यटक	७
६७	न्यू युनाइटेड होटल	लोकसाईट	२०५९१०१०१६	बर्तमाया गुरुङ	१३	२४	पर्यटक	४
६८	होटल सिंगापुर	लोकसाईट	२०५८१०९१०५	दुर्गा कु. गुरुङ	११	२२	पर्यटक	८
				अर्जुन गुरुङ				
६९	तिब्बत रिसोर्ट	पार्दी	२०५७१०४१८	ज्याइमाम पाल्मो	१४	३०	पर्यटक	२०
७०	फेयरमाउन्ट होटल	लोकसाईट	२०५७१०५१४	ठाकुर प्र. तुलचन	१८	३१	पर्यटक	१५
७१	होटल पिस द्वाजा	लोकसाईट	२०५७१०४१२९	भ्रत राज पराजुली	३०	६०	१ तामा	३०

७२	द क्यासल रिसोर्ट	सराइकोट	२०५८ न २१२९	व्याकरणभूत ब्लैनतज्युलथ	२०	४०	पर्यटक	११
७३	होटल चाति	लेकसाईट	२०५७९१० १०४	होम ब. घले	१०	२०	पर्यटक	८
७४	ग्रिनल्याण्ड गेष्टहाउस	लेकसाईट	२०५७९१० ४१२४	भोजराज पहरी	८	१६	पर्यटक	६
७५	होटल शेगानीटा	लेकसाईट	२०५८ १०४ १२५	समझना कार्की	११	२२	पर्यटक	४
७६	होटल एकल्याण्ड	लेकसाईट	२०५८ १०० ११४	राजमान गुरुड	१०	१६	पर्यटक	९
७७	होटल हज्जकञ्ज	लेकसाईट	२०५८ १०६ १२१	जगमान थकाली	१५	४०	पर्यटक	१५
७८	होटल रेडिसन	कास्की	२०५८ १८ १२९	अमृत परियार	१०	२०	पर्यटक	७
७९	रोजिना होटल	वेनी	२०५८ ११२ १२९	शिव कुमाल भट्टचर्चन	१५	२०	पर्यटक	६
८०	न्यू समिट गेष्टहाउस	लेकसाईट	२०५९ १०८ ११२	एकराज आधिकारी	५	११	पर्यटक	७
८१	होटल प्लाजा अन्पूर्ण	लेकसाईट	१९०५ १०८ ११७	पवित्रा गुरुड	१५	३०	पर्यटक	२
८२	गुडविल गेष्टहाउस	लेकसाईट	२०५६ १११ १०१	भरत ब. लमिछाने	८	१६	पर्यटक	८
८३	न्यू फेइली होम	लेकसाईट	२०५६ ११० १२३	निर ब. भुजेल	१०	१६	पर्यटक	१४
८४	भिल्ला परिलोन	लेकसाईट	२०५६ ११० ११४	विष्णु हरी अधिकारी	५	१०	पर्यटक	८
८५	गिरी गेष्टहाउस	लेकसाईट	२०५६ ११० ११४	भगवान गिरी	८	१६	पर्यटक	६
८६	होली लज	लेकसाईट	२०५६ ११० १२३	निर्मल ब. पौडेल	१२	२४	पर्यटक	७
८७	होटल पिराकल	लेकसाईट	२०५६ ११२ १०७	गणेश प्र आचार्य	१०	२०	पर्यटक	४
८८	द माउन्टेन हाउस	लेकसाईट	२०५७९११ १३०	थानेश्वर अधिकारी	८	१६	पर्यटक	०
८९	रोयल गेष्ट हाउस	लेकसाईट	२०५६ ११२ १०७	निरन्जन पौडेल	८	१६	पर्यटक	५
९०	लोन्ट्सी गेष्ट हाउस	लेकसाईट	२०५७९११ ११४	गौमाता कुवर	०	१६	पर्यटक	५

९१	झिलगाट गेट हाउस	लोकसाईट	२०५६९२०७	पृथ्वी लाल पुन	८	१६	पर्यटक	४
९२	होटल सोनाली	लोकसाईट	२०५७९२९०	सुमन गुरुड	१०	१८	पर्यटक	९
९३	कर्मा गेट हाउस	लोकसाईट	२०५७१०१९६	सम ब. पुन	८	१६	पर्यटक	४
९४	ठाईगर माउन्टेन रिसोर्ट	लेखनाथ	२०६२८९३	मार्केस एस कटन	२०	३८	पर्यटक	२५
९५	होटल नेवरत्न्याण्ड प्रा. लि.	पार्दी	२०६०१०८१०३	दिल बहादुर पुन	२१	४५	पर्यटक	१६
९६	होटल पोखरा प्रिन्स	पार्दी	२०५७१०२१०६	राधा कृष्ण गुरुड	२१	४२	पर्यटक	८
९७	होटल ट्रायलस्ट ईन	लोकसाईट	२०५८१०४१२५	संसार भण्डारी	८	१६	पर्यटक	७
९८	अमृत गेटहाउस	लोकसाईट	२०५८१०४१२३	धर्मराज चौपाने	७	१६	पर्यटक	९
९९	होटल रिपरार्क	लोकसाईट	२०५७१०१०५	ओम प्रकाश पन्थी	१०	२०	पर्यटक	१०
१००	गौतमा गेटहाउस	लोकसाईट	२०५७१०४१२५	कल्पना थकाली	८	१०	पर्यटक	४
१०१	होटल ट्राई स्टर	लोकसाईट	२०५७१०५१५	डम्बर ब. गुरुड	१२	२४	पर्यटक	५
१०२	ट्रिप्ट वंगला गेटहाउस	लोकसाईट	२०५७१०६१०१	सुर्जमान गुरुड	८	१६	पर्यटक	४
१०३	होटल ग्रीतारा	लोकसाईट	२०६०१०११२३	विर माया पुन	१०	२०	पर्यटक	७
१०४	होटल पिस नेपाल	लोकसाईट	२०५७१०६१०९	जित बहादुर गुरुड	१२	२१	पर्यटक	५
१०५	होटल गोखली धी	लोकसाईट	२०५७१०१०११	ओम प. गुरुड	१०	२०	पर्यटक	८
१०६	न्यू चौदर्नी गेटहाउस	पृथ्वीचोक	२०६३१०७१२२	विष्णु माया श्रेष्ठ	८	१६	पर्यटक	३
१०७	होटल द उड पिजन	लोकसाईट	२०६४१०११३	बर्चिता थापा	१२	२४	पर्यटक	३
१०८	हेमेन्स गेटहाउस	लोकसाईट	२०५७१०९१०९	हरि चन्द्र पहारी	५	१०	पर्यटक	८
१०९	लक्ष्मण गेटहाउस	लोकसाईट	२०५७१०११०३	हरि भुजेल	६	१२	पर्यटक	८
११०	होटल न्यू मिलेनियम	लोकसाईट	२०५९१०४१०६	टेक ब. तामाङ	१०	२०	पर्यटक	२
१११	केचर एट डाउनिङ्स रिसोर्ट	बिरेठाँटी	२०६४१०४१३१	लाक्ष्मा सोनाम शेर्पा	४०	८०	पर्यटक	२४
११२				आड्हिरी शेर्पा				

૧૧૨	કાર્કી ગેટ્થાઉસ	લેક્કસાઇડ	૨૦૫૮ ૧૦૧૦૩	લેખ બહાડુર કાર્કી	૫	૧૦	પર્યાટક	૧૩
૧૧૩	હાર્મેટ્યુન ગેટ્થાઉસ	લેક્કસાઇડ	૨૦૬૩ ૧૧૧૨૮	શુલ કુશેઠ	૬	૧૨	પર્યાટક	૩
૧૧૪	ન્યૂ વ્યાલેસ હોટલ	પૃથ્વીચોક	૨૦૫૭ ૧૦૧૦૧	લાલ બ. શ્રેષ્ઠ	૧૦	૨૦	પર્યાટક	૭
૧૧૫	હોટલ વન્ડના પ્રા.લિ.	પર્વત	૨૦૫૮ ૧૦૫૧૩	કૃષ્ણ પ્રસાદ શ્રેષ્ઠ	૧૧	૩૬	પર્યાટક	૧૦
૧૧૬	ન્યૂ ઇન ગેટ્થાઉસ	લેક્કસાઇડ	૨૦૫૮ ૧૦૫૧૪	અમા પ્રકાશ ગુરુઢ	૧૦	૨૦	પર્યાટક	૪
૧૧૭	હોટલ તિલિચો	લેક્કસાઇડ	૨૦૫૮ ૧૦૬૧૦૩	મિન બ. ગુરુઢ	૧૧	૨૦	પર્યાટક	૮
૧૧૮	ગ્રીનપિસ આઈ લાજ	સરાઇકોટ	૨૦૬૦ ૧૦૫૧૦૫	વિષ્ણુમાચા ઢકાલ	૫	૧૦	પર્યાટક	૯
૧૧૯	વિંડ ઇન નેપાલ પ્રા.લિ.	ધિતાલ,	૨૦૬૦ ૧૦૧૧૨૯	સાફેદારી	૧૦	૨૦	પર્યાટક	૧૨
૧૨૦	હોટલ ટ્રૂગોપાન પ્રા.લિ.	કાસ્કી	૨૦૫૮ ૧૦૮૧૧૯	સુન માયા પાલિખે	૩૦	૫૦	પર્યાટક	૮
૧૨૧	હોટલ ટ્રેક ઓટેલ પ્રા.લિ.	રાષ્ટ્ર્બૈંકચોક	૨૦૫૯ ૧૦૪૧૨	પ્રતિભા પાણ્ડે	૪૨	૭૫	પર્યાટક	૧૫
૧૨૨	ક્ષેત્રી સિસ્ટર ગેટ્થાઉસ	લેક્કસાઇડ	૨૦૫૮ ૧૦૧૦	લાક્કી કાર્કી ક્ષેત્રી	૬	૧૮	પર્યાટક	૯
૧૨૩	યુનિક માઉન્ટેન ગેટ્થાઉસ	લેક્કસાઇડ	૨૦૫૮ ૧૨૧૮	બેદ નિધી પહારી	૧૦	૨૦	પર્યાટક	૩
૧૨૪	હોટલ ભ્યુ.ચાઈન્ટ	લેક્કસાઇડ	૨૦૬૨ ૧૦૬૧૯	વિષ્ણુ કાર્કી	૧૦	૨૦	પર્યાટક	૮
૧૨૫	કુમારી લાજ	લેક્કસાઇડ	૨૦૫૯ ૧૦૨૧૦૫	પ્રયાગ રાજ રેમી	૭	૧૪	પર્યાટક	૪
૧૨૬	રસ્ટીકા ગે.હા	કાસ્કી	૨૦૫૮ ૧૨૧૨૯	નરદેવિ ભાડ્યન	૧૦	૧૬	પર્યાટક	૩
૧૨૭	પેન્સુન ગેટ્થાઉસ	લેક્કસાઇડ	૨૦૫૯ ૧૦૧૦૫	રન્ન કુમારી ગૈચન	૧૦	૨૦	પર્યાટક	૫
૧૨૮	હોટલ ભર્જાન પિક	લેક્કસાઇડ	૨૦૫૯ ૧૦૧૩૧	પાર્વતી ઓલિ	૧૬	૩૨	પર્યાટક	૨
૧૨૯	જોહનાજ રિસોર્ટ હોમ પ્રા.લિ.	દદુજ્ઞા, કાસ્કી	૨૦૫૯ ૧૦૨૧૦૧	ગણેશ બ. દેવાન સમેત	૧૧	૧૯	પર્યાટક	૭
૧૩૦	ધામ્પુસ હોલિડે હોમ	ધામ્પુસ	૨૦૬૦ ૧૦૫૧૦	સમ બ. ગુરુઢ	૮	૧૬	પર્યાટક	૪

१३१	न्यू इन्टरनेशनल गेष्टहाउस	लेकसाईट	२०५९१०८१०४	नन्द ब. आले	१२	२४	पर्यटक	४
१३२	होटल जीनियल इन	लेकसाईट	२०५९१०८११०	खिमलाल अधिकारी	१०	२०	पर्यटक	५
१३३	होटल द एण्डज	लेकसाईट	२०५९१०८१२५	निरु थापा मार	१०	२०	पर्यटक	८
१३४	धम्पुस माईली लज	धिताल, कास्की	२०६४१०८१०४	विष्णु कु. गुरुङ	१०	२३	पर्यटक	३
१३५	ट्राभल्स गेष्टहाउस	लेकसाईट	२०६०१०८११२	काशी ब. कुँवर	१२	२४	पर्यटक	८
१३६	प्लासिड थ्याली इन लज	लेकसाईट	२०६११०८११३	अम्बर बहादुर लामिछाने	८	१६	पर्यटक	७
१३७	होटल न्यू सिटी अन्नपूर्णा	लेकसाईट	२०६११०८१०४	सुर्य ब. थापा	१०	२०	पर्यटक	८
१३८	पोखरा व्यालेस होटल	लेकसाईट	२०६११०८१०२८	नमराज नेपाली	१०	२०	पर्यटक	१३
१३९	सम्पदा इन	कास्की	२०६३११३११३	कल्याणी मोकान	१४	२८	पर्यटक	१५
१४०	होटल लेकप्रिन्स प्रा.लि.	लेकसाईट	२०६१११२१०८	चेत प्र. तिवारी	१०	२०	पर्यटक	१२
१४१	होटल क्यान्डल इन	कास्की	२०५७११६१३०	दिलमाया पुन	१२	२४	पर्यटक	७
१४२	नरसाङ्ग गेष्टहाउस	लेकसाईट	२०६१११२१०८	सन्तोष भट्टराई	१०	२०	पर्यटक	८
१४३	धर्म इन होटल	लेकसाईट	२०६२१०८१२४	अमृत ढकाल	१२	२४	पर्यटक	९
१४४	होटल द स्टार लाईट	लेकसाईट	२०६२१०३१९९	दिलमाया नेपाली	१०	२०	पर्यटक	४
१४५	चिजा होटल	बागलुड	२०६२१०४१२३	लाल ब. थापा मार	१२	२४	बन्द	
१४६	ग्रिनपार्क गेष्टहाउसे एण्ड लज	तनहुँ	२०६४१०५१०७	नितिश कु. श्रेष्ठ	८	१६	पर्यटक	१२
१४७	दि साहाना रिसोर्ट प्रा.लि.	लेकसाईट	२०६२१०८१२७	सुर्य ब. थापा	१७	३४	पर्यटक	
१४८	माघापुच्छे गेष्टहाउस	लेकसाईट	२०६२१०९१२१	बल ब. पौडेल	१५	३०	पर्यटक	७
१४९	प्लासिफिक गेष्टहाउस	लेकसाईट	२०६२११२१०	बलराम गिरि	८	१६	पर्यटक	९
१५०	पोखरा गेष्टहाउस	लेकसाईट	२०६३१०८१२१	धुर्वराज भट्टराई	१०	२०	पर्यटक	११
१५१	टिचर कृष्ण लज	लेकसाईट	२०६३१०४१०७	कृष्णराज पहारी	१२	३६	पर्यटक	३

૧૫૨	ગનેરસા ગેટ્ટહાઉસ	લેકસાઇડ	૨૦૬૩૧૦૪૧૨૫	પદમ શર્મા	૬	૧૨	પર્યાટક	૫
૧૫૩	હોટલ હિમાલયન કિક્સડમ	લેકસાઇડ	૨૦૬૪૧૦૨૧૨૯	સત્યાંશ પારાજુલી	૧૦	૨૦	પર્યાટક	૫
૧૫૪	ખૂટ્યાંડ ગેટ્ટહાઉસ	સરાઇકોટ	૨૦૬૫૧૦૭૧૦૬	સત્તોષ પરિયાર	૮	૨૪	પર્યાટક	૨
૧૫૫	હોટલ યૂણડ આઈ	લેકસાઇડ	૨૦૬૫૧૩૫	રામ બહાડુર ગુરું	૧૦	૨૦	પર્યાટક	૬
૧૫૬	મરોપિંક ગેટ્ટહાઉસ	લેકસાઇડ	૨૦૬૩૧૧૧૨૮	ગંગા બ. ભૂજેલ	૮	૧૬	પર્યાટક	૧૫
૧૫૭	હોટલ સ્યાલેષ્ટી ઇન	લેકસાઇડ	૨૦૬૩૧૦૧૨૨	દિપક બ. થાપા	૧૩	૨૫	પર્યાટક	૧૧
૧૫૮	અનુ ગેટ્ટહાઉસ	ધમપુસ	૨૦૬૪૧૧૧૧૨૯	ઉમા દેવ ક્ષેત્રી	૧૦	૨૦	પર્યાટક	૬
૧૫૯	હોટલ સાચુંગા	લેકસાઇડ	૨૦૬૫૧૦૧૨૩	પ્રભા સુબેદી	૧૦	૨૦	પર્યાટક	૧૬
૧૬૦	હોટલ ઇન	લેકસાઇડ	૨૦૬૪૧૯૧૨૨	સર્જિબ પહારી	૧૦	૨૦	પર્યાટક	૧૨
૧૬૧	દિ હોટલ અર્કિડ એંડ રેષ્ટોરન્ટ	ધમપુસ	૨૦૬૫૧૧૧૨૩	સમ બ. ગુરું	૧૧	૨૪	પર્યાટક	૮
૧૬૨	હોટલ લ્યાણ્ડમાર્ક પ્રા.લિ.	લેકસાઇડ	૨૦૬૪૧૦૧૧૨૪	ઓમ પ્ર. પાણે	૨૩	૪૬	પર્યાટક	૪૦
				ચેત નારાયણ પાણે				
				મુક્કિરામ પાણે				
૧૬૩	સત્તોષ ગેટ્ટહાઉસ	લેકસાઇડ	૨૦૬૪૧૧૧૧૦૯	ગણેશ બ. સાપકોટા	૮	૧૬	પર્યાટક	૭
૧૬૪	હોટલ નેપાલ	લેકસાઇડ	૨૦૬૪૧૧૨૧૦૫	તિલ વિક્રમ લિતાબુ	૧૦	૨૪	પર્યાટક	૩
૧૬૫	બિષ્ણુ લાજ	ખહરે	૨૦૬૫૧૦૪૧૨૮	વિષ્ણુમાચા સુબેદી	૭	૧૭	પર્યાટક	૭
૧૬૬	હોટલ ગ્રાંડ હોલિડે	લેકસાઇડ	૨૦૬૪૧૬૧૨૬	જનક બ. કાર્કા	૧૦	૨૦	પર્યાટક	૧૩
૧૬૭	વરફલાઈ લાજ	લેકસાઇડ	૨૦૬૫૧૨૧૨	ગોવિન્દ રાજ પહારી	૧૬	૩૨	પર્યાટક	૮
૧૬૮	ન્યૂ સોલીરી લાજ	લેકસાઇડ	૨૦૬૨૧૦૪૧૩૧	મેકેન્ડ કુશેઠ	૧૦	૨૦	પર્યાટક	૪
૧૬૯	ખૃદ્ધેભેન ગેટ્ટહાઉસ	લેકસાઇડ	૨૦૫૬૧૧૦૧૩૦	સમસેર બહાડુર પૌઢેલ	૮	૧૬	પર્યાટક	૩
૧૭૦	હોટલ ટ્રોપિકાના	લેકસાઇડ	૨૦૬૫૧૦૪૧૩૧	તોચનાથ પહારી	૧૦	૧૭	પર્યાટક	૭

१७१	न्यू स्टाफ होटल एण्ड लज कास्की	चाउथे, कास्की	२०६५ १७६	तुलशी रम शर्मा	१०	२०	पर्यटक	८
१७२	थकाली होटल एण्ड रेस्टोरेन्ट	ढिकुरपोखरी, काउडे	२०६५ १०७१७	शान ब. तुलाचन	१०	२०	पर्यटक	१३
१७३	होटल जोनिशा इन	पोखरा ६	२०६५ १०७१७	पवन राज बसौला	१०	२०	पर्यटक	१२
१७४	होटल मिन्दुर एण्ड रेस्टोरेन्ट	पोखरा ६	२०६५ १०८११	साबित्री कु. थापा मगर	१०	२०	पर्यटक	८
१७५	गुरुभिलेज एण्ड किचन गोष्ठहाउस	पोखरा ६, दिगोपाटन	२०६५ १०८१३	पदम कुमार गुरुड	७	१४	पर्यटक	८
१७६	राईजिङ्मुन गोष्ठहाउस	पोखरा ६	२०६५ १०८१६	रुद्र ब. पौडेल	६	१२	पर्यटक	९
१७७	होटल न्यू फेमिली	पोखरा ६	२०६५ १०८११	रवि ज्वारचन	१०	२०	पर्यटक	८
१७८	न्यू होटल गोखा होम्स	पृथ्वीचोक	२०६५ १०८११	तारादेवि गुरुड	१०	२०	पर्यटक	८
१७९	होटल आशिका	पोखरा १७ पार्टी	२०६५ १०८१२	रमेश कुमार हमाल	१०	२०	पर्यटक	४
१८०	गुरांस होटल एण्ड रेस्टोरेन्ट	सुम्ले ६	२०६५ १०९१०१	बिष्णु हरी देवकोटा	१०	२०	पर्यटक	८
१८१	होटल दिपओएसिशा	पोखरा ६	२०६५ १९१	पानमाचा गुरुड	१०	२०	पर्यटक	९
१८२	होटल हृषात पोखरा	पोखरा ६	२०६५ १९१३	सोंवियत ब. थापा	१२	२४	पर्यटक	१६
१८३	सोनाम ग्रीनस्यू लज	सुम्ले	२०६५ १९१२०	खुसीमान गुरुड	६	१२	पर्यटक	५
१८४	सत्यशक्त गोष्ठहाउस	वैदाम	२०६५ १०९१२५	बेब्ड ब. नेपाली	७	१४	पर्यटक	८
१८५	होटल होली शिव	लेकसाइड	२०६५ १०९६	मिठु देवि अधिकारी	१२	२४	पर्यटक	१७
१८६	होटल तेन्जिङ्ग हिलारी	पोखरा ६ बैदाम	२०६५ १०९७	गिरीराज अधिकारी				
१८७	स्थाउलीबजार गोष्ठ हाउस	चान्दुक	२०६५ १०९५	चन्द ब. थापा	१०	२०	२	८

૧૮૮	અકલા હાઇવે એપ્યુરેટ એંડ લાજ	મનપાંડી ૧ તનાંઠું	૨૦૬૫ ન૦ ૧૧	દેવેન્દ્ર મલ્લા	૫	૧૦		૧૦
૧૯૧	હોટલ હિમાલયન સ્ટાર	લેકસાઈટ	૨૦૬૫ ન૦ ૧૨૧	હુલશી મોહન ગિરી	૧૦	૨૦		૮
૧૯૦	હોટલ સાંકુગા	લેકસાઈટ	૨૦૬૫ ન૦ ૧૨૧	ફર્ભા સુબેદી	૧૦	૨૦		૪
૧૯૧	ચુકિનો ઈંડ લાજ	ધમપુસ, ૬	૨૦૬૫ ન૦ ૧૩	પૃથ્વી શ્રેષ્ઠ	૨	૧૦	પર્યાટક	૨
૧૯૨	ફિલ્સ ઇન લાજ	કાસ્ક્રી ૧૫,	૨૦૬૫ ન૦ ૧૬	પ્રદિપ કુમાર દુલ્ઘાના	૬	૧૨	પર્યાટક	૪
૧૯૩	સામ્બા લાજ એંડ રે	કાસ્ક્રી	૨૦૬૫ ન૧ ૧૨૮	વિષ્ણુ કુમારી બનિયા	૨	૧૦	પર્યાટક	૮
૧૯૪	ઇકો ટ્રાલન્સ લાજ	કાસ્ક્રી	૨૦૬૬ ન૧ ૧૨૧	ખોજ કુમાર શ્રેષ્ઠ સમેત	૧૦	૨૦	પર્યાટક	૯
				બબર જંગ ગુરુઢ				
૧૯૫	તિલીચો હોટલ	મનાડ	૨૦૬૬૬ ૧૯ ૧૩૦	કર્મ ગુરુઢ	૧૨	૨૪	પર્યાટક	૬
૧૯૬	હોટલ એલિયા	કાસ્ક્રી	૨૦૬૬૬ ૧૯ ૧૧		૧૦	૨૦	પર્યાટક	૨૫
૧૯૭	પોખરા પિસ હોમ ગે.હા	કાસ્ક્રી	૨૦૬૬૬ ૧૨ ૧૭	સિતા દેવિ સુબેદી	૬	૧૨	પર્યાટક	૮
૧૯૮				ખિમ કમારી પાજુલી				
૧૯૯	હોટલ ઇમેજ પ્રા.લિ	કાસ્ક્રી	૨૦૬૬૬ ૧૪ ૧૨	રાજન પ્રસાદ સુબેદી	૧૫	૩૫	પર્યાટક	૯
				દુગ્ધ પ્રસાદ સુબેદી				
૨૦૦	હોટલ સમિત ધૌલાગારી	વાળું	૨૦૬૬૬ ૧૪ ૧૬	અર્જુન ચોખાલ	૧૪	૩૦	પર્યાટક	૬
				ધૂર્વ ચોખાલ				
૨૦૧	સ્વીટ એંડ સાવર લાજ	કાસ્ક્રી	૨૦૬૬૬ ૫ ૧૨	રોહન કુમાર તણ્ણકાર	૬	૧૨	પર્યાટક	૪
૨૦૨	માઉન્ટ કૈલાસ રિસોર્ટ	કાસ્ક્રી	૨૦૬૬૬ ૭ ૧૬	નરેશ ભટરાઈ	૨૧	૪૨	પર્યાટક	૩૫
૨૦૩	શોરા ગે.હા	કાસ્ક્રી	૨૦૬૬૬ ૧૯ ૧૨૩	કૃષ્ણ પ્રસાદ પૌઠેલ	૬	૧૨	પર્યાટક	૬
૨૦૪	આર એંડ આર ગે.હા	કાસ્ક્રી	૨૦૬૬૬ ૧૯ ૧૨૬	શામ્ભુ પ્રપોઠેલ	૫	૧૦	પર્યાટક	૩
૨૦૫	હોટલ પેનિનસ્લુલા	કાસ્ક્રી	૨૦૬૬૬ ૧૦ ૧૫	ખિમ બહાડું ઢકાલ	૨૧	૩૫	પર્યાટક	૭

२०६	सामिला भिलेज रिसोर्ट	कास्की	२०६६।१।१४	स्थाम बहादुर पाण्डे	६१	१२२	पर्यटक	४५
		ईन्डु देवि पाण्डे						
		प्रसिद्ध ब. पाण्डे						
		प्रविण ब. पाण्डे						
		मिल्लु पाण्डे						
२०७	होटल दिपसागर	कास्की	२०६६।१।२।१६	कृष्णा उपाध्याय	१५	४५	पर्यटक	१३
२०८	न्यू होटल रेवी	कास्की	२०६६।१।२।२३	भिताम्बर पौडेल	१५	२८	पर्यटक	१५
२०९	रुपा ख्यूगे.हा.	कास्की	२०६६।१।२।३०	दामोदर भक्त थापा	१०	२०	पर्यटक	६
२१०	होटल भिन्नल्याङ्ग	धामपुस	२०६७।१।६	देउ काजी गुरुङ	१२	२४	पर्यटक	८
२११	होटल मामा साकुरा	धामपुस	२०६७।१।८	बुद्धिमान गुरुङ	१०	२०	पर्यटक	८
२१२	होटल यती	मनाङ	२०६७।१।२५	विनोद गुरुङ	२०	४०	पर्यटक	६
२१३	कोजी गेट हाउस	कास्की	२०६७।१।१	तिल बहादुर कार्कि	८	१६	पर्यटक	३
२१४	होटल फेवा होलिङ्स इन	कास्की	२०६७।१।३२	सुनिल दहाल	१०	२०	पर्यटक	९
२१५	हो ब्ल्युहेवन	कास्की	२०६७।१।४	तिल कुमार गुरुङ	१०	२०	पर्यटक	४
२१६	होटल बुझ्द	कास्की	१९५६।०८।०८	झश्वर कुमार श्रेष्ठ	१०	२०	पर्यटक	६
२१७	होटल याक	मनाङ	२०६७।१।३०	ढाक्पा दोर्जे गुरुङ	१२	२४	पर्यटक	१०
				तोन्जुङ गुरुङ				
२१८	होटल ट्रेकर्सइन	कास्की	२०६७।१।६	कमला भण्डारी	१२	१८	पर्यटक	११
२१९	पोखरा भिलेज रिसोर्ट	कास्की	२०६७।१।४	हरि प्रसाद शर्मा गेरे	१७	३४	पर्यटक	१८
२२०	होटल नाइटिड्हाल	कास्की	२०६७।१।८	खुद कुमारी के.सि	१२	२४	पर्यटक	६
२२१	होटल लेक पिस	कास्की	२०६७।१।८	पदम नारायण श्रेष्ठ	१०	२०	पर्यटक	८

२२२	होटल ट्रेक एण्ड क्लाइम्बर	कास्की	२०६७।१०	सोम बहदुर थापा मगर	१०	२०	पर्यटक	१२
२२३	होटल भिलेज डून	कास्की	२०६७।१०।	सुकुमाचा ढकाल	१०	२०	पर्यटक	७
२२४	होटल हिमालयन भ्यू	कास्की	२०६७।११	आग्निका घिमिरे	१०	२०	पर्यटक	९
२२५	होटल टच नेपाल एण्ड गोल्डेन रे	कास्की	२०६७।१०।९	कृष्ण कुमारी थापा	१०	२०	पर्यटक	७
२२६	होटल हाम्मुनी	कास्की	२०६७।१०।१७	उजेलि देवि पहारी	१०	२०	पर्यटक	८
२२७	टेम्पल ट्रिस्टोट प्रा.लिला	कास्की	२०६७।१२।१०	बसन्त गौतम समेत	४९	४९	पर्यटक	२८
				मिसेस गेइना जेन्ताइली				
				चन्दन कृष्ण कायस्थ				
				रन्जन कृष्ण कायस्थ				
				प्रम कृष्ण कायस्थ				
				निलान कुमार नहर्की				
				सुलेलेश्वर लाल भुले				
२२८	होटल स्प्लेन्डीड भ्यू	कास्की	२०६७।१२।११	हुमान सिं कार्कि	१२	२४	पर्यटक	४
२२९	प्लासिड भ्याली इन लाज	कास्की	२०६८।१।६	रविन लामिछाने	८	१६	पर्यटक	६
२३०	होटल सिल्भर पिक्स	कास्की	२०६८।१।३	पार्वती लामिछाने	१२	२४	पर्यटक	७
२३१	होटल हिमालयन इन	कास्की	२०६८।२।११	सरिता कार्कि	१२	२४	पर्यटक	११
२३२	भागवोण्ड गे.हा	कास्की	२०६८।२।१६	प्रेम बहादुर नेपाली	११	२२	पर्यटक	८
२३३	होटल ग्रेस	कास्की	२०६८।३।६	विष्णु प्रसाद पौडेल	१०	२०	पर्यटक	९
२३४	अल्पिक गे.हा	मनाङ	२०६८।४।२२	कान्त्ता गुह्य	१२	२४	पर्यटक	४
२३५	होटल जया	बाल्कु	२०६८।६।१०	जयमद कैलेल	१०	२०	पर्यटक	८
२३६	होटल ज. हिमालयन पेस्सन	मार्फा ५ मुस्ताङ	२०६८।७।१	चन्द्र मोहन गौचन	१४	२८	पर्यटक	५

२३७	ब्ल्यू प्लानेट लज	कास्की	२०६८ ७६	रामचन्द्र शर्मा	१२	२४	पर्यटक	९
२३८	मुस्ताङ गेट वे होटल	कागबेनी मुस्ताङ	२०६८ ७२८	फेन्चोक छेत्रेन गुरुड	२४	४७	पर्यटक	६
२३९	होटल कनिकडे-स्मीथल	कास्की	२०६८ ८१	सान्तोष थिपाये समेत	१०	२०	पर्यटक	५
२४०	होटल मिडलपथ	कास्की	२०६८ ८७	रामचन्द्र कार्की	२०	४०	पर्यटक	५
२४१	होटल थर्डपोल	कास्की	२०६८ ८२१	भिम प्र पोडेल समेत बाबुराम सुबेदी	१४	२८	पर्यटक	९
				अर्जुन शर्मा				
२४२	होटल पानस	कास्की	२०६८ ८२८	मन रुपा थापा	१२	२४	पर्यटक	४
२४३	होटल ग्लोबल	कास्की	२०६८ ९८	शेखरनाथ पाणी	१२	२४	पर्यटक	१३
२४४	टुकुचे गेट हाउस	उकुचे मुस्ताङ	२०६८ १०५	समर ब. थकाली	८	१६	पर्यटक	११
२४५	होटल ब्लू थाक	मनाङ	२०६८ ११९६	दिकी कुञ्जो गुरुड	१३	२६	पर्यटक	८
२४६	होटल करत्पना	कास्की	२०६८ १२८	डिल बाहारु पुन	१२	२४	पर्यटक	४
२४७	होटल द नर्थ फेस ट्रून	कास्की	२०६८ १२२२	राम चन्द्र आचार्य	१०	२०	पर्यटक	६
२४८	होटल ट्रेकर्स इन	जोमसोम	२०६८ १२८६	उजेलि लालचन	१२	२४	पर्यटक	१७
२४९	होटल राज गुरुड	तातोमानी म्यार्दी	२०६९ १३१	अरुण भट्टचन	१२	२४	पर्यटक	८
२५०	होटल हाइल्याण्ड	धमपुस	२०६९ १४२	चेत ब. गर्डु	१२	२४	पर्यटक	४
२५१	भन्ज्याड भिलेज लज	कास्की	२०६९ १४२४	सेमेश ब. खत्री	१०	२०	पर्यटक	८
२५२	बाबा लज	कास्की	२०६९ १४२४	गोरकराज सुबेदी	६	१२	शह	५
२५३	होटल लेक टप	कास्की	२०६९ १४२९	बबर सिंह ललाचन	१२	२४	पर्यटक	८
२५४	ग्रांड होटल बेगनास	कास्की	२०६९ ५११	चित्तामणी अधिकारी	१८	३६	पर्यटक	१०
२५५			२०६९ ५१२८	दुर्गा प्रसाद अधिकारी	१२	२४	पर्यटक	८

२५६	होटल तारा	कास्की	२०६९।८।१५	दिलीप कुमार गुरुङ	१०	२०	पर्यटक	५
२५७	होटल आर्किट	कास्की	२०६९।८।२५	मन्जु कार्की	१२	२४	पर्यटक	७
२५८	होटल सन्मुख	कास्की	२०६९।८।२५	प्रदीप कुंवर	१२	२४	पर्यटक	१०
२५९	होटल इगलेनेष्ट	कास्की	२०६९।८।१९	सचिन्द्र कु. थापा	१०	२०	पर्यटक	५
२६०	होटल साधना पिस होम	कास्की	२०६९।९।२९	अमर पुरी	१०	२०	पर्यटक	७
२६१	होटल वगानभिलीया प्रा.ली	कास्की	२०६९।९।१७	चिन बहादुर नेपाली	२०	३५	पर्यटक	१५
२६२	अतिथि रिसोर्ट स्था प्रा.लि	कास्की	२०६९।९।२६	मोती पौडेल	४८	६४	पर्यटक	२५
२५८								
२६३	होटल रेयल इमेज	कास्की	१९९५।६।०९।०३	शालीकरम पौडेल	१५	३०	पर्यटक	११
२६४	होटल किडफिल्सर	कास्की	१९९५।६।०९।०४	कृष्ण गिरि	१०	२०	पर्यटक	४
२६५	बेगनास लेक रिसोर्ट	कास्की	१९९५।६।०९।०५	प्रेम राण	३६	७२	पर्यटक	२०
२५९								
२६६	होटल माउन्टेन ब्यू	कास्की	२०७०।३।२३	हेमराज पहारी	१०	२०	पर्यटक	७
२६७	होटल एशिया	कास्की	२०७०।३।२५	गजेन्द्र अधिकारी	२०	४०	पर्यटक	३७
२६८	होटल गार्डन	कास्की	२०७०।३।२५	माया गुह्ण	१०	२०	पर्यटक	७
२६९	होटल क्रिस्टल प्लाजेस	कास्की	२०७०।४।१५	छिवरमण पौडेल	१७	३४	पर्यटक	६
२६०								
२७०	होटल दि चेरी गार्डेन	कास्की	२०७०।४।२२	भरत राज अधिकारी	११	२२	पर्यटक	१५
२७१	होटल माउन्टेन भिलेज	कास्की	२०७०।४।२२	घनश्याम अधिकारी	१०	१८	पर्यटक	१७

२७२	होटल लेक स्टार	कास्की	२०७०।४।३०	जयराम थाणा	१४	२४	पर्यटक	२१
२७३	होटल माउन्टेन रियर खू	तनहुँ	२०७०।४।१७	राजकुमार श्रेष्ठ	१०	२०	पर्यटक	२५
२७४	होटल सन्दर लेक	कास्की	२०७०।६।१	टंकराज अधिकारी	१०	२०	पर्यटक	८
२७५	आइमलेण्ड गे.हा	कास्की	२०७०।६।७	घनश्याम बोगाट	१०	२०	पर्यटक	४
२७६	गोल्डन गेट होटल	कास्की	२०७०।६।११	ईन्ड्रु प्र बराल समेत	२३	४६	पर्यटक	९
				बलराम भण्डारी				
				राधिवन्द्रराज खोडेल				
				गोपाल प्रसाद भुसाल				
				राजद्र प्रसाद त्रिपाठी				
२७७	होटल गोल्डेन होलिडे	कास्की	२०७०।६।१६	राजकुमार शेरचन	१२	२४	पर्यटक	८
२७८	होटल गोखर्चा समिट	कास्की	२०७०।७।५	होम ब. गुरुङ	१२	२४	पर्यटक	५
२७९	होटल पानोरोमा	कास्की	२०७०।४।८	चन्द्रमान गुरुङ	१०	२०	पर्यटक	११
२८०	होटल लेक वे इन	कास्की	२०७०।७।२१	शान्ता सुबेदी	१०	१४	पर्यटक	१३
२८१	कोटीहोम हो.प्रा.लि	कास्की	२०७०।९।१	कौशिला गुरुङ समेत	२०	२५	पर्यटक	२८
				ईन्ड्रीगा गुरुङ				
२८२	तुर होटल प्रा.लि	कास्की	२०६९।८।८	नारायण पु. सिंदेल	१२	२४	पर्यटक	१४
२८३	होटल मिलालेपा प्रा.लि	कास्की	२०७०।९।७	चेड शेर्पा समेत	२१	४२	पर्यटक	१६
				छिरिड दोर्जे शेर्पा				
				रान्जित शेर्पा				
				तन्जन तुर्बे तमाङ				
२८४	होटल लिवर्टी	कास्की	१९५६।०९।११	लक्ष्य ब. सार्की	१०	२०	पर्यटक	९
२८५	पोखरा स्टुडियो इन	कास्की	२०७०।१।९	एक राज त्यौपने	६	१२	पर्यटक	५

२८६	फुजीहाना गे.हा	कास्की	२४६६६१००८	याम ब. राना मागर	८	१६	पर्यटक	८
२८७	होटल रान्स अपार्टमेन्ट	कास्की	२०७० ११२९	खेखा श्रेष्ठ	१२	२४	पर्यटक	४
२८८	जिओ गे.हाउस	पेखरा ६		गोविन्द बहादुर पहारी	१०	२०	पर्यटक	८
२८९	होटल थर्डआइ इन	कास्की	२०७० १२११	गंगा ब. नेपाली	११	२२	पर्यटक	११
२९०	लाज थासाङ भिलेज	कोवाङ मुस्ताङ	२०७१ ११३	विष्णु प्रसाद तिवारी				
२९१	होटल डबल ट्रि प्रा.लि	कास्की	२०७१ ११३	अर्जुन सिंह तुलाचन	१८	३६	पर्यटक	९
२९२	होटल लेक हाउस	कास्की	२०७१ १२८	विष्णु माया सुबेदी	१०	२५	पर्यटक	१४
२९३	मुस्ताङ माउटेन होम प्रा.लि	मुस्ताङ	२०७१ १२१४	कलाधर बास्तोला				
				लक्ष्मण बराल	२४	२८	पर्यटक	११
				आनेज रिमाल समेत	१०	२०	पर्यटक	७
				लाक्पा सोनाम शेर्पा				
				उमेश चन्द्र राई				
				आडिछीड शेर्पा				
				दमन प्रधान				
				हेमन्तराज कोराक्षती				
				दोर्जे शेर्पा				
				कल्याना पोखरेल				
२९४	होटल हिमालयन एंड रे	तातोपानी म्यादी	२०७१ ३१२७	आत्म तुलाचन	१६	३२	पर्यटक	६
२९५	गुरुङ कटोज एंड रे	घान्दक कास्की	२०७१ ४१४	ज्याविन गुरुङ	१०	२०	पर्यटक	५
२९६	होटल प्रिसिडेन्ट	कास्की	२०७१ ५१३	शिव राज अधिकारी	१०	३४	पर्यटक	८

२९७	होटल एडम	कास्की	२०७५ ५ ११	बाशुदेव खिपाठी	२३	४६	पर्यटक	१९
२९८	लेक भिजन गे.हा पौ.लि	कास्की	२०७५ ५ २५	तुलमिं प्र गौतम	१०	२०	पर्यटक	८
२९९	जगल फ्रेट लज प्रा.ली	कास्की	२०७५ ५ २५	बिष्णु पैसाद जि.सि	१०	२०	पर्यटक	१३
३००	होटल ड्रम पोखरा	कास्की	२०७५ ६ ६	भवित्वात अधिकारी समेत	१२	२४	पर्यटक	१७
३०१	अन्नपूर्ण मुन भिलेज	कास्की	२०७५ ६ ११	बसन्त राज दवाई	१५	३०	पर्यटक	१०
३०२	मगर भिलेज होटल एट्टरे	बन्दीपुर तानुवु	२०७५ ६ १२	थोमस आन्दे पोटेलिटि				
३०३	फ्लोरिडा गे.हा	लेते मुस्ताङ	२०७५ ६ १२	बैस बहादुर गौतम	१५	३०	पर्यटक	०
३०४	होटल वियाच्यनु	कास्की	२०७५ ६ १३	विशाल शेरचन	१६	३२	पर्यटक	०
३०५	होटल लेक फ्लॅट प्रा.लि	पोखरा ६ काल्की	२०७५ ७ १४	इनद मणी पहारी	१०	२०	पर्यटक	२
				खिलाढ्यां सुबेदी समेत	२४	४८	पर्यटक	८
				कृष्णा प्रसाद जैसी				
				धन ब. के.सी				
				दसरथ गिरी				
३०६	होटल मार्फा व्यालेस	मार्फा १ मुस्ताङ	२०७५ ७ २२	फुलमर्ति जुधन	१८	३६	पर्यटक	८
३०७	होटल पिस नाइट	पोखरा ६ काल्की	२०७५ ७ २८	टिका ब. थापा	१०	१५	पर्यटक	०
				रजेन्द्र खर्ती				
				नारायण ब. थापा				
३०८	द लेकसाइट रिट्रिट प्रा.ली	पोखरा ६ काल्की	२०७५ ८ १७	तेज प्रसाई समेत	३६	४८	पर्यटक	८
				शान्त विक्रम साह				
				शिखर प्रसाई				

૩૦૯	ન્યૂ હોટલ નેચરલ્યાણ્ડ	પોખરા ૧૭ કાસ્કી	૨૦૭૧ ૧૮ ૧૮	ચુક્કરાજ બગાલ	૧૯૯	૪૦	પર્યાટક	૮
૩૧૦	ડાંફે હોટલ પ્રા.લિ	પોખરા ૬ કાસ્કી	૨૦૭૧ ૧૮ ૧૨૨	સોચિત પૌડેલ	૨૨	૪૪	પર્યાટક	૧૪
૩૧૧	હારમોની ગેલ્ષ હાઉસ	પોખરા ૬ કાસ્કી	૨૦૭૧ ૧૯ ૧૩	ધર્મરાજ થાપા	૬૨	૧૨	પર્યાટક	૬
૩૧૨	દ યાત્રા ફોર્ટયાડ પ્રા.લિ	પોખરા ૬ કાસ્કી	૨૦૭૧ ૧૯ ૧૨૩	રામચન્દ્ર	૪૬	૮૭	પર્યાટક	૮
૩૧૩	નરવિસ હોટલ	સાઇકાટ ૨ ખાંપેદી	૨૦૭૧ ૧૦ ૧૯	સન્તોષ પાઠ્યાર	૧૦	૨૦	પર્યાટક	૧
૩૧૪	હોટલ હાકોનિના	પોખરા ૬ કાસ્કી	૨૦૭૧ ૧૦ ૧૧	ગોવિન્દ પ્રસાદ સત્યાલ	૧૦	૧૭	પર્યાટક	૫
૩૧૫	હોટલ દ રેથલ	મુસ્તાભ	૨૦૭૧ ૧૦ ૧૯	ભક્તયાપા ઠકુરી	૧૨	૨૬	પર્યાટક	૧
૩૧૬	હોટલ સ્થાલિકસ્પી	પોખરા ૬ કાસ્કી	૨૦૭૧ ૧૯ ૧૨૯	ચિરન્જીવી ગૌતમ	૧૩	૨૬	પર્યાટક	૮
૩૧૭	રૂપકોટ રિસેટ પ્રા.લિ	લે.ન.પા કાસ્કી	૨૦૭૧ ૧૦ ૧	પુષ્ટરાજ આધિકારી	૪૨	૮૪	પર્યાટક	૩૦
૩૧૮	હોટલ લેક ઇન	પોખરા ૬ બૈદામ	૨૦૭૧ ૫ ૧૨૪	સન્તોષ ગુરુઢ સમેત	૧૭	૩૪	પર્યાટક	૬
૧૫૭								
૩૧૯	હોટલ પિસ લેક	પોખરા ૬ બૈદામ	૨૦૭૧ ૧૧ ૧૭	હિલ્લરિયમ ભદ્રાઈ	૧૨	૨૪	પર્યાટક	૧
૩૨૦	હોટલ મિડલ લેક પોખરા	પોખરા ૬ બૈદામ	૨૦૭૧ ૧૧ ૧૯	રાજકુમાર અચાલ	૧૦	૨૦	પર્યાટક	૫
૩૨૧	નેચર ગેસ લાજ	પોખરા ૬ બૈદામ	૨૦૭૨ ૧૮	ઋધિરામ થાપા	૬	૧૨	પર્યાટક	૧
૩૨૨	હોટલ કે.સી	પોખરા ૧૭ કાસ્કી	૨૦૭૨ ૧૮ ૧૪	વિકાસ કે.સી	૧૮	૩૬	પર્યાટક	૭
૩૨૩	હોટલ સેન્ટર ઇન લેક	પોખરા ૬ બૈદામ	૨૦૭૨ ૧૩ ૧૧	સરણ બહાડું તામાડ	૧૫	૨૬	પર્યાટક	૬
૩૨૪	હોટલ દિ લેક	પોખરા ૬ બૈદામ	૨૦૭૨ ૧૩ ૧૮	જિવરાજ ઉપાધ્યાય	૧૦	૨૦	પર્યાટક	૨૧
૩૨૫	રાના હોટલ પ્રા.લિ	પોખરા ૬ બૈદામ	૨૦૭૨ ૧૩ ૧૭	વિકાસ રાના	૧૦	૨૦	પર્યાટક	૧૩
૩૨૬	કુમારી ઇન પ્રા.લી	પોખરા ૬ બૈદામ	૨૦૭૨ ૧૩ ૧૦	કૃષ્ણ શેરચન	૧૩	૨૬	પર્યાટક	૮
૩૨૭	ફેવા કર્નાર ગેસ્ટ હાઉસ	સરાડકોટ ૬	૨૦૭૨ ૧૩ ૧૨૫	ખિમરાજ લામિછાને	૧૦	૨૦	પર્યાટક	૭
૩૨૮	સ્વિસ હોમ ગેસ્ટ હાઉસ	પોખરા ૬	૨૦૭૨ ૧૪ ૧૦	સકર તિવારી	૮	૧૬	પર્યાટક	૬

३२९	होटल रुद्राक्ष प्रा.लि	पोखरा ६	२०७२।५।३	शुरूम दहाल समेत	१२	२०	पर्यटक	१४
३३०	नर्थ स्टार गेट हाउस	पोखरा ६	२०७२।५।९	नेत्र पाणी भण्डारी				
३३१	होटल क्राउन	पोखरा ६	२०७२।५।८	मिना बास्तोला	१०	१४	पर्यटक	१५
३३२	मुनडान्स रेस्टुरां	पोखरा ६	२०७२।७।२।१	नर बहादुर गुरुङ	१२	२४	पर्यटक	१०
३३३	होटल सनफ्लावर	पोखरा ६	२०७२।८।७।७	कुल बहादुर तामाङ			पर्यटक	२१
३३४	होटल प्वाइन्ट	पोखरा ६	२०७२।८।७।७	शिव प्रसाद अधिकारी	११	२०	पर्यटक	७
३३५	होटल उत्तम हिमालय	पाखरा ६	२०७२।८।८।७	चिन्द्रुज तिमिल्सना	१२	२४	पर्यटक	८
३३६	पिस आइ गेट हाउस	पोखरा ६	२०७२।८।८।८	विष्णु कुमारी पहारी	१३	२६	पर्यटक	६
३३७	होटल समिट लिभर लज	पोखरा ६	२०७२।८।८।९	छान्बा छोडेन	२०	४०	पर्यटक	५
३३८	होटल तिक्कत होम	पाखरा ६	२०७२।९।८	चुत्र ब. शेर्च	१३	२५	पर्यटक	६
३३९	मालिमा होटल एण्ड लज	लामजुङ	२०७२।९।८	आशा गुरुङ	१०	१७	पर्यटक	३
३४०	होटल ए टो एम प्रा.लि	पोखरा ६	२०७२।९।८।९	मिलन तिवारी	१३	२२	पर्यटक	१३
१५८								
३४१	होटल गड पिजन	पोखरा ६	२०७२।१०।१०	ऋषीमाता पहारी	१४	२६	पर्यटक	८
३४२	होटल सान्त्वना	पोखरा ६	२०७२।१०।११	मानेज मुनार	१२	२४	पर्यटक	९
३४३	होटल डेन्डिलियन	पोखरा ६	२०७१।४।१४	सरा बोगटी	२५	५०	पर्यटक	५
३४४	होटल माउण्ट झ्यू पोखरा	पोखरा ६	२०७२।१२।१७	गंगा भारती	२१	४२	पर्यटक	१८
३४५	ट्राईस्टार होटल	पोखरा ६	२०७३।१।२	तरा श्रेष्ठ समेत	२०	३८	पर्यटक	७
लक्ष्मी श्रेष्ठ								

૩૪૬	હોટલ ડિમ ઈન પ્રા.લિ	પોખરા ૬	૨૦૭૩ જી ૬	લાલ બહાડુર ઠકુરી	૧૫	૩૦	પર્યાટક	૯
૩૪૭	હોટલ પિસ્સ ઈન	પોખરા ૬	૨૦૭૩ જી ૧૯	કૃષ્ણ વિ.ક.	૧૦	૧૭	પર્યાટક	૬
૩૪૮	એચ.એચ.એચનેન્નનલ પ્રા.લિ	પોખરા ૬	૨૦૭૩ જી ૧૧	ટેક હરી સુલેદી સમેત	૨૪	૪૮	પર્યાટક	૭
				બાલટર જોન કિડ્સ				
૩૪૯	હોટલ પન્ચરત્ન પ્રા.લિ	પોખરા ૬	૨૦૭૩ જી ૧૧	સોભાત માન બુદ્ધાચાર્ય	૨૫	૨૫	પર્યાટક	૭
૩૫૦	હોટલ ન્યૂરોડ ઈન	પોખરા ૮	૨૦૭૩ જી ૧૯	ઘિમ કુમારી ગુરુદ	૧૨	૨૪	પર્યાટક	૧૫
૩૫૧	હોટલ દોનસ્ટી	પોખરા ૬	૨૦૭૩ જી ૧૩	ઉમા રેણી ભણડારી	૧૫	૨૫	પર્યાટક	૬
૩૫૨	હોટલ વાન્સ મોર	પોખરા ૬	૨૦૭૩ જી ૧૫	વિષ્ણુ ખર્તી	૧૦	૨૦	પર્યાટક	૭
૩૫૩	હોટલ મીટિ ઈન	પોખરા ૬	૨૦૭૩ જી ૧૧	મહાદેવ ભણડારી	૧૫	૨૫	પર્યાટક	૪
૩૫૪	હોટલ મન્ત્ર ઈન	પોખરા ૬	૨૦૭૩ જી ૧૨	લાક્ષ્મણ પહારી	૧૨	૨૪	પર્યાટક	૯
૩૫૫	એચાડાઈઝ ગેટ્સ હાઉસ	માર્ફા ૧ મુસ્તાદ	૨૦૭૩ જી ૧૫	મંગલા લાલચન	૨૦	૪૦	પર્યાટક	૩
૩૫૬	હોટલ બાદર કપ	પોખરા ૬	૨૦૭૩ જી ૧૨	યુવરાજ ભટ્ટ	૧૦	૨૫	પર્યાટક	૭
૩૫૭	હોટલ મિડલ પોઇન્ટ	પોખરા ૬	૨૦૭૩ જી ૧૧	પ્રદર્શન અર્યાલ	૧૦	૨૦	પર્યાટક	૧૧
૩૫૮	હોટલ દ વિ હાઇબ	પોખરા ૬	૨૦૭૩ જી ૧૮	ચિન બ. ભારાઈ	૧૪	૨૮	પર્યાટક	૧૪
૩૫૯	છિદ્ગોકી ગેટ્સ હાઉસ	પોખરા ૬	૨૦૭૩ જી ૧૦	નવરાજ અધિકારી	૧૧	૨૦	પર્યાટક	૧૮
૩૬૦	હોટલ કાર્બૂઝ્સ પાર્ક પ્રા.લિ	પોખરા ૬	૨૦૭૩ જી ૧૧	સુરેશ બ. કે.સી	૪૦	૫૦	પર્યાટક	૩૫
૩૬૧	માર્ડ હોટલ	પોખરા ૬	૨૦૭૩ જી ૧૫	તોરન બ. બાનિયા	૧૮	૩૬	પર્યાટક	૮

३६२	डालिमा होटल	पोखरा ६	२०७३।८।२	सागर पांचनी	१९	३८	पर्यटक	२०
				जम्माथ खालाली				
३६३	होटल सिटि पार्क	पोखरा ६	२०७३।९।२७	अशोक कु. भण्डारी	२५	४५	पर्यटक	१८
३६४	होटल लक्की इन	पोखरा ६	२०७३।९।११	बल च. थापा	१६	३२	पर्यटक	१२
३६५	होटल स्पूड	पोखरा ६	२०७३।९।२६	जगदिश गुरुङ	१६	३२	पर्यटक	७
३६६	सिल्वर स्काई पोखरा होटल प्रा.लि.	पोखरा ६	२०७३।१०।११	उमा गुरुङ	२०	४०	पर्यटक	८
				अमर राउत				
३६७	होटल रोमान्टिका	पोखरा ६	२०७३।१०।२५	माहोदत भुम्साल	१२	२४	पर्यटक	९
३६८	होटल दरवार इन	पोखरा ६	२०७३।११।१५	गंगा लामिछाने	१०	२०	पर्यटक	७
३६९	होटल ह्वाइट पला	पोखरा ६	२०७३।११।२४	गीता कुमारी के.सी.	१८	३६	पर्यटक	५
३७०	होटल करुणा	पोखरा ६	२०७४।०३।०४	बोबर जंग गुरुङ	२४	४८	पर्यटक	८
३७१	केष्ठला नेच स्टुडियो इन	पोखरा ६	२०७४।०२।१०	उपेन्द्र अधिकारी	९	१३	पर्यटक	६
३७२	होटल पोखरा कस्तुरी प्रा.लि.	पोखरा ७ कास्की	२०७४।०३।०४	धर्मराज तिवारी	१५	३०	पर्यटक	१७
३७३	एक्सेलेण्ट भ्युटप लज	घान्तुक ९ कास्की	२०७४।०४।२५	हिम बहादुर गुरुङ	२०	३०	पर्यटक	४
३७४	होटल यात्री	पोखरा ६ कास्की	२०७४।५।१२	दिपक ढकाल समेत	१०	१५	पर्यटक	६
३७५	होटल ग्रांड साम्वाला प्रा.लि	वडाण्डौ १ मुसाइ	२०७४।५।२५	नम्या वाल्डी गुरुङ	१४	२०	पर्यटक	८
३७६	हेरी गेट्स हाउस एण्ड रेस्पोर्ट	पोखरा ६ कास्की	२०७४।५।२६	लक्ष्मी अधिकारी	६	१२	पर्यटक	४
३७७	होटल हेभन औ गांगा	पोखरा ६ कास्की	२०७४।५।३०	दिलीप गुरुङ समेत	३०	४०	पर्यटक	४
३७८	होटल गरुडा इन	पोखरा ६ कास्की	२०७४।५।३०	शसी अधिकारी रानाभाट	१२	१५	पर्यटक	१
३७९	होटल खिंग पिलोइन	पोखरा ६ कास्की	२०७४।०७।०७	रक्ति तुलाचन	१०	२०	पर्यटक	५

૩૮૦	હોટલ હાફમુન	પોખરા દ્વારા	૨૦૭૪ માર્ચ	ઇન્ડ વહાદુર થાપા	૧૨	૨૪	પર્યાટક દ્વારા
૩૮૧	હોટલ દ વિલ્લાવન ગાર્ડન	પોખરા દ્વારા	૨૦૭૪ માર્ચ	જનકરાજ બરાલ	૧૨	૨૨	પર્યાટક દ્વારા
૩૮૨	હોટલ ટાઇમ્સ	પોખરા દ્વારા	૨૦૭૪ માર્ચ	ઇન્ડ પ્રસાદ પોંડેલ	૧૦	૨૦	પર્યાટક દ્વારા
૩૮૩	હોટલ ગ્રેડ પોખરા	પોખરા દ્વારા	૨૦૭૪ માર્ચ	ચુવરાજ શવાલી	૧૦	૨૦	પર્યાટક દ્વારા
૩૮૪	હોટલ મર્કેરી પ્રા.લિ	પુરનાનાનાં ખાલ્જા	૨૦૭૪ માર્ચ	મોતી કૃષ્ણ ઉપાખ્યાય	૧૫	૩૦	પર્યાટક દ્વારા
૩૮૫	હોટલ ગુરુ	પોખરા દ્વારા	૨૦૭૪ માર્ચ	પુરુષોત્તમ પહારી	૧૨	૨૪	પર્યાટક દ્વારા
૩૮૬	ટ્રેકિસ ગેટ્ હાઉસ	પોખરા દ્વારા	૨૦૭૪ માર્ચ	ભદ્રકુમાર શેષ	૮	૧૪	પર્યાટક દ્વારા
૩૮૭	હોટલ મિડલ વે પ્રા.લિ	પોખરા દ્વારા	૨૦૭૪ માર્ચ	દિપેન્દ્ર અર્યાલ	૧૧	૨૦	પર્યાટક દ્વારા
૩૮૮	ન્યૂ ટુરિસ્ટ ગેટ્ હાઉસ	પોખરા દ્વારા	૨૦૭૪ માર્ચ	દિનેશ ગૌચન	૧૦	૨૦	પર્યાટક દ્વારા
૩૮૯	હેલો ઇન ગેટ્ હાઉસ	પોખરા દ્વારા	૨૦૭૪ માર્ચ	પ્રેમરાજ પહારી	૫	૧૦	પર્યાટક દ્વારા
૩૯૦	અનપૂર્ણ ઇકો ભિલેજ હોટલ	ઘિતાલ એ ફાલ્કો	૨૦૭૪ માર્ચ	વિશ્વપાજ અધિકારી	૧૨	૨૦	પર્યાટક દ્વારા
૩૯૧	હોટલ મનસુન હોલિડે ઇન	પોખરા દ્વારા	૨૦૭૪ માર્ચ	તુલસી લામિછાને	૧૦	૨૦	પર્યાટક દ્વારા
૩૯૨	હોટલ વેસ્ટ ઇન	પોખરા દ્વારા	૨૦૭૪ માર્ચ	સન્તોષ કાફાલે	૧૨	૨૨	પર્યાટક દ્વારા
૩૯૩	સેલ્કર ગેટ્ હાઉસ	લોમાન્થાડ મુસ્તાં	૨૦૭૪ માર્ચ	પેમા છૂર્મિ ગુરુડ	૧૧	૧૯	પર્યાટક દ્વારા

સોત : પર્યાટક કાર્યાલય, પોખરા

संस्कृती, पर्यटन तथा नागरिक उद्ययन मन्त्रालयले घोषणा गरेका १०० पर्यटकीय गन्तव्यहरु मध्ये गण्डकी प्रदेशका पर्यटकीय क्षेत्रहरु



मनकामना मन्दिर, गोरखा



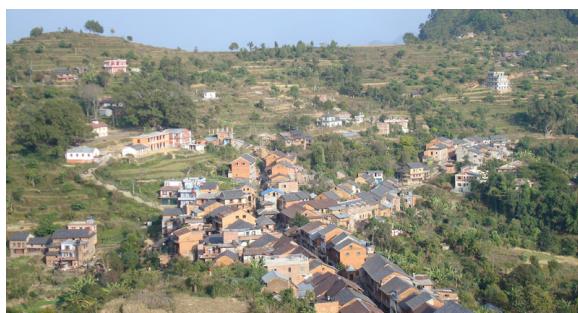
गोरखा दरबार, गोरखा



मनास्तु सर्किठ ट्रेल, गोरखा



घले गाउँ, लमजुङ



बन्दीपुर, तनहुँ



पोखरा, कास्की



सारङ्कोट, कास्की



पञ्चासे, कास्की

संस्कृती, पर्यटन तथा नागरिक उद्ययन मन्त्रालयले घोषणा गरेका १०० पर्यटकीय गन्तव्यहरु मध्ये गण्डकी प्रदेशका पर्यटकीय क्षेत्रहरु



सिवलेस, कार्स्की



पुर्दीकोट, कार्स्की



तिलिचो ताल, मराङ



अञ्जपूर्ण पदमार्ज, मराङ



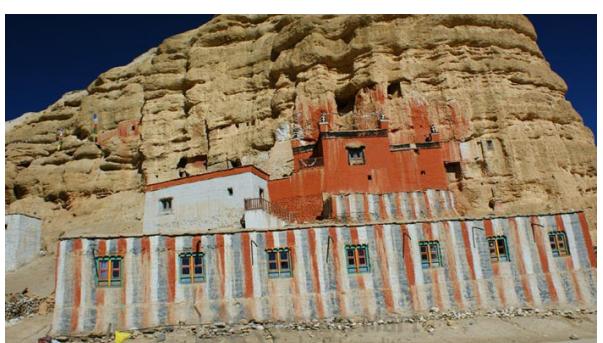
मुक्तिनाथ मन्दिर, मुस्ताङ



जोमसोम, मुस्ताङ



दामोदर कुण्ड, मुस्ताङ



लोमाङ्गथाङ दरबार र गुफा क्षेत्र, मुस्ताङ

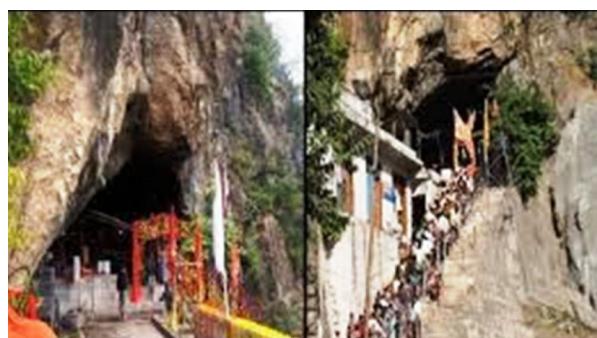
संस्कृती, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालयले घोषणा गरेका १०० पर्यटकीय गन्तव्यहरू मध्ये गण्डकी प्रदेशका पर्यटकीय क्षेत्रहरू



शालिग्रामशिला, सेतीवेणी, पर्वत



दुर्लिङ् क्यानोनीड, पर्वत



गुप्तेश्वर गुफा, पर्वत



महाशिला, पर्वत



सिरुबारी, स्याङ्जा



स्वरेक मैदान, प्याराहलाइडिङ् स्याङ्जा



आलमदेवी, स्याङ्जा



सतौं चण्डीकालिका, स्याङ्जा

संस्कृती, पर्यटन तथा नागरिक उद्ययन मन्त्रालयले घोषणा गरेका १०० पर्यटकीय गन्तव्यहरू मध्ये गण्डकी प्रदेशका पर्यटकीय क्षेत्रहरू



कालिका भगवती मनिदर, बाहुल्य



भक्तुण्डे मैरवस्थान, गाजाकोदह, बाहुल्य



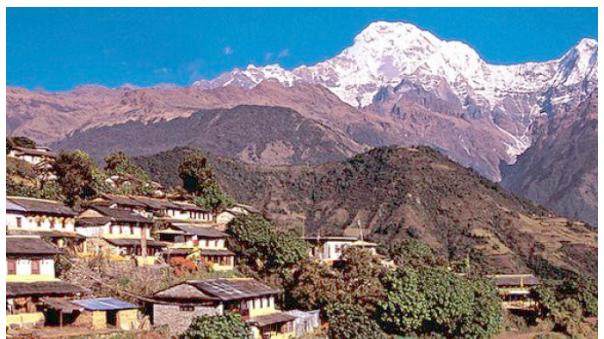
ढोरपाटन आरक्ष क्षेत्र (ढोरपाटन न.पा. र निस्सीखोला गा.पा.), बाहुल्य



गौलाकालिका, नपलपरासी पूर्व



दाउङनेदेवी, नपलपरासी पूर्व



पुन हिल, रम्याङदी



तातोपानी कुण्ड, रम्याङदी



गलेश्वर मनिदर, रम्याङदी



घौलागिरी आइसफल, रम्याङदी

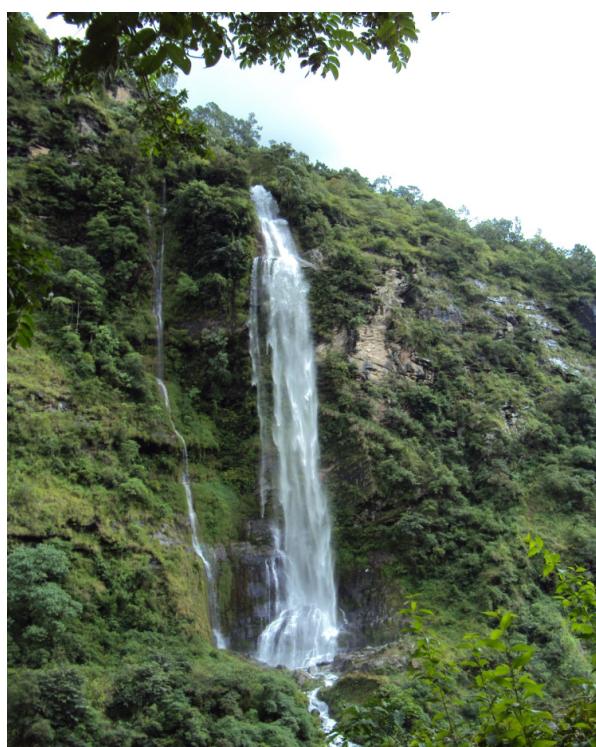
गणकी प्रदेशका अन्य केही पर्यटकीय क्षेत्रहरु



अन्तर्राष्ट्रिय माउण्टेन रन्जियन, पोखरा



पञ्चकोट, बाहलुड



रुप्से छहरा, रुचांदी



जंगल सफारी, नवलपुर



सि.जी. शशवतधाम, नवलपुर



दुध पोखरी, लमजुङ

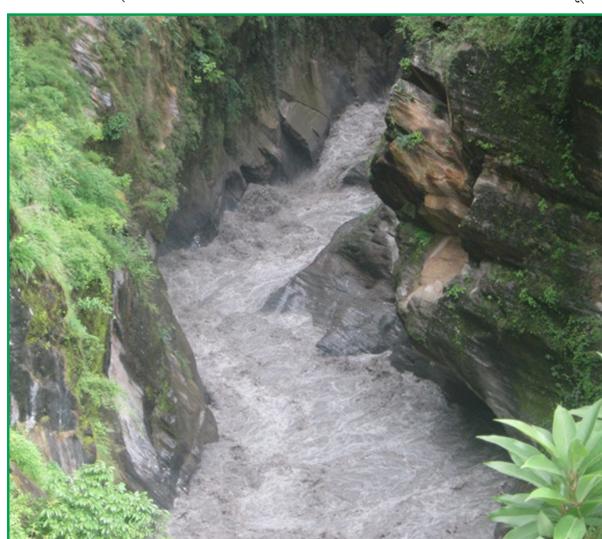
गण्डकी प्रदेशका अन्य क्षेत्रहरू



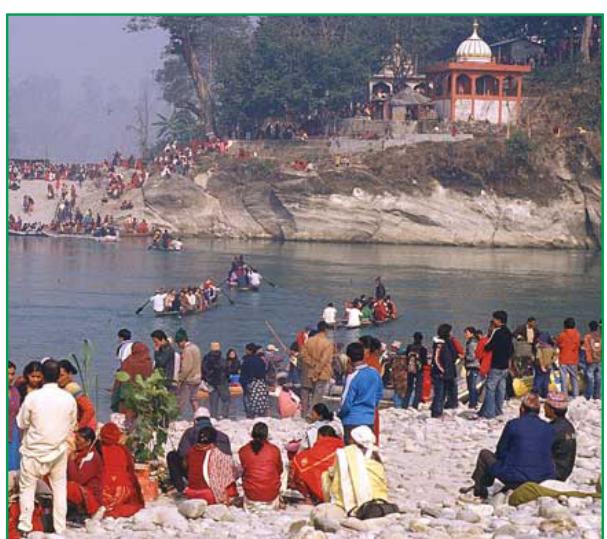
बेलायती साम्राज्यको स्वार्थ र समुद्रका लागि लडाए मारिएका ६० हजार नेपालीको सम्झना र सम्मानमा स्थाइजाको फेदीखोला-८ स्थित साल्मेडाँडमा निर्माणाधिन गोरखा स्मारकको नमूना



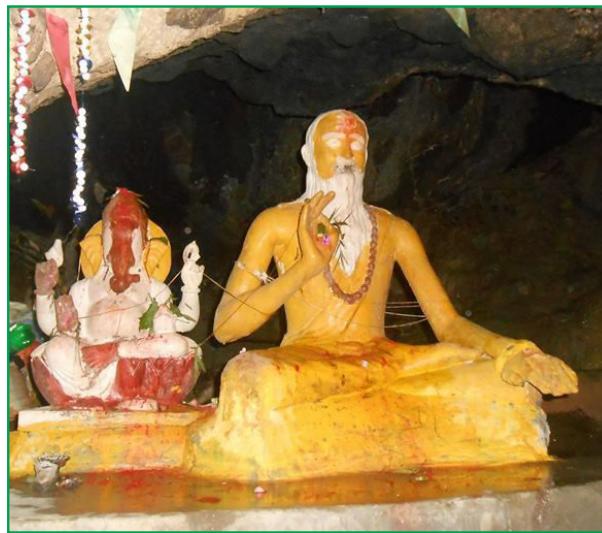
नेपालको सबै भन्दा अलो खोलुद्दो पुल (कुस्मा-बलेवा कैया)



अन्धगल्छी- विश्वकै सबैभन्दा गाहिरो गल्छी (अन्नपूर्ण गाउँपालिका- ३ दाना, म्यादी)



समस्त हिन्दू धर्मावलम्बीहरूको पवित्रस्थल देवघाटधाम (हिन्दूहरूको महत्वपूर्ण तीर्थस्थलका प्रयागहरू मध्ये आदिप्रयाग देवघाट धामलाई माने गरिन्छ ।)



व्यास गुफामा महर्षि वेद व्यास, तनहुँ



गोरखा दरबार संग्रहालय, गोरखा

रामसार सूचीमा सूचीकृत गण्डकी प्रदेशका तालहरु



फेवाताल, कास्की



बेगनासताल, कास्की



रुपाताल, कास्की



तैदीताल, कास्की



न्यूरेनीताल, कास्की



दिपाड ताल, कास्की



गुंडिताल, कास्की



खास्टेताल, कास्की



कमलपोखरी, कास्की

साहसी रेलहरू



हठ एयर बेलुन, पोखरा (मानवीय मुख्यमन्त्री पृथ्वी सुब्बा गुरुड्टारा उद्घाटन-२०७५ मंसिर)



बर्जी जर्पीड, पोखरा



क्यानोनीड



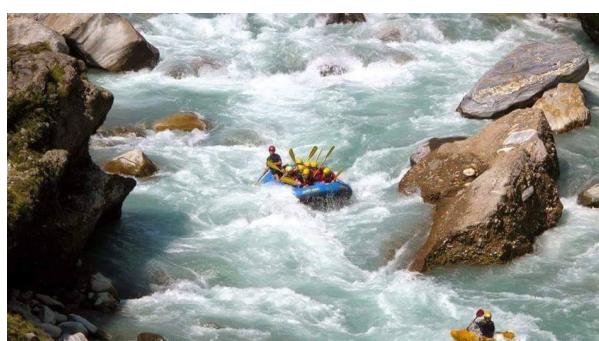
जिप फ्लाचर, पोखरा



रक वलाइमिवड



माउन्टेन बाईक राइडिङ



न्याफरीड



प्यारालाइडिङ

गण्डकी प्रदेशका कहीं होस्टेहरु



अगलठारी थारु होम रस्टे, नवलपुर



बारपाक होस्टेज, गोरखा



राईनस होमस्टे, लमजु़ुर

रायाङ्दीको रमणीय मुना गाउँ



ल्वाङ होमस्टेजमा पाहुनालाई स्वागत गर्दै स्थानीय



होमस्टे तालिम परचात् सहभागीलाई प्रमाण-पत्र वितरण गर्दै
मन्त्रालयका सचिव विष्णुप्रसाद भण्डारी

मन्त्रालयका केही गतिविधिहरू



पदभार ग्रहणका क्रममा माननीय मन्त्री विकास लर्सालज्युलाई कर्मचारीद्वारा स्वागत



माननीय मन्त्रीज्युद्वारा उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालयको भवन उद्घाटन



गणतन्त्र दिवसको अवसरमा मन्त्रालय परिसरमित्र वृक्षारोपण



गण्डकी प्रदेशस्तरीय फोटो प्रतियोगिताको बारेमा पत्रकार सर्गेलन



चीन भ्रमण सर्पनन गारी फिरिनु भएका माननीय मुख्यमन्त्रीलाई पोखरा विमानस्थलमा स्वागत



तनहुँको मानु नगरपालिकमा बाधको आक्रमणबाट मृत्यु भएका परिवारलाई राहत वितरण



ताल प्राधिकरणका विषयमा मुख्यमन्त्री तथा मनित्रपरिषदको कार्यालयमा छलफल हुँदै



मन्त्रालय अन्तर्गतका कार्यालयको उद्घाटन

मन्त्रालयका केही गतिविधिहरु



माननीय उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्री मातृका यादवका साथमा पोखरा औद्योगिक क्षेत्रको अनुगमन



प्रदेशको प्रवेश मार्गमा स्वागत बोर्ड स्थापना-होटी मन्सार, नवलपरासी (बदेघाट सुस्तापूर्व)



बृहत् पोखरा सरसफाइ अभियानमा माननीय मन्त्रीज्यु सरिक हुँदै



सवित ज्यूहरुको स्वागत तथा विदाइ कार्यक्रम



सागृदायिक वनमा गारिखोको वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनको बारेमा छलफल गर्नुहुँदै माननीय मन्त्रीज्यु



राष्ट्रिय विज्ञान दिवस कार्यक्रममा माननीय मन्त्रीज्यु लगायत अन्य सहभागीहरु पृथ्वीनारायण व्यारपस पोखरा



होमस्टे कार्यविधि निर्माणको ऋमगा छलफल कार्यक्रम



नेपाल स्थित बेलायतका राजदूत महानाहिम रिचार्ड गोरिसर्सेंग मन्त्रालयमा छलफल



सरमानीय प्रधानमन्त्री केपी शर्मा ओली गण्डकी प्रदेश सभालाई सम्बोधन गर्नुहुँदै



सातै प्रदेशका माननीय मुख्यमन्त्रीहरुको प्रथम मेला



गण्डकी प्रदेश र चिनको हाईनान प्रान्त तथा पोखरा महानगरपालिका र हाईकाओ नगर बीच मिठानी सरबन्ध स्थापनाको लाभि भएको हस्ताक्षर कार्यक्रम



उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालयको कार्यालय भवन

पोखरा औद्योगिक क्षेत्र



स्थापना : वि.सं. २०३७ आरिखन ७६
जम्मको क्षेत्रफल : ५०७ रोपही
वित्तानी दिवस : ३८७३ रोपी
युटिलिटी सेवाहरू : ओपेटोर : ९०२ ८० रोपी
कार्यालयद्वारा लिखित औदोयित भवन : ५३
लानामी रा.
औदोयित क्षेत्रको ठार्फार : ८ करोड
विजित क्षेत्रको ठार्फार : ८०० करोड अब्सुल्यित
रोजगारी संख्या : ३००० जना अब्सुल्यित

उद्योग, प्रिवेटकार्बनको वर्तमान अवस्था:

जम्मा उद्योग, प्रिवेटकार्बन : ८८
वालू उद्योगकारीकरण : ८७
विकासाधिक उद्योग : ५
बदल उद्योग : ३
उद्योग संघ संख्या : ८

क्षेत्रानु उपायकल हुने बर्चहरू :

दृश्य तथा दृश्यालय पदार्थकर्ण बेकरी प्रोडक्ट्स बाइकारा विस्टार, दाना तथा हस्यावरी, प्रिलिङ्कु तथा व्यालोजिक्स विज्ञुलीको तारकहृ, प्रोसिटिप घिजे पाली, मेटल फैब्रिकेशन, टायरल तथा लेलाहरू, होपारी, पालिटिक एट गोल, लापालक रिसाइक्लन, सिरक-इस्ता, फाल, काठ तथा फलाम्बनका फर्मिलरहरू, अविसज्जन न्यायस, कोल सार्काहरू, पेन रस्क पाइपलर, मैसेनरी, पेट्रस, हुम्बु पाइप, दाल्सफरमर उपायकल तथा जगति सम्बन्धित

गण्डकी प्रदेशको एक मात्र औद्योगिक क्षेत्र